

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

7

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ Γ'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπό
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ
Διδάκτορος Θεολογίας
Ἐπιμελητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

7

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ Γ'

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΠΗ'

ΨΑΛΜΟΣ συνέσεως Αιθάμ τῷ Ἰσραηλίτῃ.

Ἑπόθεσις.

Ἐν τοῖς παροῦσι τὴν ἐκ σπέρματος Δαυιδ γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ θεσπίζει, καὶ μὴν καὶ τὸ πάθος τὸ σωτήριον δὲ ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἡμῶν. «Συνέσεως» δὲ ἐπιγέγραπται, ἐπειδὴ πνευματικοῦ μάλιστα χρεία νοῦ πρὸς τὸ νοῆσαι τὸ βάθος τῶν αὐτοῦ μυστηρίων. Τὰ δὲ περὶ τοῦ Αἱμάν, ὡς καὶ οὗτος προφήτης ἦν, ἐν τοῖς προλαβοῦσι σαφῶς διηγόρευται.

10 «Τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ἄσομαι». Καὶ ποῖα τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου, ἃ πεποίηκεν εἰς ἡμᾶς, ἃ καὶ ἄδειν ὀφείλομεν; ἢ τὸ καθελεῖν μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸ τοῦ διαβόλου τὸ κράτος· ἐλευθερῶσαι δὲ ἡμᾶς ἀμαρτίας καὶ θανάτου. «Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἀπαγγελά τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῷ στόματι μου». Ἀλήθεια μὲν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὃν καὶ εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἐπὶ στόματος οἱ ἅγιοι φέρουσιν· ἔστι γὰρ ὁ λόγος ὡς ἀπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ.

«Ὅτι εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσεται». Σὺ, ὦ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

88

Ψαλμός αίνεσεως τοῦ Αἰθάμ τοῦ Ἰσραηλίτου.

Ἑπόθεσις.

Εἰς τὰ ἀκολουθοῦντα προφητεύει τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Δάβιδ καὶ τὴν βασιλείαν του, ἀλλὰ καὶ τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον ὑπέμεινε διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Τὸ «συνέσεως» δὲ περιέχεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν, ἐπειδὴ χρειάζεται πολὺ πνευματικὸς νοῦς διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὸ βάθος τῶν μυστηρίων του. Σχετικῶς δὲ μὲ τὸν Αἱμᾶν ἔχει ἤδη λεχθῆ σαφῶς εἰς τὰ προηγούμενα ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς προφήτης.

2. «Τὰ ἔλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ᾄσομαι». Ποῖα δὲ εἶναι τὰ ἔλέη τοῦ Κυρίου, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔχει χορηγήσει καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ ὑμνῶμεν; εἶναι ἡ κατάργησις τῶν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν καὶ τοῦ κράτους τοῦ διαβόλου καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν θάνατον. «Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἀπαγγελῶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῷ στόματί μου». Ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, διὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν οἱ ἄγιοι· ὁ δὲ λόγος λέγεται ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων.

3. «Ὅτι εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσεται». Σύ,

Δέσποτα, φησίν, ἐπαγγείλασθαι κατηξίωσας, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα διηνεκῶς ἔλεος μέγα καὶ θαυμαστὸν οἰκοδομηθήσεται· ὃ ἔστι κατασκευασθήσεται, ἤγουν ἐγερθήσεται. Τὸ γὰρ οἰκοδομούμενον ἐγείρεται πῶς καὶ ἀνίσταται. Ἔστι δὲ τοῦτο ἢ διὰ Χριστοῦ σωτηρία
5 καὶ χάρις. Τὸ μὲν ἔλεος τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους οἰκοδομεῖ, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐτοιμάζει τὰς ἀγίας δυνάμεις. «Ἐτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθεια σου». Ὡσπερ ἡ διὰ Χριστοῦ σωτηρία ἔλεος καὶ χάρις, οὕτω καὶ ἡ ἀλήθεια πάλιν καλεῖται, ἡ καὶ μέχρι οὐρανῶν ἐγήγερται, φησί, διὰ τοῦ αἵματος, εἴτε ἐπὶ γῆς εἴτε ἐν οὐρανῷ.

10 «Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου». Ἀβραάμ, φησί, καὶ Ἰακώβ· τούτοις γὰρ δὴ τὰς περὶ Χριστοῦ ἐπαγγελίας δέδωκε κατὰ τὸ εἰρημένον· «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς». («Ὡμοσα Δαυὶδ τῷ δούλῳ μου»). Καὶ ποῦ ὤμοσεν ἢ ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· «Καὶ ἔσται ὅταν πληρω-
15 θῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου· ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἄλλος, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἐτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου. Καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔ-
20 σται μοι εἰς υἱόν».

«Ἐξομολογήσονται οἱ οὐρανοὶ τὰ θαυμάσιά σου». Τοῦτό φησι διὰ τοῦ γεννηθέντος Χριστοῦ, καὶ ποιμέσι τοὺς ἀγγέλους εὐαγγελίζεσθαι λέγοντας· («Ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαυὶδ»). Καὶ ἐτέρας δὲ ἐπουρανίου στρατείας πλήθος ὁ-
25 φθῆναι λεγόντων· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη».

«Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ»; Εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, φησίν, ὁ Μονογενής, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς ἐκού-

Δέσποτα, λέγει, με κατηξίωσας νὰ διαβεβαιώσω ὅτι μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔλεος συνεχῶς καὶ αἰωνίως θὰ οἰκοδομῆται, δηλαδή θὰ κατασκευάζεται, θὰ ἀνεγείρεται. Διότι τὸ οἰκοδομούμενον, κατὰ κάποιον τρόπον ἀνεγείρεται καὶ ὑψώνεται. Αὐτὸ δὲ εἶναι ἡ σωτηρία διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ χάρις. Τὸ μὲν ἔλεος τοῦ Θεοῦ οἰκοδομεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐτοιμάζει τὰς χορείας τῶν ἁγίων. «Ἐτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθειά σου». Ὅπως ἡ σωτηρία διὰ τοῦ Χριστοῦ ὀνομάζεται ἔλεος καὶ χάρις, παρομοίως καλεῖται καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁποία, λέγει, ἔχει ἀνυψωθῆ διὰ τοῦ αἵματος μέχρι οὐρανῶν, εἴτε ἐπὶ γῆς εἴτε εἰς τὸν οὐρανόν.

4. «Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου». Λέγει τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἰακώβ· διότι εἰς αὐτοὺς ἔδωσε τὰς ἐπαγγελίας περὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ χωρίον· «Καὶ θὰ εὐλογηθοῦν διὰ τοῦ σπέρματός σου ὅλοι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς»¹. «ᾠμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου». Τοῦ ὠρκίσθη, ὅταν τοῦ εἶπε· «Καὶ ὅταν θὰ συμπληρωθοῦν αἱ ἡμέραι σου, θὰ κοιμηθῆς πλησίον τῶν πατέρων σου· θὰ γεννηθῆ ὁμοίως ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους σου ἄλλος, ὁ ὁποῖος θὰ προέρχεται ἀπὸ σέ. Καὶ θὰ τοῦ ἐτοιμάσω αἰώνιον βασιλείαν. Αὐτὸς θὰ οἰκοδομήσῃ οἶκον διὰ τὸ ὄνομά μου. Καὶ θὰ διατηρήσω αἰωνίως τὴν βασιλείαν του. Ἐγὼ θὰ εἶμαι ὁ πατήρ του καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ υἱός μου»².

5. «Ἐξομολογήσονται οἱ οὐρανοὶ τὰ θαυμάσιά σου». Ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄγγελοι θὰ εὐαγγελισθοῦν τοὺς βοσκούς λέγοντες· «Διότι ἐγεννήθη χάριν ἡμῶν σήμερον ὁ Κύριος Χριστὸς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Δαβὶδ»³. Ἐφάνη δὲ καὶ ἄλλη οὐράνιος στρατιά, ἡ ὁποία ἔλεγε· «Δόξα εἰς τὸν Θεὸν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰρήνη εἰς τὴν γῆν»⁴.

7. «Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ»; Μολονότι, λέγει, ἔγινεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς καὶ ἐταπεινώθη διὰ τῆς ἔκου-

2. Α' Παρ. 17, 11 - 14.

3. Λουκ. 2, 11.

4. Λουκ. 2, 14.

σιον κένωσιν, και ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἀλλὰ και οὕτως ἐστὶν ἀσύγκριτος ὑπὲρ πάντας και τὰς οὐρανίους δυνάμεις· αἱ μὲν γὰρ οἰκετικόν εἰσιν τάγμα· ὁ δὲ Δεσπότης τῶν ὄλων ἐστὶ και κύριος. Ἐλλὰ μὴν οὐδὲ ἐν («υἱοῖς Θεοῦ») ὁμοίος τις ἐστὶν αὐτῷ. Και 5 τοῦτο αὐτοὶ μαρτυροῦσι λέγοντες, ὅτι («Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν»). Οὐκοῦν ὁ μὲν δίδωσιν ὡς Θεός, οἱ δὲ πλουτοῦσι τὰ παρ' αὐτοῦ.

(«Ὁ Θεὸς ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων, μέγας και φοβερός»). Ὡσπερ οἱ ἀσύνετοι σκανδαλίζονται ὀρῶντες μὲν αὐτὸν ἐν 10 τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, ἀκούοντες δὲ λέγοντος αὐτοῦ («Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια») και, («Πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι») οὕτως οἱ ἅγιοι τοῦμπάλιν δοξάζουσιν αὐτόν, και μέγαν και φοβερόν καλοῦσι. Και τοῦτο, ἐκεῖθεν δῆλον, ἐκ τοῦ τὸν μὲν Πέτρον ὡσπερ ἐκ στόματος ἀπάντων βοᾶν· («Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶν- 15 τος»)· πάλιν δὲ τοὺς πάντας· («Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ»)· ὅτε τῇ θαλάσση και τοῖς ἀνέμοις ἐπετίμησεν.

(«Δυνατὸς εἶ, Κύριε, και ἡ ἀλήθειά σου κύκλω σου· σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης»). Δείκνυσιν ὁ λόγος, ὡς αὐτὸς ὁ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ ἐστὶν ὁ και τὴν ὑγρὰν ἐξ ἀρχῆς παρα- 20 γαγῶν οὐσίαν· και αὐτὸς ἐστὶν ὁ τεθεικῶς ἄμμον ὄριον τῇ θαλάσση, και εἰρηκῶς αὐτῇ· («Μέχρι τούτου ἐλεύση, και οὐχ ὑπερβήση»). Ἐδειξε δὲ τοῦτο ὑπάρχον ἀληθές, ἐπιτιμήσας και τῇ θαλάσση και τοῖς ἀνέμοις, ὅτε μετὰ τῶν μαθητῶν συνέπλεε. («Τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραῦνεις. Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυμα- 25 τίαν τὸν ὑπερήφανον»). Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ δῆσας τὸν ἰσχυρόν και

1. Ἰω. 1, 16.

2. Ἰω. 14, 6.

3. Ἰω. 8, 58.

σίας κενώσεως καὶ ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου, παρὰ ταῦτα ἀκόμη καὶ οὕτω παραμένει ἀσύγκριτος ὑπεράνω ὄλων καὶ αὐτῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων· διότι ἐκείναι μὲν εἶναι τάγμα ὑπηρετικόν, αὐτὸς ὅμως εἶναι ὁ Δεσπότης καὶ κύριος τῶν ὄλων. Ἄλλ' οὐδὲ μετὰ τῶν «υἱῶν τοῦ Θεοῦ» ὑπάρχει ὁμοίός του. Περί αὐτοῦ δὲ μαρτυροῦν οἱ ἴδιοι λέγοντες ὅτι «ἀπὸ τὸ πλήρωμά του ἐλάβομεν ὅλοι μας»¹. Αὐτὸς λοιπὸν ὡς Θεὸς δίδει, αὐτοὶ δὲ ἀπολαύουν τὰ πλοῦτή του.

8. «Ὁ Θεὸς ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίῳ, μέγας καὶ φοβερός». Ὅπως οἱ ἀνόητοι σκανδαλίζονται, ἐπειδὴ τὸν βλέπουν μὲν νὰ ἔχη τὴν μορφήν τοῦ δούλου, τὸν ἀκούουν δὲ νὰ λέγῃ «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»² καὶ «ὑπάρχω πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Ἀβραάμ»³, παρομοίως οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἀπὸ τὴν ἀντίθετον πλευρὰν τὸν δοξάζουν καὶ τὸν ἀποκαλοῦν μέγαν καὶ φοβερόν. Τοῦτο δὲ φαίνεται, ὅταν ὁ μὲν Πέτρος ἐξ ὀνόματος ὄλων διεκήρυξέ «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ ζῶντος Θεοῦ»⁴, ἄλλοτε δὲ ὅλοι εἶπαν «Εἶσαι ἀληθῶς Θεοῦ Υἱός»⁵, ὅταν ἐπρόσταξε τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ἀνέμους.

9 - 10. «Δυνατὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλω σου· σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης». Τὸ λεγόμενον ἀποδεικνύει ὅτι αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν μορφήν τοῦ δούλου, εἶναι ὁ δημιουργήσας ἐξ ἀρχῆς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον· αὐτὸς ἐπίσης ἔθεσε τὴν ἄμμον ὡς ὄριον τῆς θαλάσσης καὶ τῆς εἶπε· «Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ θὰ ἔλθῃς, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ ὑπερβῆς»⁶. Ἀπέδειξε δὲ τὴν ἀλήθειαν τούτου διὰ τῆς ἐπιτιμήσεως τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀνέμων, ὅταν ἔπλεε μαζί μὲ τοὺς μαθητάς. «Τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραῦνεις. Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματίαν τὸν ὑπερήφανον»⁷. Πράγματι αὐτὸς ἔδεσε τὸν ἰσχυρὸν καὶ ὑπερήφανον καὶ «ἔδωσεν» εἰς τοὺς ἰδικούς του τὴν δύναμιν «νὰ

4. Ματθ. 16, 16.

5. Ματθ. 14, 33.

6. Ἰωβ 38, 11.

7. Βλ. Ματθ. 12, 29.

τὸν ὑπερήφανον, καὶ («δεδικώς») τοῖς αὐτοῦ («πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»).

«Σοὶ εἰσὶν οἱ οὐρανοὶ καὶ σὴ ἐστὶν ἡ γῆ». Ὡσπερ τῆς θαλάσσης Δεσπότης ἐστίν, οὕτω καὶ τῶν οὐρανῶν ποιητὴς καὶ γῆς ἀ-
5 πάσης. «Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας. Τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας. Θαβῶρ καὶ Ἑρμών». Τὰ τέσσαρα μέρη τῆς οἰκουμένης διὰ τούτων σημαίνει· διὰ μὲν τοῦ βορρᾶ τὰ ἀρκτῶα μέρη, διὰ δὲ τῆς θαλάσσης τὰ τῆς ἐσπέρας. Θά-
λασσαν γὰρ ἡ Γραφή τὴν ἐσπέραν καλεῖ· διὰ δὲ τοῦ Ἑρμών ὄρους
10 τὸν νότον· διὰ δὲ τοῦ Θαβῶρ ὄρους πάλιν τὴν ἀνατολήν.

«Σὸς ὁ βραχίον μετὰ δυναστείας». Ὁ σός, ὦ Δέσποτα, βρα-
χίων, φησὶν, ἐπιδειχθεῖη τοῖς πᾶσι μετὰ δυναστείας. Εἰ γὰρ καὶ
γέγονεν ἄνθρωπος καὶ πέφηγε καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐμφανὴς κατέστη ἡ
τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ ὑπεροχή. Καὶ τοῦτό ἐστι τό· «Κρα-
15 ταιωθήτω ἡ χεὶρ σου ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου».

«Μακάριος ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν». Κηρύξας τὴν
ἐνανθρώπησιν τοῦ Μονογενοῦς, εἰκότως μακαρίζει τοὺς τὸ αὐτοῦ
ἐκμαθόντας μυστήριον. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ τοὺς ἐπινικίους ἄδειν
αὐτῷ. Ἀλαλαγμός γάρ ἐστὶν ἡ ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐχθροῖς γινο-
20 μένη ᾠδή. Παρετάξατο δὲ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ νενίκηκε τὰς ἀντικει-
μένας δυνάμεις. «Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσον-
ται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται». Τοὺς ἁγίους αὐτοῦ
ἀποστόλους μακαρίζει, ὅτι δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῇ δυνάμει
αὐτοῦ ἐποίουν ὅσα ἐποίουν παράδοξα.

25 «Καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν». Κέρας
τὴν δόξαν φησί. Λέγει εὐδν, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα· Ἐπειδὴ σὺ ηὐ-
δόκησας ἀποστεῖλαι τὸν Μονογενῆ, τούτου χάριν ἡ δόξα ἡμῶν
διεγήγερται. Ἐδοξάσθημεν γὰρ συνεγεροθέντες Χριστῷ, καὶ συμ-
βασιλεύσαντες αὐτῷ.

30 «Τότε ἐλάλησας ἐν ὄρασει τοῖς υἱοῖς σου». Τότε, ἀντὶ τοῦ,

πατοῦν τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπίους καὶ ὄλην τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»¹.

12 - 13. «Σοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοὶ καὶ σὴ ἔστιν ἡ γῆ». Ὅπως δὲ εἶναι κύριος τῆς θαλάσσης, παρομοίως εἶναι καὶ δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν καὶ ὀλοκλήρου τῆς γῆς. «Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἔθεμελίωσας. Τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας. Θαβῶρ καὶ Ἑρμών». Διὰ τῶν λεγομένων ἀναφέρεται εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τῆς οἰκουμένης. Διὰ μὲν τοῦ βορρᾶ ἔννοεῖ τὰ βόρεια μέρη, διὰ δὲ τῆς θαλάσσης τὰ δυτικά, διὰ τοῦ ὄρους Ἑρμών τὸν νότον, διὰ δὲ τοῦ ὄρους Θαβῶρ τέλος τὴν ἀνατολήν.

14. «Σὸς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας». Ἄς ἐπιδειχθῆ, λέγει, εἰς ὅλους, Δέσποτα, ἡ δύναμις τῆς χειρός σου. Διότι ἔγινε μὲν ἄνθρωπος καὶ ἐφάνη ὁμοίος πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ὅμως κατέστη φανερὰ ἡ ὑπεροχὴ τῆς μεγαλωσύνης του. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «Κραταιωθήτω ἡ χεὶρ σου, ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου».

16 - 17. «Μακάριος ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν». Ἀφοῦ ἐκήρυξε τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Μονογενοῦς, εὐλόγως μακαρίζει ὅσους ἔμαθον τὸ μυστήριόν του. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ προσφορὰ ἐπινικίων ὕμνων εἰς αὐτόν. Πράγματι δὲ ἀλαλαγμὸς εἶναι ὕμνος λεγόμενος διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν. Ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὸν πόλεμον χάριν ἡμῶν καὶ ἐνίκησε τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις. «Κύριε ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται». Μακαρίζει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους του, διότι εἰς τὸ ὄνομά του καὶ μὲ τὴν δύναμιν του ἔπραξαν ὅσα θαύματα ἔκαναν.

18. «Καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν». Κέρας λέγει τὴν δόξαν. Λέγει λοιπὸν (ἀπευθυνόμενος) εἰς τὸν Πατέρα· Ἀφοῦ σὺ εὐδόκησες νὰ ἀποστείλῃς τὸν Μονογενῆ, χάρις εἰς αὐτὸν ἔχει ἀποκατασταθῆ καὶ ἡ δόξα μας. Πράγματι δὲ ἐδοξάσθημεν διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ² καὶ εἰς τὴν βασιλείαν του.

20. «Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου». Τότε, δηλαδή

2. Πρβλ. Ἐφ. 2, 6.

πάλαι, φησί, δι' ὁράσεων προφητικῶν τοῖς υἱοῖς σου, λέγει δὲ τοῖς κεκλημένοις εἰς τὸ τῆς υἰοθεσίας ἀξίωμα, ἐλάλησας. Τί δὲ ἐλάλησας ἢ τό· «Ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν»; Ὅμοιον δὲ ὡσεὶ λέγοι· Δέδωκα φησί, βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν τοῖς ἀσθενέσι καὶ πλε-
 5 ονεκτουμένοις ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, τοῦ καταφυγεῖν ἐπὶ δυνατόν. Ὁ δὲ γε δυνατός, ὃν δέδωκεν ἡμῖν εἰς βοήθειαν ὁ Πατὴρ, Χριστός που πάντως ἐστί· καὶ γὰρ ἐστὶ δυνάμεων Κύριος· «Ἔψωσα ἐκλεκτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ μου, εὗρον Δαυὶδ τὸν δοῦλόν μου». Ἐννοεῖ Χριστὸν τὸν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ, ἐκλεκτὸν κεκλημένον, «διὸ καὶ ὁ
 10 Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε». Δαυὶδ δὲ πάλιν αὐτὸν ὀνομάζει, καθὼς ἐκ σπέρματος ἦν Δαυὶδ· καὶ μὴν καὶ δοῦλον, διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ πεφηνέναι. «Ἐν ἐλαίῳ ἀγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν». Ὅτε Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, ἐγενήθη κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, καὶ προῆλθεν ἄνθρωπος, μένων ὡς ἦν Θεός· τότε, τὴν χρίσιν διὰ σὲ
 15 λαβίων, ὠνομάσθη Χριστός. Θεὸς γὰρ ὢν ὁ Λόγος καὶ βασιλεὺς πρὸ αἰώνων ὑπάρχων, ἰδιοποιήσατο τὰ ἡμέτερα, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ πλουτήσωμεν.

«Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήφεται αὐτῷ». Ὁ Σωτὴρ ἔφασκε· «Τὰ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατὴρ ἵνα ποιήσω, αὐτὰ τὰ ἔργα
 20 μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι αὐτός με ἀπέσταλκε»· καὶ πάλιν· «Ἀπ' ἐμαντοῦ λαλῶ οὐδέν. Ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός». Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει νῦν ὁ Πατὴρ περὶ αὐτοῦ· «Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήφεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίον μου κατισχύσει αὐτόν».

25 «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ». Εἰ καὶ εἰρήκασι· «Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ σχῶμεν αὐτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ»·

παλαιότερον, λέγει, ἐλάλησες μὲ προφητικά ὄραματα εἰς τοὺς υἱοὺς σου — ἐννοεῖ δὲ ὄσους ἐκλήθησαν εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς υἰοθεσίας. Εἶπες δὲ τὸ «Ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατὸν». Λέγει δὲ τὸ ἔξῃς· ἔδωσα βοήθειαν, λέγει, τὸν δυνατὸν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ καταδυναστευομένους ἀπὸ τὸν σατανᾶν, διὰ νὰ καταφύγουν εἰς τὸν δυνατὸν. Ὁ δυνατὸς δέ, τὸν ὁποῖον μᾶς ἔδωσεν ὡς βοήθειαν ὁ Πατήρ, εἶναι βεβαίως ὁ Χριστός, διότι εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων¹. «Ἔψωσα ἐκλεκτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ μου, εὗρον Δαβὶδ τὸν δούλον μου». Νὰ ἐννοήσης τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος κατάγεται ἀπὸ τὸν Δαβὶδ καὶ ἔχει ἀποκληθῆ ἐκλεκτός, «διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε»². Τὸν ὀνομάζει δὲ πάλιν Δαβὶδ, διότι κατήγετο ἀπὸ τὸν Δαβὶδ³, ἀλλὰ καὶ δούλον, διότι ἐνεφανίσθη μὲ τὴν μορφήν τοῦ δούλου⁴. «Ἐν ἐλαίῳ ἀγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν». Ἐνῶ ἦτο Θεὸς ὁ Λόγος, ἐγεννήθη σαρκικῶς ἐκ γυναικὸς καὶ ἐγένεν ἀνθρώπος, παραμένων Θεός· ὅπως ἦτο· τότε ἐχρίσθη ὑπὸ σοῦ καὶ ὀνομάσθη Χριστός. Διότι ὁ Λόγος, ἐνῶ ἦτο Θεὸς καὶ προαιώνιος βασιλεὺς⁵, ἔκανε ἰδικήν του τὴν φύσιν μας, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν ἡμεῖς τὰ πλοῦτη⁶ του.

22. «Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ». Ὁ Σωτὴρ ἀπεφάνθη· «Τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα μοῦ ἀνέθεσεν ὁ Πατήρ νὰ κάνω, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυροῦν δι' ἐμέ ὅτι αὐτὸς μὲ ἀπέστειλε»⁶· καὶ ἄλλοῦ· «Οὐδὲν λέγω ἀπ' ἐμαυτοῦ· ὁ Πατήρ δὲ ὁ ὁποῖος μένει εἰς ἐμέ, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»⁷. Αὐτὸ δὲ λέγει καὶ ὁ Πατήρ ἐνταῦθα δι' αὐτόν· «Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίον μου κατισχύσει αὐτόν».

23. «Οὐκ ὠφελήσεται ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ». Παρ' ὅτι εἶπαν· «Ἐλάττε, ἄς τὸν φονεύσωμεν καὶ ἄς κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν

2. Φιλ. 2, 9.

3. Βλ. Ρωμ. 1, 3.

4. Βλ. Φιλ. 2, 7.

5. Βλ. Ψαλμ. 73, 12.

6. Ἰω. 5, 36.

7. Ἰω. 14, 10.

ἀλλ' ἦν ἀνόητος τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἢ σκέψις, καὶ εἰς ἄφρακτον ἐκβέβηκεν αὐτοῖς τὸ ἐγχείρημα. Ἀνεβίω γὰρ ὁ Σωτὴρ τριήμερος, πατήσας τὸν θάνατον καὶ σκυλεύσας τὸν ἄδην· καὶ ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ 5 τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, πάντων κατάρχων μετὰ τοῦ ἰδίου γεννήτορος. Οὐκοῦν ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, ὅτι «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ».

«Καὶ συγκόψω ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ». Παραδέδονται γὰρ τῇ Ῥωμαίων στρατείᾳ, καὶ διολώλασι 10 παντελῶς.

«Καὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ». Ἀλήθειαν τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν φησὶν, ἣν εἰσηγήσατο ἡμῖν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖκα· «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ 15 ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». Καὶ τὸ ἔλεος δὲ οὐ δι' ἄλλον πεποίηκεν ὁ Θεός εἰς ἡμᾶς ἢ διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ. Δι' αὐτοῦ γὰρ μόνον καὶ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐμάθομεν προσκύνησιν, καὶ κατηλέθημεν, ἀναιρεθέντος θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς ἐκ μέσου γενομένης. «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ». 20 Τοῖς γὰρ ὀνόμασιν, οἷς μάλιστα πρόεπονσι τῷ Πατρὶ, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς δοξάζεται· οἷον τι φημι· Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Πατήρ· τοῦτό ἐστι καὶ Υἱός· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ἡ ἀλήθεια· καὶ ἡ ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ Πατήρ ἐστὶ τε καὶ ὀνομάζεται, τοῦτο δὲ πάλιν καὶ ὁ Υἱός· αὐτὸς γὰρ φησιν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή». Τοῦτο 25 ἔλεγε πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ὅτι «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ».

«Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα αὐτοῦ». Θάλασσαν μὲν, ὡς

του»¹, ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἦτο ἀνώφελος διὰ τὸν σατανᾶν καὶ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ δὲ ἐπιχείρημά των ἀπέβη μάταιον δι' αὐτούς. Διότι ὁ Σωτὴρ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν τὴν τρίτην ἡμέραν, ἀφοῦ ἐπάτησε τὸν θάνατον καὶ ἐλαφυραγώγησε τὸν ἄδην, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ εὐρισκόμενον εἰς τοὺς οὐρανοὺς Πατέρα καὶ Θεὸν καὶ εἶναι εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου τῆς ὑψίστης μεγαλειότητος καὶ μαζί με τὸν Πατέρα του ἐξουσιάζει τὰ πάντα. Εἶναι συνεπῶς ἀληθὲς τὸ λεχθὲν ὅτι «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ».

24. «Καὶ συγκόψω ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ». Πράγματι παρεδόθησαν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ ἐχάθησαν ὀλοτελῶς.

25. «Καὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ». Ἀλήθειαν λέγει τὴν λατρείαν «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ», τὴν ὁποίαν μᾶς εἰσηγήθη ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς λόγους του πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα γυναῖκα· «Ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ ὅσοι τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»². Τὸ δὲ ἔλεός του μᾶς τὸ ἐχορήγησεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ. Διότι αὐτὸς μόνος μᾶς ἐδίδαξε τὴν προσκύνησιν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ καὶ δι' αὐτοῦ εὐρομεν ἔλεος, ὅταν κατηργήθη ὁ θάνατος καὶ παρεμερίσθη ἡ φθορά. «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρασ αὐτοῦ». Πράγματι ὁ Υἱὸς δοξάζεται καὶ αὐτὸς μετὰ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἀκριβολογοῦνται εἰς τὸν Πατέρα. Διὰ νὰ φέρω ἐν παράδειγμα· Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Πατήρ· τὸ ἴδιον εἶναι καὶ ὁ Υἱός, διότι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια· ὁ Πατήρ εἶναι καὶ ζωὴ ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ ὀνομάζεται οὕτω· τὸ ἴδιον καὶ ὁ Υἱός, διότι ὁ ἴδιος λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ»³. Τοῦτο (ἡννοεῖ, ὅταν) ἔλεγε πρὸς τὸν Πατέρα ὅτι «ὄλα τὰ ἰδικά μου εἶναι ἰδικά σου καὶ τὰ ἰδικά σου ἰδικά μου»⁴.

26. «Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα σὺτοῦ». Θάλασσαν μὲν,

2. Ἰω. 4, 24.

3. Ἰω. 11, 25.

4. Ἰω. 17, 10.

προειρηκάμεν, τὴν ἐν δυσμαῖς χώραν φησί· ποταμοὺς δὲ τὴν μέσην τῶν ποταμῶν λέγει, ἥτοι τὴν ἀνατολήν. Φησὶν οὖν, ὅτι εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἢ αὐτοῦ προᾶξις ἐκταθήσεται. «Καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ». Ἐν μὲν τῇ θαλάσῃ τίθεται ἡ χεὶρ τοῦ Χριστοῦ, ἐν δὲ τοῖς ποταμοῖς ἡ δεξιὰ αὐτοῦ. Πλὴν ἐὰν θελήσῃ, ἢ θάλασσα γίνεται ποταμός· καὶ πάλιν ὁ ποταμός, ἐὰν τηρήσῃ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέοντα ποταμόν, τοῦ ζῶντος ὕδατος γίνεται θάλασσα.

«Αὐτὸς ἐπικαλέσεται με· Πατήρ μου εἰ σύ, Θεός μου». Πά-
 10 λιν ἐνταῦθα οἰκονομικῶς ὁ σεσαρκωμένος Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλεῖ, λέγων· «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Ὁ γὰρ προφήτης φησὶ περὶ αὐτοῦ, παιδίον γεννώμενον προφητεῶν, Θεὸν ἰσχυρὸν ἔλεγεν αὐτόν, Πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

15 «Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου καὶ διαθήκην μου». Αὐτῷ μὲν τῷ πεπιστευκότι δι' αὐτοῦ λαῷ φησιν. Ἐλεος δὲ τὴν διὰ πίστεως ἄφεσιν λέγει. Διαθήκην δὲ τὴν νέαν φησίν, ἣν καὶ πιστὴν εἶναι, ἀντὶ τῶν, ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ μένουσαν. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη διαθήκη πέπανται διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνω-
 20 φελές· οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος.

«Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ». Οὐ παύσεται γὰρ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς λατρείας ἢ δύναμις· διηνεκῆς δὲ μᾶλλον ἔσται καὶ ἀκατάληκτος.

«Ἐξαξ ὧμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαυὶδ ψεύσομαι». Ὁ-
 25 μοιον τῷ ἀλλαχοῦ εἰρημένῳ· «Ἔωμοσε Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ». «Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει». Σπέρμα τοῦ Δαυὶδ φησὶ τὸν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα γεγεν-

ὡς ἤδη εἶπομεν ἀνωτέρω, ὀνομάζει τὴν δύσιν, ποταμούς δὲ τὴν Μεσοποταμίαν, δηλαδὴ τὴν ἀνατολήν. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ θὰ ἐπεκταθῆ εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. «Καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιᾶν αὐτοῦ». Ἡ χεὶρ τοῦ Χριστοῦ τίθεται εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς δὲ τοὺς ποταμούς ἡ δεξιὰ του. Ὅμως ἂν θελήσῃ, ἡ θάλασσα γίνεται ποταμός, καὶ ἀντιστρόφως ὁ ποταμός, ἂν ἀναβλύσῃ τὸν ποταμὸν ὁ ὁποῖος ρεεῖ ἐκ τῆς κοιλίας του, γίνεται θάλασσα τοῦ ζῶντος ὕδατος.

27. «Αὐτὸς ἐπικαλέσεται με· Πατὴρ μου εἶ σύ, Θεὸς μου». Καὶ πάλιν ἐδῶ ὁ ἐνσαρκωθείς ὀνομάζει τὸν Πατέρα κατ' οἰκονομίαν Θεόν, λέγων· «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας καὶ Θεὸν μου καὶ Θεόν σας»¹. Ἐνῶ ὁμιλεῖ εἰς τὴν προφητείαν περὶ τῆς γεννήσεως ἑνὸς παιδίου, τὸν ὠνόμαζε Θεὸν Ἰσχυρὸν καὶ Πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος².

29. «Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου καὶ διαθήκην μου». Ἐννοεῖ τὸν λαὸν ὁ ὁποῖος ἐπίστευσε δι' αὐτοῦ, ἔλεος δὲ ὀνομάζει τὴν ἄφεσιν (τῶν ἁμαρτιῶν) διὰ τῆς πίστεως. Διαθήκην λέγει τὴν νέαν, τὴν ὁποῖαν χαρακτηρίζει πιστὴν, δηλαδὴ ἀσφαλῆ, βεβαίαν καὶ μόνιμον. Ἐνῶ ἡ πρώτη διαθήκη ἔχει παύσει (ἰσχύουσα), διότι ἦτο ἀδύναμος καὶ ἀνωφελής, διότι ὁ νόμος οὐδὲν ὠδήγησεν εἰς τελειότητα.

30. «Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ». Δὲν θὰ καταργηθῆ δηλαδὴ τὸ ὄνομα τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ δύναμις τῆς εὐαγγελικῆς λατρείας, ἀλλὰ θὰ εἶναι συνεχῆς καὶ ἀτελεύτητος.

36 - 37. «Ἄπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, ἐν τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι». Ὁμοιάζει πρὸς τὸ λεγόμενον ἄλλοῦ· «Ἐρκίσθη ἀληθῶς ὁ Κύριος εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ δὲν θὰ ἀθετήσῃ»³. «Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει». Σπέρμα Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν Χριστόν, ἐπειδὴ ἐγεννήθη κατὰ σάρκα ἀπὸ ἀπόγονον τοῦ Δαβὶδ. Αὐτὸς δὲ «εἰς

2. Βλ. Ἦσ. 9, 6.

3. Ψαλμ. 131, 11.

νημένον Χριστόν. Ὅς καὶ «εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ». Οὐ γάρ ἐστι τῶν ἐνδεχομένων, Θεὸν ὄντα καὶ Θεοῦ κατ' ἀλήθειαν Υἱόν, μὴ πάντη τε καὶ πάντως εἶναι αἰώνιον.

«Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου». Θρόνον Χριστοῦ ἐννόει τὴν Ἐκκλησίαν· ἐπαναπαύεται γὰρ αὐτῇ. Ἔσται οὖν, φησί, ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ μένουσα διηνεκῶς ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Τὸ γὰρ ῥητὸν τοῦτο οὕτω φησί· «Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρητισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς
10 ἐν οὐρανῷ πιστός».

«Σὺ δὲ ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου». Τὰ συμβεβηκότα ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ οἱ μακάριοι προφηταί φασι. Λέγουσι οὖν, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν· Ἐπηγγείλω, φησίν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μένει τὸ σπέρμα Δαβὶδ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ
15 ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη· ἀλλ' ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας· ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου». Τὸ δέ, «ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας», ἀντὶ τοῦ, ἀπωσθῆναι, καὶ ἐξουδενωθῆναι συγκεκριήσας. Οὐ γὰρ ὁ Πατήρ ἀπόσωσεν καὶ ἐξουδένωσε τὸν ἴδιον Υἱόν· Ἰουδαῖοι δὲ μᾶλλον τοῦτο πεπρόχασιν· πλὴν κατὰ συγχώρησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.
20 Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν αὐτόν».

«Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου». Ὑπερέθου πληρῶσαι, φησί, τὰς ἐπαγγελίας τὰς περὶ αὐτοῦ· πέπονθε γὰρ μεταξὺ. Πῶς δὲ ὑπερέθετο, λέγει· «Κατέστρεψας» φάσκων «τὴν
25 διαθήκην τοῦ δούλου σου». Ἐπηγγείλω, γάρ, φησίν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μένει· καὶ αὕτη γέγονεν ἡ παρὰ σοῦ περὶ αὐτοῦ διαθήκη. Ἄλλ' ἐσταύρωσαν αὐτόν Ἰουδαῖοι, καὶ κατελογίσθη μετὰ νεκρῶν. Πέπονθε γάρ, φησί, καὶ ἐσταυρώθη· οὐκοῦν «κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου». Ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἅγιασμα
30 αὐτοῦ». Ἐρριψας, φησίν, εἰς τὴν γῆν τὴν δόξαν αὐτοῦ· ὡς γὰρ ἤκεν εἰς τὸ παθεῖν, ψιλὸς ἄνθρωπος ἐνομίσθη τοῖς παρανόμοις Ἰ-

τὸν αἰῶνα μενεῖ». Βεβαίως δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι τελείως καὶ ὀλοκληρωτικῶς αἰώνιος, ἀφοῦ εἶναι Θεὸς καὶ ἀληθῶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

38. «Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου». Θρόνον Χριστοῦ θὰ ἐννοήσῃς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἐπαναπαύεται εἰς αὐτήν. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, λέγει, θὰ ἀπαστράπτῃ καὶ θὰ φωτίζῃ τὴν ὑφήλιον, παραμένουσα διαρκῶς (φωτεινὴ) ὅπως ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Διότι ὁ ἐρμηνευόμενος στίχος ἔχει ὡς ἑξῆς· «Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός».

39. «Σὺ δὲ ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου». Οἱ μακάριοι προφηῆται ἀναφέρονται εἰς ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν τίμιον σταυρόν. Λέγουν δὲ (ἀπευθυνόμενοι) εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα· Ὑπεσχέθης, λέγει, ὅτι τὸ σπέρμα Δαβὶδ θὰ παραμείνῃ αἰώνιως καὶ ὁ θρόνος του θὰ εἶναι ὅπως ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη· ἀλλὰ «ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας· ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου». Τὸ δὲ «ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας» σημαίνει ἐπέτρεψες νὰ περιφρονηθῇ καὶ νὰ ἐκμηδενισθῇ. Διότι δὲν ἐπεριφρόνησε οὔτε ἐξεμηδένισεν ὁ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ οἱ Ἰουδαῖοι ἔπραξαν τοῦτο — πλὴν ὁμως κατὰ παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ Πατρός. Τοῦτο δὲ λέγεται εἰς τὸ χωρίον· «Αὐτὸς δὲν ἐλυπήθη τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ τὸν παρέδωσεν ὑπὲρ ἡμῶν»¹.

40. «Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου». Ἀνέβαλες, λέγει, νὰ ἐκπληρώσῃς τὰς περὶ αὐτοῦ ἐπαγγελίας, διότι αὐτὸς ἔπαθεν ἐν τῷ μεταξῦ. Πῶς δὲ ἀνέβαλε λέγει ἰσχυριζόμενος· «Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου». Ὑπεσχέθης, λέγει, ὅτι θὰ μείνῃ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ αὐτὴ ἦτο ἡ διαθήκη σου δι' αὐτόν. Τὸν ἐσταύρωσαν ὁμως οἱ Ἰουδαῖοι καὶ συγκατελέγη μεταξῦ τῶν νεκρῶν. Ὑπέστη λοιπὸν τὸ πάθος, λέγει καὶ ἐσταυρώθη· συνεπῶς «κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου. Ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἀγίασμα αὐτοῦ». Ἐρριψες εἰς τὴν γῆν τὴν δόξαν του, λέγει, διότι ὅταν ἐσαρκώθη διὰ τὸ πάθος, ἐνομίσθη ψιλὸς ἀνθρώπος ἀπὸ τοὺς παρανόμους Ἰουδαίους. Δὲν παρέμεινε νε-

ουδαίοις. Ἄλλ' οὐ μεμένηκε νεκρός, ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· οὔτε μὴν ἀδοξίαν τινὰ προσετρίψατο τὸ πάθος αὐτῶ, ἀλλ' ἔδοξάσθη μᾶλλον διὰ τοῦ καταργῆσαι τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἐλευθερω-
5 σαι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. Πλὴν τὰ συμβεβηκότα φασὶν οἱ προφῆται.

«Καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ». Φραγμοὺς αὐτοῦ καὶ ὄχυράματα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶν, οἱ καί, πάντες ἀφέντες αὐτόν, ἔφυγον δειλιάσαντες· καὶ διὰ τοῦτο φησὶν· («Ἔθου
10 τὰ ὄχυράματα αὐτοῦ δειλίαν»).

«Διήρπαζον αὐτόν . . . Εὐφρανας πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ». Ἐχαιρον γὰρ καὶ ἐπέσειον αὐτῶ τὰς κεφαλὰς, ὀρῶντες αὐτόν ἐπὶ ξύλου κρεμάμενον.

«Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ». Ἐπειδὴ
15 ἀξίους ὄντας τὴν ἐσχάτην δίκην ἀποτίσαι τοὺς σταυρώσαντας τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱὸν οὐ τετιμώρηται παραχρῆμα, διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν καιρὸν μετανοίας, τὸν διὰ βαπτίσματος, καὶ αὐτοῖς χαριζόμενος· τούτου χάριν ἀποστρέψαι λέγεται τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ. Τὸ δέ, «ἀπέστρεψας»,
20 ἀντί, ἐπέσχεσ.

«Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ». Τό, «κατέλυσας», ἀντι τοῦ, κατήνεγκας. Κατήνεγκας οὖν, φησὶν, ἦτοι παρασκευάσας εἰς τὸ πιστεῦσθαι, ὅτι καθαρὸς ἐστίν. Ἐπενοήθη γὰρ εἶναι πονηρός, καὶ ἁμαρτωλὸς κατεκρίθη, («καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη»)
25 («Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας»). Ἐπειδὴ πέπονθε σαρκικῶς, καὶ γέγονεν ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· νομίσαντες οἱ σταυρώσαντες, ὅτι πεπονθὼς συνεστάλη, καὶ πέπανται τοῦ καὶ ὅλως εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· διὰ τοῦτο τὰς τῶν σταυρωσάντων ὑπο-

κρὸς ὁμῶς ὁ ἐλεύθερος μεταξὺ τῶν νεκρῶν ¹ κατὰ τὴν προφητικὴν ρῆσιν, οὐδὲ τοῦ προσέδωκεν ἀφορμὴν δυσφημῆσεως τὸ πάθος, ἀλλὰ ἐδοξάσθη περισσότερον, διότι κατήργησε τὸν ἐξουσιάζοντα τὸν θάνατον, δηλαδὴ τὸν διάβολον ², καὶ ἀπηλευθέρωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος. *Ἄλλωστε οἱ προφῆται λέγουν ὅσα συνέβησαν.

41. «Καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ». Φράγματα καὶ ὀχυρώματά του λέγει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ τὸν ἐγκατέλειψαν ὅλοι, ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ δειλίαν ³ καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Ἔθου τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν».

42 - 43. «Διήρπαζον αὐτόν . . . Εὐφρανas πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ». Πράγματι ἔχαιρον καὶ ἐκίνουν κατ' αὐτοῦ τὰς κεφαλὰς, ὅταν τὸν ἔβλεπον νὰ κρεμάται εἰς τὸ ξύλον ⁴.

44. «Ἀπέστρεψas τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ». Ἐπειδὴ δὲν ἐτιμώρησεν ἀμέσως ὅσους ἐσταύρωσαν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἃν καὶ ἤξιζαν νὰ τιμωρηθοῦν μετὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, ἀλλὰ τοὺς παρέσχεν εὐκαιρίαν μετανοίας διὰ τοῦ βαπτίσματος ἕνεκα τῆς πολλῆς φιλανθρωπίας του, διὰ τοῦτο λέγει ὅτι «ἀπέστρεψε» τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας του. Τὸ δὲ «ἀπέστρεψas» σημαίνει ἐσταμάτησες.

45. «Κατέλυσas ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ». Τὸ «κατέλυσas» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ κατέφερες. Κατέφερες, λέγει, δηλαδὴ ἐφρόντισες νὰ πιστευθῆ ὅτι εἶναι καθαρὸς. Διότι κατηγορήθη ὅτι εἶναι πονηρὸς καὶ κατεκρίθη ὡς ἁμαρτωλὸς «καὶ συγκατελέγη μεταξὺ τῶν ἀνόμων» ⁵. «Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξas». Ἐπειδὴ ἔπαθε μὲν σαρκικῶς καὶ ἔγινεν ἐλεύθερος μεταξὺ τῶν νεκρῶν, οἱ σταυρωταὶ ὁμῶς ἐνόμισαν ὅτι συνετρίβη ἀπὸ τὸ πάθος καὶ ἔπαυσε τελείως νὰ ἔχη ὑπαρξιν καὶ ὄνομα, διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει τὰς

2. Βλ. Ἐβρ. 2, 14.

3. Βλ. Ματθ. 26, 56.

4. Βλ. Ματθ. 27, 39.

5. Ἦσ. 53, 12.

νοίας διερμηνεύει λέγων· «Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κετέ-
ραξας»).

«Ἔως πότε, Κύριε, ἀποστρέφη εἰς τέλος, ἐκκαυθήσεται ὡς
πῦρ ἡ ὄργη σου»; Τουτέστι, Μέχρι τίνος ἰσχύσει τὰ τῶν Ἰου-
5 δαίων τολμήματα, ἐπισπουδαζόντων τὴν τοῦ Μονογενοῦς καὶ
Σωτῆρος ἡμῶν σταύρωσιν; Ὁ δὲ Σύμμαχος· «Ἔως τίνος, Κύ-
ριε, ἀποκρυβήσῃ εἰς τέλος, φλεγῆσεται ὡς πῦρ ὁ θυμὸς σου»;
Μέχρι τίνος, φησί, Δέσποτα, οὐκ ἐθέλεις ἰδεῖν τὰς ἡμετέρας ὁδύ-
νας, οὐδ' ἐπιφαίνῃ καὶ λύεις τὰς συμφοράς· ἀλλὰ καθάπερ πῦρ
10 τὴν ὄργην τῇ μνήμῃ ἡμετέρων ἁμαρτάδων ἐκκαίεις;

«Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις». Ἐπ' ἀφθαρσία, φησί, τὸν
ἄνθρωπον πεποίηκας, καὶ κατ' εἰκόνα τὴν σὴν ἔπλασας αὐτόν·
ἀλλὰ γέγονεν ὑπὸ φθορὰν ἐξ ἀπάτης, φησίν. Οὐκοῦν τὴν ἀφθα-
ρσίαν ἐπίδος ἵνα σφύζωνται, καθάπερ ἐπλάσθη τὸ ποίημα.

15 «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος δς ζήσεται καὶ οὐκ ὄφεται θάνατον»;
Οὐδεὶς, φησίν, οὔτε θανάτου κρείττων γενήσεται, οὔτε μὴν «ἐκ
χειρὸς ἄδου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ῥύσεται», εἰ μὴ σὺ, φησίν, ὦ Δέ-
σποτα, τὴν ἀνάστασιν ἐπιδῶς.

«Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε»; Ἀρχαῖα ἐλέη τοῦ
20 Θεοῦ, φησίν, ἡ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὠρισμένη εἰς ἀφθαρσίαν
ἀναστοιχείωσις.

«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὄνειδισμοῦ τῶν δούλων σου». Ἐπει-
δὴ «ὠνείδισάν» με, Κύριε, «οἱ ἐχθροί σου», φάσκοντες ψευδεῖς
εἶναι τὰς περὶ ἐμοῦ τοῖς ἔθνεσι δεδομένας ἐπαγγελίας· αὗται δὲ
25 ἦσαν τὸ σωθῆναι αὐτά, καὶ ἀπαλλαγῆναι θανάτου καὶ ἁμαρτίας·
ὠνείδισαν δὲ ἀφορῶντες εἰς τὸν θάνατον τὸν ἐμόν· καὶ ματαίους
αὐτὰς εἶναι ἀπέφηναν· τούτου χάριν αἰτῶ σοι μνησθῆναι· «τό»
γὰρ «ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου ὠνείδισαν», φησίν. Εἴη δὲ
τὸ ἀντάλλαγμα αὐτοῦ ὁ θάνατος αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα, τὸ ἀντίλυ-
30 τρον δεδομένον τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας· ὁ καὶ ὠνείδισαν, ὑπο-
λαμβάνοντες αὐτὸν κεκρατῆσθαι θανάτῳ. Ἄλλ' οὐκ ἀπέμεινεν ὁ

σκέψεις τῶν σταυρωτῶν λέγων· «Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας».

47. «Ἔως πότε, Κύριε, ἀποστρέφη εἰς τέλος, ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ἡ ὄργη σου»; Δηλαδή· ἕως πότε θὰ διαρκέσουν αἱ θρασεῖαι ἐνέργειαι τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι σπεύδουν νὰ σταυρώσουν τὸν Μονογενῆ καὶ Σωτῆρα μας; Ὁ Σύμμαχος ἔχει· «Ἔως τίνος, Κύριε, ἀποκρυβήσῃ εἰς τέλος, φλεγθήσεται ὡς πῦρ ὁ θυμὸς σου»; Μέχρι πότε, Δέσποτα, λέγει, δὲν θὰ θέλῃς νὰ ἴδῃς τὰς θλίψεις μας καὶ δὲν θὰ παρουσιαστῆς διὰ νὰ λύσῃς τὰς συμφοράς; ἀλλὰ καὶ διὰ (πόσον χρόνον) θὰ καίῃς ὡσάν φωτιά τὴν ὄργην (σου) μετὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀμαρτημάτων μας;

48. «Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις». Ἐκανες, λέγει, τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ μείνῃ ἀφθαρτος καὶ τὸν ἔπλασες κατ' εἰκόνα σου· ἔγινεν ὁμοῦς ὑπόδουλος εἰς τὴν φθοράν μετ' ἀπάτην, λέγει. Δῶσε, λοιπόν, τὴν ἀφθαρσίαν, διὰ νὰ σωθοῦν (οἱ ἄνθρωποι), ὅπως ἄλλωστε ἐπλάσθησαν (ἀρχικῶς).

49. «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον»; Οὐδεὶς, λέγει, θὰ ὑπερνικήσῃ τὸν θάνατον οὔτε «ἐκ χειρὸς ἄδου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ῥύσεται», ἂν δὲν χορηγήσῃς σύ, Δέσποτα, τὴν ἀνάστασιν.

50. «Ποῦ εἰσι τὰ ἔλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε»; Ἀρχαῖα ἔλέη τοῦ Θεοῦ εἶναι, λέγει, ἡ καθωρισμένη πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἀνακαίνισις του ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ ἀφθαρσίαν.

51. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὄνειδισμοῦ τῶν δούλων σου». Μετ' ὠνειδισαν», Κύριε, «οἱ ἐχθροὶ σου», ἰσχυριζόμενοι ὅτι εἶναι ψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τὰ ἔθνη δι' ἐμέ· ἦσαν δ' αὐταὶ ὅτι θὰ σωθοῦν καὶ θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀμαρτίαν. Μετ' ἐπερίπαιξαν δέ, διότι εἶδον τὸν θάνατόν μου καὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι εἶναι κεναὶ περιεχομένου (αἱ ὑποσχέσεις)· δι' ὅλα αὐτὰ σὲ παρακαλῶ νὰ (μετ') ἐνθυμηθῆς· διότι, λέγει, «τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου ὠνειδισαν». Τὸ ἀντάλλαγμα δὲ εἶναι ὁ θάνατός του καὶ τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ὡς ἀντίλυτρον διὰ τὴν σωτηρίαν ¹ τοῦ κόσμου. Αὐτὸ ἐπεριφρόνησαν, νομίζοντες ὅτι ἔγινε δέσμιος τοῦ θανάτου. Δὲν παρέμεινεν ὁμοῦς ὁ ἐλεύ-

ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· ἀνέστη δὲ μᾶλλον τριήμερος. Διὸ καὶ ἐπι-
σφραγίζει ὁ ψαλμὸς τό·

«Εὐλόγητός Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο». Ὡς ἀναστάντος
ἤδη αὐτοῦ καὶ ἀνεληθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ εὐλογουμένου,
5 ἦτοι ἐξομολογουμένου εἰς τοὺς αἰῶνας μετὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς.

ΠΘ'

Προσευχὴ Μωυσέως ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ.

Ἐπιθέσεις.

Ταύτην, φησί, τὴν προσευχὴν ἐν ἀπορρήτοις ἀναγεγραφότα
10 τὸν Μωσέα παραδοῦναι· ὅπως ἂν ἔχοιεν οἱ κατὰ καιροὺς εἰδέναι,
πῶς δεῖ αὐτοὺς ἐξομολογεῖσθαι περιπεσόντας ταῖς συμφοραῖς, αἱ
γεγόνασιν αὐτοῖς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Κυ-
ρίου ἀπειθειάν τε καὶ μισοφονίαν γενομένην. Ὅπως δὲ μὴ λήθη
παραδοθῆ τῷ χρόνῳ, ἐντέτακται ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· καὶ εἰκότως
15 μετὰ τὸν πη', ὅς καὶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου κατασημαίνει.

«Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ». Μέλ-
λων επικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν εἰς ἔλεον, εἰκότως ἐξ ὧν ἤδη πολλάκις
εὐηργέτησε ποιεῖ τὸ προοίμιον. Πῶς δὲ κατὰ γενεὰν εὐηργέτησε,
τοῦτο ἴδιοι τις εἷς τε τὰ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ ἀποβλέψας, εἷς τε τὰ ἐπὶ
20 Ἰησοῦ, εἷς τε τὰ ἐπὶ Βαβυλῶνος.

«Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν». Ἐπειδὴ
εἰς τὴν σάρκα ὄρωντες τοῦ Κυρίου, ψιλὸν ἄνθρωπον ἐνόμιζον λέ-
γοντες· «Ὁὕτω τριακονταετῆς γέγονας, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας»;
Καὶ τοῦτο αὐτοῖς μάλιστα αἷτιον τῆς ἐκπτώσεως γέγονε, τὸ ἀ-
25 γνοεῖν τὴν θεότητα. Διὰ τοῦτο νῦν ἐξομολογούμενοι, σαφῶς αὐτὸν
εἶναι λέγουσι τὸν πρὸ πάσης κτίσεως συνόντα τῷ Πατρὶ.

1. Ἰω. 8, 57· τὸ ἐν χρήσει κείμενον ἔχει· «πεντήκοντα ἔτη οὕτω ἔχεις
καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας»;

θερος μεταξύ τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς κατακλείεται μὲ τό·

53. «Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο». Αὐτὰ λέγονται μετὰ τὴν ἀνάστασιν του καὶ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὡς εὐλογία, ὡς ἐπίσημος ὁμολογία εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Θεὸν Πατέρα εἰς τοὺς αἰῶνας.

89

Προσευχὴ τοῦ Μωυσέως, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ.

Ἑπόθεσις.

Αὐτὴν τὴν προσευχὴν, λέγει, τὴν ὁποῖαν ἔγραψεν ὁ Μωυσῆς τὴν παρέδωκεν μυστικῶς, διὰ νὰ δύνανται οἱ ἄνθρωποι ὄλων τῶν ἐποχῶν νὰ γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ προσεύχωνται ὅταν περιέλθουν εἰς συμφοράς, ὅπως ἐκεῖνοι αἱ ὁποῖαι τοὺς ἔτυχαν κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς μετὰ τὴν ἀπίθειάν των εἰς τὸν Κύριον καὶ τὸν ἀνόσιον φόνον. Διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ ὁμως (ἡ προσευχή) μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, τὴν ἐνέταξαν εἰς τοὺς ψαλμοὺς· εὐλόγως δὲ (ἐτοποθετήθη) μετὰ τὸν 88ον, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου.

1. «Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ». Προκειμένου νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἀναφέρει ὀρθῶς εἰς τὸ προοίμιον τὰς πολλὰς μέχρι τοῦδε εὐεργεσίας του. Τὰς εὐεργεσίας του δὲ εἰς τὰς διαφόρους γενεὰς δύναται τις νὰ ἴδῃ τόσον εἰς τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Φαραῶ, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐπὶ Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ), ὅσον καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν Βαβυλῶνα.

2. «Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν». Ἐπειδὴ βλέποντες τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου, τὸν ἐνόμιζον ψιλὸν ἄνθρωπον καὶ ἔλεγον· «Δὲν εἶσαι ἀκόμη τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἔχεις ἴδει τὸν Ἀβραάμ»; ¹ Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ ἦτο ἡ κυρία αἰτία τῆς πτώσεώς του, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀνεγνώριζαν τὴν θεότητά του, διὰ τοῦτο τώρα διακηρύσσουν ἐπιστήμως καὶ λέγουν σαφῶς ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπάρχων μαζί μὲ τὸν Πατέρα πρὸ τῆς δημιουργίας.

«Μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπεινώσιν». Ἐντεῦθεν ἡ ἐξομολόγησις. Ἀξιοῖ δὲ ἀφ' ὧν πάντα τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐκάλεσε, καὶ αὐτὸς ἐπιστραφῆναι. Σὺ εἰπας, φησίν, ὦ Δέσποτα: «Ἐπιστρέψατε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συν-
5 τρίμματα ὑμῶν». Ἐπειδὴ τοίνυν ἐπεστρέψαμεν, μὴ ἀποστρέψῃς ἡμᾶς εἰς ταπεινώσιν.

«Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε». Τὸν καιρὸν τῆς ἐν νόμῳ λατρείας φησί, καθ' ὃν μάλιστα ἐπιτελεσθέντος τοῦ θείου ναοῦ ἤρθησεν. Ἀπὸ γὰρ Σολομῶντος τοῦ τὸν οἶκον ἐγείραντος
10 μέχρι τῆς πολιορκίας τῆς μετὰ τὸν τίμιον γενομένης σταυρὸν εἰς τοῦτο συντείνει ἔτη χίλια. Ἀλλὰ ταῦτα, φησί, τὰ χίλια ἔτη μία ἡμέρα λογισθεῖν ἐνώπιόν σου· μᾶλλον μὲν οὖν μικρὸν ἡμέρας μόριον. Εἰκότως δὲ νυκτὶ παρεικάζει τὸν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος καιρὸν· ἅτε ὡς ἐν ἀωρίᾳ καὶ συγχύσει πάντων ἀνθρώπων
15 ὄντων, διὰ τὸ μήπω αὐτοῖς ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης.

«Τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται τὸ πρῶν». Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγε· Τὰ ἔτη αὐτῶν, τῶν ἀρνησαμένων σε δηλονότι, ἐν ἐξουθενήσει ἔσται πολλῇ. Γεγόνασι γὰρ καταπάτημα καὶ ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων, ἅτε τὸν λυτρούμενον καὶ σώζοντα αὐτοὺς
20 ἀρνησάμενοι.

«Τὸ πρῶν ἀνθίσαι καὶ παρέλθου». (Πρῶν) μὲν τὸν καιρὸν τῆς γενομένης αὐτοῖς ἐπιφανείας Χριστοῦ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ κατασημαίνουσι. «Χλόη» δὲ τὴν νομικὴν λατρείαν δηλοῖ, ἅτε μικρὸν ὕστερον μαραίνεσθαι μέλλουσαν. «Τὸ ἑσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθεῖ
25 καὶ ξηρανθεῖ». Ἐσπέραν φησὶ τὸν ἐπ' ἑσχάτων τοῦ αἰῶνος καιρὸν, καθ' ὃν καὶ ἐπέφανεν ὁ Μονογενὴς· ἐν ᾧ δὴ καὶ παρῆλθεν ἡ

3. «Μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπεινώσιν». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἄρχεται ἡ ἐξομολόγησις. Παρακαλεῖ δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ (εἰς τὸν Θεόν) καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἐκάλεσεν ὅλα τὰ ἔθνη νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν. Σὺ εἶπες, λέγει, Δέσποτα· «Ἐπιστρέψατε υἱοὶ μου, ἐπιστρέψατε, καὶ θὰ θεραπεύσω τὰ κατάγματά σας»¹. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπιστρέψαμεν, μὴ μᾶς ἀφήσῃς νὰ ταπεινωθῶμεν.

4. «Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε». Ἀναφέρεται εἰς τὴν περίοδον τῆς κατὰ νόμον λατρείας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεώς της μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ θείου ναοῦ. Διότι ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος, ὁ ὁποῖος ἀνήγειρε τὸν ναόν, μέχρι τῆς πολιορκίας μετὰ τὴν τιμίαν σταύρωσιν, ὁ χρόνος ὑπολογίζεται εἰς χίλια ἔτη². Αὐτὰ δὲ τὰ χίλια ἔτη, λέγει, πρέπει νὰ θεωρηθῶν ὡς μία ἡμέρα διὰ σέ, μᾶλλον ὡς μικρὸν τμῆμα μιᾶς ἡμέρας. Ὁρθῶς δὲ παρομοιάζει πρὸς νύκτα τὸν πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Σωτῆρος χρόνον, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εὐρίσκοντο εἰς ἀνωριμότητα καὶ σύγχυσιν, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνατείλει δι' αὐτοὺς ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.

5. «Τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται τὸ πρῶν». Εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγε σαφέστερον· Τὰ ἔτη ὅσων σὲ ἠρνήθησαν θὰ εἶναι πλήρη πολλῆς ταπεινώσεως. Πράγματι δὲ κατεπατήθησαν καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ δαίμονας, διότι ἠρνήθησαν τὸν λυτρωτὴν καὶ σωτῆρά των.

6. «Τὸ πρῶν ἀνθῆσαι καὶ παρέλθαι». Μὲ τὸ «πρῶν» ἐννοοῦν τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ. «Χλόην» ὀνομάζει τὴν νομικὴν λατρείαν, διότι ἐπρόκειτο νὰ μαραθῇ ὀλίγον ἀργότερον. «Τὸ ἑσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθεὶ καὶ ξηρανθεῖ». Ἐσπέραν ὀνομάζει τὴν ἐποχὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος, ὅταν ἐνηθρώπησεν ὁ Μονογενής. Τότε βεβαίως κατέ-

2. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἶναι ἀκριβής, διότι ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος (965 - 926 π.Χ.) μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Τίτου (70 μ.Χ.) μεσολαβοῦν χίλια ἔτη.

τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἄνθησις, σκληρυνθεῖσα ἀπάτη τῆς ἀπαθείας.

«Ὅτι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου». Σαφῶς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτοῖς συμφορὰς διὰ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα διαγορεύουσι. Καὶ 5 Ἰουδαῖοις ταῦτα, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρμόδια. Καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, παρανομίας τίνουσα δίκας, ὑπεβλήθη ταῖς συμφοραῖς, καὶ ταῖς παντοδαπαῖς περικλύζεται τρικυμίαις. Καὶ Ἰουδαῖοι, διὰ τὴν πονηρίαν τῆς γνώμης, τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσον.

«Ἔθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον σου». Οὐ παρήλθες, φησί, 10 τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἅτε ἡμῶν ἐπικαλεσαμένων αὐτὰς εἰς τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς, διὰ τὸ εἰρηκέναι: «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν». «Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου». Ὡσεὶ ἔλεγεν: Ὁ βίος ἡμῶν καὶ αἱ ἐν αὐτῷ πράξεις πονηραὶ φαίνονται τῷ προσώπῳ σου. Οὐδὲν γὰρ ἠγγόησας τῶν ἐν ἡμῖν 15 πεπραγμένων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

«Ὅτι πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου ἐξελίπομεν». Ἡ ἁμαρτία, φησί, τὴν σὴν ὀργὴν ἐκίνησε καθ' ἡμῶν ἡ δὲ ὀργὴ τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν· ἡ δὲ τιμωρία τὰς ὀδύνας ἐπήνεγκεν. Ἐν ὀδύναίς γὰρ τὸν ὀλίγον ἡμῶν διετελέσαμεν βίον. «Τὰ 20 ἔτη ἡμῶν ὡσεὶ ἀράχνη ἐμελέτων». Οὐδὲν βέβαιον, φησὶν, οὐδὲ στατηρὸν ἡ ἀνθρωπεῖα φύσις ἔχει· δίκην ἀράχνης διασπᾶται ῥαδίως.

«Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη». Ἔοικε ταῦτα τοῖς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ εἰρημένοις: «Αἱ 25 ἡμέραι μου μικραὶ καὶ πονηραὶ οὐκ ἔφθασαν εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου». Εἰσὶ μὲν οὖν οἱ καὶ πλείονα τοῦ εἰρημένου διαβιῶσι χρόνον· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐπ' ὀλίγων συμβαίνει. Τὸ δὲ κοινὸν καὶ ὡς ἐπὶ τῶν πλείστων κρατοῦν ἐνταῦθα διδάσκει. Ὡσπερ γὰρ τῶν

παυσε και ἡ ἀνθησις τῆς νομικῆς λατρείας, διότι ἐμαράνθη ἀπὸ τὴν ἀπάτην τῆς ἀνυπακοῆς.

7. «Ὅτι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου». Τοὺς ἀναγγέλλουν σαφῶς τὰς εὐρούσας αὐτοὺς ἕνεκα τῶν ἀμαρτιῶν των συμφοράς. Αὐτὰ ἐφαρμόζονται τόσον εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅσον καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Διότι καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, τιμωρηθεῖσα διὰ τὰς παρανομίας της, ὑπεβλήθη εἰς συμφοράς καὶ κατακλύζεται ἀπὸ παντὸς εἴδους τρικυμίας. Ὁμοίως οἱ Ἰουδαῖοι ἀπώλεσαν τὴν ἐλευθερίαν των ἕνεκα τῆς κακίας τῆς διανοίας των.

8. «Ἔθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον σου». Δὲν ἄφησες ἀτιμωρήτους τὰς ἀνομίας μας, λέγει, διότι ἡμεῖς ἐπεκαλέσθημεν (τὴν τιμωρίαν) δι' αὐτὰς ἐπὶ τὰς κεφαλὰς μας λέγοντες· «Τὸ αἷμά του ἐπάνω μας καὶ ἐπάνω εἰς τὰ τέκνα μας»¹. Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου». Εἶναι ὡς νὰ ἔλεγε· ὁ βίος μας καὶ αἱ πράξεις (μας) κατ' αὐτὸν σοῦ φαίνονται πονηραί, ἀφοῦ οὐδὲν ἀγνοεῖς ἀπὸ ὅσα πράττομεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

9. «Ὅτι πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου ἐξελίπομεν». Ἡ ἀμαρτία, λέγει, ἐκίνησε τὴν ὀργὴν σου ἐναντίον μας· ἡ ὀργὴ ἔφερε τὴν τιμωρίαν καὶ ἡ τιμωρία ἔφερε τὰς θλίψεις· διότι ἐπεράσαμε μὲ θλίψεις τὸν σύντομον βίον μας. «Τὰ ἔτη ἡμῶν ὡσεὶ ἀράχνη ἐμελέτων». Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, λέγει, δὲν ἔχει βεβαιότητα οὔτε σταθερότητα, ἀλλὰ διασπᾶται εὐκόλως ὅπως ὁ ἴστος τῆς ἀράχνης.

10. «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη». Αὐτὰ ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς λόγους τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ· «Αἱ ἡμέραι μου, ὀλίγαι καὶ ἐπίμοχθοι, δὲν ἔφθασαν τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου»². Ὑπάρχουν βεβαίως ἀνθρωποὶ, οἱ ὅποιοι ζοῦν περισσότερον χρόνον ἀπὸ τὸν μνημονευθέντα, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει εἰς ὀλίγους. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται εἰς τὸ κοινὸν καὶ συνήθως ἐπικρατοῦν εἰς τοὺς περισσοτέρους. Ὅπως δηλαδὴ δὲν ἐμνημό-

2. Γέν. 47, 9.

πρόωρον δεχομένων τὴν τελευταίην οὐκ ἐποιήσατο μνήμην, οὕτω τῶν σφόδρα γερόντων τὸ μακρόβιον καταλέλοιπεν. Ἄλλ' ὁμως, φησί, καὶ ὁ βραχὺς οὗτος χρόνος ὀδύνης καὶ πόνων ἐμπέληται. «Ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς, καὶ παιδευθησόμεθα». Ἐπειδὴ 5 νεκρός τις καὶ εὐτελής ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐ γινώσκομεν τί ἔσται ἡμῖν μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ κράτους σου· τούτου χάριν πράως, φησί, παίδευσον ἡμᾶς. Τὸ γάρ, «ἐπῆλθεν», ἀντὶ τοῦ, ἐπέλθοι, φησί. Αἰτοῦσι δὲ τῆς διὰ Χριστὸν παιδείας μεταλαβεῖν, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρὸς· διὸ φησι.

10 «Τὴν δεξιάν σου οὕτως γνώρισόν μοι». Ἀπὸ κοινοῦ τό, «γνώρισον», ἵνα ἦ· Καὶ γνώρισον ἡμῖν τὴν δεξιάν σου, τουτέστι Χριστόν· γνώρισον δὲ ἡμῖν τοὺς τῇ καρδίᾳ τὴν σοφίαν ἔχοντας· οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, δι' ὧν καὶ ἐμάθομεν τῆς ἐπιστροφῆς τοὺς τρόπους.

15 «Ἐπιπλήσθημεν τὸ πρὸς τοῦ ἔλεους σου». Ὡς ἤδη τῆς εὐχῆς εὐρόντες τὸ πέρας τὰ τοιάδε φασίν. Ἀνατελεῖ γὰρ καὶ αὐτοῖς ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου.

«Καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου, καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου». Τό, «ἴδε», πάλιν ἀντὶ τοῦ, εἶδες, ἦτοι ἐπεσκέψω τοὺς δούλους σου καὶ 20 τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· Λι' ἧς ἐπισκοπῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐωρακότες, καὶ ἐπιστρέψαντες, κατευθυν-θίστημεν ἐφ' οἷς τὴν τῆς ἐπιστροφῆς πράξιν ἀποπληροῦμεν.

«Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς». Καὶ ἡμᾶς λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς ἀπέφηνε τῆς θεογνωσίας τὸ 25 φῶς· καὶ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον περιβλεπτοὶ πάλιν ἐγένοντο. «Καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον». Ἔργα τοῦ νόμου· ἔργον τοῦ ἐν τῇ Νέᾳ τελούμενον. Ἐν τῇ γὰρ Παλαιᾷ διάφοροι θυσίαι· ἐν δὲ τῇ Νέᾳ μόνος ὁ Υἱὸς θύεται. «Καὶ τὸ ἔργον τῶν

νευσεν ὄσους ἀποθνήσκουν προώρως, ὁμοίως παρέλειψε καὶ τὴν μακροήμερευσιν τῶν ὑπερβαλλόντως γηρασκόντων. Ἄλλ' ὅμως καὶ ὁ σύντομος αὐτὸς χρόνος εἶναι πλήρης ἀπὸ θλίψιν καὶ κόπους. «Ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς, καὶ παιδευθησόμεθα». Ἐπειδὴ ὁ βίος μας εἶναι θνητὸς καὶ ἄνευ ἀξίας καὶ δὲν γνωρίζομεν τί μᾶς ἐπιφυλάσσει μετὰ ταῦτα ἢ μεγαλειότης σου, διὰ τοῦτο, λέγει, παιδευσέ μας μὲ πραότητα. Τὸ «ἐπῆλθε» δηλαδὴ ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «ἐπέλθοι». Παρακαλοῦν δὲ νὰ κοινωνήσουν εἰς τὴν παιδεῖαν διὰ Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρός· διὰ τοῦτο συνεχίζει:

12 - 13. «Τὴν δεξιάν σου οὕτως γνώρισόν μοι». Τὸ «γνώρισόν μοι» ἐτέθη ἀπὸ κοινοῦ, ὥστε τὸ νόημα νὰ εἶναι· Καὶ γνώρισέ μας τὴν δεξιάν σου, δηλαδὴ τὸν Χριστόν· γνώρισέ μας δὲ καὶ ὄσους ἔχουν σοφίαν εἰς τὴν καρδίαν· αὐτοὶ εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἐμάθαμε τοὺς τρόπους τῆς ἐπιστροφῆς.

14 - 15. «Ἐνεπλήσθημεν τὸ πρῶν τοῦ ἔλεους σου». Αὐτὰ τὰ λέγουν, διότι ἡ προσευχὴ των ἐγγίζει τὸ τέλος της. Θὰ ἀνατείλη βεβαίως καὶ δι' αὐτοὺς ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ παρόντος αἰῶνος.

16. «Καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου, καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου». Τὸ «ἴδε» ἐτέθη πάλιν ἀντὶ τοῦ «εἶδες», δηλαδὴ ἐπεσκέφθης τοὺς δούλους σου καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. Ἄφου δι' αὐτῆς τῆς ἐπισκέψεως εἶδομεν τὴν λάμπιν καὶ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ μας καὶ ἐπεστρέψαμεν (εἰς αὐτόν), εἴθε νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς ὅσα θὰ συμπληρώσουν τὴν πρᾶξιν τῆς ἐπιστροφῆς.

17. «Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς». Καὶ ἡμᾶς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας μᾶς ἔκανε νὰ φαινώμεθα λαμπροὶ καὶ ἔνδοξοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔγιναν μετὰ τὴν ἐπάνοδον πάλιν ἐπιφανεῖς. «Καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον». Ἔργα εἶναι τὰ τοῦ νόμου, ἐνῶ ἔργον τὸ πειλούμενον εἰς τὴν Καινὴν (Διαθήκην). Εἰς τὴν Παλαιὰν δηλαδὴ γίνονται διάφοροι θυσιάαι, ἐνῶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην θυσιάζεται μόνον ὁ Υἱός. «Καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον». Ἔργα χειρῶν εἶναι αἱ

χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον). Ἔργα μὲν χειρῶν ἔστιν ἢ καθ' ἑκάστην προᾶξις· ἔργον δὲ χειρῶν, ἢ ἐκ τούτων ἐπισυμβαίνουσα γινῶσις.

4

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυίδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

5

Ἐπιπέσεις.

Ἀκολούθως μετὰ τὸ δηλῶσαι τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ τὴν ἀποστροφὴν ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ, ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὸ πρόσωπον εἰσάγει τῷ διὰ Χριστοῦ τελειουμένων, καὶ νικῶντων δι' αὐτοῦ τοὺς ροητοὺς ἐχθροὺς, ἀρχὰς δηλαδὴ καὶ ἐξουσίας, 10 καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ αὐτὸν τὸν ἀλιτήριον Σατανᾶν· οἱ καὶ πολυτρόπως διὰ τῶν προκειμένων κατασημαίνονται. Φόβος τε νυκτερινὸς καὶ βέλος ἡμέρας πετόμενον, καὶ πῦρ διαπορευόμενον ἐν σκότει, καὶ σύμπτωμα καὶ δαιμόνιον μεσημβρινόν, καὶ χιλιάδες καὶ 15 μυριάδες, καὶ ἀσπίς, καὶ βασιλίκος, καὶ λέων, καὶ δράκων. Κατὰ τούτων δὴ πάντων τὴν νίκην ἀναγορεύει τῷ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπῳ.

(Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ἐπιπέτου). Τὸ προφητικὸν πνεῦμα τὸν ἄνθρωπον τὸν ποιησάμενον βοήθειαν καὶ ἐπικουρίαν Χριστόν, ὃς καὶ ἔστιν Ἐπιπέτος, μακαρίζει. Πῶς γὰρ οὐ μακάριος ὁ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ σκεπαστήν ἔχειν ἀξιωθείς; (Ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀβυσθήσεται). Ὁ μένων ἐν ταύτῃ τῇ βοηθείᾳ σκέπεται καὶ φυλάσσεται.

(Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ· Ἀντιλήπτω μου εἰ). Καὶ τίς ὁ τῷ Κυρίῳ λέγων ἢ ἄθροιστος ὁ πεπειθὸς ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ 25 αὐτοῦ ἐπερειδόμενος;

(Ὅτι αὐτὸς ὄψεται σε ἐκ παγίδος). Προεδίδαξεν, ὡς αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις διὰ τούτων κατασημαίνονται.

(Ἐν τοῖς μετεργένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι). Εἰρηκότος

ἐπὶ μέρους πράξεις, ἐνῶ ἔργον χειρῶν ἢ ἐκ τούτων προερχομένη γυνῶσις.

90

Ὑμνος αἰνέσεως τοῦ Δαβίδ· ἄνευ ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἑβραϊκόν.

Ὑπόθεσις.

Ἄφοῦ εἰς τὸν 89ον ψαλμὸν ἔκανε λόγον διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν εἰσάγει τὸ πρόσωπον ὧσων ἐτελειώθησαν διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ νικοῦν μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ τοῦς νοητοῦς ἐχθροῦς, δηλαδὴ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ τοῦς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, τὰς πνευματικὰς πονηρὰς δυνάμεις καὶ τὸν ἴδιον τὸν πανουῦργον σατανᾶν. Αὐτοὶ (οἱ ἐχθροὶ) ὀνομάζονται εἰς τὸν ψαλμὸν κατὰ πολλοὺς τρόπους: φόβος νυκτερινὸς καὶ βέλος πετῶν κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ πρᾶγμα πορευόμενον εἰς τὸ σκότος καὶ ἀτύχημα καὶ μεσημβρινὸν δαιμόνιον καὶ χιλιάδες καὶ μυριάδες καὶ ἀσπίς καὶ βασιλίσκος καὶ λέων καὶ δράκων· ἐξαγγέλλει λοιπὸν τὴν νίκην τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἐναντίον ὅλων αὐτῶν.

1. «Ὁ κατοικῶν ἐν βοήθειᾳ τοῦ Ὑψίστου». Τὸ προφητικὸν πνεῦμα μακαρίζει τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς βοηθὸν καὶ ἐπίκουρον τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ Ὑψιστος. Εἶναι πρᾶγμα μακάριος ὁποῖος ἠξιώθη νὰ ἔχη ὡς προστάτην τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ. «Ἐν σκέπη τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀυλισθήσεται». Ὅποιοι παραμένει εἰς αὐτὴν τὴν βοήθειαν σκέπεται καὶ φυλάσσεται.

2. «Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ· Ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Οὐδεὶς ἄλλος ὁμιλεῖ εἰς τὸν Κύριον εἰμὴ ὁποῖος ἔχει τὴν πεποιθησίν του εἰς αὐτὸν καὶ στηρίζεται εἰς τὴν σωτηρίαν του.

3. «Ὅτι αὐτὸς ῥύσεται σε ἐκ παγίδος». Ἐχει ἤδη διδάξει ὅτι δι' αὐτῶν ἐννοοῦνται αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις.

4 - 5. «Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι». Ἄφοῦ

τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, ὡς Θεὸς αὐτὸς ῥύσεται ἐκ τῆς τῶν θη-
 ρευτῶν παγίδος, ἐκ τε τῶν ταραχωδῶν λόγων, ἀποκρίνεται τὸ
 Πνεῦμα τὸ προφητικὸν παραθαρσύνον αὐτὸν καὶ εἰς ἀνδρείαν ὑπα-
 λείφον πνευματικὴν· «Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει
 5 σοι»· ὡσεὶ σαφέστερον λέγοι· Καλύψει σε ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πτε-
 ρύγων αὐτοῦ· καὶ μὴν καὶ ὄπλῳ σκεπάσει σε. Οὐδὲ γὰρ γενομένου, οὐ-
 δεμία τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων παραβλάψει σε.

«Ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας». Ἐκθάρατον τινα δύναμιν
 νῦν βέλος ὠνόμασεν. «Ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημ-
 10 βρινοῦ». Οὐ σύγκριμα δαιμονιῶδες μεσημβρίας. Τὸν γὰρ μεσημ-
 βρινὸν δαίμονά φησιν εἶναι τῆς ἀκηδίας.

«Πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς». Κλίτος τὸ ἀριστε-
 ρὸν μέρος σημαίνει. Εἰκότως δὲ τούτῳ μὲν τὰς χιλιάδας ἐπιβου-
 λεύειν φησίν, τοῖς γε μὴν δεξιοῖς τὰς μυριάδας. Τὰ γὰρ ἐπιδέξια
 15 τῶν πραγμάτων ἡμῶν, καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ ἰσχυρὰ καὶ θαυμαστό-
 τερα, τὸ πλῆθος τῶν πονηρῶν δυνάμεων παραλύειν ἐπιχειροῦσι.

«Πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις». Βλαβήσῃ μὲν οὐ-
 δέν, φησίν, ἐκ τῶν ἐπιβουλεόντων· συμβήσεται δὲ σοι πεσόντας
 ἰδεῖν τοὺς ἐχθρούς.

20 «Τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου». Ἀντιφθέγγεται τῷ τοῦ
 Θεοῦ ἀνθρώπου, τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικόν, ὅσον τῆς εἰς Θεὸν
 ἐλπίδος τὸ κέρδος ἐστίν.

«Οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά». Ἡ γὰρ τῆς κακίας φύσις
 ἐξωθεν ἐπέρχεται, τῆς ἀρετῆς οἴκοθεν τὴν πρόφασιν ἐχούσης. Εὐ-
 25 θῆ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον πεποίηκεν, ὅς, ζητήσας λογισμοὺς
 πονηροῦς, ἐξωθεν ἐπεσπάσατο τὴν κακίαν. «Καὶ μάστιξ οὐκ ἐγ-
 γιεῖ ἐν τῷ σκηνώματί σου». Θαρρεῖν αὐτοὺς καὶ μηδὲν ἀηδὲς
 πείσεσθαι παρακελεύεται, ἐκ τοῦ πιστεύειν ἄγγελον βοηθὸν τῶν
 εἰς Θεὸν πιστευόντων καταπεμπόμενον.

30 «Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ». Τοῦτο καὶ
 ἐν τῷ λγ' ἔφη ψαλμῶ· «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν
 φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύεται αὐτούς». Ἀκούωμεν δὲ καὶ Ἰακώβ

εἶπεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τὸν λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν παγίδα τῶν κυνηγῶν καὶ ἀπὸ τοὺς προκαλοῦντας ταραχὴν λόγους, ἀπαντᾷ τὸ προφητικὸν Πνεῦμα διὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ τὸν προπονήσῃ ὥστε νὰ ἔχη πνευματικὴν ἀνδρείαν· «Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι». Διὰ τούτων λέγει· θὰ σὲ καλύψῃ μὲ τὴν σκιάν τῶν πτερυγῶν του, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ προστατεύσῃ μὲ ὄπλον· ὅταν γίνουν αὐτά, οὐδεμία ἐχθρική δύναμις θὰ σὲ βλάψῃ.

6. «Ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας». Βέλος ὠνόμασεν ἐδῶ κάποιαν ἀκάθαρτον δύναμιν. «Ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ». Δὲν ἐρμηνεύεται ὡς δαίμων ἢ μεσημβρία· ἄλλωστε λέγεται ὅτι ὁ μεσημβρινὸς δαίμων εἶναι ὁ δαίμων τῆς ἀδιαφορίας.

7. «Πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς». Τὸ κλίτος σημαίνει τὸ ἀριστερὸν μέρος. Ὁρθῶς δὲ λέγει ὅτι ἐναντίον αὐτοῦ θὰ ἐπέλθουν αἱ χιλιάδες, ἐνῶ ἐναντίον τῶν δεξιῶν αἱ μυριάδες. Πράγματι, αἱ δεξιά πράξεις μας καὶ αἱ ἀρεταὶ εἶναι ἰσχυραὶ καὶ ἄξια θαυμασμοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπιχειρεῖ πλῆθος πονηρῶν δυνάμεων νὰ τὰς παραλύσῃ.

8. «Πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις». Οὐδεμίαν βλάβην θὰ ὑποστῆς, λέγει, ἀπὸ τοὺς μηχανορραφοῦντας καὶ θὰ δυνηθῆς νὰ ἴδῃς τοὺς ἐχθροὺς νὰ καταπίπτουν.

9. «Τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου». Ἀπαντᾷ τὸ προφητικὸν Πνεῦμα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ λέγον πόσον κέρδος ἔχει ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεόν.

10. «Οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά». Διότι ἡ μὲν κακία ἔρχεται ἀπὸ ἔξω, ἡ δὲ ἀρετὴ ἀφορμᾶται ἀπὸ μέσα. Διότι ὁ Θεὸς ἔκανε τὸν ἄνθρωπον ἀγαθόν· αὐτὸς ὁμως ἀπέκτησε πονηροὺς λογισμοὺς καὶ προσεῖλκυσε τὴν κακίαν ἐκ τῶν ἔξω· «Καὶ μάλιστα οὐκ ἐγγίει ἐν τῷ σκηνώματί σου». Τοὺς προτρέπει νὰ ἔχουν θάρρος καὶ οὐδὲν κακὸν θὰ πάθουν, νὰ πιστεύουν δὲ ὅτι ἀποστέλλεται ἄγγελος διὰ νὰ βοηθῇ ὅσους πιστεύουν εἰς τὸν Θεόν.

11. «Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ». Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ εἰς τὸν 33ον ψαλμόν· «θὰ κατασκηνώσῃ ἄγγελος Κυρίου πέριξ ὧν τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ λυτρώσῃ αὐτούς»¹. Ἀκούσωμεν

τοῦ πατριάρχου λέγοντος· «Ὁ ἄγγελος ὁ ἠνόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου». Καὶ ὁ μέγας Ἀβραάμ τὸν οἰκέτην παραβαρύνων ἔφη· «Ὁ Θεὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου σου, καὶ λήψη γυναῖκα Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ μου ἐκεῖθεν». Παντα-
5 χόθεν τοίνυν μανθάνομεν, ὡς καὶ δι' ἀγγέλιον φρουρεῖ τοὺς εἰς αὐτὸν πεποιθότας ὁ τῶν ὄλων Θεός. «Τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου». Ὁ ἐν μηδενὶ πταιῶν, οὗτος διαφυλάσσεται ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

«Μήποτε προσκόψης πρὸς λίθον τὸν πόδα σου». Ὁ πούς
10 μὲν τὴν ψυχὴν σημαίνει, ὁ δὲ λίθος τὴν ἁμαρτίαν.

«Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ». Οὐ μόνον οὐδέν, φησὶν, ὑπομενεῖς δεινόν, ὃ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν πνευμάτων τὰ πλήθη ὑπὸ τοὺς πόδας ἴδοις ἐπενηγεγμένα τοὺς σους· ὡς καὶ μετὰ πάσης ἀδείας τὰς αὐτῶν πατήσεις κεφαλὰς.

15 «Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, καὶ ἴύσομαι αὐτόν». Εἰσφέρει τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, μισθὸν τῆς πίστεως τὴν σωτηρίαν ἐπαγγελόμενον. Ταῦτα λοιπὸν ὁ τῶν ὄλων ἔφη Θεός, διδάσκων τίς ὁ τῆς ἐλπίδος καρπός. Ῥύσομαι γὰρ αὐτόν, φησὶν, ἐκ τῶν εἰρημένων ὀρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐπιβούλων, τῇ ἐμῇ ἐλπίδι φραξάμενος· διὰ
20 τοῦτο αὐτόν φουρήσω, καὶ καλοῦντος ἀκούσομαι, καὶ τὴν δέησιν δέξομαι. «Σκεπάσω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου». Οὐ μόνον, φησὶ, τῶν ἐπιβουλεόντων τοὺς ἔμαντοῦ ἴύσομαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῖς χαρίσομαι ζωὴν· καὶ μὴν καὶ τοῦ σωτηρίου καταξιώσω τοῦ ἔμαντοῦ.

25 «Κεκραγῆται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι». Κεκραγῶς δὲ τῇ τῆς ψυχῆς μεγαλοφωνία πρὸς ἐμέ, ἐπακούοντά με, καὶ ἐπινεύοντα αὐτῷ εὐρήσει. Ἄει γὰρ αὐτῷ πάροιμι, κἄν ἐν περιστάσει τυγχάνῃ.

καὶ τοὺς λόγους τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ· «Ὁ ἄγγελος, ὁ ὁποῖος μὲ σώζει ἀπὸ ὅλα τὰ δεινὰ μου»¹. Καὶ ὁ μέγας Ἀβραὰμ ἐν-
θαρρύνων τὸν ὑπηρέτην ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς θὰ ἀποστείλῃ μαζί σου
τὸν ἄγγελόν του καὶ θὰ λάβῃς ἀπὸ ἐκεῖ γυναῖκα διὰ τὸν υἱόν μου
Ἰσαάκ»². Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν μανθάνομεν ὅτι ὁ Θεὸς τῶν
ὄλων φρουρεῖ μὲ ἄγγέλους ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτόν. «Τοῦ δια-
φυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου». Ὅποιος δὲν πταίει, αὐτὸς
διαφυλάσσεται εἰς ὅλα τὰ ἔργα του.

12. «Μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου». Ὁ
μὲν πούς σημαίνει τὴν ψυχὴν, ὁ δὲ λίθος τὴν ἁμαρτίαν.

13. «Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασίλισκον ἐπιβήση». Ὅχι μόνον οὐ-
δὲν δεινὸν θὰ ὑπομείνης, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, λέγει, ἀλλὰ καὶ θὰ
ἴδῃς αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν πνευμάτων ὑποτεταγμένα κάτω ἀπὸ
τοὺς πόδας σου, ὥστε νὰ δύνασαι τελείως ἀφόβως νὰ πατήσῃς
τὰς κεφαλὰς των.

14. «Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, καὶ ῥύσομαι αὐτόν». Εἰσάγει τὸ
πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται τὴν σωτηρίαν ὡς μι-
σθὸν τῆς πίστεως. Αὐτὰ λοιπὸν εἶπεν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, διδάσκων
ποῖος εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐλπίδος. Θὰ τὸν λυτρώσω πράγματι,
λέγει, ἀπὸ τοὺς ἀναφερθέντας ὄρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθρούς, διό-
τι θὰ τὸν περιχαρακώσω μὲ τὴν ἐλπίδα μου· διὰ τοῦτο θὰ τὸν
φρουρήσω, ὅταν μὲ καλέσῃ, θὰ τὸν ἀκούσω καὶ θὰ δεχθῶ τὴν
δέησίν του. «Σκεπάσω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου». Δὲν
θ' ἀπαλλάξω μόνον ἀπὸ ἐπιβουλὰς τοὺς ἰδικούς μου, λέγει, ἀλλὰ
καὶ θὰ τοὺς χαρίσω τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ θὰ τοὺς καταξιώσω νὰ
μετάσχουν εἰς τὴν σωτηρίαν μου.

15. «Κέκράξεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι». Ὅταν δὲ κρά-
ξῃ μεγαλοφώνως ἀπὸ τὴν ψυχὴν του πρὸς ἐμέ, θὰ μὲ εὖρη ἀκροα-
τὴν καὶ σύμφωνον μὲ αὐτόν. Διότι εὕρισκομαι πάντοτε πλησίον
του, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐμπερίστατος.

2. Γέν. 24, 7.

«Μακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν, καὶ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου». Εἶη δὲ τοῦτο τὸ σωτήριο αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ εἰς τὸν νέον ἡμᾶς αἰῶνα εἰσαγαγὼν καὶ συμβασιλεῦσαι αὐτῷ παρασκευάζων.

5

4A'

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.

ἝΥπόθεσις.

Ὁ Σαββατισμός, ἦτοι τὸ Σάββατον, εἶη ἂν ἡ μέλλουσα κληρονομία, ὅτι καὶ ἀνάπανσις τοὺς ἐνθάδε πόνους διαδέξεται, τὰς 10 ἀμοιβὰς ἡμῶν δηλονότι ἀποληφόμενων. Αἰνεῖ οὖν ἐκείνην τὴν γενησομένην ἀνάπανσιν.

«Ἄγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ». Αἶνεσιν προβάλλεται, φησί, καὶ ταύτην ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἀπαύστως ὑπισχνεῖται καταλέγειν ἐφ' οἷς πεποίηκεν ὁ Μονογενῆς. Καὶ τί πεποίη- 15 κεν ἢ τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν παρεσκεύασεν;

«Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρῶτὸν τὸ ἔλεός σου». Ἀπαγγέλλειν κατ' ὄρθρον τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν βεβαιότητά σου κατὰ νύκτα.

«Ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, μετ' ᾠδῆς ἐν κιθάρα». Δεκάχορδον ψαλτήριον τὸ σῶμά φησιν, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον καὶ 20 πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως γινομένης ἐνεργείας ἐκάστης.

«Ὅτι εὐφρανάς με, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου». Ὅρῳν γάρ σου τὰς δημιουργίας καὶ τὰς ἀρρήτους οικονομίας ἀγάλλομαί τε καὶ γάνυμαι, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἡδονῇ τὴν γλῶτταν εἰς ὑμνωδίαν 25 κινῶ.

«Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε!» Ἐγὼ μὲν, φησί, τὰ ἔργα ἀνυμνῶν, καὶ τὸ βάθος τῶν σῶν λογισμῶν ἐκπλήττομαι, ὧν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ εἰργάσω. Ἄλλ' οἱ ἄφρονες οὐ συνιᾶσι τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος.

30 «Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται». Διαφόρως ταῦτα εἶρηκεν, ὅτι ὁ

16. «Μακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν, καὶ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου». Αὐτὸ τὸ «σωτήριον» εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος μᾶς εἰσήγαγεν εἰς τὸν νέον αἰῶνα καὶ μᾶς προετοιμάζει νὰ βασιλεύσωμεν μαζὶ του.

91

Ψαλμὸς ὕμνου διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.

Ἑπόθεσις.

Ὁ Σαββατισμὸς, δηλαδή τὸ Σάββατον εἶναι ἡ μέλλουσα κληρονομία, διότι (τότε) ἀνάπαυσις θὰ διαδεχθῆ τούς παρόντας κόπους καὶ θὰ λάβωμεν τὰς ἀμοιβὰς μας. Ὑμνεῖ λοιπὸν ἐκείνην τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν.

2. «Ἄγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ». Ἀναγγέλλει ὕμνον καὶ ὑπόσχεται νὰ τὸν λέγῃ ἡμέραν καὶ νύκτα, ἀπαύστως διηγούμενος ὅσα ἔπραξεν ὁ Μονογενής. Καὶ τί ἄλλο ἔπραξεν ἀπὸ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀναστάσεώς μας;

3. «Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρῶν τὸ ἔλεός σου». Θὰ ἀπαγγέλλω κατὰ τὸν ὄρθρον τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν σταθερότητά σου κατὰ τὴν νύκτα.

4. «Ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, μετ' ᾠδῆς ἐν κιθάρα». Δεκάχορδον ψαλτήριον λέγει τὸ σῶμα, διότι ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ψυχικὰς ἐνεργείας· ἐκάστη δ' ἐνέργεια γίνεται διὰ τῆς ἀντιστοίχου αἰσθήσεως.

5. «Ὅτι εὐφρανάς με, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου». Διότι βλέπων τὰ δημιουργήματά σου καὶ τὰς ἀνειπώτους ἐνεργείας σου χάριν ἡμῶν, ἀγάλλομα· καὶ λάμπω ἐκ χαρᾶς καὶ κινῶ εἰς ὑμνωδίαν τὴν γλῶσσαν μὲ τὴν ἡδονὴν τῆς ψυχῆς.

6. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε!» Ἐγὼ μὲν, λέγει, ἀνυμνῶ τὰ ἔργα σου καὶ ἐκπλήσσομαι μὲ τὸ βάθος τῶν λογισμῶν σου, τοὺς ὁποίους ἔκανες ἔργα κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν· οἱ ἀνῶντοι ὁμῶς δὲν κατανοοῦν τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου.

7. «Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται». Κατὰ διάφορον τρόπον τῷ

τὰς φρένας νοσῶν καὶ συνέσεως ἔρημος τούτων οὐδὲν γινώσκει, οὔτε μὴν ἀκούσεται περὶ τούτων.

(*Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἀμαρτωλοὺς ὡσεὶ χόρτον*). Οἱ μὴ συνιέντες, φησί, τὸ μυστήριον δίκην χόρτου ἔσονται, μὴ ἔχοντες τὸ
5 βᾶθος δηλαδή, καὶ ταχέως πεσοῦνται καὶ ξηρανθήσονται.

«Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρασ μου». Ὅταν, φησὶν, ἀπολοῦνται οἱ ἔχθροὶ καὶ διασκορπισθήσονται, τότε δὴ τότε τὸ ἕμὸν κέρασ, τουτέστιν ἡ βασιλεία ἡ ἡτοιμασμένη, περιφανῆς γενήσεται. Ἡμεῖς δὲ οἱ τὴν σὴν ἐπίγνωσιν ἔχοντες, τὴν τῶν ἐ-
10 χθρῶν σου κατάλυσιν θεασάμενοι, γαυριάσομεν ἐπὶ σοὶ καὶ μέγα φρονήσομεν ἅτε δὴ τῆς πολυθέου πλάνης ἀπηλλαγμένοι, καὶ σε τὸν ὄντα προσκυνοῦντες Θεόν. Τὸν γὰρ μονόκερων ἐνταῦθα πάλιν παρήγαγεν, ἵνα διὰ τοῦ ἐνὸς κέρατος τὸν ἕνα παραδηλώσῃ Θεόν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνο τὸ ζῷον ἐν ἔλαβε παρὰ τῆς φύσεως κέρασ,
15 οὕτω τῆς εὐσεβείας οἱ τρόφιμοι μίαν προσκυνήσουσι θεότητα. «Καὶ τὸ γῆρᾶσ μου ἐν ἐλαίῳ πίονι». Μετὰ τοὺς πόνουσ, φησὶν, οὗς ὑπομένω, τότε δὴ οἶονεὶ ἐλαίῳ χρῆσομαι εἰς βασιλείον ἱεράτευμα καὶ τούτό μοι ἔσται τῶν μακρῶν πόνων τὸ γέρας.

«Καὶ ἐπειδὴν ὁ ὀφθαλμὸς μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου». Ἔσται
20 μοι τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν, τὸ θεατὴν με γενέσθαι πιπτόντων τῶν ἐπιβούλων μου τῆς ψυχῆς.

«Πεφντευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου». Οὗτοι δέ, φησὶν, οἱ τούτοις ἀπεικασμένοι τοῖς κέδροις, φυτουργὸν μὲν ἔχουσι τὸν Θεόν, παράδεισον δὲ τὸν θεῖον νεών. (*Ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνθήσουσιν*). Ἐν ταῖς ἄνω δηλονότι μοναῖς, ἃς καὶ αὐλὰς εἶναι τοῦ Κυρίου φησὶν.

(*Ἔτι πληθυνθήσονται ἐν γῆρα πίονι, καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται*). Τό, εὐπαθοῦντες, ἀντὶ τοῦ, εἶ πάσχοντες. Ἀποδοθήσεται γὰρ αὐτοῖς («ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὗς οὐκ ἤκουσεν»).

1. Ἡ λέξις ἐνταῦθα κυριολεκτεῖται καὶ σημαίνει κῆπος, ἄλσος.

ἔχει εἰπῆ, ὅτι ὅποιος ἔχει ἀρρώστους τὰς φρένας καὶ τοῦ λείπει ἢ σύνεσις οὔτε γνωρίζει! σχετικῶς οὔτε καὶ θὰ ἀκούσῃ περὶ αὐτῶν.

8. «Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἀμαρτωλοὺς ὡσεὶ χόρτον». Ὅσοι δὲν κατανοοῦν τὸ μυστήριον, λέγει, θὰ εἶναι ὅπως ὁ χόρτος· ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἔχουν βᾶθος, ταχέως θὰ πέσουν καὶ θὰ ξηρανθοῦν.

11. «Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου». Ὅταν, λέγει, θὰ χαθοῦν καὶ θὰ διασκορπισθοῦν οἱ ἐχθροί, τότε θὰ γίνῃ πασιφανὲς τὸ κέρας μου, δηλαδὴ ἡ βασιλεία ἡ ὁποία μοῦ ἠτοιμάσθη. Ἐμεῖς δέ, ὅσοι ἔχομεν τὴν ἐπίγνωσίν σου, ὅταν ἴδωμεν τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν σου, θὰ καυχηθῶμεν καὶ θὰ ὑπερηφανώμεθα διὰ σέ, διότι ἔχομεν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν πλάνην τῆς πολυθείας καὶ προσκυνοῦμεν σὲ τὸν πραγματικὸν Θεόν. Εἰσήγαγε δὲ πάλιν ἐνταῦθα τὸν μονόκερων, διὰ νὰ δηλώσῃ διὰ τοῦ ἑνὸς κέρατος τὸν ἕνα Θεόν. Ὅπως δὲ ἐκεῖνο τὸ ζῶον ἔλαβε ἀπὸ τὴν φύσιν ἐν κέρας, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ἀσκοῦντες τὴν εὐσέβειαν θὰ προσκυνήσουν μίαν θεότητα. «Καὶ τὸ γῆράς μου ἐν ἔλαιῳ πίονι». Μετὰ τοὺς κόπους, λέγει, τοὺς ὁποίους ὑπομένω, θὰ χρησιμοποιήσω τότε, οὕτως εἰπεῖν, ἔλαιον (διὰ νὰ γίνω) βασιλικὸν ἱερατεῖον· αὐτὸ δὲ θὰ εἶναι τὸ βραβεῖόν μου διὰ τοὺς μακροὺς κόπους.

12. «Καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμὸς μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου». Πλὴν τῶν ἄλλων καλῶν θὰ ἀποκτήσω καὶ τοῦτο, νὰ ἴδω δηλαδὴ νὰ καταπίπτουν οἱ ἐχθρευόμενοι τὴν ψυχὴν μου.

13 - 14. «Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου». Αὐτοὶ δέ, λέγει, οἱ ὁποῖοι παρομοιάζονται μὲ κέδρους, ἔχουν φυτευθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, παράδεισον ¹ δὲ τὸν θεῖον ναόν. «Ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνθήσουσιν». Εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας προφανῶς, τὰς ὁποίας λέγει αὐλάς τοῦ Κυρίου.

15. «Ἔτι πληθυνθήσονται ἐν γῆρᾳ πίονι, καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται». Τὸ εὐπαθοῦντες ἐτέθη ἀντὶ τοῦ εὖ πάσχοντες (ἀπολαμβάνοντες). Διότι θὰ τοὺς δοθοῦν «ὄσα δὲν εἶδεν ὀφθαλμὸς καὶ δὲν ἤκουσεν αὐτί» ².

2. Α' Κορ. 2, 9.

«Ὅτι εὐθὺς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ἐπειδὴν ἐν ταῖς ἄνω
 μοναῖς γενόμενοι ἀπολαύουσι τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ, τότε δὴ καὶ
 ταύτην ἀναγγελοῦσι τὴν φωνήν, ὡς δίκαιος καὶ εὐθὺς ἔσται ὁ
 Κύριος, ὃς τοὺς μὲν παρανόμους καὶ ἀσεβεῖς δίκην χόρτου ἀπο-
 5 ξηρανθῆναι παρεσκεύασε· τοὺς δὲ δικαίους καὶ εὐσεβεῖς οἷα κέ-
 δρους καὶ φοίνικας ἐν ταῖς ἄνω κατεφύτευσε σκηναῖς. («Ἀδικία
 οὐκ ἔστι») παρὰ τῷ Θεῷ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν κακίας ἀνεπίδεκτον.

4B'

10 Εἰς τὴν ἡμέραν πρὸ τοῦ Σαββάτου, ὅτε κατόκιστο ἡ γῆ, αἶνος
 ᾧδῆς τῷ Λαυίδ.

Ἐπίθεσις.

«Εἰς τὸ Σάββατον» ἐν τῷ προλαβόντι ψαλμῷ δηλοῦται ἡ
 δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου, καθ' ἣν καὶ βασιλεύσει τοῦ νέου
 αἰῶνος μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Δηλονότι τό, «πρὸ Σαββάτου», ἂν
 15 εἶη ἡ πρώτη αὐτοῦ παρουσία, ὅτε καὶ ἡ γῆ κατόκισται, τουτέ-
 στιν ὅτε ἡ Ἐκκλησία πάση τῇ οἰκουμένη τεθεμελιώται, τῶν ἁγίων
 ἀποστόλων δηλονότι καὶ εὐαγγελιστῶν τὸν περὶ Χριστοῦ καταγ-
 γειλάντων τῇ γῇ λόγον.

«Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο». Ἐπειδὴ τὸ
 20 ἀνθρώπινον γένος, ἀποστὰν τῆς ὑπὸ Θεοῦ βασιλείας, ὑπὸ τὴν
 τυραννίδα γέγονε τοῦ Σατανᾶ, τούτου χάριν ἐπεδήμησεν ὁ Μονο-
 γενῆς, ἵνα πάλιν αὐτὸ τοῖς ἰδίους ὑποτάξῃ σκῆπτροις, ὃ καὶ ἐγένε-
 το· Θεοῦ («εὐπρέπειαν») δὲ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τοῦ γένους φησίν.
 Εἰ μὴ γὰρ σεσάρκωται, τὴν ἡμετέραν δίχα τῆς ἁμαρτίας λαβὼν
 25 φύσιν, δηλονότι οὐκ ἂν ἡμῖν ἡ σωτηρία ἐγένετο. «Δεῖ γὰρ αὐτὸν
 βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῆ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας
 αὐτοῦ». («Ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο»). Διὰ τού-
 των τὴν καθαίρεσιν ἡμῖν τῶν ἀντικειμένων σημαίνει δυνάμεων,
 ἣν πεποίηται, ὥσπερ στρατιωτικὸν σχῆμα ἀναλαβὼν. «Καὶ γὰρ
 30 ἔστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἣτις οὐ σαλευθήσεται». Ἐκείνους προ-

16. «Ὅτι εὐθύς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ὅταν εὐρεθοῦν εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς καὶ ἀπολαύσουν τὰ προητοιμασμένα ἀγαθὰ, τότε θὰ ἀναγγείλουν τοῦτον τὸν λόγον, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ εὐθύς· αὐτὸς ἔκανε μὲν τοὺς παρανόμους καὶ ἀσεβεῖς νὰ ξηρανθοῦν ὡς χόρτος, ἐφύτευσε δὲ τοὺς δικαίους καὶ εὐσεβεῖς ὡς κέδρους καὶ φοίνικας εἰς τὰς οὐρανίους κατασκηνώσεις. «Ἄδικία οὐκ ἔστι» πλησίον τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν ἐπιδέχεται κακίαν.

92

Εἰς τὴν ἡμέραν πρὸ τοῦ Σαββάτου, ὅταν κατῳκλήθη ἡ γῆ·
ὦδὴ αἰνέσεως τοῦ Δαβίδ.

Ἐπίθεσις.

Διὰ τοῦ «εἰς τὸ Σάββατον» δηλοῦται εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ βασιλεύσῃ μαζί με τοὺς ἁγίους του εἰς τὸν νέον αἰῶνα. Συνεπῶς τὸ «πρὸ Σαββάτου» εἶναι ἡ πρώτη παρουσία του, ὅταν κατῳκλήθη ἡ γῆ, δηλαδή ὅταν ἐθεμελιώθη εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ βεβαίως οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταὶ διεκήρυξαν εἰς τὴν γῆν τὸν λόγον περὶ τοῦ Χριστοῦ.

1. «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο». Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπεστάτησεν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπετάγη εἰς τὴν τυραννίαν τοῦ σατανᾶ, διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὴν γῆν ὁ Μονογενὴς, διὰ νὰ τὸ ὑποτάξῃ πάλιν εἰς τὸ σκῆπτρόν του, ὅπερ καὶ ἔγινε. Θεοῦ «εὐπρέπειαν» δὲ λέγει τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τοῦ γένους. Βεβαίως ἂν δὲν εἶχεν ἐνσαρκωθῆ καὶ ἀναλάβει τὴν φύσιν μας — χωρὶς ὅμως τὴν ἁμαρτίαν —, προφανῶς δὲν θὰ εἴχομεν τὴν σωτηρίαν. «Πρέπει δὲ νὰ εἶναι βασιλεύς, ἕως ὅτου θέσῃ ὑπὸ τοὺς πόδας του ὅλους τοὺς ἐχθρούς του»¹. «Ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο». Διὰ τούτων μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρικῶν πρὸς ἡμᾶς δυνάμεων, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε, ἀφοῦ ἐνεδύθη οὕτως εἰπεῖν, στρατιωτικὴν στολήν. «Καὶ γὰρ ἔστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται». Ἀφοῦ

ανελών, τοὺς ἀντικειμένους δηλονότι δαίμονας, ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς οὐδὲ αὐταὶ κατισχύσουσιν αἱ τοῦ ἄδου πύλαι.

«Ἔτοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε». Τοῦτό φησι, διὰ τὸ προσω-
5 ρίσασθαι ἀπὸ καταβολῆς κόσμον τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σω-
τηρίαν ἐσομένην διὰ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Θρόνον γὰρ τὴν εἰς τὸ
κρίνειν τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς δαίμονας ἀνάστασιν σημαίνει τοῦ
Μονογενοῦς. Σὺ οὖν αὐτός, φησὶν, ὃ Λέσποτα, ὁ γῆν εἰς τοῦτο ὥσ-
περ ἐπὶ δικαστικοῦ θρόνου καθίσας, εἰς τὸ κρίνειν δηλονότι καὶ
10 ἐκδικεῖν ἡμᾶς, ὑπάρχεις ὁ πρὸ τῶν αἰώνων Θεός.

«Ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐ-
τῶν». Ποταμοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελι-
στάς φησιν, οἳ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν τοῖς πνευματικοῖς
κατεύφραναν ἡμάς. Ἐῖρηται γὰρ πρὸς αὐτούς· «Ποταμοὶ ἐκ τῆς
15 κοιλίας αὐτοῦ ρέουσιν ὕδατος ζῶντος».

«Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης». Αἱ πολλαί, φη-
σί, μυσταγωγίαι, καὶ τὰ νοήματα τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελι-
στῶν ἡμάς, θαυμαστοὺς πεποίηκε τῆς θαλάσσης τοὺς μετεωρι-
σμούς. Θάλασσαν δὲ λέγει τῶν ἐθνῶν τῶν πιστευσάντων τὰ πλή-
20 θη, ὧν καὶ οἱ μετεωρισμοί, τουτέστιν αἱ ὑψώσεις τοῦ φρονήματος,
θαυμασταὶ γεγόνασιν. Οὐκέτι γὰρ μικρὰ καὶ ταπεινὰ φρονοῦσι
περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά.

«Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα». Μαρτύρια τὰς
ἐπαγγελίας φησὶν ὡς διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν τοῖς ἔθνεσιν ἐπηγ-
25 γείλατο, ὡς καὶ πιστὰς ἐπ' ἐσχάτων ἐπεδείξατο τῶν ἡμερῶν, τῇ
οἰκείᾳ παρουσίᾳ ἔργῳ πληρῶν. «Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα,
Κύριε». Οἶκος μὲν αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, πρέπει δ' αὐτῇ τὸ ἁγία εἶ-
ναι, ἅτε τὸν μόνον ἅγιον ἔχουσα ἐνοικοῦντα· ἐπειδὴν δὲ τοῦτο γέ-
νηται, καὶ ἀτελεντήτου μεταλαβοῦσα ἀπολαύει τοῦ ἁγιάσματος.

πρῶτον καθήρεσεν ἐκείνους, δηλαδή τοὺς ἀνθισταμένους δαίμονας, ἔθεμελίωσεν εἰς τὴν πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ νικήσουν αἱ πύλαι τοῦ ἄδου ¹.

2. «Ἔτοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε». Τὸ λέγει, αὐτό, διότι εἶχε καθορισθῆ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου γένους θὰ ἐγίνετο διὰ τῆς σωτηρίας του. Θρόνον δὲ ὀνομάζει τὴν ἀνάστασιν τοῦ Μονογενοῦς διὰ νὰ δικάσῃ τοὺς δαίμονας, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἠδίκησαν. Σὺ ὁ ἴδιος, Δέσποτα, λέγει, ὁ ὁποῖος ἐκάθισες ἤδη εἰς τὸν θρόνον τοῦ δικαστοῦ πρὸς τοῦτο, διὰ νὰ κρίνης δηλαδή καὶ νὰ λάβῃς ἐκδίκησιν δι' ἡμᾶς, σὺ εἶσαι ὁ προαιώνιος Θεός.

3. «Ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν». Ποταμοὺς λέγει ἐνταῦθα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ ὁποῖοι εὐφραναν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὰ πνευματικὰ νάματα. Ἐλέχθη ἄλλωστε πρὸς αὐτούς: «Ἀπὸ τὴν κοιλίαν του θὰ ρεύσουν ποταμοὶ ζῶντος ὕδατος» ².

4. «Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης». Αἱ πολλὰι μυσταγωγίαι καὶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν ὡς ὕδατα ὑψωσαν κατὰ θαυμαστὸν τρόπον τὴν θάλασσαν. Θάλασσαν δὲ ὀνομάζει τὰ πλήθη τῶν πιστευσάντων ἔθνῶν, τῶν ὁποίων οἱ μετεωρισμοί, δηλαδή αἱ ἀνυψώσεις τοῦ φρονήματος εἶναι ἀξιοθαύμαστοι. Διότι δὲν ἔχουν πλέον μικρὰ καὶ ταπεινὰ φρονήματα περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ μεγάλα καὶ ἀξιοθαύμαστα.

5. «Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα». Μαρτύρια ὀνομάζει τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἔδωκε πρὸς τὰ ἔθνη διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν· αὐταὶ ἀπεδείχθησαν πισταὶ κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας, ὅταν ἐπληρώθησαν ἐμπράκτως διὰ τῆς παρουσίας του. «Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε». Οἴκος του εἶναι ἡ Ἐκκλησία· ἀρμόζει δὲ εἰς αὐτὴν ἡ ἀγιότης, διότι εἰς αὐτὴν κατοικεῖ ὁ μόνος ἅγιος· ὅταν δὲ θὰ γίνῃ τοῦτο, θὰ ἀπολαύῃ τὸν ἁγιασμόν, εἰς τὸν ὁποῖον μετέχει, αἰωνίως.

2. Ἰω. 7, 38.

41'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Λαυιδ τετράδι Σαββάτων.

Ἑπόθεσις.

Τὸν περὶ προνοίας ἐν τούτῳ εἰσάγει λόγον, διδύσκων μὴ θλί-
 5 βεσθαι καὶ ἀδημονεῖν, κἂν εἰ πρὸς καιρὸν γένοιτο καὶ τοῖς ἁμαρτά-
 νουσιν εὐημερία, καὶ τοῖς εὐσεβέσι διωγμός. Οὐδὲν γὰρ τούτων
 ὡσαύτως μένει, ἀλλὰ μεταβαλεῖται· τοῖς μὲν ἢ θλίψις εἰς αἰῶνιοι
 ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, τοῖς δὲ μετὰ τὸ δοκοῦν τὰ χρηστὰ εἰς ἀτελευ-
 τήτους αἰῶνας ἢ κόλασις. «Τετράδι δὲ Σαββάτων» ἐπιγέγραπται,
 10 διὰ τὸ ἐν τῷ τετάρτῳ μηνί· ἀντὶ γὰρ τοῦ μηνὸς τὴν ἡμέραν τέθει-
 κεν ἐν ἧ τῇ τοῦ Θεοῦ πόλει τὴν ἀρχὴν γενέσθαι τῶν συμφορῶν,
 ἐν τούτῳ ἐπιστρατευσάντων Βαβυλωνίων, ὡς Ἱερεμίας ἱστορεῖ.

«Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, ὁ Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρησιά-
 σατο». Ὡσπερ Θεὸς οἰκτιρῶν ἐστί, καὶ Θεὸς παρακλήσεων, οὐ-
 15 τω καὶ Θεὸς ἐκδικήσεων. Καὶ πάλιν, τοῦτο δὲ ἐν προοιμίῳ παρα-
 μυθίαν μεγάλην τοῖς ἐκ τῶν θλίψεων ἀκηδιάσασιν ἀπεργαζόμενος.
 Τὸ δέ, «ἐπαρρησιάσατο», τὴν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ θείου δικαστη-
 ρίου γενομένην ἀπόφασιν κατὰ τῶν ἀσεβῶν δηλοῖ, ἧ φησι· «Πο-
 ρεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι».

20 «Ἐλπίδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις». Εὐχὴν ὑπὲρ τῶν
 θλιβομένων ἀναπέμπει, αἰτῶν αὐτοῖς ἐπικουρίαν τὴν παρὰ τοῦ
 μόνου ἰσχύοντος Θεοῦ.

«Ἐως πότε ἁμαρτωλοὶ κυχίσονται»; Τὴν σφοδρὰν ἀμνη-
 σικακίαν καὶ ὑπερβάλλουσαν διὰ τούτων κατασημαίνει τοῦ Θεοῦ.

25 «Τὸν λαὸν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν». Εἰς ζῆλον τὸν κατὰ
 τῶν ἐχθρῶν διεγείρει τὸν Θεόν, λαὸν αὐτοῦ καὶ κληρονομίαν εἶναι
 λέγων τὴν κακουμένην παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

1. Βλ. Ἱερ. 52, 6· ὁ τέταρτος μῆν μνημονεύεται μόνον ὑπὸ τοῦ ἑβραϊκοῦ.

Ψαλμός τοῦ Δαβίδ εἰς τὴν τετάρτην τῶν Σαββάτων.

Ὑπόθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν ὁμιλεῖ περὶ προνοίας καὶ διδάσκει νὰ μὴ καταλαμβάνωμεθα ἀπὸ θλίψιν καὶ ἀδημονίαν, ἀκόμη καὶ ἂν συμβῆ νὰ εὐημεροῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ νὰ διώκονται οἱ εὐσεβεῖς. Ἄλλωστε οὐδὲν τούτων παραμένει ὡς ἔχει, ἀλλὰ θὰ μεταβληθῆ ἢ θλίψις τῶν μὲν εἰς αἰώνιον ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, τὰ νομιζόμενα δὲ ἀγαθὰ τῶν δὲ εἰς τιμωρίαν αἰώνιον. Ἐπιγράφεται δὲ «τετράδι Σαββάτων» ὡς ἀναφερόμενος εἰς τὸν τέταρτον μῆνα ἔθεσε δηλαδὴ τὴν ἡμέραν ἀντὶ τοῦ μηνὸς κατὰ τὸν ὁποῖον ἤρχισαν αἱ συμφοραὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Βαβυλωνίων, ὅπως ἐξιστορεῖ ὁ Ἱερεμίας¹.

1. «Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, ὁ Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρησιάσατο». Ὅπως εἶναι Θεὸς οἰκτιρμῶν καὶ Θεὸς παρακλήσεων, καθ' ὅμοιον τρόπον εἶναι καὶ Θεὸς ἐκδικήσεων. Τοῦτο δὲ πάλιν (λεγόμενον) εἰς τὸ προοίμιον δίδει μεγάλην παρηγορίαν εἰς ὅσους ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ ἀπελπισία ἐκ τῶν θλίψεων. Τὸ δὲ «ἐπαρρησιάσατο» δηλοῖ τὴν κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἀπόφασιν μετὰ ταῦτα, εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον, ὅταν θὰ εἴπῃ: «Φύγετε μακρὰν μου, κατηραμένοι». ².

2. «Ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις». Προσεύχεται ὑπὲρ τῶν θλιβομένων, ζητῶν δι' αὐτοὺς τὴν βοήθειαν τοῦ μόνου ἔχοντος δύναμιν Θεοῦ.

3. «Ἔως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχῆσονται»; Διὰ τούτων σημαίνει τὴν μεγάλην καὶ ὑπερβολικὴν ἀμνησικακίαν τοῦ Θεοῦ.

5. «Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἔταπείνωσαν». Διεγείρει τὸν ζῆλον τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, λέγων ὅτι ὁ λαὸς του καὶ ἡ κληρονομία του ὑποφέρουν κακουχίας ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς.

2. Ματθ. 25, 41.

«Χήραν καὶ ὄρφανὸν ἀπέκτειναν». Τούτων εἴρηται ἡ ἐρμηνεία ἐν τῷ ἀνωτέρῳ στίχῳ, ὅμως λεχθήσεται καὶ αὖθις. Χήραν ψυχὴν καὶ προσήλυτον νοῦν ἀποκτείνει ὁ κακῶς τὰς θείας Γραφὰς ἐξηγούμενος. Ὁρφανὸς δὲ ἐστὶ νοῦς ἐστερημένος οὐρανόθεν Πατρὸς.

5 «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι». Πῶς γὰρ οὐκ εἰσι ματαιότητος πλήρεις αἱ αἰσθήσεις ἐκεῖνοι, οἱ τῆς προνοίας τὸ ὠφέλιμον ἐξορίζουν ἐπιχειροῦσαι τοῦ λόγου;

«Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν παιδεύῃς, Κύριε». Ἐκεῖνοι μὲν
10 ἄθλιοι καὶ ταπεινοί, φησὶν, οἱ τὴν σὴν μὴ δεχόμενοι παιδείαν. Μακάριοι δὲ οἱ παρὰ σοῦ παιδευθέντες, καὶ ἐκ τοῦ σοῦ διδαχθέντες νόμον. Οὗτοι γὰρ δὴ καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι πραῦνθέντες κουφισθίσονται τῶν ἀνιαρῶν, εἰδότες, ὅτι αἱ θλίψεις εἰς ἀγαθὸν τελετωσαὶ ἐκβήσονται. Ἡμέρας πονηρὰς τὰς ἡμέρας τῆς κρίσεως λέγει.

15 «Ἔως οὗ ὄρυγῃ τῷ ἁμαρτωλῷ βόθρος». Μέχρι τοσοῦτου, φησὶν, οἱ παιδευθέντες θαρροῦντες ὑπομενοῦσι τὰς θλίψεις, «μέχρι οὗ τῷ ἁμαρτωλῷ ὄρυγῃ βόθρος», τουτέστι, εἰς τὸ ἵτοιμασμένον αὐτῷ κολαστήριον ὁ ἁμαρτωλὸς βαδίσῃ. Ἁμαρτωλὸν δὲ τὸν Σατανᾶν φησὶν, ἦτοι πᾶσαν ἀντικειμένην δύναμιν.

20 «Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ». Τοῦτο ἐκεῖνον ἂν εἴη ἀπόδοσις τοῦ εἰρημένου ἐν τοῖς ἀνωτέρῳ «Τὸν λαὸν σου, Κύριε, ἐταπεινώσαν καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν». «Καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει». Τοῦτο τοῦ ἄνω στίχου ἠρηται, τοῦ, «Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ».

25 «Ὡσεὶ λέγει· Φυλάξει, φησὶ, τὸν λαὸν αὐτοῦ πάντα τῆς θλίψεως τὸν καιρὸν. Καὶ μέχρι τοσοῦτου διακυβερνήσει καὶ καθοδηγήσει, ἕως τὸ θεῖον καθίσῃ δικαστήριον. Ἐπειδὴν δὲ εἰς τοῦτο ἡ δικαιοσύνη καθίσῃ, τουτέστι Χριστός, πάντες πλησίον αὐτῆς γενήσονται οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, κατὰ τό, «Ὅτι οὗτοι τὸν Θεὸν ὄφονται».

30 Οὕτω γὰρ δηλοῖ τὰ ἐπόμενα.

6. «Χήραν καὶ ὄρφανὸν ἀπέκτειναν». Ἡ ἔρμηνεία αὐτῶν ἐλέχθη εἰς τὸν προηγούμενον στίχον, ἀλλὰ θὰ λεχθῆ καὶ πάλιν. Φονεύει χήραν ψυχὴν καὶ προσήλυτον νοῦν ὅποιος ἔρμηνεύει κακῶς τὰς θείας Γραφάς. Ὁρφανὸς δὲ εἶναι ὁ νοῦς, ὁ ὅποιος στερεῖται τοῦ οὐρανοῦ Πατρός.

11. «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι». Πράγματι εἶναι τελείως μάταιαι ἐκεῖναι αἱ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιχειροῦν νὰ ἀναιρέσουν διὰ τοῦ λόγου τὴν σκοπιμότητα τῆς προνοίας.

12. «Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν παιδεύσης, Κύριε». Ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, εἶναι ἄθλιοι καὶ ταπεινοί, ὅσοι δὲν ἀποδέχονται τὴν παιδείαν σου. Εἶναι ὅμως μακάριοι ὅσοι ἐξεπαιδεύθησαν ἀπὸ σὲ καὶ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὸν νόμον σου. Αὐτοὶ δὲ θὰ ἡσυχάσουν ἀπὸ τὰς θλίψεις καὶ θὰ ἀνακουφισθοῦν ἀπὸ τὰς στενοχωρίας, διότι γνωρίζουν ὅτι αἱ θλίψεις θὰ ἔχουν τελικῶς ἀγαθὴν ἔκβασιν. Ἡμέρας πονηρὰς λέγει τὰς ἡμέρας τῆς κρίσεως.

13. «Ἔως οὗ ὄρυγι τῷ ἁμαρτωλῷ βόθρος». Μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, λέγει, θὰ ἔχουν θάρρος οἱ παιδευθέντες καὶ θὰ ὑπομένουν τὰς θλίψεις, «μέχρις οὗ τῷ ἁμαρτωλῷ ὄρυγι βόθρος», δηλαδή ἕως ὅτου βαδίσῃ ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς τὴν ἡτοιμασμένην δι' αὐτὸν τιμωρίαν. Ἀμαρτωλὸν δὲ λέγει τὸν σατανᾶν, δηλαδή πᾶσαν ἐχθρικὴν δύναμιν.

14. «Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ». Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπόδοσις τοῦ λεχθέντος ἀνωτέρω· «Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἔταπεινωσαν καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν». «Καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει». Τοῦτο συνάπτεται πρὸς τὸν ἀνωτέρω στίχον, πρὸς τὸ «Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαόν αὐτοῦ». Λέγει τοῦτο· θὰ διαφυλάξῃ, λέγει, ὀλόκληρον τὸν λαόν του κατὰ τὴν ὥραν τῆς θλίψεως. Καὶ θὰ τὸν κυβερνήσῃ καὶ θὰ τὸν καθοδηγήσῃ ἐπὶ τόσον χρόνον, ἕως ὅτου συνέλθῃ τὸ θεῖον δικαστήριον. Ὅταν δὲ καθίσῃ εἰς αὐτὸ ἡ δικαιοσύνη, δηλαδή ὁ Χριστός, θὰ εὑρεθοῦν πλησίον του οἱ εὐθεῖς εἰς τὴν καρδίαν κατὰ τὸ ρητόν· «διότι αὐτοὶ θὰ ἴδουν τὸν Θεόν»¹. Αὐτὸ ἄλλωστε λέγουν τὰ ἑπόμενα.

«Ἐως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψη εἰς κρίσιν». Ἐως οὗ ὁ Χριστὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην. Αὐτὸς γὰρ «ἡμῖν ἐγενήθη σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις» καὶ «τὴν κρίσιν δε πᾶσαν αὐτῷ δέδωκεν ὁ Πατήρ».

5 «Τίς ἀναστήσεται μοι ἐπὶ πονηρευομένοις»; Αὕτη τῶν θλιβομένων ἡ φωνή. Λέγει δέ· Τίς μοι γένηται σύμμαχος κατὰ τῶν εἰς ἐμὲ πονηρευομένων; Εἶτα δεξάμενος αἰσθησὶν ταχέως τοῦ βοηθοῦ, φησὶν, ὡς πάλαι ἂν αὐτοῦ εἰς ἄδην κατήχθη ἡ ψυχή, εἰ μὴ τῆς παρὰ Θεοῦ ἀντιλήψεως ἔτυχεν.

10 «Εἰ ἔλεγον· Σεσάλευνται ὁ πούς μου». Θλιβόμενος φησὶν, ὁρῶν ἐμμαντὸν ὀλισθαίνοντα, εἶπον· Πότε ὁ πούς μου σεσάλευνται; τουτέστι, τῆς κατὰ Θεὸν ἐκπεσοῦμαι στάσεως· εὐθὺς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ ἔλεός σου ἠσθόμην ἐπίκουρον ἐμοί.

«Αἰ παρακλήσεις σου εὐφρανον τὴν ψυχὴν μου». Οὐκ ἀφῆκας, 15 φησὶν, ἀπαραμύθητον· ἀλλ' ὅσας θλίψεις ἔσχον, τοσαύτας καὶ παραμυθίας ἔδεχόμην παρὰ σοῦ. Αἶ καὶ εἰς εὐφροσύνην τὰς λέπας, μετεβίβαζον.

«Μὴ συμπροσέστι σοι θρόνος ἀνομίας ὁ πλάσσω κόπον ἐπὶ προστάγματι»); Διὰ τοῦτο, φησί, παρεκάλεσάς μου τὴν καρδίαν ἐπὶ ταῖς θλίψεσιν. Ὅτι δὴ οὖν προστεθήσεται σοι θρόνος ἀνομίας, ὁ γὰρ θρόνος τὴν κρίσιν σημαίνει, τουτέστιν, ὅτι δίκαιος εἰ 20 κριτὴς ὡς Θεός, καὶ οὐκ ἔσται ἀνομία ἐν ταῖς κρίσεσί σου· ὥσπερ δὴ καὶ παρ' ἐκείνῳ τῷ κόπον συμπλάσσουντι ἐπὶ προστάγματι· εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ ἀντικείμενος δαίμων, ὃς καὶ ἐλαφρὸς οὖσας τὰς τοῦ 25 Θεοῦ ἐντολὰς βαρείας ποιεῖ, κόπους δὲ αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις παρέχων. Θρόνον ἀνομίας ὀνόμασε τὸν διάβολον· ἐπειδὴ καὶ θρόνος δικαιοσύνης ἐστὶν ὁ Χριστός, ὅστις ἀντίκειται τῷ διαβόλῳ.

«Καὶ αἷμα ἁθῶν καταδικάζονται». Οὗτοι, φησὶν, οἱ ποιηροὶ καὶ ἀντικείμενοι δαίμονες ἐκ παντὸς τρόπου τὴν τοῦ δικαίου 30 ζητήσουσι θηρεῦσαι ψυχὴν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦτο, φησί, κατακριθή-

15. «Ἔως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψη εἰς κρίσιν», ἕως ὅτου κρίνη τὴν οἰκουμένην ὁ Χριστός. Διότι αὐτὸς «ἔγινε δι' ἡμᾶς σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις»¹ καὶ «εἰς αὐτὸν ἔδωσεν ὁ Πατὴρ ὅλην τὴν κρίσιν»².

16. «Τίς ἀναστήσεται μοι ἐπὶ πονηρευομένοις»; Αὐτὴ, εἶναι ἡ φωνὴ τῶν θλιβομένων. Λέγει δέ· ποῖον θὰ ἔχω σύμμαχον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μου; Ἐπειτα, ἀντιληφθεὶς ταχέως τὸν βοηθόν, λέγει ὅτι πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχε κατέλθει εἰς τὸν ὄχθον ἡ ψυχὴ του, ἂν δὲν ἐλάμβανε τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

18. «Εἰ ἔλεγον· Σεσάλευται ὁ πούς μου». Θλιβόμενος καὶ βλέπων ὅτι ὠλισθαινα, εἶπα· τότε θὰ παραπατήσω; δηλαδή θὰ ἐκπέσω ἀπὸ τὴν κατὰ Θεὸν διαγωγὴν μου· ἀλλ' ἀμέσως ἀντελήφθην τὴν πρόνοιαν καὶ τὸ ἔλεός σου νὰ με βοηθοῦν.

19. «Αἱ παρακλήσεις σου εὐφραναν τὴν ψυχὴν μου». Δὲν μὲ ἄφησες, λέγει, χωρὶς παρηγορίαν, ἀλλ' ὅσας θλίψεις εἶχα, τόσας παρηγορίας ἐδεχόμην ἀπὸ σέ, αἱ ὅποια μετέβαλλον τὰς λύπας εἰς χαράν.

20. «Μὴ συμπροσέστω σοι θρόνος ἀνομίας ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ προστάγματι»; Διὰ τοῦτο, λέγει, ἐπαρηγόρησες τὴν καρδίαν μου κατὰ τὰς θλίψεις διότι δὲν θὰ σέ πλησιάσῃ θρόνος ἀνομίας — ὁ θρόνος σημαίνει τὴν κρίσιν — ἐπειδὴ ὡς Θεὸς εἶσαι δίκαιος κριτὴς καὶ δὲν ὑπάρχει παρανομία εἰς τὰς κρίσεις σου· τοῦτο (δηλαδή ἡ παρανομία) συμβαίνει εἰς ἐκεῖνον ὁ ὅποιος ἀναμιγνύει τὸν κόπον εἰς τὴν ἐντολήν· αὐτὸς εἶναι ὁ πολέμιος δαίμων, ὁ ὅποιος τὰς ἐλαφρὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ τὰς κάνει βαρείας δημιουργῶν κόπους εἰς τοὺς ἀνθρώπους δι' αὐτάς. Θρόνον ἀνομίας ὠνόμασε τὸν διάβολον, ἀφοῦ ἄλλωστε θρόνος δικαιοσύνης εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὅποιος εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν διάβολον.

21. «Καὶ αἶμα ἄθῶον καταδικάζονται». Αὐτοί, λέγει, οἱ πονηροὶ καὶ πολέμιοι δαίμονες ζητοῦν μὲ κάθε τρόπον νὰ συλλάβουν μὲ παγίδα τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου. Θὰ καταδικασθοῦν ὁ

2. Ἰω. 5, 22.

σονται. Τοῦτο γὰρ σημαίνει «Καὶ αἷμα ἄθῳον καταδικάζονται». Λέγει γάρ, ὡς ἀντὶ τοῦ ἁθώως ἐκχεομένου παρ' αὐτῶν, εἰς κρίσιν καὶ κόλασιν παραδοθήσονται.

«Καὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγήν». Ἐγὼ δὲ τῆς παρὰ 5 τοῦ Λεσπότου προνοίας ἀπίλανσα, καὶ αὐτὸν ἔχω περιβόλον ὄχρον.

ΨΑΛΜΟΣ 41'

Ἄννος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

Ἑπόθεσις.

10 Ἐντεῦθεν ὁ τῶν ἁγίων χορὸς καὶ τοὺς ἀπειθεῖς τοῦ Ἰσραὴλ προτρέπεται ἐπὶ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν ἐλθεῖν· δεικνύς, ὡς ἐπακούσεται, εἰ προσπέσειεν αὐτῷ, ἅτε αὐτὸς ὢν ποιητὴς, καὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἀγαπῶν. Εἰσφέρεται δὲ μετὰ τὴν τῶν ἁγίων παραίνε-
15 ἀσεις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρόσωπον, αὐτοῖς τοῖς ἀπειθεῖσι παρακελευόμενον μὴ τὴν τῶν πατέρων μιμήσασθαι ἀπιστίαν.

«Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ». Ὡς ἐπὶ φορτῆν ἐλθεῖν τοὺς ἀπειθεῖς παρακελεύονται, εἰς ἀγαλλίασιν αὐτοὺς καλοῦντες, ἵνα διὰ τούτων πείσωσι. «Ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡ-
20 μῶν». Εὖ τό, «ἀλαλάξωμεν», λέγει, δὴ ἤκοντες τοὺς ἐπινικίους ἄσωμεν ὕμνους. Ὁ γὰρ ἀλαλαγμὸς ὕμνος ἐστὶν ἐπὶ πεπτωκόσιν ἐχθροῖς. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων, ὡς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις πολεμήσας ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, ἐκ μέσον πεποίηκεν.

«Προσθήσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει». Ὡ-
25 σει λέγοι· Πρὶν εἰς κρίσιν καθίσῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἔστι δὲ ὁ υἱός, τῇ ἐξομολογήσει προλάβωμεν, καὶ εὐμενὲς αὐτοῖς καταστήσωμεν. Οὕτω γὰρ ὑμῖν συμβήσεται εἰς ἀγαθὰ τελευτάν· ἡ γὰρ ἐξομολόγησις ἀγαθὸν ἔχει τὸ πέρας· καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ ἐν Ψαλμοῖς· «Ἀλαλάξωμεν αὐτῷ».

30 «Καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς». Δηλαδὴ τοὺς

μως δι' αὐτό, λέγει. Διότι αὐτό σημαίνει τὸ «Καὶ αἷμα ἁθῶν καταδικάζονται». Λέγει δηλαδή ὅτι θὰ παραδοθοῦν εἰς κρίσιν καὶ κόλασιν διὰ τὸ ἁθῶν (αἷμα) τὸ ὁποῖον ἔχουν χύσει.

22. «Καὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγὴν». Ἐγὼ ὁμως ἀπήλαυσα τὴν πρόνοιαν τοῦ Δεσπότη καὶ αὐτὸν ἔχω ὡς ἰσχυρὸν χαράκωμα.

94

Αἶνος ὕμνου τοῦ Δαβίδ· ἄνευ ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον.

Ἐπίθεσις.

Ἐνταῦθα ὁ χορὸς τῶν ἁγίων προτρέπει τοὺς ἀπίστους ἰσραηλίτας νὰ προσέλθουν εἰς τὴν σωτηρίαν διὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἀποδεικνύει ὅτι θὰ τοὺς εἰσακούσῃ, ἂν πέσουν εἰς τοὺς πόδας του, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς καὶ ἀγαπᾷ τὸ ἔργον του. Μετὰ δὲ τὴν προτροπὴν τῶν ἁγίων εἰσάγεται τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον συνιστᾷ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους νὰ μὴ μιμηθοῦν τὴν ἀπιστίαν τῶν πατέρων.

1. «Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ». Προσκαλοῦν τοὺς ἀπίστους νὰ ἔλθουν εἰς τὴν ἑορτήν, νὰ μετάσχουν εἰς τὴν χαράν, διὰ νὰ τοὺς πείσουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. «Ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν». Καλῶς λέγει τὸ «ἀλαλάξωμεν» ὡς ἔλθωμεν νὰ τραγουδήσωμεν τοὺς ἐπινικίους ὕμνους. Διότι ὁ ἀλαλαγμὸς εἶναι ὕμνος διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν. Διὰ τούτων δὲ λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπολέμησε χάριν ἡμῶν τὰς ἐχθρικές δυνάμεις καὶ τὰς κατετρόπωσε.

2. «Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἑξομολογήσει». Λέγει τὸ ἐξῆς· Πρὶν καθίσῃ διὰ νὰ κρίνῃ τὸ πρόσωπόν του — αὐτὸ δὲ εἶναι ὁ Υἱὸς — ὡς τὸν προλάβωμεν μὲ τὴν ἑξομολόγησιν καὶ ὡς τὸν κάνωμεν εὐνοϊκὸν δι' αὐτοὺς. Θὰ κατορθώσωμεν δὲ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ νὰ ἔχη ἡ ὑπόθεσις αἴσιον τέλος· διότι ἡ ἑξομολόγησις ἔχει αἴσιον πέρασ· αὐτὸ δὲ σημαίνει τὸ ψαλμικόν· «Ἀλαλάξωμεν αὐτῷ».

3. «Καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς θεοὺς». Ἐννοεῖ ὅσους

πιστεύσαντας, καὶ ὡσπερ ἀντιμισθίαν τούτου λαχόντας τὸ ὄνομα, τὸ καλεῖσθαι θεοί, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Θεὸν δέδωκά σε τῷ Φαρωά». Ἐὰν τὴν ἐξομολόγησιν προσενέγκωμεν, φησίν, οὐκ ἀποτενξόμεθα· οἰκτειρήσει γὰρ ὡς ἴδιον αὐτοῦ λαόν.

5 «Ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα». Δείκνυσιν, ὡς αὐτός, ὢν δημιουργὸς πάσης κτίσεως ὄρατῆς τε καὶ ἀοράτου, οὐκ ἂν παρίδη τὸ ἴδιον ποίημα προσπίπτον δι' ἐξομολογήσεως.

(Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ). Καὶ ἐαυτοὺς τῶν προσκυνούντων καὶ κλαιόντων εἶναι φασιν, ὅπως ἂν προ-
10 θυμότερους εἰς τὴν ἐξομολόγησιν παρασκευάσωσι τοὺς ἀκούοντας.

(Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε). Ἐντεῦθεν παραινῶνται παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εὐπειθεῖς εἶναι, καὶ μὴ τοιοῦτοι οἶοι ἐν τῇ ἐρήμῳ οἱ πατέρες ἐπεδείχθησαν.

(Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗ ἐπειρά-
15 σάν με οἱ πατέρες ὑμῶν). Ἐξεπείρασαν γὰρ τὸν Θεὸν ἄλλοτε ἄλλην πορευόμενοι ὁδόν, καὶ οὐκ εὐθεῖαν τὴν τοῦ Κυρίου.

(Ὡς ὄμοσα ἐν τῇ ὄργῃ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατά-
20 παυσίν μου. Τρεῖς ἡμῖν ὁ λόγος καταπαύσεις σημαίνει· μίαν τὴν σαρκικὴν τὴν τοῦ Σαββάτου, καὶ ἑτέραν τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἣ Ἰησοῦς κατέπαυσεν αὐτούς· καὶ τρίτην τὴν ἐποικίαν, ἣν νῦν ἡμῖν ὁ λόγος σημαίνει· οὐκ ἂν δὲ ἑτέρας ἐμνηστο ἐνταῦθα, εἰ ἀληθῶς ἐκείνη ἐνῆ κατάπαυσις. Δηλοῦται οὖν, ὡς ἀληθῶς κατάπαυσις ἐστὶν ἡ μετὰ τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου ἀπαλλαγὴ, ἢ ἐν ταῖς ἄνω μοναῖς κατοικήσις.

ἐπίστευσαν καὶ ἔλαβον ὡς ἀνταμοιβὴν αὐτοῦ τὸ ὄνομα νὰ ἀποκαλοῦνται θεοί, συμφώνως πρὸς τὸ ρητόν· «Σὲ ἔκανε Θεὸν διὰ τὸν Φαραῶ»¹. Ἐὰν προσφέρωμεν τὴν ἔξο μολόγησιν, λέγει, δὲν θὰ ἀποτύχωμεν, διότι θὰ εὐσπλαγχνισθῆ τὸν λαόν του.

5. «Ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα». Δεικνύει ὅτι αὐτός, ὁ δημιουργὸς ὅλης τῆς κτίσεως, τῆς ὀρατῆς καὶ τῆς ἀοράτου, δὲν θὰ παραβλέψῃ τὸ πλάσμα του, ὅταν πέσῃ εἰς τοὺς πόδας του ἐξομολογούμενον.

6. «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ». Συγκαταλέγουσιν καὶ ἑαυτοὺς μετὰ τῶν προσκυνούντων καὶ κλαιόντων, διὰ νὰ καταστήσουν εὐμενεστέρους εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τοὺς ἀκούοντας.

8. «Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε». Ἐδῶ προτρέπονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον νὰ εἶναι ὑπάκουοι καὶ ὄχι τοιοῦτοι, ὅπως ἀπεδείχθησαν οἱ πατέρες των εἰς τὴν ἔρημον.

9. «Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ ἐπειρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν». Ἐπείρασαν πράγματι τὸν Θεὸν βαδίζοντες διαφορετικὴν ὁδὸν τότε καὶ ὄχι τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τοῦ Κυρίου.

11. «Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου». Τρεῖς ἀναπαύσεις σημαίνει· μίαν τὴν σαρκικὴν τοῦ Σαββάτου, δευτέραν τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ὠδήγησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τρίτην τὴν ἐπουράνιον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται τὸ ἐνταῦθα λεγόμενον· δὲν θ' ἀνέφερε δὲ ἄλλην ἐνταῦθα, ἐὰν ἐκείνη ἢ ἀνάπαυσις ἦτο ἀληθινή. Λέγεται λοιπὸν ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἀνάπαυσις εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν παρόντα κόσμον καὶ ἡ κατοίκησις εἰς τὰς οὐρανίους μονάς.

ΨΑΛΜΟΣ 4Ε'

Ῥδὴ τῷ Δαυίδ, ὅτε ὁ οἶκος ὠκοδομήθη μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ῥπόθεσις.

Ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ τὴν ἀποβολὴν τῶν Ῥουδαίων θε-
5 σπίας, εἴ γε ἐπιμένοιον τῇ ἀπιστίᾳ, ἐν τούτῳ τὴν τῶν ἔθνῶν κλη-
σιν εἰσάγει, τὴν γενομένην μετὰ τὴν λύσιν τῆς νοητῆς αὐτῶν αἰ-
χμαλωσίας, ὅτε καὶ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἡ Ῥκκλησία τεθε-
μελιώται.

«Ῥσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν». Τοῖς ἀποστόλοις τὸ Πνεῦ-
10 μα παρακελεύεται τὸ καινὸν ἄσμα, τουτέστι τὴν Νέαν Διαθήκην,
ἐξηγεῖσθαι τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔθνεσιν. «Ῥσατε τῷ
Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ . . . Ἐὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτή-
ριον αὐτοῦ». Οὐ γὰρ παύσονται μέχρι συντελείας κόσμου τὰ τῆς
Νέας Διαθήκης ἡμῖν λαλοῦντες μυστήρια.

15 «Ῥτι μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα». Διδάξατε, φησί,
τὰ ἔθνη· καὶ γὰρ ὑπακούσαντα γνοῖεν τοῦ κηρυττομένου τὴν θεό-
τητα καὶ τὴν μεγαλοσύνην, καὶ γνόντα ἐπαιέσουσι. «Φοβερός
ἐστιν ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς». Τοῦτο μάλιστα τὰ ἔθνη ἐπὶ τὸν τοῦ
Κυρίου φόβον προτρέπεται, τὸν ἐμπρησμὸν ἐωρακότα κατὰ τῶν
20 πάλαι ὀνομαζομένων αὐτῶν θεῶν. Ῥγνωσαν γὰρ, ὡς πάντες ἐκεῖ-
νοι οὐκ ἦσαν θεοί, ἀλλὰ δαιμόνια. Μόνος δὲ ὁ Κύριος τῶν οὐρα-
νίων ποιητής.

«Ῥτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἔθνῶν δαιμόνια». Οἱ μὲν γὰρ καλού-
μενοι θεοὶ δαίμονες ὤφθησαν πονηροί, ὁ δὲ «ἡμέτερος Κύριος τοὺς
25 οὐρανοὺς ἐποίησεν».

«Ῥγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἀγιάσματι αὐτοῦ». Ῥγίασμα αὐτοῦ ἡ Ῥκκλησία, ἥτις καὶ ἀγία ἐστὶ καὶ μεγαλοπρε-
πίς. Ῥψηλὸς γὰρ ὁ κόσμος τῆς Ῥκκλησίας.

«Ῥνέγκατε τῷ Κυρίῳ, αἱ πατριαὶ τῶν ἔθνῶν». Πατριὰς κα-
30 λεῖ τοὺς τῶν Ῥκκλησιῶν ἡγουμένους, ἱερέας φημὶ καὶ προέδρους.
Καὶ πρέπει διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ μὴν

1. Ῥρεῖς εἶναι οἱ ἐπίσκοποι, πρόεδροι δὲ οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν αὐτοκεφάλων Ῥκκλησιῶν ἀρχιεπίσκοποι, ἑξαρχοὶ, πατριάρχαι καὶ πάπαι.

95

Ὕμνος εἰς τὸν Δαβίδ, ὅταν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἀνωκοδομήθη ὁ ναός.

Ἐπίθεσις.

Ἄφοῦ εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἐπροφήτευσεν τὴν ἀποβολὴν τῶν Ἰουδαίων, ἃν ἐπιμείνουν εἰς τὴν ἀπιστίαν, εἰς τὸν παρόντα ὁμιλεῖ διὰ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν, ἣ ὅποια θὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των ἀπὸ τὴν πνευματικὴν αἰχμαλωσίαν, ὅταν θὰ θεμελιωθῇ ἡ Ἐκκλησία εἰς ὅλην τὴν γῆν.

2 - 3. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν». Τὸ Πνεῦμα προτρέπει τοὺς ἀποστόλους νὰ ψάλλουν τὸ νέον ἄσμα, δηλαδὴ τὴν Καινὴν Διαθήκην, εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς οἰκουμένης. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ . . . Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Πράγματι δὲ δὲν θὰ παύσουν νὰ μᾶς κηρύσσουν μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου τὰ μυστήρια τῆς Καινῆς Διαθήκης.

4. «Ὅτι μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα». Διδάξετε τὰ ἔθνη, λέγει· διότι θὰ ἀκούσουν καὶ θὰ γνωρίσουν τὴν θεότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ κηρυσσομένου καὶ ὅταν τὸν γνωρίσουν θὰ τὸν αἰνέσουν. «Φοβερός ἐστὶν ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς». Αὐτὸ παρακινεῖ κυρίως τὰ ἔθνη νὰ φοβοῦνται τὸν Κύριον, ὅτι βλέπουν δηλαδὴ νὰ παραδίδωνται εἰς τὴν πυρὰν οἱ ἄλλοτε ὀνομαζόμενοι θεοὶ των. Κατενόησαν δηλαδὴ ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν θεοί, ἀλλὰ δαιμόνια. Μόνος δὲ ὁ Κύριος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν.

5. «Ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἔθνῶν δαιμόνια». Διότι οἱ μὲν ἀποκαλούμενοι θεοὶ ἀπεκαλύφθησαν πονηροὶ δαίμονες, ἐνῶ ὁ «Κύριός» μας «τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν».

6. «Ἀγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ». Ἄγιασμά του εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὅποια εἶναι καὶ ἁγία καὶ μεγαλοπρεπής. Διότι ἡ Ἐκκλησία εἶναι στολισμένη ὑπέροχα.

7 - 9. «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, αἱ πατριαὶ τῶν ἔθνῶν». Πατριὰς ὀνομάζει τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐννοῶν τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς προέδρους¹. Πρέπει δὲ νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν διὰ

καὶ τιμᾶν ἀπὸ δικαίων πόνων αὐτῶν, ἔτι γε μὴν καὶ θυσίας αὐτῶ ἀναφέρειν νοητάς· ἀναφέρειν δὲ ἐν ταῖς θείαις αὐτοῦ ἀδλαῖς, δηλαδὴ ταῖς ἐκκλησίαις. «Σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ». Ἐμελλε γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξάκουστον γενέσθαι κήρυγμα, καὶ οἶονεὶ τῆς προτέρας στάσεως σαλεύειν τὴν γῆν.

«Καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται». Ἐθεμελίωσε γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. «Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι». Ἦλθε γὰρ καὶ ἐδίκασε τὴν κρίσιν ἡμῶν, καὶ τοὺς πονηροὺς τυράννους ἐξέβαλε, τοὺς ἀκαθάρτους φησὶ δαίμονας.

«Εὐφρανέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ». Ἐπὶ γὰρ τῇ κατορθώσει τῆς οἰκουμένης αἱ οὐράνιοι δυνάμεις ἔφασκον χαίρουσαι· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη». «Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Θάλασσαν ἐν τούτοις τῶν ἔθνῶν σημαίνει τὴν πληθύν, ἥτις καὶ σεσάλευται· τουτέστιν εἰς τὸ ὑποδέξασθαι τὸ κήρυγμα κεκίνηται. «Χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ». Διὰ τῶν πεδίων καὶ μὴν καὶ τῶν ξύλων ἀγίας ψυχὰς εἶναι σημαίνει, αἱ ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ ἠγαλλιάσαντο.

45'

ΨΑΛΜΟΣ Δαυίδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται.

Ἐπίθεσις.

Πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου σημαίνει, καὶ τῶν ἔθνῶν ἀπάντων τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν.

«Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ, εὐφρανθήτωσαν κῆσοι πολλαί». Νήσους τὰς Ἐκκλησίας φησὶν, ἅτε δὴ ῥιπυζομένας ἐπὸ παντὸς πνεύματος, καὶ μὴν καὶ περιορεομένας ταῖς περιστάσεσι ταῖς ἀλμυραῖς.

τῶν καλῶν ἔργων καὶ νὰ τὸν τιμοῦν μὲ τοὺς δικαίους κόπους των, ἀκόμη δὲ νὰ τοῦ προσφέρουν πνευματικὰς θυσίας· νὰ τὰ προσφέρουν δὲ εἰς τὰς θείας αὐλάς του, δηλαδή εἰς τὰς ἐκκλησίας. «Σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ». Ἐπρόκειτο πράγματι νὰ ἀκουσθῆ τὸ κήρυγμα εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην καί, οὕτως εἰπεῖν, ἐσάλευσε τὴν γῆν ἀπὸ τὴν προηγουμένην θέσιν της.

10. «Καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται». Πράγματι ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν πέτραν καὶ δὲν θὰ τὴν νικήσουν αἱ πύλαι τοῦ ᾄδου. «Κρινεῖ, λαοὺς ἐν εὐθύτητι». Ἦλθεν ἀληθῶς καὶ ἐδίκασε τὴν ὑπόθεσίν μας καὶ ἐξεδίωξε τοὺς πονηροὺς τυράννους, ἐννοεῖ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας.

11. «Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ». Διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς οἰκουμένης ἔλεγον χαίρουσαι αἱ οὐράναι δυνάμεις. «Δόξα εἰς τὸν Θεὸν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς»¹. «Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀποκαλεῖ θάλασσαν τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, τὸ ὅποιον καὶ ἐσαλεύθη, δηλαδή ἐκινήθη διὰ νὰ ὑποδεχθῆ τὸ κήρυγμα. «Χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ». Διὰ τῶν πεδιάδων καὶ διὰ τῶν δένδρων ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπαρξιν ἀγίων ψυχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐχάρησαν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

96

Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ· ὅταν συνεστήθη ἡ γῆ του.

Ἐπίθεσις.

Καὶ πάλιν ἀναφέρεται εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν πίστιν ὄλων τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτόν.

1. «Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί». Νήσους ὀνομάζει τὰς Ἐκκλησίας, διότι φέρονται τῆδε κακεῖσε ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἀλλὰ καὶ περιβρέχονται ἀπὸ τὰς ἀλμυρὰς περιστάσεις.

«Νεφέλη καὶ γνόφος κύκλω αὐτοῦ». Τὴν λεληθυῖαν αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποις κάθοδον σημαίνει, ὅτε ἐν τῇ τοῦ δούλου πέφηγε μορφῇ. «Δικαιοσύνη καὶ κρῖμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ». Αὕτη γέγονε, φησί, τῆς ἀφέσεως αἰτία· τὸ κρῖναι δικαίως τὴν κρίσιν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν δηλαδὴ πρὸς τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένους δυνάμεις.

«Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται». Ἐκαστε γὰρ τῇ θεῖα αὐτοῦ δυνάμει πᾶσαν πονηρὰν καὶ ἀντικειμένην ἐνέργειαν.

«Ἐφάναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ». Ἀστραπὰς αὐτοῦ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εἶναι λέγει καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ φωτὸς δίκην ὑπέλαμψαν τὴν ὑπ' οὐρανόν.

«Τὰ ὄρη ἐτάκησαν ὡσεὶ κηρὸς ἀπὸ προσώπου Κυρίου». Ὁρη τὰς ἀντικειμένους δυνάμεις φησὶν, αἱ καὶ κηροῦ δίκην συνετάκησαν ἀπὸ τοῦ προειρημένου δηλονότι πυρός. Ὅπερ πῆγγνωσιν ὁ βορρᾶς, τοῦτο τήκει ὁ νότος· διὸ καλῶς λέγει ἡ νύμφη ἐν τοῖς Ἀσμασι τῶν ἁσμάτων· («Ἐξεγείρου, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε, διάπνευσον, κῆπὸν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἄρώματά μου»).

«Αἰσχυρῆθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς»· ὁρῶντες δηλονότι οὕς πάλαι ἐνόμιζον θεοὺς κηροῦ δίκην λυομένους ὑπὸ τοῦ Κυρίου. «Προσκυνήσατε αὐτῷ, πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ». Ἐφ' οἷς κατώρθωσε τῇ ὑπ' οὐρανόν, φησὶν, εὐχαριστήσατε.

«Ἦκουσε καὶ εὐφράνθη Σιών». Σιών μὲν ἡ Ἐκκλησία. Τί δὲ ἤκουσεν, ἢ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ εὐφροσύνης αὐτῇ γέγονε πρόξενον; «Καὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας». Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας τὰς ὁσίας ψυχὰς φησι, τὰς δι' ἐξομολογήσεως συνημμένας Θεῷ, αἱ ἠγαλλιώντο διὰ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, ὁρῶσαι δηλονότι τοὺς τυραννήσαντας ἐκβεβλημένους, τοὺς δὲ δουλείᾳ κατεχομένους εἰς ἐλευθερίαν ἐνηνεγμένους.

«Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά». Παραίνεσις εἰσάγεται τοῖς τῇ ἐλευθερίᾳ λελυτρωμένοις, διδάσκουσα πᾶν εἶδος πονηρὸν ἀποστρέφειν. «Φυλάσσει Κύριος τὰς ψυχὰς τῶν ὁσίων αὐτοῦ». Οἱ ἀποστραφέντες τὸν πονηρὸν, ὅσιοι γεγένησθε.

2. «Νεφέλη και γνόφος κύκλω αὐτοῦ». Τὴν ἀπαρατήρητον κάθοδόν του μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀναφέρει, ὅταν ἐνεφανίσθη με μορφήν δούλου. «Δικαιοσύνη και κρίμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ». Αἰτία τῆς ἀφέσεως, λέγει, ἦταν αὐτή, ὅτι ἐδικάσθη δικαίως ἡ διαφορά μας πρὸς τὰς πονηράς και ἐχθρικός δυνάμεις.

3. «Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύεται». Πράγματι κατέκαυσε με τὴν θείαν δυνάμιν του κάθε πονηράν και ἐχθρικήν ἐνέργειαν.

4. «Ἐφάναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἴκουμένην». Ἄστραπάς του ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους και εὐαγγελιστάς, οἱ ὅποιοι ἐφώτισαν ὡς φῶς τὴν ὑφήλιον.

5. «Τὰ ὄρη ἐτάκησαν ὡσεὶ κηρὸς ἀπὸ προσώπου Κυρίου». Ὅρη ἀποκαλεῖ τὰς ἐχθρικός δυνάμεις, αἱ ὅποια ἔλυωσαν ὡσάν κηρὸς ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσαν πυράν. Ὅ,τι παγώνει ὁ βορρᾶς, τὸ λυώνει ὁ νότος· διὰ τοῦτο καλῶς λέγει ἡ νύμφη εἰς τὸ Ἄσμα τῶν ἀσμάτων· «Ἐηκώσου, βορρᾶ, και ἐλθέ, νότε, φυσήξετε εἰς τὸν κῆπόν μου, και θὰ στάξουν τὰ ἀρώματά μου»¹.

7. «Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνῶντες τοῖς γλυπτοῖς», ὅταν ἴδουν ὅσους ἐνόμιζον ἄλλοτε θεοὺς νὰ λυώνωνται ὡσάν κηρὸς ἀπὸ τὸν Κύριον. «Προσκυνήσατε αὐτῷ, πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ». Εὐχαριστήσατε, λέγει, δι' ὅσα ἔπραξε διὰ τὴν ὑφήλιον.

8. «Ἦκουσε και εὐφράνθη Σιών». Σιών μὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἤκουσε δὲ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα και ἐχαροποιήθη πολὺ ἀπὸ αὐτό. «Και ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας». Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας λέγει τὰς ὀσίας ψυχάς, αἱ ὅποια ἔχουν προσκολληθῆ εἰς τὸν Θεὸν με τὴν προσευχήν· αὐταὶ ἔχαιρον διὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔβλεπαν δηλαδὴ νὰ ἐκδιώκωνται οἱ τύραννοι και ν' ἀποκτοῦν ἐλευθερίαν οἱ ὑπόδουλοι.

10. «Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά». Ἐνταῦθα παραινοῦνται ὅσοι ἐλυτρώθησαν εἰς ἐλευθερίαν και διδάσκονται νὰ ἀποστρέφωνται κάθε κακίαν. «Φυλάσσει Κύριος τὰς ψυχὰς τῶν ὀσίων αὐτοῦ». Ὅσοι ἀπεστράφητε τὸν πονηρόν, ἔχετε γίνεαι ἀ-

Τότε δὴ συμβήσεται ὑμῖν καὶ τῆς φυλακῆς τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου τυχεῖν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· οὗτος γὰρ κυρίως ἁμαρτωλός.

«Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ». Τὸ εὐαγγελικὸν δηλονότι. «Δικαίῳ» δέ, τῷδε δικαίῳ λαῷ διὰ τῆς πίστεως. «Καὶ τοῖς εὐθέσι 5 τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνην»· εἰς τό, «τοῖς εὐθέσιν», ὑποστίξαι δεῖ, ἵνα τοῖς γινομένοις εὐθέσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνατείλῃ εὐφροσύνη. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ τό, «ἀνατελεῖ», ληπτέον.

4Z'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβὶδ.

10

Ἐπιθέσεις.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τὴν προτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου σημαίνει, καὶ τὴν τῶν ἔθνῶν πάντων εἰς αὐτὸν πίστιν, ἣν ἐποιήσατο κατὰ τὰς ἐπηγγελμένας τοῖς πατράσιν ἐπαγγελίας. Διὰ τοῦτο τὰ ἔθνη πάντα ἀλαλάζειν ὁ λόγος προτρέπεται τὸν ἐπινίκιον, ὧν 15 ὑπὲρ αὐτῶν πεποιήται.

«Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησε». Θαυμαστόν γὰρ ἀληθῶς τὸ καταργηθῆναι θάνατον, καὶ ἀναβιῶναι πάλιν τὸ ἀνθρώπινον γένος. («Ἔσωσεν αὐτῷ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ»). Προσήγαγε γὰρ τῷ ἰδίῳ Πατρὶ τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ Χριστός, ὅς ἐστι δε- 20 ξιὰ τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἐδεήθη ἀνθρωπίνης βοήθειας.

«Ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Σωτήριον οὖσαν τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν σημαίνει· κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Συμεῶν· («Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου»). Ἐναντίον τῶν ἔθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Ἐκβαλὼν μὲν 25 τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, δικαιώσας δὲ τοὺς πάλαι τυραννηθέντας ἡμᾶς.

«Ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ». Τοῦ Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἐν τῷ

γιοι. Οὕτω θὰ ἐπιτύχετε νὰ σᾶς φυλάσῃ ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν πονηρόν· διότι αὐτὸς εἶναι κατὰ κυριολεξίαν ἀμαρτωλός.

11. «Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ». Προφανῶς τὸ εὐαγγελικὸν (φῶς). Τὸ «Δικαίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν δίκαιον αὐτὸν λαὸν (τὸν γενόμενον λαόν) διὰ τῆς πίστεως. «Καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη». Μετὰ τὸ «τοῖς εὐθέσι» πρέπει νὰ τεθῆ κόμμα, (ὥστε νὰ σημαίῃ) διὰ νὰ ἀνατείλῃ εὐφροσύνη διὰ τοὺς εὐθεῖς εἰς τὴν καρδίαν. Τὸ δὲ «ἀνατελεῖ» πρέπει νὰ ἐκκληφθῆ ἀπὸ κοινουῦ.

97

Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ὑπόθεσις.

Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς σημαίνει τὴν πρώτην παρουσίαν τοῦ Κυρίου, καθὼς καὶ τὴν πίστιν ὅλων τῶν ἔθνῶν εἰς αὐτόν, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησε συμφώνως πρὸς τὰς δοθείσας εἰς τοὺς πατέρας ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο προτρέπουν τὰ λεγόμενα ὅλα τὰ ἔθνη νὰ τραγουδήσουν τὸν ἐπινίκιον, δι' ὅσα ἔκανε ὑπὲρ αὐτῶν.

1. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησε». Εἶναι πράγματι ἀξιοθαύμαστον ὅτι κατηργήθη ὁ θάνατος καὶ ἀπέκτησε καὶ πάλιν ζωὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Ἔσωσεν αὐτῷ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ». Διότι ἔφερεν εἰς τὸν Πατέρα του τὴν ὑφήλιον ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, χωρὶς νὰ χρειασθῆ ἀνθρωπίνην βοήθειαν.

2. «Ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Σωτήριον ἀποκαλεῖ τὴν ἑνσαρκον παρουσίαν του, ἢ ὁποία εἶναι (σωτήριος) συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸν Συμεών· «Διότι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου»¹. «Ἐναντίον τῶν ἔθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ». Ἐξεδίωξε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἀπέδωσε δικαιοσύνην εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἶχομεν τυραννηθῆ παλαιότερον.

3. «Ἐμνήσθη τοῦ ἑλέους αὐτοῦ». Τοῦ Ἰακώβ, διότι ὑπε-

σπέρματι αὐτοῦ εὐλογηθῆναι πάντα τὰ ἔθνη ἐπηγγείλατο. «Εἶδον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Οὐδεὶς γὰρ τόπος ἀμέτοχος τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

«Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρα». Κιθάραν τὴν τοῦ σώματος πρὸς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν φησί. «Σάλπιγγιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης». Τὸ πεπυρωμένον καὶ ἐκτεταμένον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διὰ τῶν ἐλατῶν σαλπύγγων σημαίνει διὰ δὲ τῶν κερατίνων τὸ βασιλικόν, καθὸ τῷ κέρατι ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς. Οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν κερατίνῃ τῆς βασιλείας τὴν ἐκφώ-
10 νησιν ἐποιῶντο.

«Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Θάλασσαν τὸν βίον τὸν παρόντα σημαίνει, διὰ τὸ ἀλμυρὸν τῶν ἐν αὐτῷ φροντίδων. Κεκίνηται οὖν ἐκ τῆς προτέρας στάσεως, τουτέστι τῆς εἰδωλολατρίας.

15 «Ποταμοὶ κροτήσουσι χεῖρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό». Ποταμοὺς τοὺς ἁγίους εἶναι φησι μυσταγωγούς, ὧν καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦ κηρύγματος διὰ τοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κροτεῖν σημαίνει. «Τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται, ὅτι ἤκει κρῖναι τὴν γῆν». Αἱ ἀγγελικαὶ δηλονότι δυνάμεις. Χαρὰ γὰρ γίνεται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι . . .

20

4Η'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβὶδ.

Ἑπόθεσις.

Καὶ οὗτος τὴν Χριστοῦ βασιλείαν σημαίνει καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων ἀθάδειαν.

25 «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί». Ὁ Χριστός ἐστιν οὗ τὴν βασιλείαν οὐ παραδέχονται Ἰουδαῖοι ὀργιζόμενοι. «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβίμ, ἰσαλευθήτω ἡ γῆ». Αὐτὸς γὰρ

σχέθη ὅτι διὰ τοῦ σπέρματός του θὰ εὐλογηθοῦν ὄλα τὰ ἔθνη. «Εἶδον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Πράγματι οὐδεὶς τόπος μένει ἐκτὸς τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

5 - 6. «Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρα». Κιθάραν ὀνομάζει τὴν ἄρμονίαν τοῦ σώματος μετὰ τὴν ψυχὴν. «Σάλπιγξιν ἔλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης». Διὰ τῶν σφυρηλάτων σαλπίγγων σημαίνει τὴν θερμότητα καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Διὰ δὲ τῶν κερατίνων (σαλπίγγων) ἀναφέρεται εἰς τὸ βασιλικὸν (ἀξίωμα), διότι οἱ βασιλεῖς ἐχρίοντο διὰ τοῦ κέρατος. Ἐπίσης διὰ κερατίνης σάλπιγγος ἀνεκήρυσσαν τὴν βασιλείαν.

7. «Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Θάλασσα ὀνομάζει τὸν παρόντα βίον, διότι εἶναι ἀλμυραὶ αἱ φροντίδες τῆς. Ἔχει μετακινηθῆ δὲ ἀπὸ τὴν προηγουμένην θέσιν τῆς, δηλαδὴ τὴν εἰδωλολατρείαν.

8. «Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό». Ποταμοὶ εἶναι, λέγει, οἱ ἅγιοι μυσταγωγοὶ· τονίζει δὲ τὴν σπουδαιότητα τοῦ κηρύγματος τῶν διὰ τοῦ συγχρονισμοῦ τοῦ κρότου. «Τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται, ὅτι ἦκει κρῖναι τὴν γῆν». Προφανῶς αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις. Διότι γίνεται χαρὰ δι' ἓνα ἁμαρτωλὸν μετανοοῦντα¹...

98

Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις.

Καὶ αὐτὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν αὐθάδειαν τῶν ἀρχιερέων.

1. «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί». Ὁ Χριστὸς εἶναι (αὐτὸς), τοῦ ὁποίου τὴν βασιλείαν δὲν παραδέχονται οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὀργίζονται. Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβίμ, σαλευ-

οὗτος ὁ βασιλεύσων ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐστιν, ὁ καὶ τοῖς χερουβίμ ἐποχοῦμενος, ὅφ' οὗ καὶ ἐσαλείθη ἡ γῆ. Φησὶν οὖν· Σὺ εἶ ἐπὶ τῶν χερουβίμ, ὁ καὶ τὴν ἐπὶ κακῶ στάσιν μετακινήσας τῆς γῆς, γεγωνῶς καθ' ἡμᾶς. Στάσιν οὖν λέγει τὴν
5 τῆς εἰδωλολατρείας.

«Κύριος ἐν Σιών μέγας». Σιών ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἐν ἣ δοξάζεται καὶ ὑποῦται Χριστός, κατὰ τὸ εἰρημένον· («Υψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου»).

«Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ». Μέγα
10 αὐτοῦ τὸ ὄνομα τό, Ἰησοῦς, καθὸ καὶ σωτηρία λαοῦ ἐρμηνεύεται. Μέγα πάλιν («τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ᾧ μέλλει κάμψαι πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα ἐξομολογήσεται γλῶσσα, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός»). («Ὅτι φοβερόν καὶ ἅγιόν ἐστι»). Φοβερόν μὲν κατὰ τῶν ὀργιζομένων λαῶν καὶ μὴ προσδεχομένων αὐτοῦ τὴν βασιλείαν·
15 ἅγιον δὲ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. «Καὶ τιμὴ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾷ». Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ ἦτοι ἡ δόξα τοῦ βασιλέως ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην, ἣτις διὰ τῆς κρίσεως ἐρμηνεύεται· τούτου χάριν τοῖς μὲν ἀπειθήσασιν τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ φοβερόν, τοῖς δὲ ὑπακούουσιν ἅγιον. «Σὺ ἠτοίμασας εὐθύτητας». Ἐν δικαιοσύνη γὰρ μέλ-
20 λει κρίνειν τὴν οἰκουμένην.

«Υψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν». Ὁ ὑψηλὸς ὡς Θεὸς καὶ ὑπὸ πόδας ἔχων πᾶσαν τὴν κτίσιν γέγονεν ἀτρέπτως ἄνθρωπος. Τοῦτον οὖν, φησί, τὸν γενόμενον ἀτρέπτως ἄνθρωπον ὑψοῦτε, προσκυνοῦντες αὐτόν μιᾷ προσκυνήσει μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός.

25 «Μωουσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ». Οὗτος, φησὶν, ὁ νῦν, καθὸ πέφυκεν ἄνθρωπος, βασιλεύσας τῶν ἐπὶ γῆς ἦν ὃν καὶ πάλαι Μωουσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ ἐπεκαλοῦντο. Εἰπὼν

θήτω ἡ γῆ». Πράγματι αὐτὸς θὰ βασιλεύσῃ κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς εἰς τὴν γῆν, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐπιβαίνει ἐπὶ τῶν χερουβίμ, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ. Λέγει λοιπὸν· σὺ εἶσαι κύριος τῶν χερουβίμ, ὁ ὁποῖος μετεκίνησες τὴν πρὸς τὸ κακὸν στάσιν τῆς γῆς ὅταν ἐνηθρώπισες. Στάσιν δὲ ἐννοεῖ τὴν στάσιν τῆς εἰδωλολατρείας.

2. «Κύριος ἐν Σιών μέγας». Σιών εἶναι ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν δοξάζεται καὶ ὑψώνεται ὁ Χριστός, συμφώνως πρὸς τὸ ρητόν· «Θὰ σὲ ὑψώσω, Θεέ μου, βασιλεῦ μου»¹.

3 - 4. «Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ». Εἶναι μέγα τὸ ὄνομά του, τὸ Ἰησοῦς, ἀφοῦ ἄλλωστε ἐρμηνεύεται σωτηρία λαοῦ. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλως μέγα «τὸ ὄνομα τὸ ὑπερέχον ἀπὸ κάθε ὄνομα, πρὸ τοῦ ὁποῖου θὰ γονατίσουν ὅλα τὰ γόνατα καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι Κύριος (εἶναι) ὁ Ἰησοῦς Χριστός»². «Ὅτι φοβερὸν καὶ ἅγιόν ἐστι». Φοβερὸν μὲν ἐναντι τῶν λαῶν οἱ ὁποῖοι ὀργίζονται καὶ δὲν ἀποδέχονται τὴν βασιλείαν του, ἅγιον δὲ δι' ὅσους τὸν πιστεύουν. «Καὶ τιμὴ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾷ». Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ, δηλαδὴ ἡ δόξα τοῦ βασιλέως ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην, ἡ ὁποία ἐρμηνεύεται διὰ τῆς κρίσεως, διὰ τοῦτο ἡ ἐντολὴ του διὰ τοὺς μὲν ἀπειθεῖς εἶναι φοβερά, διὰ δὲ τοὺς ὑπακούοντας ἅγιον. «Σὺ ἠτοίμασες εὐθύτητας». Πράγματι, πρόκειται νὰ κρίνῃ μὲ δικαιοσύνην τὴν οἰκουμένην.

5. «Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν». Ὁ ὑψηλὸς ὡς Θεὸς καὶ ὁ ἔχων ὅλην τὴν κτίσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἔγινεν ἄνθρωπος χωρὶς ν' ἀλλάξῃ. Αὐτόν, λοιπὸν, ὁ ὁποῖος χωρὶς ν' ἀλλάξῃ ἔγινεν ἄνθρωπος, ἐξυψώνετε καὶ προσκυνεῖτε αὐτόν μαζί μὲ τὴν σάρκα τοῦ μὲ μίαν προσκύνησιν.

6. «Μωυσῆς καὶ Ἄαρων ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ». Αὐτός, λέγει, ὁ ὁποῖος τώρα, μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἐπεκαλοῦντο παλαιότερον ὁ Μωυσῆς, ὁ Ἄαρων καὶ ὁ Σαμουήλ. Ἀφοῦ δὲ εἶπε τὸ «Προσκυνεῖ-

2. Φιλ. 2, 10 - 11.

οὖν, ὅτι «Προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ», καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν οἰκονομίαν κηρύξας, πάλιν ἀσφαλιζόμενος ἡμᾶς, τὴν θεότητα σημαίνει διὰ τοῦ δηλωθέντος ὄρους. Μεμένηκε γὰρ Θεός, εἰ καὶ ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν.

5 «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουσας αὐτούς». Εἰ καὶ ἔδοξάν τι ἁμαρτάνειν ὡς ἄνθρωποι, οὐ παρεώρακας, φησίν. Ἐλέγγετο οὖν ἐπὶ τοῦ μόσχου ἁμαρτάνων Ἀαρὼν καὶ Μωυσῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας.

«Καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ». Ἡ τὴν ἐπὶ γῆς
10 ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ φησίν· ἢ ὄρος πάλιν αὐτὸν νοητέον τὸν Μονογενῆ, κατὰ τὸ («Ἐτμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν»).

4Θ'

ΨΑΛΜΟΣ εἰς ἔξομολόγησιν.

Ἐπίθεσις.

15 Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τοῖς ἤδη προσελθοῦσι τῇ πλίστει παραίνεσιν εἰσφέρει, ὑπὲρ τοῦ ἀναφέρειν ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγεννημένων εὐχαριστίας. Ἡ γὰρ ἔξομολόγησις ἐν τούτῳ τὴν μετ' αἰνέσεως εὐχαριστίαν σημαίνει.

«Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ, πᾶσα ἡ γῆ». Τὸν ἐπινίκιον τοὺς λελυ-
20 τρωμένους ἄδειν παρακελεύεται. Ἦσαν δὲ οἱ λελυτρωμένοι ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Γῆν γὰρ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν καλεῖ. «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ». Ἡ μὲν τῶν ἀνθρώπων δουλεία φόβον φθοροποιὸν ἐμποιεῖ, ἡ δὲ τοῦ Κυρίου δουλεία φόβον ἀγνόν, ἐξ οὗ γίνεται τῇ ψυχῇ εὐφροσύνη. «Ἐλθέτε
25 ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει». Ὁ ἤδη τοῦ ἀλλάγαμοῦ τὴν εἰς νοῦν

τε τῷ ὑποποδίῳ» καὶ ἀφοῦ ἐκήρυξε τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἔργον του, διὰ νὰ μᾶς διασφαλίσῃ πάλιν ἀναφέρει τὴν θεότητα διὰ τοῦ προμνημονευθέντος ὄρου. Διότι παρέμεινε Θεός, ἂν καὶ ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

8. «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουσας αὐτούς». Καὶ ἂν ἐφάνησαν νὰ ἁμαρτάνουν σὲ κάτι ὡσὰν ἄνθρωποι, δὲν ἠδιαφόρησες δι' αὐτούς, λέγει. Ἄπεδειχθη ἄλλωστε ὅτι ἠμάρτησε ὁ Ἄσαρὼν μὲ τὸν μόσχον¹ καὶ ὁ Μωυσῆς κατὰ τὴν φιλονικίαν διὰ τὸ ὕδωρ².

9. «Καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ». Ἡ τὴν ἐπίγειον ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ λέγει· ἢ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν πάλιν ὑπὸ τὸ ὄρος τὸν Μονογενῆ, κατὰ τὸ «Ἄπεσπάσθη λίθος ἀπὸ τὸ ὄρος ἄνευ (συμμετοχῆς ἀνθρωπίνων) χειρῶν»³.

99

Ψαλμὸς δι' ἔξομολόγησιν.

Ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν προτρέπει τοὺς ἤδη προσελθόντας εἰς τὴν πίστιν νὰ εὐχαριστήσουν (τὸν Θεὸν) δι' ὅσα ἔχουν ἤδη συντελεσθῆ. Ἡ ἔξομολόγησις δηλαδὴ σημαίνει ἐνταῦθα εὐχαριστίαν (συνοδοευομένην) ἀπὸ δοξολογίαν.

2. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ». Παρακινεῖ ὅσους ἐλυτρώθησαν νὰ ψάλλουν τὸν ἐπινίκιον. Ἦσαν δὲ οἱ λυτρωμένοι ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, διότι γῆν ἀποκαλεῖ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ». Ἡ ὑποδούλωσις εἰς τοὺς ἀνθρώπους προξενεῖ φθοροποιὸν φόβον, ἐνῶ ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸν Κύριον ἀγνὸν φόβον, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ εἰς τὴν ψυχὴν εὐφροσύνην. «Εἰσέλθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει». Ὁποῖος ἐδέχθη ἤδη εἰς τὸν νοῦν τὴν εὐφροσύνην τοῦ ἀλαλαγμοῦ,

2. Βλ. Ἄρ. 20, 1 - 13.

3. Δαν. 2, 34.

δεξάμενος εὐφροσύνην, οὗτος ὡσπερ ἐνώπιον ἰστάμενος τοῦ Χριστοῦ χαρᾶ χαίρει, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀγαλλίασις.

«Γινῶτε ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν». Οὗτος, φησὶν, ὁ Κύριος, ὁ τῷ ἰδίῳ αἵματι πᾶσαν λυτρωσάμενος τὴν γῆν αὐτός 5 ἐστιν ὁ καὶ τοῦ ἡμετέρου ποιήματος δημιουργός. Οὐ γὰρ αὐτομάτως συνέστημεν, ἀλλὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔργον ἐσμέν. Διὸ καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ πρόβατα αὐτοῦ τυγχάνομεν· ὡς εἶναι μὲν ὁ λαὸς λογικώτερος, πρόβατα δὲ οἱ τὴν ἀλογωτέραν τάξιν ἐπέχοντες, καὶ μὴ ἐν πείρᾳ τῶν θείων ὄντες λογίων, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἐπλα- 10 νήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός».

«Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ». Ἄλλοι μὲν ὡς λαὸς αὐτοῦ, οἱ κρείττους· οἱ δὲ ὡς πρόβατα νομῆς αὐτοῦ, οἱ ὑποβεβηκότες. Πλὴν ἀλλά, πάντων Θεὸς ὢν καὶ ποιητής, πάντας καλεῖ καὶ ἐξοικειοῦται. Ἄνθρώπους γὰρ καὶ κτήνη σφύζει 15 Θεός· τοὺς μὲν ὡς λαὸν αὐτοῦ, τὰ δὲ ὡς πρόβατα νομῆς αὐτοῦ. «Εἰσέλθετε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἑξομολογήσει». Πύλας τοῦ Κυρίου τὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν φησὶν, ἐν ἣ ἑξομολογεῖσθαι δεῖ, ἅτε πρότερον ἐξαγγέλλοντες τὰ ἁμαρτήματα, τὰς τε εἰς ἡμᾶς γενομένας ἀφηγεῖσθαι εὐεργεσίας.

20

ΨΑΛΜΟΣ Ρ'

Τῷ Δαβίδ.

Ἐπιθesis.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὸν τέλειον ἡμῖν διαγράφει, τὸν κατὰ Θεὸν πολιτευόμενον, διδάσκων ἡμᾶς ποίαν δεῖ πολιτείαν ἐπιτη- 25 δεύειν τοῖς ἐπιθυμοῦντας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν.

«Ἐλεον καὶ κρίσιν ἄσوماί σοι, Κύριε». Ταῦτα, φησὶν, ἐπὶ στόματος φέρων διαπαντός ἃ οἶδα εἰς ἡμᾶς κατορθωθέντα, δοθήσεται κρίσις, τουτέστιν ἡ δικαιοκρισία. Ἐδικαίωσε γὰρ ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν τὴν δίκην ἡμῶν.

αὐτὸς χαίρει πολὺ, ὡσάν νὰ εὐρίσκεται ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο δὲ εἶναι ἀγαλλίασις.

3. «Γνωῶτε ὅτι Κύριος αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς ἡμῶν». Αὐτός, λέγει, ὁ Κύριος ὁ ὁποῖος ἐλύτρωσε μὲ τὸ αἷμά του ὅλην τὴν γῆν, αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ δημιουργὸς μας. Διότι δὲν ἐγόναμεν αὐτομάτως, ἀλλὰ εἴμεθα ἔργον τῶν χειρῶν του. Διὰ τοῦτο εἴμεθα λαὸς του καὶ πρόβατά του· εἶναι δὲ οἱ λογικώτεροι μὲν λαὸς, οἱ δὲ ὀλιγώτερον συνετοὶ πρόβατα, διότι δὲν γνωρίζουν ἐκ πείρας τὰ θεῖα λόγια, κατὰ τὸ ρητόν· «Περιεπλανήθητι ὡς χαμένον πρόβατον»¹.

4. «Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ». Ἄλλοι μὲν, οἱ καλλίτεροι, εἶναι ὁ λαὸς του· ἄλλοι δέ, ὅσοι ὑπολείπονται, εἶναι πρόβατα τοῦ λειμῶνός του. Παρὰ ταῦτα ὁμως, ὡς Θεὸς καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, καλεῖ ὅλους καὶ τοὺς κάνει ἰδικούς του. Διότι «ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζει»² ὁ Θεός, τοὺς μὲν ὡς λαόν του, τὰ δὲ ὡς πρόβατα τοῦ λειμῶνός του. «Εἰσέλθετε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἑξομολογήσει». Πύλας τοῦ Κυρίου λέγει τὴν ἐπί γῆς Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ὁμολογῶμεν, κατ' ἀρχὴν μὲν ἑξομολογούμενοι τὰ ἁμαρτήματα καὶ (ἐν συνεχείᾳ) νὰ διηγούμεθα τὰς εὐεργεσίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πρὸς ἡμᾶς.

100

Εἰς τὸν Δαβίδ.

Ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν μᾶς περιγράφει τὸν τέλειον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος πολιτεύεται κατὰ Θεόν, καὶ μᾶς διδάσκει ποῖαν πολιτείαν πρέπει ν' ἐκολουθοῦν ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

1. «Ἐλεον καὶ κρίσιν ἔσομαί σοι, Κύριε». Ὁμιλῶν, λέγει, συνεχῶς δι' ὅσα γνωρίζω ὅτι ἔγιναν χάριν ἡμῶν, (ἐλπίζων ὅτι) θὰ μοῦ δοθῇ ἡ κρίσις, δηλαδὴ ἡ δικαία κρίσις. Διότι ἔκρινε δικαίως τὴν ὑπόθεσίν μας κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας.

2. Ψαλμ. 35, 7.

«Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδοῦ ἀμώμῳ». Τό, «ψαλῶ τὸν ὕμνον», φησὶν, ὡσεὶ λέγοι σαφέστερον· Ὑμνῶν οὐ παύσομαι καὶ τὴν ἐμὴν ὁδὸν παρασκευάζων ἄμωμον, τὴν σὴν, ὧ Δέσποτα, παρουσίαν προσδοκῶν. Δεῖ γὰρ ἠῆτρειπισμένους ἡμᾶς εἶναι πρὸς τὴν τοῦ
 5 Κυρίου ἀφιξίν. Τοσαύτην γὰρ ὁ θαυμαζόμενος οὗτος ἀνὴρ ἐκτίσατο καθαρότητα, ὡς μετὰ παρηρησίας βοῆσαι πρὸς τὸν Θεόν· «Πότε ἤξεις πρὸς με»; Ἀντὶ τοῦ, Εὐπρεπῆ σοι τὰ βασιλεία κατέστησα, ποθῶ σου τὴν παρουσίαν, ὧ Δέσποτα, ἰμείρομαί σου τῆς ἐπιφανείας· ἀλλὰ δὸς τὸ ποθούμενον. «Διεπορευόμεν ἐν ἀκακία
 10 καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου». Οὐδένα, φησὶν, ἔσχον ἄδικον συνοικοῦντα λογισμὸν· ἀλλ' ὄλωσ ἐμαντῶ μετὰ καθαρότητος διεπορευόμεν. «Ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα». Δεῖ γὰρ μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας ἀποστρέφεσθαι.

15 «Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή». Τὰ τοῦ διαβόλου βουλεύματα, ἅτε μηδὲν εὐθὲς ἔχοντα, σκαμβά τε εἰσι καὶ διεστραμμένα, ἅπερ οὐδέποτε ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσδέδεγμαί. («Ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον»). Οὕτω, φησὶν, ἐν οὐδενὶ μέρει ἐποιούμην τοὺς πονηροὺς, ὡς καὶ τὴν παρουσίαν καὶ τὴν
 20 ἀπουσίαν αὐτῶν ἀγνοεῖν· διὸ καὶ ἀπαιρόντων οὐκ ἐγίνωσκον, οὐκοῦν οὐδὲ παρόντων εἰ παρῆσαν ἐγίνωσκον. Γνώμης δὲ ἀπόδειξις ἀνακειμένης Θεῷ τὸ τῶν κάτω μηδένα ποιεῖσθαι λόγον διὰ τὴν ἄνωθεν προσοχὴν.

«Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον». Τὰς δὲ λάθρα γινόμενας κατηγορίας οὐ προσιέμην, ἀλλὰ
 25 τοὺς τοῦτο δορᾶν πειρωμένους ἐξήλαννον. («Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῶ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον»). Οὕτε μὴν τοὺς ἀλαζονεία καὶ πλεονεξία χρωμένους ἐποιούμην συσσίτους.

«Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς τοῦ συγκλη-

2 - 3. «Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδοῦ ἀμώμων». Τὸ «ψαλῶ τὸ ὕμνον» ἔχει τὸ ἐξῆς νόημα· δὲν θὰ παύσω νὰ (σὲ) ὕμνῶ καὶ νὰ φροντίζω (νὰ εἶναι) ἀμεμπτος ἢ διαγωγὴ μου, Δέσποτα, διότι προσδοκῶ τὴν παρουσίαν σου. Διότι πρέπει νὰ εἴμεθα προπαρασκευασμένοι διὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Κυρίου. Εἶχε δὲ ἀποκτήσει τόσην καθαρότητα αὐτὸς ὁ ἀξιοθαύμαστος ἄνθρωπος, ὥστε νὰ βοᾷ μετὰ παρρησίας πρὸς τὸν Θεόν· «Πότε ἦξεις πρὸς με»; Τοῦτο λέγεται ἀντὶ τοῦ· ἔχω εὐτρεπίσει τὸ ἀνάκτορόν σου, ποθῶ τὴν παρουσίαν σου, Δέσποτα, ἐπιθυμῶ τὴν ἔνδοξον ἔλευσίν σου· δώσέ μου, λοιπὸν τὸ ποθούμενον. «Διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου». Οὐδεὶς ἄδικος λογισμὸς, λέγει, ὑπῆρχε μέσα μου, ἀλλ' ἡ πορεία μου ἦτο ἐσωτερικῶς τελείως καθαρὰ. «Ποιούντας παραβάσεις ἐμίσησα». Πρέπει δηλαδὴ ὄχι μόνον νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποστρεφώμεθα ὅσους τὰς πράττουν.

4. «Οὐκ ἐκόλληθη μοι καρδία σκαμβή». Αἱ συμβουλαὶ τοῦ διαβόλου δὲν ἔχουν εὐθύτητα, ἀλλὰ εἶναι στραβαὶ καὶ διεστραμμένοι, διὰ τοῦτο δὲ οὐδέποτε τὰς ἄφησα νὰ εισέλθουν εἰς τὴν καρδίαν μου. «Ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον». Τόσον ὀλίγην σημασίαν, λέγει, ἔδιδα εἰς τοὺς πονηροὺς ὥστε νὰ ἀγνοῶ τόσον τὴν παρουσίαν ὅσον καὶ τὴν ἀπουσίαν των· διὰ τοῦτο οὔτε ὅταν ἀπεμακρύνοντο τὸ ἀντελαμβανόμεν, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅταν ἦσαν παρόντες ἐγνώριζα ὅτι παρευρίσκοντο. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ σκέψις του εἶχε προσκολληθῆ εἰς τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ ἡ προσοχὴ εἰς τὰ ἄνω δὲν ἄφηνε χρόνον δι' ἐνασχόλησιν μὲ τὰ κάτω.

5. «Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίδωκον». Δὲν ἀπεδεχόμεν τὰς κρυφίως γινομένας κατηγορίας, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐξεδίδωκα ὅσους ἐπεχείρουν νὰ πράξουν τοῦτο. «Ἵπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον». Δὲν συνέτρωγα δὲ μὲ ὅσους ἦσαν ἀλαζόνες καὶ πλεονέκται.

6. «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς τοῦ συγκαθη-

σθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ). Συνεδρῶν δέ μοι καὶ βουλῆς ἐκοινωνοῦν οἱ πίστει κοσμούμενοι, καὶ περὶ πολλοῦ τὰ θεῖα ποιοῦμενοι. Οἱ δὲ μὴ οὕτως διακείμενοι, ἀλλὰ τάναντία φρονοῦντες ὑπερηφανεία λέγω καὶ ἀδικία καὶ ἐξουδενώσει, πόρρω ἀπέβαλον ἀπ' ἐμοῦ, ὥστε
5 μὴ ὄρᾶν αὐτούς.

«Εἰς τὰς πρωίας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς». Ἐμαρτωλοὺς φησι τοὺς πονηροὺς λογισμοῦς, οὓς ταῖς ἑωθιναῖς προσευχαῖς καὶ τῇ πρὸς Θεὸν προσεδρία ἐκόλαζε. «Τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν
10 ἀνομίαν». Πόλιν Κυρίου τὴν ἁγίαν φησὶ ψυχὴν, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ».

ΡΑ'

Προσευχὴ τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐναντίον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ.

15

Ὑπόθεσις.

Ὁ κατὰ Θεὸν πτωχός, τουτέστιν ὁ τῶν προφητῶν χορός, ὁ λύπης πεπληρωμένος ἐπὶ τῇ τοῦ πρώτου λαοῦ καταστροφῇ, προσέρχεται τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, τοῦ λαοῦ δηλονότι, ἀναπέμπων δεήσεις μετὰ νηστείας καὶ δακρύων, ὅπως ἂν καὶ αὐτὸς οἰκτειρηθῇ ὁ
20 λαός. Κηρύττει δὲ καὶ τὴν τῶν ἔθνων κλήσιν, τὴν γενομένην ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

«Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Τὰ συμβάντα τῷ λαῷ οἰκειοποιεῖται ὁ προφητικὸς χορός.

«Ὅτι ἐξέλιπον ὡσεὶ καπνὸς αἱ ἡμέραι μου, καὶ τὰ ὀσᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον σννεφρύγησαν». Ταῦτα μὲν ὑπεράνωθεν τὴν ἐρμηνείαν ἔλαβον, ῥηθήσεται δὲ καὶ αὐθις. Πᾶσα γὰρ δύναμις αὐτῶν, δι' ἧς συνειστήκει τὰ τῆς κατὰ νόμον λατρείας, διεφθάρη καὶ ἀπό-

σθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ». Εἶχον δὲ κοινωνίαν εἰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις μὲ ὄσους ἐκοσμοῦντο ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ ἐφρόντιζον πολὺ διὰ τὰ θεῖα. Ὅταν ὁμως δὲν διέκειντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' εἶχον ἀντίθετον φρόνημα, δηλαδὴ ὑπερηφάνειαν, ἀδικίαν καὶ ἐκμηδενισμόν (τῶν ἄλλων), αὐτοὺς τοὺς ἐξεδίωκα μακρὰν μου, ὥστε νὰ μὴ τοὺς βλέπω.

8. «Εἰς τὰς πρῶϊας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς». Ἄμαρτωλοὺς λέγει τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, τοὺς ὁποῖοιους ἐτιμῶρει μὲ τὰς πρῶϊνὰς προσευχὰς καὶ τὴν παραμονὴν πλησίον τοῦ Θεοῦ. «Τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν». Πόλιν Κυρίου ὀνομάζει τὴν ἁγίαν ψυχὴν, συμφώνως πρὸς τὸ γραμμένον: «Ἐλέχθησαν δοξολογίαι διὰ σέ, πόλις τοῦ Θεοῦ»¹.

101

Προσευχὴ τοῦ πτωχοῦ, ὅταν ἀπελπισθῆ καὶ δεηθῆ ἐκτενωῶς πρὸς τὸν Κύριον.

Ἵπόθεσις.

Ὁ κατὰ Θεὸν πτωχός, δηλαδὴ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν, πλήρης λύπης διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ πρώτου λαοῦ, προσέρχεται εἰς τὸν Κύριον ὑπὲρ αὐτοῦ, τοῦ λαοῦ δηλαδὴ, καὶ κάνει δεήσεις (συνοδευόμενος) μὲ νηστείαν καὶ δάκρυα, διὰ νὰ τύχη ἐλέους καὶ αὐτὸς ὁ λαός. Κηρύσσει δὲ καὶ τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν, ἡ ὁποία ἔγινε μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρός μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2. «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Ὁ χορὸς τῶν προφητῶν ἀναφέρει εἰς τὸ πρόσωπόν του ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν λαόν.

4. «Ὅτι ἐξέλιπον ὡσεὶ καπνὸς αἱ ἡμέραι μου, καὶ τὰ ὀσῶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν». Ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν ἔγινεν ἤδη ἀνωτέρω, ἀλλὰ θὰ λεχθῆ καὶ πάλιν. Ὅλη ἡ δύναμις των δηλαδὴ, ὅ,τι ἀνεφέρετο εἰς τὴν λατρείαν τὴν (διατασσομένην) ἀπὸ τὸν νό-

λωλεν. Ἦν δὲ ταῦτα ἡ ἀρχιερωσύνη, ὁ ναός, αἱ διὰ τῶν θρεμμάτων θυσίαι, ἡ αὐτονομία τοῦ ἔθνους.

(Ἐγεννήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ). Τοῦτό φησι διὰ τὸν κατειληφτότα σκότον τὸν λαόν· ἀγνωσίαν γὰρ ἔσχε Θεοῦ. Τί 5 δὲ τοῦ νυκτικόρακος ἀλλ' ἢ τοῦ βοᾶν κατὰ τὰς νύκτας ἴδιον, ὅθεν ταύτην τὴν προσηγορίαν ἔλαχεν; Ἐπειδὴ τοίνυν παννύχιον ἐποίει προσευχόμενος, ἀναγκαίως ἑαυτὸν παραβάλλει τῷ νυκτικόρακι.

(Ἐγρόπνησα καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι). Ἐγώ, φησίν, ὁ μὴ τῷ καιρῷ τῆς ἁμαρτίας κατειλημμένος, 10 τοσοῦτον κατελείφθην, ὡς καὶ ἐνὶ εἰκέναι στρουθίῳ· ἀπὸ γὰρ μυριάδων τοσοῦτων, εἰ καὶ πλείους ἦσαν οἱ σοριζόμενοι, ἐνὶ ἄν παρεβάλλοντο ὡς πρὸς τὰς μυριάδας.

(Ὅλην τὴν ἡμέραν ὠνειδιζὼν με οἱ ἐχθροί μου). Καταγέλαστος ἐγενόμην τοῖς δυσμενέσιν· οἱ δὲ πάλαι με ζηλοῦντες κατὰ 15 τῶν ἐμῶν ὀμνύουσι συμφορῶν, εὐχόμενοι μὴ ἴσα παθεῖν. Τὸ δέ, «μετὰ σποδοῦ», αὐτὸ παραπλήσιον τῷ ἐβδομηκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ· «Ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτω δακρύων». Εἰ δὲ ὁ τῆς τροφῆς καιρὸς ὀδύνης ὑπῆρχε μεστός, σχολῆ γ' ἄν ἄλλος ἀπήλλακτο πάθους. «Καὶ οἱ μὲν ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὠμνυον». Καὶ οἱ φίλοι, φησίν, οἱ 20 πάλαι θαυμάζοντές με, ὄρκον ἐποιοῦντο τὰς ἐμὰς συμφοράς, λέγοντες· Μὴ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰσραὴλ πάθοιμι!

(Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον). Ἡ τὰς συμφορὰς τὰς ἐν τῇ αἰχμάλωσίᾳ σημαίνει, ἢ τὴν κακοπάθειαν ἣν ἐποιοῦντο ὑπὲρ τοῦ οἰκτειρηθῆναι τὸν λαόν.

25 (Ὅτι ἐπάρας κατέραξάς με). Μόνος γὰρ ἐξ ἀπάντων τῶν ἔθνων ὑψηλὸς ἦν ὁ λαὸς Ἰσραὴλ, ἅτε καὶ μόνος γινώσκων ἔχων τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

«Αἱ ἡμέραι μου ὡσεὶ σκιά ἐκλίθησαν». Ἡμέρας αὐτοῦ τῆς

1. Ὁ νυκτικόραξ (ἄλλως ὤτος) εἶναι εἶδος ἀρπακτικῆς γλαυκός.

μον, κατεστράφη και έχάθη. Αὐτὰ δὲ ἦσαν ἡ ἀρχιερωσύνη, ὁ ναός, αἱ θυσίαι τῶν ζώων, ἡ αὐτονομία τοῦ ἔθνους.

7. «Ἐγενήθη ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ». Αὐτὸ σημαίνει τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον κατέλαβε τὸν λαόν· διότι δὲν ἐγνώριζε τὸν Θεόν. Ἴδιον δὲ τοῦ νυκτοκόρακος¹ εἶναι νὰ κρώζη κατὰ τὰς νύκτας, ἐντεῦθεν ἄλλωστε ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν διήρχετο ὀλόκληρον τὴν νύκτα προσευχόμενος, ὀρθῶς παρομοιάζει τὸν ἑαυτὸν του μὲ νυκτοκόρακα.

8. «Ἐγὼ ἠγρύπνησα καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι». Ἐγώ, λέγει, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπεδουλώθη τότε εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀπέμεινα τόσον μόνος, ὥστε νὰ ὀμοιάζω μὲ στρουθίον· διότι εἰς τὸ μέσον τόσων μυριάδων, ἂν καὶ ἦσαν πολλοὶ οἱ σωζόμενοι, θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ἕνας μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὰς μυριάδας.

9. «Ὁλην τὴν ἡμέραν ὠνειδίζον με οἱ ἐχθροὶ μου». Ἐγὼ περιγέλος εἰς ὄσους μὲ ἐχθρεύοντο· ὅσοι δὲ παλαιότερον μὲ ἐφθόνου, ἐξορκίζουσιν τὰς συμφορὰς μου, εὐχόμενοι νὰ μὴ πάθουν τὰ ἴδια. Τὸ δὲ «μετὰ σποδοῦ» εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ 79ου ψαλμοῦ· «Θὰ μᾶς δώσης νὰ φάγωμεν ἄρτον δακρῶν»². Ἄν δὲ ὁ καιρὸς τοῦ φαγητοῦ ἦτο πλήρης θλίψεως, δυσκόλως θὰ εὐρίσκετο ἄλλος (καιρὸς) ἀπηλλαγμένος ἀπὸ στενοχωρίας. «Καὶ οἱ μὲν ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὤμνουν». Ἀκόμη καὶ οἱ φίλοι, λέγει, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐθαύμαζον παλαιότερον, ἐξώρκιζον τὰς συμφορὰς μου λέγοντες· εἴθε νὰ μὴ πάθω τὰ ἴδια μὲ τὸν Ἰσραήλ!

10. «Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον». Σημαίνει ἡ τὰς συμφορὰς κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἢ τὴν κακοπάθειάν των διὰ νὰ τύχη ἔλεους ὁ λαός.

11. «Ὅτι ἐπάρας κατέρραξάς με». Διότι μόνος ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη ὁ Ἰσραήλ ἦτο ὑψηλός, διότι μόνος αὐτὸς εἶχε γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

12. «Αἱ ἡμέραι μου ὡσεὶ σκιά ἐκλίθησαν». Ἡμέρας του ὀνο-

νόμικῆς λατρείας εἶναι φησιν, ἥτις καὶ σκιὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὀνομάζεται. «Κἀγὼ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράνθη». Τό, «ἐγώ», ἀντὶ τοῦ, «ὁ λαός». Οἰκειοποιεῖται γὰρ, ὡς ἔφη, πάντα τὰ τοῦ λαοῦ.

«Ὅτι ἠὲ δόκησαν οἱ δούλοι σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν
5 χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι). Λίθους μὲν τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν φησι, καὶ γενομένους λίθους ἁγίους, κατὰ τὴν Ζαχαρίου φωνήν· δούλους δὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησί, δι' ὧν ἐσώθησαν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν. Χοῦν δὲ τοὺς λαούς, τοὺς ἔτι χοϊκώτερον ζῶντας, καὶ ἔτι νῦν ἀπιστοῦντας, καὶ
10 αὐτοὺς δὲ οἰκτιρωμῶν φησιν ἁξίους εἶναι. Τηρεῖται γὰρ εἰς τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τὸ λείψανον· σωθήσονται γὰρ καὶ αὐτοὶ διὰ Ἡλίου τοῦ προφήτου.

«Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου»). Εἰκότως μεταξὺ τοῦ εὐδοκῆσαι τοὺς λίθους τοῦ προτέρου λαοῦ τῶν ἔθνῶν
15 ἐπισυνάπτει τὴν κλήσιν. «Καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου»). Οἱ βασιλεῖς ἀντὶ τοῦ, αἱ βασιλεῖαι. Οὐ γὰρ ἐστὶ βασιλεία οὐδὲ ἔθνος ὃ μὴ προσκυνεῖ τὴν δόξαν Κυρίου.

«Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών»). Τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν.

20 «Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν»). Ἐλεγον γὰρ οἱ ἑαυτοὺς ταπεινοῦντες προσευχόμενοι προφήται. Καὶ σύ, Κύριε ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη.

«Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἑτέραν»). Ἡ διὰ τοῦ ψαλμοῦ προσευχή, καὶ ἡ περὶ τῶν ἔθνῶν ἐπαγγελία προφητευομένη, καθάπερ
25 ἐν στήλῃ τυπωθεῖσα δέδοται τοῖς Ἰουδαίοις, εἰς τὸ φυλάττεσθαι τῷ νέῳ Ἰσραὴλ καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν γενεᾷ. «Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον»).

μάζει τὴν περίοδον τῆς νομικῆς λατρείας, ἡ ὁποία ἀποκαλεῖται καὶ σκιά τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, «Κἀγὼ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράνθην». Τὸ «ἐγὼ» ἀντὶ τοῦ «ὁ λαός». Διότι, ὅπως εἶπα, ἀναφέρει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὰ τοῦ λαοῦ.

15. «Ὅτι ηὐδόκησαν οἱ δούλοι σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι». Λίθους ὀνομάζει ὅσους ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἔγιναν λίθοι ἅγιοι, κατὰ τὴν ρῆσιν τοῦ Ζαχαρίου ¹. δούλους δὲ λέγει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, διὰ τῶν ὁποίων ἐσώθησαν εἰς τὸν Χριστόν. Χοῦν δὲ (λέγει) τοὺς λαοὺς οἱ ὁποῖοι ζοῦν μὲ ὑλοφροσύνην καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν ἀκόμη ἀπιστοὶ, λέγει δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι τῶν οἰκτιρμῶν. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον (τοῦ Ἰσραὴλ) παραμένει διὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν· διότι θὰ σωθοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦ προφήτου Ἡλίου ².

16. «Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου». Εὐλόγως παρεμβάλλει εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν λίθων τοῦ πρώτου λαοῦ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν». «Καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου». Οἱ βασιλεῖς ἀντὶ τοῦ, αἱ βασιλεῖαι. Διότι δὲν ὑπάρχει βασιλεία οὐδὲ ἔθνος, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ προσκυνῇ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου.

17. «Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών», δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν.

18. «Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν». Διότι ἔλεγον αὐτοταπεινούμενοι οἱ προσευχόμενοι προφήται· «Καὶ σύ, Κύριε, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, φρόντισε νὰ ἐπισκεφθῆς ὅλα τὰ ἔθνη» ³.

19. «Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἐτέραν». Ἡ προσευχὴ τοῦ ψαλμοῦ καὶ ἡ προφητευομένη ὑπόσχεται πρὸς τὰ ἔθνη ἔχει δοθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους γραμμῆν εἰς στήλην, οὕτως εἰπεῖν, διὰ νὰ διαφυλαχθῇ διὰ τὸν νέον Ἰσραὴλ καὶ τὴν χριστιανικὴν γενεάν. «Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον».

2. Ὑπαινιγμὸς εἰς τὸ Ρωμ. 11, 2.

3. Ψαλμ. 58, 6.

«Ὅτι ἐξέκλυφεν ἐξ ὕφους ἀγίου αὐτοῦ». Τὴν αἰτίαν ἡμῖν τῆς κλήσεως τῶν ἔθνῶν παρατίθεται. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἣν ἐποίησε κλίνας οὐρανοῦς.

«Τοῦ ἀκοῦσαι τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων». Καὶ τίνες οἱ πεπεδημένοι, ἢ οὐς σειραῖς ἀμαρτίας ἐσφυγξεν ὁ μισόκαλος δαίμων; «Τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθνατωμένων». Οἱ υἱοὶ τῶν τεθνατωμένων εἶεν ἂν οἱ ἐξ ἔθνῶν, καθὼ ἀπέθανον οἱ πατέρες αὐτῶν ταῖς ἰδίαις ἀμαρτίας εἰδωλολατροῦντες ἔτι.

«Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιών τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Καὶ τοῦτό φησι
10 τῆς καθόδου αἴτιον, ὅπως ἡ Ἐκκλησία ἀνυμνεῖν μάθοιεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ Σιών.

«Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό». Τῶν ἔθνῶν ἐωρακότες διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἐπὶ τὸν Κύριον συναγωγὴν οἱ προφῆται, παρεκάλεσαν καὶ αὐτοὶ καταξιωθῆναι ταύτης τῆς μακα-
15 ρίας θέας καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως.

«Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὀδῷ ἰσχύος αὐτοῦ». Ὁ προφητικὸς χορὸς μὲν ἐστιν ὁ ἀποκρινόμενος, ἥτοι ἐρωτῶν τὸν Θεόν. Ὁδὸν ἰσχύος αὐτοῦ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν φησὶν. Ἦλθε γὰρ ἵνα δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν. «Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγελόν μοι».
20 Οἷός ἐστι, φησὶν, ὁ ἡμέτερος βίος ἀνάγγελόν μοι. Ἡὔχετο γὰρ ἰδεῖν εἰ φθάσει εἰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἢ ζωὴ αὐτοῦ, καθ' ἃς ἔμελλεν ἐνανθρωπήσας ἐπὶ γῆς φαίνεσθαι ὁ Μονογενής.

«Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου». Ἡμισυ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἥτοι τῆς ζωῆς τὸ τέως ἐν θεωρίᾳ γενέσθαι τῆς ἐπιφα-
25 νείας φησὶν. Ἡὔχετο οὖν πληρωθῆναι αὐτοῦ τὸν ὄλον χρόνον· καὶ εἰ οἷόν τε παρεκταθῆναι τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὅπως ἂν καὶ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως καταξιωθῆ. Οὕτω γὰρ ἂν ἔμελλεν ἢ πᾶσα αὐτοῦ ζωὴ πληροῦσθαι. «Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου». Γνοὺς ὁ προφητικὸς χορὸς διὰ τοῦ πνεύματος, ὡς οὐκ ἂν φθάσοι

20. «Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ». Μᾶς παραθέτει τὴν αἰτίαν τῆς κλήσεως τῶν ἔθνῶν· αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Σωτῆρος μας Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησε χαμηλώσας τοὺς οὐρανοὺς.

21. «Τοῦ ἀκοῦσαι τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων». Εἶχον δὲ δεμένα τὰ πόδια ὅσους ἔδεσε μὲ ἀλυσίδας ὁ δαίμων, ὁ ὁποῖος μισεῖ τὸ ἀγαθόν. «Τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων». Υἱοὶ τῶν ἀποθ�μένων εἶναι οἱ ἐξ ἔθνῶν πιστοί, διότι οἱ πατέρες των ἀπέθανον εἰς τὰς ἁμαρτίας των, εὐρισκόμενοι εἰσέτι εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν.

22. «Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιών τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Καὶ αὐτὴ, λέγει, εἶναι ἡ αἰτία τῆς καθόδου (τοῦ Χριστοῦ), διὰ νὰ μάθῃ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐξυμνῇ τὸ ὄνομά του, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ Σιών.

23. «Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό». Βλέποντες διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἔθνῶν περίξ τοῦ Κυρίου οἱ προφῆται, παρεκάλεσαν νὰ καταξιωθοῦν καὶ αὐτοὶ (νὰ μετᾶσχουν) εἰς τὸ μακάριον θέαμα καὶ εἰς τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων.

24. «Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδοῦ ἰσχύος αὐτοῦ». Ὁ «ἀποκρινόμενος», δηλαδὴ ὁ ἔρωτῶν εἶναι ὁ χορὸς τῶν προφητῶν. «Ὁδὸν ἰσχύος αὐτοῦ» λέγει τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του. Ἦλθε δὲ διὰ νὰ δέσῃ τὸν ἰσχυρόν. «Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγελόν μοι». Εἶπέ μου, λέγει, ὁποῖα εἶναι ἡ ζωὴ μας. Διότι προσήυχετο, νὰ ἰδῇ ἂν θὰ φθάσῃ ἡ ζωὴ του μέχρις ἐκείνας τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ ἐνανθρωπήσῃ καὶ νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Μονογενής.

25. «Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου». Ἡμισυ τῶν ἡμερῶν του, δηλαδὴ τῆς ζωῆς του λέγει τὸν μέχρι τῆς θέας τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνον. Εὐχεται λοιπὸν νὰ πληρωθῇ ὅλος ὁ χρόνος του καί, εἰ δυνατὸν, νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ζωὴ του, διὰ νὰ καταξιωθῇ (νὰ ἴδῃ) αὐτὴν τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπληροῦτο ἡ ζωὴ του. «Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου». Ἐπειδὴ δὲ ὁ προφητικὸς χορὸς ἐγνώριζε διὰ τοῦ

εἰς τὸ τῶν πραγμάτων πέρας, φησὶν· Ἐγὼ δὲ κοιμηθήσομαι ἅτε θνητὸς ὢν· σὺ δὲ μόνος, ὦ Δέσποτα, καὶ εἰς ἐκείνας μένεις τὰς γενεάς, ἅτε δὴ καὶ σὺ αὐτὸς ὡς Θεός, ὁ καὶ τοὺς οὐρανοὺς πεποιηκῶς ἐξ ἀρχῆς.

5 «Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις». Σὺ μόνος, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὸ αἰδίδιον ἅτε Θεὸς ἔχεις· οἱ δὲ οὐρανοί, εἰ καὶ μέγα τι καὶ ἐξαιρετον ὑπάρχουσι κτίσμα, ἀλλ' ὁμως καὶ αὐτοὶ ὑποβληθήσονται φθορᾷ. Ἡ δὲ φθορὰ αὕτη γενήσεται αὐτοῖς εἰς ἀνακαινισμόν· ἐλιχθήσονται γὰρ εἰς βέλτιον σχῆμα μεταβαλλόμενοι.

10 «Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσιν». Ὅταν γὰρ ἐλιχθήσονται οἱ οὐρανοί, καὶ καινὴ γένηται κτίσις, τότε δὴ τότε ἐν ταῖς αἰωνίοις σκηναῖς γενόμενοι οἱ τῶν σῶν δούλων υἱοί· οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ διὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ ἀποστόλων πεπιστευκότες. «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται». Σπέρμα
15 τῶν ἀγίων ἀποστόλων τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, δὲ περ εἰς τὸν αἰῶνα διαμένει.

PB'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Ἑπόθεσις.

20 Ὁ νέος ἐξ ἔθνῶν λαὸς ἐν τούτῳ διδάσκειται ἀνυμνεῖν τὸν Θεὸν τὸν τὰ μεγάλα εὐεργετηκότα. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ εὐεργετήματα ἧ τε τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσις καὶ τῆς ἀναστάσεως τὸ καύχημα.

«Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τὸν ὕμνον διεγείρει, καλὸν ἑαυτοῦ τῆς σωτηρίας φάρμακον τὴν εἰς
25 Θεὸν εὐλογίαν προβαλλόμενος. Ἐφ' οἷς δὲ Θεὸς τὸν λαὸν ἤμελλεν ἔλεεῖν δικαιοσύνη δοξάζεται κριτικῆ, φθορᾶς τε ἀπαλλάττων καὶ βασιλείαν διδοὺς οὐρανῶν· ὡς καὶ πᾶσιν ἀρμόττειν τὸν προκείμενον ὕμνον. «Καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐ-

Πνεύματος ὅτι δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος τῶν πραγμάτων, λέγει· ἐγὼ μὲν θὰ κοιμηθῶ ὡς θνητός· σὺ δὲ μόνος, Δέσποτα, θὰ παραμένῃς καὶ κατ' ἐκείνας τὰς γενεάς, ἀφοῦ σὺ εἶσαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔκανες τοὺς οὐρανοὺς ἐκ τοῦ μηδενός.

26 - 27. «Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις». Σὺ μόνος, λέγει, Δέσποτα, εἶσαι αἰώνιος ὡς Θεός· οἱ οὐρανοὶ ὁμως, ἂν καὶ εἶναι μέγα καὶ ἐξαισιον κτίσμα, θὰ ὑποκύβουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν φθοράν. Ἡ φθορὰ αὐτῆ ὁμως θὰ γίνῃ αἰτία ν' ἀνακαινισθοῦν· διότι θ' ἀναδιπλωθοῦν ὥστε ν' ἀποκτήσουν καλλιτέραν μορφήν.

28 - 29. «Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσιν». Πράγματι, ὅταν θ' ἀναδιπλωθοῦν οἱ οὐρανοὶ καὶ θὰ ἀνακαινισθῆ ἡ κτίσις, τότε θὰ εὔρεθοῦν εἰς τὰς αἰωνίους κατοικίας οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου· αὐτοὶ δὲ εἶναι ὅσοι ἐπίστευσαν διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων του. «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται». Σπέρμα τῶν ἀγίων ἀποστόλων εἶναι τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, τὸ ὁποῖον παραμένει εἰς τὸν αἰῶνα.

102

Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ.

Ἑπόθεσις.

Ὁ νέος ἐξ ἔθνῶν λαὸς διδάσκεται εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν νὰ ἀνυμῆ τὸν Θεὸν διὰ τὰς μεγάλας εὐεργεσίας του. Αὐταὶ δὲ αἱ εὐεργεσίαι εἶναι ἡ κατάργησις τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸ καύχημα τῆς ἀναστάσεως.

1. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Παρακινεῖ μόνος τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ὑμνησιν (τοῦ Θεοῦ), προτείνων ὡς ἄριστον φάρμακον διὰ τὴν σωτηρίαν του τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς δὲ δοξάζεται διὰ τὸ ἔλεος, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο διὰ τῆς κρινούσης δικαιοσύνης του (νὰ προσφέρῃ) εἰς τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· εἰς αὐτὰ δὲ ὅλα ἀρμόζει ὁ παρῶν ὕμνος. «Καὶ πάντα τὰ

τουῦ». Διὰ τῶν ἐντὸς τὸ «ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας» τὸν Θεὸν ἐπικαλεῖσθαι δηλοῖ.

«Ἐδλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Ἐνδιατρίβει τῇ περὶ τὸν ὕμνον ἑαυτοῦ προτροπῇ, εἰδὼς τοῦτο ἀντὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν ἑαυτὸν ἐποφείλοντα. Ὁ γὰρ τῶν θείων εὐεργεσιῶν μεμνημένος οὐ παύσεται τοῦτον ὕμνων. «Καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ». Ἀνταπέδωκε γὰρ ἡμῖν ἀντὶ τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων ὧν ἡμάρτομεν, χρηστότητα, ἔλεον, οἰκτιρομὸς. Ὡν δεῖ μὴ ἐπιλανθάνεσθαι.

10 «Τὸν εὐίλατεύοντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου». Αὐταὶ εἰσιν αἱ περὶ ἡμῶν ἀνταποδόσεις τοῦ Θεοῦ· ὅτι πρῶτον μὲν ἰλασμόν ἔθηκε τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν· δεύτερον δὲ τὰς ἡμετέρας ἀσθενείας ἰάσατο· τρίτον ἐκ φθορᾶς ἡμῶν τὴν ζωὴν ἔλυτρώσατο, ἀνελὼν τὴν ἁμαρτίαν, τέταρτον οἰκεία φιλανθρωπία καὶ ἐλέω καὶ οἰκτιρμοῖς χρώμενος ἐστεφάνωσεν ἡμᾶς τῷ τῆς υἰοθεσίας χαρίσματος· πέμπτον τῶν πνευματικῶν ἡμᾶς ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, ἑαυτὸν ἡμῖν ἄρτον ὄντα ζωῆς ἐπιδιδούς.

«Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἕτοιθ' ἡ νεότης σου». Τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαινίζοντος ἡμῶν ὡς ἕτοιθ' τὴν νεότητα. 20 Τὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν κατασημαίνει χάρισμα. Ἄετῳ δὲ τοὺς ἀνακαινουμένους παρεῖκασεν, ὀρνίθων ἀπάντων ὄντι ὑψηλοπετεστάτῳ καὶ βασιλικωτάτῳ, καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου μαρμαρυγαῖς μόνῳ λαμπρῶς ἐνατενίζειν δυναμένῳ.

«Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις». Οὗτος, φησὶν, ὁ Κύριος ὁ τῷ αὐτοῦ ἐλέει τὰ προειρημένα ἡμῖν χαρισάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πάλαι δίκαιον κρίμα κρίνας, καὶ λυτρωσάμενος ἐξ Αἰγύπτου τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ δοὺς τῷ τε Μωυσῆ καὶ παντὶ τῷ λαῷ γνῶσιν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν.

30 «Οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος». Ταῦτα γὰρ καὶ τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας καὶ πάλαι καὶ νῦν γέγονεν αἰτία, φήσαντος

ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ». Διὰ τῶν ἐντός ἐννοεῖ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ «μὲ ὄλην τὴν καρδίαν καὶ μὲ ὄλην τὴν δύναμιν καὶ μὲ ὄλον τὸν νοῦν»¹.

2. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Ἐπιμένει εἰς τὴν προτροπὴν τοῦ ἑαυτοῦ του διὰ τὴν ὑμνολογίαν, διότι γνωρίζει ὅτι χρεωστῆται τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰς μεγάλας εὐεργεσίας του. Πράγματι, ὅποιος ἐνθυμεῖται τὰς θείας εὐεργεσίας, δὲν θὰ παύσῃ νὰ τὸν ὑμῆῃ· «Καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ». Πράγματι διὰ τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα, τὰ ὅποια διεπράξαμεν, μᾶς ἀνταπέδωσε ἀγαθότητα, ἔλεος, οἰκτιρισμούς. Αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ τὰ λησμονῶμεν.

3 - 4. «Τὸν εὐίλατεύοντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου». Αἱ ἀνταποδόσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς εἶναι αἱ ἐξῆς· πρῶτον, ὅτι ἐφρόντισε διὰ τὸν ἐξίλασμόν τῶν ἁμαρτιῶν μας· δεύτερον, ἐθεράπευσε τὰς ἀσθενείας μας· τρίτον, ἐλύτρωσε τὴν ζωὴν μας ἀπὸ τὴν φθορὰν διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἁμαρτίας· τέταρτον, διὰ τῆς φιλανθρωπίας του καὶ τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρισμῶν του μᾶς ἐστεφάνωσε μὲ τὸ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας· πέμπτον, μᾶς ἐχόρτασε μὲ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, δίδων εἰς ἡμᾶς τὸν ἑαυτόν του, τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς.

5. «Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου». Ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἀναγεννήσεως θὰ ἀνακαινίσῃ τὴν νεότητά μας ὡς ἀετοῦ. Ἀναφέρεται εἰς τὸ χάρισμα τῆς ἀναστάσεώς μας. Παρομοιάζει δὲ τοὺς ἀνακαινιζομένους μὲ τὸν ἀετόν, ὁ ὅποιος πετᾷ ὑψηλότερον καὶ εἶναι βασιλεὺς ὄλων τῶν πτηνῶν, ὁ μόνος δὲ ὁ ὅποιος δύναται νὰ ἀτενίσῃ εὐθέως τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου.

6. «Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις». Αὐτός, λέγει, ὁ Κύριος, ὁ ὅποιος διὰ τοῦ ἐλέους του μᾶς ἐχάρισεν ὅλα τὰ προαναφερθέντα, αὐτὸς παλαιότερον μᾶς ἔκρινε δικαίως καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔκανε γνωστὰς τὰς ἐντολάς σου εἰς τὸν Μωυσῆ καὶ εἰς ὄλον τὸν λαόν.

7 - 8. «Οἰκτίρων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος». Αὐτὰ ἦσαν ἡ αἰτία τῆς εὐεργεσίας του καὶ τότε καὶ τώρα· ἄλλωστε καὶ ὁ Μωυσῆς

καὶ Μωυσέως· «Κύριος μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός»· «ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας». Ταύτας οὖν αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἐγνώρισε τῷ Μωυσῆ, λεγομένας ὁδοὺς, καὶ τὰς ἀρετὰς καθ' ἃς τὰ πάντα διέπει. «Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται». Εἰ καὶ ὠργί-
5 σθη, φησί, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ κατεδίκασε θανάτῳ τὸ γένος· ἀλλ' οὐκ ἐκτείνει εἰς τέλος τὴν ὀργήν· ἐπέλαμψε γὰρ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων εἰς ἀθέτησιν τῆς φθορᾶς.

«Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν». Ὡς γὰρ ἴδιον πλάσμα καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ κατωκτείρησεν.

10 «Τὸ δὲ ἔλεος Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος». Ὁμοιον τό· «Καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς φοβουμένοις με».

«Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοὺς υἱῶν τοῖς φυλάσσονοι τὴν διαθήκην αὐτοῦ». Ἅγιος γὰρ ὢν, ἐν ἁγίοις ἀναπαύεται, ταῖς ἀγγελικαῖς δηλονότι δυνάμεσιν.

15 «Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἠτοίμασε τὴν θρόνον αὐτοῦ». Ἐπα-
ναπαύεται μὲν, φησί, τοῖς ἄνω πνεύμασιν· οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐπὶ γῆς τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀφέστηκεν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ κατεξου-
σιάζων τῶν ὄλων ὡς Θεός. «Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπό-
ζει». Δεσπόζειν δὲ πάντων, ἀλλ' οὐ βασιλεύειν εἴρηται, ἐπεὶ μὴ
20 πάντες ἄξιοι τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Διὸ τοῖς τὸν εὐαγγελικὸν κα-
τορθοῦσι βίον τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὁ Σωτὴρ ἐπηγγείλα-
το. Κρατεῖ δὲ καὶ τῶν ἀξίων ὁ Κύριος.

«Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ». Διδάσκει τὸν προσιόντα τῇ πίστει λαόν, ὡς ὁ τὸν ὕμνον ἐπιτηδεύων τὸ αὐ-
25 τὸ τοῖς ἀγγέλοις ἔξει ἀξίωμα. Εἰ γὰρ αὕτη ἐκείνων ἡ λειτουργία, τὸ αἰνεῖν καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν· αὐτὸ δὲ τοῦτο προστάττε-
ται ποιεῖν ἡ ψυχὴ, αἰεὶ δὴ λέγων καὶ δοξολογεῖν, δηλονότι τῆς

λέγει· «Ὁ Κύριος (εἶναι) μακρόθυμος καὶ πολυέλαιος καὶ ἀληθινός, τὸ δὲ ἔλεός του ἀναφέρεται εἰς χιλιάδας (ἀνθρώπων) ¹». Ἐγνώρισε, λοιπόν, εἰς τὸν Μωυσῆ αὐτὰς τὰς δυνάμεις του, αἱ ὁποῖαι λέγονται ὁδοί, καὶ τὰς ἀρετάς (του), αἱ ὁποῖοι διέπουν τὰ πάντα. «Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται». Ὁργίσθη βεβαίως, λέγει, καὶ ἔνεκα τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸ (ἀνθρώπινον) γένος· ἡ ὀργή του ὁμως δὲν ἐκτείνεται μέχρι τέλους, διότι κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἐνεφανίσθη διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν φθοράν.

14. «Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν». Μᾶς ἠύσπλαγχνίσθη, διότι εἴμεθα πλάσμα του καὶ ἔργον τῶν χειρῶν του.

17. «Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος»· ὁμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «καὶ ἐλεῶ τὰς χιλιάδας ὄσων μὲ φοβοῦνται» ².

18. «Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοὺς υἱῶν τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ». Ὡς ἅγιος δηλαδὴ ἀναπαύεται εἰς τοὺς ἁγίους, τουτέστι εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις.

19. «Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἠτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ». Ἐπαναπαύεται μὲν, λέγει, εἰς τὰ οὐράνια πνεύματα· τοῦτο ὁμως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ ἐπίγεια εὐρίσκονται ἐκτὸς τῆς βασιλείας του, διότι αὐτὸς ἐξουσιάζει πλήρως τὰ πάντα ὡς Θεός. «Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει». Λέγεται ὅτι κυριαρχεῖ ἐπὶ πάντων, καὶ ὄχι ὅτι βασιλεύει, διότι δὲν εἶναι ὅλοι ἄξιοι τῆς βασιλείας του. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ὑπεσχέθη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰς ὄσους ἐφαρμόζουν τὸν εὐαγγελικὸν τρόπον ζωῆς. Ὁ Κύριος δὲ εἶναι κυρίαρχος καὶ εἰς τοὺς ἄξιους.

20. «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ». Διδάσκει τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος προσῆλθεν εἰς τὴν πίστιν, ὅτι, ὁποῖος ἀφοσιωθῆ εἰς τὸν ὕμνον θὰ ἔχη τὸ ἴδιον ἀξίωμα μὲ τοὺς ἀγγέλους. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ λειτούργημα ἐκείνων, νὰ αἰνοῦν καὶ νὰ δοξάζουν τὸν Θεόν· τὸ αὐτὸ προστάσσεται νὰ πράττῃ καὶ ἡ ψυχὴ, νὰ δοξολογῇ δηλαδὴ συνεχῶς, ὡς λέγει, προφανῶς διὰ νὰ ἀπο-

2. Ἔξ. 20, 6.

αὐτῆς ἀξίας τυχεῖν. Ὡν γὰρ ἐπιτήδευμα τὸ αὐτό, τούτων καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ αὐτό.

«Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ». Οὐ μόνον ἄγγελοι εἰς τὸν αἶνον καλοῦνται, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερόν ἐστιν οὐ-
5 ράνιον τάγμα, εἴτε θρόνοι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε κυριό-
τητες. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ τάγματα διὰ τῶν δυνάμεων ἡμῖν κατε-
σήμεναν.

ΡΓ'

Τῷ Δαυὶδ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως. Ἄνεπίγραφος παρ'
10 Ἑβραίοις.

Ἵπόθεσις.

Διδάξας διὰ τοῦ προλαβόντος ψαλμοῦ τὸν προσελθόντα τῇ
πίστει λαὸν τοὺς ὕμνους ἀναφέρειν τῷ Θεῷ, διὰ τῶν παρόντων
διδάσκει καὶ τῆς κατὰ πάντων προνοίας αὐτοῦ ὅσον τὸ χρεῖμα
15 δείκνυσιν. Ὅτι οὐ μόνον τῶν ἐπουρανίων καὶ ἀερίων τίθεται πρό-
νοϊαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σμικροτάτων
ὡς μηδὲ τῶν πάνυ εὐτελεστάτων ζώων ἀμελεῖν, ἀλλὰ καὶ τούτων
προνοεῖν.

«Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Διδάσκει καὶ ἐπὶ τῇ με-
20 γάλῃ προνοία τοῦ Θεοῦ εὐλογεῖν τῇ ψυχῇ τὸν Θεόν, ὡσπερ καὶ
ἐπὶ τῷ προλαβόντι ἐπὶ τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῇ. «Κύριε
ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα». Ἄφορῶντες εἰς τὴν σὴν πρό-
νοϊαν, ᾧ Δέσποτα, μεγαλύνομεν τῆς σῆς προνοίας τὸ μέγεθος ἐκ-
πληττόμενοι. Οὕτω γὰρ τὴν ἡμετέραν ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέ-
25 πειαν, τουτέστι τὸν μετὰ δοξολογίας αἶνον, ὡσπερ τι περιβόλαιον
ἀμφιέννυσιν.

«Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον». Ἀπὸ τοῦ νοουμένου φω-
τὸς ἀρχεται τὸν ὕμνον ἀναπλέκειν αὐτῷ. Ὡσπερ δὲ ἐν ἑτέρῳ λέ-
λεκται «φῶς οἰκεῖν ἀπρόσιτον», ἐνταῦθα αὐτὸ τοῦτο τὸ φῶς ἀνα-
30 βάλλεσθαι λέγεται.

κτήση τὸ αὐτὸ ἀξίωμα· διότι ὅσοι ἔχουν τὸ αὐτὸ λειτούργημα, ἔχουν καὶ τὸ αὐτὸ ἀξίωμα.

21. «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ». Προσκαλοῦνται εἰς τὸν αἶνον ὄχι μόνον οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ κάθε οὐράνιον τάγμα, ὅπως οἱ θρόνοι, αἱ ἀρχαί, αἱ ἐξουσίαι, αἱ κυριότητες ¹. Ὅλα αὐτὰ δὲ τὰ τάγματα μᾶς τὰ ἀνέφερε διὰ τῶν δυνάμεων.

103

Τοῦ Δαβὶδ περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου· ἀνευ ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἔβραϊκόν.

Ἵπόθεσις.

Ἄφοῦ εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἐδίδαξε τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος προσῆλθεν εἰς τὴν πίστιν, νὰ προσάγη ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν παρόντα διδάσκει καὶ ἀποδεικνύει ποῖον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς προνοίας του. Διότι (ὁ Θεός) δὲν προνοεῖ μόνον διὰ τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἄερα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἐπίγεια καὶ μάλιστα ἀκόμη καὶ τὰ μικρότερα· δὲν ἀδιαφορεῖ οὔτε διὰ τὰ τελείως ἀσήμαντα ζῶα, ἀλλὰ προνοεῖ καὶ δι' αὐτά.

1. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Διδάσκει τὴν ψυχὴν νὰ εὐλογῇ τὸν Θεὸν διὰ τὴν μεγάλην του πρόνοιαν, ὅπως εἰς τὸν προηγούμενον (ψαλμὸν) διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα. «Κύριε, ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθησ σου σφόδρα». Βλέποντες τὴν πρόνοιάν σου, Δέσποτα, μεγαλύνομεν τὸ μέγεθος τῆς προνοίας σου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐκπλήσσει. Διότι τοιοῦτοτρόπως (ὁ Θεός) ἐνδύεται ὡς ἐπανωφόριον τὴν ἐξομολόγησίν μας καὶ τὴν εὐπρέπειαν, δηλαδὴ τὸν δοξολογικὸν ὕμνον.

2. «Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον». Ἀρχίζει νὰ τοῦ πλέκη τὸν ὕμνον ἀπὸ τὸ νοητὸν φῶς. Ὅπως δὲ ἄλλοῦ λέγεται ὅτι «κατοικεῖ εἰς τὸ ἀπρόσιτον φῶς» ², ἐδῶ λέγεται ὅτι ἔχει τὸ ἴδιον τὸ φῶς ὡς ἔνδυμα.

2. Α' Τιμ. 6, 16.

«Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν»). Δεύτερον τοῦτο προνοίας τίθεται ἔργον, τὸ ἐκτείνεσθαι τὸν οὐρανὸν ὡσπερ τι ἔκταμα ἐν χερσὶ τεχνίτου. Ὁμοῦ καὶ τὸ σχῆμα παρέστηκε καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ δημιουργήσαντος. Καθάπερ γὰρ ἀνθρώπων ῥάδιον ἐκτείναι δέρριν, οὕτω καὶ τῷ Θεῷ τὸν οὐκ ὄντα ποιῆσαι οὐρανόν. Ἄμα δὲ καὶ τι ἕτερον ἠνίξατο νόημα ὑψηλόν, ὅτι πρὸς ἕτερον βίον ὁδεύομεν, καὶ τὰ παρόντα σκιά τῶν μελλόντων, καὶ οὐδέπω πρὸς τὰ ἄδυστα ἀφικνούμεθα, ἀλλ' ἔτι ἐν σκηπῇ ἐσμεν τῷ παρόντι βίῳ. Ἡ γὰρ σκηπῇ τῶν λυομένων.

- 10 Οὕτω καὶ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ἀλλασσομένον ἕτερος ἔσται τρόπος ζωῆς καὶ λήξις τῆς παρουσίας ἀμεινών. Ἔσται γὰρ ὁ οὐρανὸς καινός καὶ ἡ γῆ καινή. Ἄλλ' ἀκουσώμεθα ὅσα περὶ οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ προφῆται, ἵνα τὰ στόματα τῶν ἐπὶ τῷ πόντῳ μέγα φρονούντων ἐμφράξωμεν· οἱ τὰ ἐπελθόντα φθεγξάμενοι, καὶ ὑπὸ γῆν οὐρανὸν εἶναι λέγουσι· πρὸς οὓς ἰστάμενος ὁ προφήτης ἔλεγε· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν»). Ἡ δέρρις οὐ σφαιρὰ τίς ἐστι κατὰ τὴν ἐκείνων ληρωδία· ἀλλ' εἰ μὴ κυκλίῳ τινὶ καὶ ἡμισφαιρίῳ προσέοικεν. Ὅπερ οὖν ἕτερος προφήτης δηλῶν ἔλεγεν· «Ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν, καὶ διατείνας ὡς σκηπῇν κατοικεῖν ἐπὶ τῆς
20 γῆς»). Καὶ πάλιν, ὅτι «Ὁὐ περιδονεῖται· ἀλλ' ἔστηκε πεπηγώς». Οὕτω φησὶν ὁ προφήτης, «Ὁ πῆξας τὸν οὐρανόν»). Καὶ τὴν λεπτότητα δὲ αὐτοῦ τὴν εἰς ἄκρον παριστῶν ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ οὐρανὸς ὡσεὶ καπνὸς ἐστερεώθη»). Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ»· δείκνυσιν, ὡς οὐκ εἰκῆ τὰ τῶν ὑδάτων συστήματα ἐν ἀέρι
25 περιφέρεται· αὐτὸς γὰρ ἰδίᾳ προνοία ἄγει τὸ πρᾶγμα, ὡς καὶ δο-

1. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς τὰς διαφόρους περὶ σύμπαντος καὶ γῆς θεωρίας τῆς ἐποχῆς του δέον νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἐποχῆς. Ἡ κυρία δὲ μὴ θέσις του, ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ

3. «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν». Ἀναφέρει ὡς δευτέρου ἔργου τῆς προνοίας του τοῦτο, ὅτι ὁ οὐρανὸς ἀπλώνεται ὅπως κάτι τι τὸ ὁποῖον ἀπλώνει ὁ τεχνίτης. Παριστᾷ δὲ συγχρόνως καὶ τὴν μορφήν καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ δημιουργοῦ. Ὅπως δηλαδή εἶναι εὐκόλου διὰ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀπλώσῃ ἐν δέρμα, παρομοίως καὶ διὰ τὸν Θεὸν νὰ δημιουργήσῃ τὸν οὐρανὸν ἐκ τοῦ μηδενός. Ὑπαινίσσεται δὲ καὶ ἄλλο ὑψηλὸν νόημα, ὅτι βαδίζομεν πρὸς τὸν ἄλλον βίον καὶ ὅτι τὰ παρόντα εἶναι σκιά τῶν μελλόντων· ὅτι δὲν ἔχομεν φθάσει ἀκόμη εἰς τὰ ἄδυτα, ἀλλ' εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸν παρόντα βίον ὡς εἰς σκηνήν, διότι ἡ σκηνὴ ἀνήκει εἰς ὄσα διαλύονται.

Ὅταν, λοιπόν, μεταμορφωθῇ ὁ οὐρανός, θὰ προκύψῃ ἓνας ἄλλος τρόπος καὶ τέλος ζωῆς, καλλίτερα ἀπὸ τὰ παρόντα. Θὰ εἶναι ἄλλωστε νέος ὁ οὐρανός καὶ νέα ἡ γῆ. Ἄς ἀκούσωμεν ὁμως ὄσα λέγουν διὰ τὸν οὐρανὸν οἱ προφῆται, διὰ νὰ κλείσωμεν τὰ στόματα ὄσων αὐτοεξυμνοῦνται διὰ τὴν σοφίαν των, οἱ ὁποῖοι πλὴν τῶν ἄλλων ἰσχυρίζονται ὅτι ὑπάρχει οὐρανός καὶ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν¹. αὐτοὺς ἀντιμετωπίζων ἔλεγεν ὁ προφήτης· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν». Τὸ δέρμα ὁμως δὲν εἶναι σφαιρικόν, ὅπως ἀνοήτως διατείνονται ἐκεῖνοι, ἀλλ' ὁμοιάζει μὲ κυκλικὸν τομέα ἢ ἡμισφαίριον. Αὐτὸ εἶπε σαφῶς ἄλλος προφήτης διὰ τῶν λόγων· «Σὺ ἔστησες τὸν οὐρανὸν ὡς καμάραν καὶ τὸν ἐξήπλωσες ὡς σκηνήν διὰ κατοικίαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»². Καὶ ἀλλοῦ λέγεται ὅτι «δὲν τραντάζεται, ἀλλὰ στέκεται σταθερός»³. αὐτὴν τὴν ἔννοιαν λέγει ὁ προφήτης· «Ὁ πῆξας τὸν οὐρανόν». Καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν λεπτότητά του παρέστησε διὰ τῶν λόγων· «Ὁ οὐρανὸς ἔστερεώθη ὡσὰν καπνός»⁴. «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ»· δεικνύει ὅτι τὰ σύνολα τῶν ὑδάτων δὲν περιφέρονται τυχαίως εἰς τὸν ἀέρα, διότι αὐτὸς τὰ ὀδηγεῖ μὲ τὴν πρό-

---

τοῦ μηδενός εἶναι ἀναμφίλεκτον καὶ αἰώνιον μέρος τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

2. Ἦσ. 40, 22.

3. Βλ. Ἦσ. 42, 5.

4. Ἦσ. 51, 16.

κεῖν ἔστεγάσθαι τῷ τῶν νεφῶν εὐαρμονία τὰ περὶ τῶν οὐρανῶν
μέρη.

«Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ». Ὡσεὶ σαφέστερον ἔ-
δειξεν· Ὁ καὶ μέχρι τῶν νεφελῶν αὐτῶν τὰ τῆς προνοίας ἐκτείνων.
5 Τὴν γὰρ ἐπίβασιν ἀντὶ τῆς προνοίας τέθεικεν. («Ὁ περιπατῶν ἐπὶ
πτερόγων ἀνέμων»). Δείκνυσιν, ὡς οὐδὲ ἡ τῶν ἀνέμων φορὰ εἰ-
κῆ φέρεται· ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὥσπερ τις ἡνίοχος αὐτῶν γινόμε-
νος, διὰ τοῦ ταῖς αὐτῶν ἐπιβαίνειν πτέρυξιν. («Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγ-
γέλους αὐτοῦ πνεύματα»). Ὁ κούφους, φησί, καὶ μεταρσίους τοὺς
10 ἀγγέλους ποιῶν. («Καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον»). Οὕ-
τως εἶδε Μωυσῆς ἐν πυρὶ φλογὸς τὸν ἄγγελον λαλοῦντα αὐτῷ.

«Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν». Μετὰ τὸ δεῖξαι
τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ πρόνοιαν τοῦ δημιουργοῦ, πρόεισι καὶ περὶ τῶν
ἐν τῇ γῆ πρόνοιαν αὐτοῦ. Αὐτὸ τοῦτο τό, στερεὰν αὐτὴν οἶσα
15 καὶ βαρεῖαν ἐφ' ὑγρᾶς ἐδρασθῆναι οὐσίας.

«Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ». Αὐτοῦ μὲν τοῖ
τῆς γῆς στοιχείου φησί. Λέγει δέ, ὅτι ὥσπερ ἱματίῳ περιέβαλε τῇ
ἀβύσσῳ τὴν γῆν, ἐξῶθεν πᾶσαν περικυκλῶν ὕδατι. («Ἐπὶ τῶν ὀ-
ρέων στήσονται ὕδατα), κ.τ.λ. Ὡς ὄρη, φησί, τὰ τῆς ἀβύσσου ἀνι-
20 στῶνται ὕδατα ὑψούμενα, καὶ οἶονεὶ ἀπειλοῦντα κατακλῦσαι τὴν
γῆν· ἀλλὰ τῷ σῶ νέματι καὶ τῇ σῆ δυνάμει, ἥτις καὶ διὰ τῆς βρο-
τῆς σημαίνεται, ἀναχωροῦσι, φησίν· ἡ τάχα καὶ τὰς βροντὰς διὰ
τοῦτο γεγενῆσθαι φησι, πρὸς τὸ φόβον τινὰ λαμβάνειν ἀπὸ τῶν
γινομένων τῆς ἀβύσσου τὰ ὕδατα. Εἰ δὲ ἐκεῖνα τοῦτο ὑπομένει,
25 πολλῶ πλέον τὸ τοιοῦτον δεῖ ἡμᾶς παθεῖν.

«Ἀναβαίνουσιν ὄρη καὶ καταβαίνουσι πεδία». Ὑψούμενα,
φησί, τὰ ὕδατα παρεικασθείη ἂν ὄρεσιν· ἀλλ' ἀπλούμενα πάλιν

νοϊάν του, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι μέρη τοῦ οὐρανοῦ ἔχουν σκεπασθῆ με τὴν ἀρμονικὴν διάταξιν τῶν νεφῶν.

4. «Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ». Τρόπον τινὰ ἀποδεικνύει σαφέστερον ὅτι ἡ πρόνοιά του ἐπεκτείνεται μέχρι καὶ αὐτὰ τὰ σύννεφα. Ἔχει θέσει δηλαδὴ τὴν «ἐπίβασιν» ἀντὶ τῆς προνοίας. «Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερυγῶν ἀνέμων». Δεικνύει ὅτι οὐδὲ ἡ κατεϋθύνσις τῶν ἀνέμων γίνεται τυχαίως, ἀλλ' αὐτὸς (τὴν ρυθμίζει), ἐποχοῦμενος εἰς τὰς πτέρυγας των ὡσάν ἡνίοχος αὐτῶν. «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα». Αὐτὸς κάνει, λέγει, ἐλαφροὺς καὶ μετεώρους τοὺς ἀγγέλους. «Καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον». Ὁ Μωυσῆς λ.χ. εἶδε τὸν ἄγγελον νὰ τοῦ ὀμιλῆ μέσα ἀπὸ φλόγα πυρός ¹.

5. «Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν». Ἀφοῦ ἔδειξε τὴν πρόνοιαν τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, παρουσιάζει τὴν πρόνοιαν καὶ διὰ τὰ γήινα. (Ἐνταῦθα δὲ λέγει) τοῦτο, ὅτι παρ' ὅτι στερεὰ καὶ βαρεῖα (ἡ γῆ), ἔχει στηριχθῆ ἐπάνω εἰς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον ².

6 - 7. «Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ». Τὸ «αὐτοῦ» ἀναφέρεται εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς γῆς. Λέγει δὲ ὅτι περιέβαλε με τὴν ἄβυσσον ὡσάν με ἱμάτιον τὴν γῆν, δηλαδὴ τὴν περιεκύκλωσεν ὀλόκληρον ἀπὸ ἔξω με ὕδωρ. «Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα» κλπ. Τὰ ὕδατα τῆς ἄβύσσου, λέγει, ὑψώνονται ὡσάν ὄρη καὶ σχεδὸν ἀπειλοῦν νὰ κατακλύσουν τὴν γῆν· με τὸ νεῦμά σου ὁμως καὶ τὴν δύνάμιν σου, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται διὰ τῆς βροντῆς, ἀποχωροῦν, λέγει· ἢ ἴσως λέγει ὅτι αἱ βρονταὶ γίνονται πρὸς τοῦτο, διὰ νὰ φοβηθοῦν κάπως ἀπὸ τὰ γινόμενα τὰ ὕδατα τῆς ἄβύσσου. Ἄν δὲ ἐκεῖνα πάσχουν τοῦτο, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ παθαίνωμεν ἡμεῖς.

8 - 9. «Ἀναβαίνουσιν ὄρη καὶ καταβαίνουσι πεδία». Ὅταν ἀνυμνῶνται τὰ ὕδατα, λέγει, θὰ ἠδύναντο νὰ παρομοιασθοῦν

2. Κατὰ μίαν εὐρέως διαδεδομένην ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἡ γῆ ἐπέπλεεν ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

ὑπὸ τοῦ σοῦ φόβου, οἶονεὶ πεδιάς καὶ ὁμαλὴ γίνεται γῆ. Ἐθεμελίωσας γὰρ αὐτοῖς τόπον ὃν οὐχ οἶόν τε ὑπερβαίνειν αὐτά. Καὶ τοῦτό ἐστι, τό· «Ὅριον ἔθου δ οὐ παρελεύσονται». Διὸ οὐδὲ ἐπι-
 5 κλῦσαι δύνανται τὴν γῆν. Ὅμοιον δὲ τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν εἰρη-
 5 μένον διὰ τοῦ προφήτου· «Μέχρι τούτου στήση, καὶ οὐχ ὑπερβή-
 ση. Ἄλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσονται σου τὰ κύματα).

«Ἐνὰ μέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα». Κατὰ μέρος
 δοξολογῶν ἐπέρχεται τῇ προνοίᾳ, καὶ τὴν μετὰ σοφίας τεθαύμα-
 κεν ἀγαθότητα, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ζώων πεφροντικός διαμο-
 10 νῆς τοῦ Θεοῦ ποιήσας γὰρ αὐτά, καὶ τρέφει καὶ ποτίζει. Διὸ
 τὰ ὄρη τεμῶν, πάροδον τοῖς ὕδασιν ἐτεκτίηματο.

«Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ». Οὕτω καὶ τῶν ἀλό-
 γων ζώων καὶ ἐρπετῶν καὶ θηρίων προνοεῖ, ὡς καὶ τούτοις τὸ
 πρὸς ζωὴν χρήσιμον ἐπιχορηγεῖν. «Προσδέξονται ὄναγροι εἰς δί-
 15 ψαν αὐτῶν». Καὶ τοῦτο τῆς σῆς προνοίας ἐστὶν ἔργον, τὸ μὴ μόνον
 διὰ τὰς περὶ χειμάρρους ὥρας ἐν ταῖς φάραγξι καὶ τοῖς θάλπου-
 σι τόποις ὕδατα δίδοσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων,
 ὅπως, ἂν ὑπὸ τῶν ἀγρίων ζώων τὰ ἡμερα διαδράσκωνται, ἐν ὥρα
 διαναπαύσωνται.

20 «Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερῶν αὐτοῦ». Ποτίζει γὰρ ὄρη καὶ
 πεδιά οὐκ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς φάραγξι πηγῶν, ἢ τῶν φερομένων κατὰ
 γῆς ποταμῶν, ἀλλ' ἀνωθεν τοὺς αὐτάρχεις χορηγῶν ὑετούς. «Ἀπὸ
 καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ». Ὡσπερ τῶν ὑδά-
 των δέδωκε τὴν χορηγίαν, οὕτως καὶ ἀπὸ γῆς τρέφεσθαι παρε-
 25 σκεύασεν.

«Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήγεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ
 τῶν ἀνθρώπων». Δουλείαν τῶν ἀνθρώπων τὰ ἡμερα τῶν κτηνῶν

1. Ἰωβ 38, 11· σημειωθῆτω παρεμπιπτόντως ὅτι ὁ ἱ. πατὴρ ἀποκαλεῖ

μέ ὄρη· ὅταν δὲ πάλιν ἐξαπλώνωνται ἀπὸ τὸν φόβον σου, γίνονται, οὕτως εἶπεῖν, πεδιάς καὶ ὀμαλὸν ἔδαφος. Διότι τοὺς καθώρι-
 σες τόπον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῶν. Αὐτὸ σημαί-
 νει τό· «Ὅριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται». Διὰ τοῦτο δὲν δύναν-
 ται νὰ κατακλύσουν τὴν γῆν. Εἶναι δὲ ὅμοιον τὸ λεγόμενον πρὸς
 ὃ,τι ἐλέχθη πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὸν προφήτην· «Μέχρι
 τούτου θὰ σταθῆς καὶ δὲν θὰ τὸ ὑπερβῆς, τὰ δὲ κύματά σου θὰ
 συντρίβωνται μέσα εἰς σέ»¹.

10. «Ἄνὰ μέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα». Ἄναφέ-
 ρεται εἰς τὰ ἐπὶ μέρους καὶ δοξολογεῖ τὴν πρόνοιαν καὶ θαυμάζει
 τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἣ ὁποία ἔχει φροντίσει
 καὶ διὰ τὴν διαμονὴν τῶν ἀλόγων ζώων· διότι, ἀφοῦ τὰ ἐδη-
 μιούργησε, τὰ τρέφει καὶ τὰ ποτίζει. Διὰ τοῦτο ἔκοψε τὰ ὄρη
 καὶ ἐδημιούργησε διέξοδον διὰ τὰ ὕδατα.

11. «Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ». Φροντίζει τό-
 σον διὰ τὰ ἄλογα ζῶα, ἔρπετὰ καὶ θηρία, ὥστε νὰ χορηγῆ καὶ
 εἰς αὐτὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. «Προσδέξονται ὄναγροι εἰς
 δίψαν αὐτῶν». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς προνοίας σου, νὰ μὴ
 ἔχουν δοθῆ ὕδατα μόνον δι' ὀμορφίαν περὶ τῶν χειμάρρων, εἰς
 τὰ φεράγγια καὶ εἰς τοὺς θαλεροὺς τόπους, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα
 εἰς τὰ ὄρη, ὥστε τὰ ἡμέρα ζῶα νὰ εὐρίσκουν τόπον προσωρινῆς
 καταφυγῆς ὅταν καταδιώκωνται ὑπὸ τῶν ἀγρίων.

13. «Ποτιζὼν ὄρη ἐκ τῶν ὑπερώων αὐτοῦ». Πράγματι, πο-
 τίζει τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας ὄχι ἀπὸ τὰς πηγὰς τῶν φεράγγ-
 γων ἢ ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς τῆς γῆς, ἀλλὰ παρέχων ἀνωθεν τὰς
 ἀναγκαῖας βροχὰς. Ἄπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσε-
 ται ἡ γῆ». Ὅπως ἀκριβῶς ἔδωσε τὴν χορηγίαν τῶν ὑδάτων, οὕ-
 τως ἐφρόντισε καὶ νὰ τρέφωνται ἀπὸ τὴν γῆν.

14 - 15. «Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην
 τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων». Δούλους τῶν ἀνθρώπων λέγει τὰ

ἀνευ διακρίσεως «προφήτας» τοὺς συγγραφεῖς τῶν ποιητικῶν βιβλίων τῆς
 Π. Διαθήκης, διότι ἀκολουθεῖ τὴν παλαιὰν διαίρεσίν της εἰς Νόμον καὶ Προ-
 φήτας (καὶ ἀγιόγραφα κατὰ τοὺς ραββίνους).

φησιν, οἷον βοῦς καὶ ὄνος καὶ τὰ ὅμοια. «Τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς». Διὰ τοῦτο, φησίν, ἐφρόντισας τῶν κτηνῶν, ἵνα δι' αὐτῶν γεωργοῦντων τὰ πρὸς ζωὴν εὖρωμεν. Πάντα γὰρ ἐκεῖνα ἡμῶν χάριν εὐεργετεῖ.

5 «Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου». Δείκνυσι καὶ τὰ ἐν δρυμῶ αὐξοντα ξύλα, οἷον κέδρους καὶ τὰ ἕτερα, ὅτι τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν αὐξήθησονται. Γέγονε δὲ ταῦτα καὶ δι' ἕτερα μὲν πλεῖστα, ὧν καὶ τὴν πείραν ἔχομεν, καὶ τῶν στρουθίων δὲ εἰς καλιάς. «Τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν». Αὐτῶν μὲν τῶν στρουθίων
10 ἡγεῖσθαι φησιν τὴν καλιὰν τοῦ ἐρωδιοῦ, διὰ τὸ τὰ ὑψηλότατα τῶν δένδρων καταλαμβάνοντα νεοττεύειν ὡς ἐπίπαν ἐν ἐλάταις ταῖς πασῶν ὑψηλοτάταις τῶν δένδρων.

«Ὁρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις». Καὶ ταῖς ἐλάφοις, φησί, δέδωκε τὰ ὄρη καταφυγὴν ἐπὶ τὸ ἐκφυγεῖν τῶν ζώων τὰ ἀγριώτε-
15 ρα. «Πέτρα καταφυγὴ ταῖς λαγωαῖς». Ὡσπερ τὰ ὄρη εἰς σωτηρίαν ταῖς ἐλάφοις ἀπέδωκεν, οὕτως καὶ τὰς καταδύσεις τῶν πετρῶν τοῖς λαγωαῖς. Διὸ δὴ καὶ αὐτοὶ ἐκ τούτων σωζόμενοι ἐν τοῖς ὀπίσω ἔλεγον τό· «Ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνάς». Αἰνοῦντες δηλονότι τὸν σφίζοντα.

20 «Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς». Ἀνατρέχει πάλιν ἐπὶ τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πρόνοιαν. Δι' οὐδὲν δὲ ἕτερον γεγενῆσθαι τὴν σελήνην φασὶν ἢ πρὸς ἀριθμὸν καὶ διάγνωσιν μηνῶν τε καὶ ἡμερῶν. «Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ». Θεῖω καὶ αὐτὸς προστάγματι πειθόμενος.

25 «Ἐθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ». Τοῦτό φησιν, ἵνα μὴ ἄλλον δημιουργὸν τῆς ἡμέρας, καὶ ἄλλον τῆς νυκτὸς λογισώμεθα εἶναι. «Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ». Οἱ ἄνθρωποι

1. Ἐρωδιόν· πτηνὸν ζῶν εἰς τὰ ἔλη, κοινῶς ψαροφάγος ἢ τσικνιάς.

ἡμερα ζῶα, ὅπως λ.χ. τὸν βοῦν, τὸν ὄνον καὶ τὰ ὅμοια. «Τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄφροντον ἐκ τῆς γῆς». Διὰ τοῦτο, λέγει, ἐφρόντισες διὰ τὰ ζῶα, ὥστε νὰ βοηθοῦν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ νὰ εὐρίσκωμεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Διότι ὄλαι αὐταὶ αἱ εὐεργεσίαι ἐδόθησαν χάριν ἡμῶν.

16 - 17. «Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου». Δεικνύει ὅτι καὶ τὰ δένδρα τὰ ὅποια μεγαλώνουν εἰς τὸ δάσος, ὅπως οἱ κέδροι καὶ τὰ ἄλλα, θὰ αὐξάνωνται χάρις εἰς τὴν φροντίδα του. Ἔχουν δὲ γίνεαι αὐτὰ καὶ δι' ἄλλας (χρήσεις), τὰς ὁποίας γνωρίζομεν ἐκ πείρας, καὶ ὡς φωλεαὶ διὰ τὰ στρουθία. «Τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν». Λέγει δὲ ὅτι ὑπερέχει εἰς τὰς φωλεὰς τῶν στρουθίων ἢ φωλεὰ τοῦ ἐρωδιοῦ¹, διότι κατασκευάζουν τὰς φωλεὰς των εἰς τὰ πλέον ὑψηλὰ δένδρα, κυρίως δὲ εἰς τὰς ἐλάτας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὑψηλότεραι ἀπὸ ὄλα τὰ δένδρα.

18. «Ὅρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις». Καὶ εἰς τὰς ἐλάφους, λέγει, ἔδωσε τὰ ὄρη ὡς καταφυγὴν, διὰ ν' ἀποφεύγουν τὰ ἄγρια ζῶα. «Πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς». Ὅπως ἔδωκεν εἰς τὰς ἐλάφους τὰ ὄρη ὡς σωτηρίαν, οὕτως ἔδωσε καὶ εἰς τοὺς λαγούς τὰς κρύπτας τῶν πετρῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ σώζονται δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἔλεγον ἀνωτέρω «ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνάς», ἀνυμνοῦντες προφανῶς τὸν σωτῆρά των.

19. «Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς». Ἀνατρέχει καὶ πάλιν εἰς τὴν πρόνοιάν του εἰς τὸν οὐρανόν. Λέγει δὲ ὅτι ἡ σελήνη ἔγινε μόνον διὰ ν' ἀριθμοῦνται καὶ νὰ διακρίνωνται οἱ μῆνες καὶ αἱ ἡμέραι². «Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ», ὑπακούων καὶ αὐτὸς εἰς προσταγὴν τοῦ Θεοῦ.

20. «Ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ». Τὸ λέγει διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἡμέρας καὶ ἄλλος τῆς νυκτός.

23. «Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ». Οἱ ἀν-

2. Τὸ Ἰουδαϊκὸν ἡμερολόγιον ἦτο, ὡς γνωστὸν, σεληνιακὸν καὶ ἐστηρίζετο εἰς τὰς νομηνίας καὶ τὰς φάσεις τῆς σελήνης.

νυκτός ἐξιέναι τε πρὸς ὁδοὺς καὶ γῆς ἐργασίαν ἐκωλύοντο. Τανῦν δὲ ἔξεισι ζητοῦντες βρωῶσιν παρὰ Θεοῦ· ἐπεὶ μὴ καὶ αὐτοῖς ἐξανέτειλεν ἢ γῆ χόρτον ἢ χλόην.

«Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε». Τὸν περὶ τῆς προ-
5 νοίας διεξελθὼν λόγον, ἐπὶ ὕμνον τοῦ κτίσαντος τὸν λόγον μετέβαλε, διαναπαύων ὡσπερ διὰ τούτου τὴν ἀκοήν. Εἶτα πάλιν ἐφ' ἕτερον μέρος τῆς προνοίας ἔρχεται, τὴν ἐν τῇ ὑγρᾷ πορείᾳ ἀναγγέλων ἡμῖν ἥτις οὐκ ἂν ἐγένετό ποτε, μὴ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ διακυβερνώσεως προνοίας. «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». Θανμαστι-
10 κὸν δὴ τό, ὡς καὶ σοφία ἐν ἧ πάντα ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἔστι γὰρ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.

«Δράκων οὗτος δὴν ἐπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ». Παρενέβαλε τῷ τῆς θαλάττης λόγῳ τὴν περὶ τοῦ δράκοντος μνήμην γεγενῆσθαι δι' οὐδὲν ἕτερον φύσας παρῆχθαι αὐτόν, ἢ εἰς τὸ καταπαί-
15 ζεσθαι. Καὶ εἰκότως ἐν τῷ περὶ τῆς θαλάσσης λόγῳ τούτου ἐμνημόνευσεν ἅτε δὴ καὶ τοῦ βίου παντὸς τοῦ ἡμετέρου ἀλμυροῦ τινος ὄντος, καὶ πανταχόθεν ῥιπιζομένου, καὶ κύμασιν ἀγροῖς συγκλονουμένου.

«Πάντα πρὸς σέ προσδοκῶσιν». Εἴτε γὰρ ἄνθρωποι, εἴτε
20 ζώων ἀγροῖων ἀγέλαι, εἴτε κτηνῶν, εἴτε ἑρπετῶν, ἄλλως οὐκ ἂν τραφεῖεν μὴ αὐτοῦ τὰ ζωαρκῆ χορηγοῦντος.

«Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείφουσιν». Δείκνυσι διὰ τούτων, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ καὶ θανάτου καὶ ζωῆς δεσπότης.

«Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ». Καὶ ποῖον
25 τὸ ἔργον αὐτοῦ; Ὁ εἰργάσατο ἀνακαινίσας τὴν ἡμετέραν φύσιν. Σημαίνει γὰρ διὰ τούτων τὴν ἐσομένην τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίαν, ὅτε Θεὸς εὐφρανθήσεται, οὐ προσκυνούμενος, ἀλλὰ σφιζομένους ὁρῶν.

1. Ἐννοεῖ προφανῶς κατὰ τὴν ἡμέραν τὸ κείμενον δὲν εἶναι σαφές.

θρωποι ἠμποδίζοντο ἀπὸ τὴν νύκτα νὰ ἐξέλθουν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ νὰ γεωργήσουν· τῶρα¹ ὁμως ἐξέρχονται ζητοῦντες τροφήν ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι ἡ γῆ δὲν παράγει χόρτον ἢ χλόην δι' αὐτούς.

24 - 25. «Ὡς ἔμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε». Ἐποῦ ἐπεράτωσε τὸν λόγον περὶ προνοίας, μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὴν ὕμνολογίαν τοῦ κτίστου, ἀναπαύων τρόπον τινὰ διὰ τούτων τὴν ἀκοήν. Ἐν συνεχείᾳ, ἀρχεται πάλιν εἰς ἄλλο μέρος τῆς προνοίας, ὁμιλῶν εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν πορείαν εἰς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἦτο ποτὲ δυνατὴ, ἂν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκυβέρνηα αὐτήν. «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». Εἶναι δὲ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἡ σοφία διὰ τῆς ὁποίας ἐποίησε τὰ πάντα ὁ Κύριος· «Εἶναι δὲ ὁ Χριστὸς ἡ δύναμις καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ».

26. «Δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαιζεῖν αὐτῷ». Εἰς τὸν λόγον περὶ θαλάσσης παρενέβαλε τὴν μνείαν τοῦ δράκοντος², λέγων ὅτι αὐτὸς ἦλθεν εἰς τὸ φῶς μόνον διὰ νὰ περιπαίξεται. Εὐλόγως δὲ ἐμνημόνευσεν αὐτὸν εἰς τὸν λόγον περὶ θαλάσσης· ἄλλωστὲ ὀλόκληρος ὁ βίος μας εἶναι ἄλμυρός, φέρεται τῆδε κάκεισε ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ συγκλονίζεται ἀπὸ τὰ ἄγρια κύματα.

27 - 28. «Πάντα πρὸς σέ προσδοκῶσιν». Πράγματι, εἴτε ἄνθρωποι, εἴτε ἀγέλαι ἀγρίων ζώων, κτηνῶν καὶ ἔρπετῶν, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ τραφοῦν, ἂν αὐτὸς δὲν τοὺς ἐχορήγει τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν.

29. «Ἄντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσιν». Διὰ τούτων δεικνύει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος ζωῆς καὶ θανάτου.

31. «Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ». Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἔργον του; Ὅ,τι ἔπραξε διὰ ν' ἀνακαινίσῃ τὴν φύσιν μας. Διὰ τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν μέλλουσαν θεογνωσίαν τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ὁ Θεὸς θὰ εὐφραίνεται ὄχι διότι θὰ προσκυνῆται, ἀλλὰ διότι θὰ βλέπῃ τοὺς σωζομένους.

2. Διὰ τοῦ δράκοντος πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὰ θαλάσσια κήτη, τὰ ὁποία ἀπετέλουν μέγαν κίνδυνον διὰ τὰ μικρὰ σκάφη τῆς ἐποχῆς.

«Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν». Τὴν καθόλου κρίσιν ἐπισυνάπτει, ἣ καὶ φόβον παρέξει πᾶσι τοῖς ἐπὶ γῆς. Οὐ γὰρ ἔστιν ὁ μὴ δεδοικῶς ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν καὶ θεῖον δικαστήριον. «Ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται». *Ορη 5 τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησίν, ὡς καὶ ἐγκαύσει κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν, οὗ καὶ σύμβολον ὁ καπνός.

«Ἡδυνθείη αὐτῷ ἢ διαλογὴ μου». Διαλογὴ, ἀντὶ τοῦ, ἢ ἐκλογὴ μου. Λέγει δὲ ὅπερ ἐξελέξατο, τὸ μόνον θέλειν ὑμνεῖν τὸν Θεόν, δ καὶ ἀρέσει αὐτῷ τῷ ὑμνουμένῳ.

10 «Ἐκλίποιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς». Ἐν ἐκείνῳ δηλονότι τῷ καιρῷ. Ἀκούσονται γάρ· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». «Καὶ ἄνομοι ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς». Ἐν τῇ τῶν εὐλογούντων τὸν Θεὸν δηλονότι μερίδι ἐκλείψουσιν. «Εὐλό- 15 γει ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦ τῶν πονηρῶν ἀποστήσει κλήρου, καὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἀξιοῦσθαι ποιεῖ.

ΡΔ'

* Ἀλληλούια.

* Ὑπόθεσις.

20 Ἔστι δὲ τό, ἀλληλούια, αἶνος τῷ ἀοράτῳ. Λέγεται δὲ τοὺς ἀγγέλους ταύτῃ τῇ φωνῇ αἰνεῖν τὸν Θεόν, ὥσπερ τὰ χερουβὶμ τό· * Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος. Καὶ τοῦτο ἅγιοι παραδεδώκασιν πατέρες, αὐτήκοοι γενόμενοι, ὥσπερ Ἡσαΐας τῶν σεραφίμ. Διαιρεῖται δὲ τὸ ἀλληλούια οὕτως, («ἄλ»), Θεός, («ἦλ»), ἰσχυρός, («οὐ- 25 ια»), κραταιός.

1. Ματθ. 25, 41.

2. Ἡσ. 6, 3.

3. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας τὸ ἀλληλούια σημαίνει «αἰνεῖτε τὸν

32. «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν». Ἐπισυνάπτει τὴν καθολικὴν φύσιν, ἡ ὁποία θὰ φοβίση ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. Διότι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος μὴ φουβούμενος τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο θεῖον δικαστήριον. «Ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται». Ὁρη λέγει τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας καὶ θὰ κατακαύσῃ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, τὸν ὁποῖον συμβολίζει ὁ καπνός.

34. «Ἦδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογία μου». Διαλογία, ἀντὶ τοῦ, ἡ ἐκλογή μου. Ἀναφέρεται δὲ εἰς ὅ,τι ἐξέλεξε, τὸ ὅτι δηλ. θέλει νὰ ὑμνῇ μόνον τὸν Θεόν· αὐτὸ ἀρέσει καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὑμνούμενον.

35. «Ἐκλίπιοιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς», προφανῶς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν. Διότι θὰ ἀκούσουν· «Φύγετε μακρὰν μου, κληραμένοι, εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ, τὸ ὁποῖον ἠτοιμάσθη διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του»¹. «Καὶ ἄνομοι ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς». Θὰ ἐξαλειφθοῦν προφανῶς ἀπὸ τὴν μερίδα ὄσων εὐλογοῦν τὸν Θεόν. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Διότι αὐτὸς θὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν κληρον τῶν πονηρῶν καὶ θὰ σὲ κἀνῃ νὰ ἀξιωθῆς τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων.

104

Ἄλληλούια.

Ἐπίθεσις.

Τὸ ἄλληλούια εἶναι δοξολογία τοῦ ἀοράτου. Λέγεται ὅτι ὅπως τὰ χερουβὶμ (λέγουν) τὸ «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος», οἱ ἄγγελοι ὑμνοῦν τὸν Θεὸν μὲ αὐτὴν τὴν λέξιν. Αὐτὸ δὲ μᾶς τὸ παρέδωσαν ἅγιοι πατέρες, οἱ ὁποῖοι τὸ ἤκουσαν οἱ ἴδιοι, ὅπως ὁ Ἡσαΐας τὰ σεραφίμ². Διαιρεῖται δὲ τὸ ἄλληλούια ὡς ἐξῆς· «ἄλ», Θεός, «ἦλ», ἰσχυρός, «οὔια», κραταιός³.

Κύριον», διότι «τὸ μὲν Ἄλληλού' αἶνος νοεῖται, ὅτι εἰς Θεὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχει· τὸ δὲ Ἰα' ἐν τῶν ἐρμηνευτικῶν τῆς φύσεως τῆς θείας ἐστὶν ὄνομα» (ΒΕΠ 22, 302).

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀπαγγέilate ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ». Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ προστάττει τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ ἔξ ἔθνῶν λαῷ φανερὰς ποιῆσαι πάσας τὰς θαυματουργίας, ἃς πε-
5 ποίηται ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ Κύριος.

(Ἐπαινεῖσθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ). Ἐπαινος γὰρ καὶ δόξα τοῖς τῆν ἀρετὴν τοῦ Θεοῦ διηγουμένοις. «Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον». Πόσον τὸ ἐκ τοῦ ἔξομολογεῖσθαι ὄφελος γίνεται διδάσκει. Εἰ γὰρ ζητήσετε, φησὶν, αὐτόν, συμβή-
10 σεται ὑμῖν καὶ ἡ περὶ τὸν νοῦν εὐφροσύνη, καὶ τὸ κραταιωθῆναι καὶ δοξασθῆναι τῆν ἡμετέραν κεφαλὴν.

«Μνήσθητι τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν». Ὡς πεποιή-
ται λέγει ἐν τῇ παρουσίᾳ θεοσημειῶν, εἴτε τῶν ἐν τῇ Καινῇ Δια-
θήκῃ, εἴτε τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ παρὰ Μωυσῆ καὶ τοῖς πρότερον ἁ-
15 γίοις. Πολλὰ γὰρ ἔθαυματούργησαν καὶ οὗτοι διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα τοῖς ἔθνεσιν ὡς ἀγνοοῦσι παραδοῦναι κελεύει τοὺς αὐτῶν κήρυκας πρὸς τοῖς ἐν τῇ Καινῇ παρὰ τοῦ Σωτῆρος γεγε-
νημένοις, ὅσα τε κέκρικεν αὐτοῦ τὸ στόμα διὰ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς. Ὡς ἂν βασιλικὸς νόμος φυλάξαις κελεύσατε. «Τὰ
20 τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ». Τέρατα μὲν τὰ γεγενημένα θαύματα, ὡς τὸ περιπατῆσαι ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ νεκρὸν ἀναστῆσαι, καὶ τὰ λοιπά· κρίματα δὲ τοῦ στόματος αὐ-
τοῦ τοὺς λόγους οὓς ἔλεγεν, ἐλαύνων τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀκαθάρ-
τους δαίμονας· ἢ καὶ τὰς ἐντολὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης.

25 «Σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοῦ αὐ-
τοῦ». Ἐτι ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁ λόγος ἵνα ἦ· Ὡς σπέρμα μὲν ὄντες τοῦ Ἀβραὰμ καὶ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ υἱοὶ ὄντες τοῦ Ἰα-
κώβ καὶ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ (αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς ἐξελέξατο), ἀπαγγέ-
ilate ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς αὐτὸς ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

1 - 2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀπαγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ». Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν τὸ Πνεῦμα προστάσσει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους νὰ καταστήσουν γνωστὰ εἰς τὸν ἅγιον ἐξ ἔθνῶν λαὸν ὅλα τὰ θαύματα, ὅσα ἔκανε κατὰ τὴν παρουσίαν του ὁ Κύριος.

3 - 4. «Ἐπαινείσθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ». Πράγματι ἀναμένει ἔπαινος καὶ δόξα ὅσους διηγοῦνται τὴν ἀρετὴν τοῦ Θεοῦ. «Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον». Διδάσκει πόση ὠφέλεια προκύπτει ἐκ τῆς ἐξομολογήσεως. Ἐὰν δηλαδὴ τὸν ἀναζητήσετε, λέγει, θὰ ἐπιτύχετε τὴν εὐφροσύνην τοῦ νοῦ σεῖς καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ δόξαν τῆς κεφαλῆς μας ἡμεῖς.

5. «Μνήσθητι τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν». Λέγει διὰ τὰ θεῖα σημεῖα, ὅσα ἔκανε κατὰ τὴν παρουσίαν, ὅσα (ἀναφέρονται) εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ὅσα (ἔκανε) εἰς τὴν Παλαιὰν διὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν προηγουμένων ἁγίων. Διότι καὶ αὐτοὶ ἔκαναν πολλὰ θαύματα διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Παραγγέλλει νὰ παραδοθοῦν αὐτὰ εἰς τοὺς ἔθνικούς, οἱ ὁποῖοι τὰ ἀγνοοῦν, ἀπὸ τοὺς κήρυκας των, καθὼς καὶ ὅσα ἔγιναν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν Καινὴν (Διαθήκην), ἐπίσης δὲ καὶ ὅσα εἶπε τὸ στόμα του διὰ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς (Διαθήκης). Νὰ παραγγείλετε δὲ νὰ τηροῦνται ὡσὰν βασιλικοὶ νόμοι. «Τὰ τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ». Τέρατα μὲν (λέγει) τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν, ὅπως τὸν περίπατον ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὴν ἀνάστασιν νεκροῦ καὶ τὰ λοιπὰ κρίματα δὲ τοῦ στόματος του τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἔλεγε ὅταν ἐξεδίωκεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας ἢ καὶ τὰς ἐντολὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης.

6. «Σπέρμα Ἀβραάμ δούλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ». Ἐξακολουθεῖ νὰ ὀμιλῇ πρὸς τοὺς ἀποστόλους λέγων Ὡς σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ καὶ δούλοί του καὶ υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἐκλεκτοὶ του — διότι αὐτὸς τοὺς ἐξέλεξε — ἀναγγείλατε εἰς τὰ ἔθνη ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς μας.

«Καὶ διήλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος). Ἐκ τοῦ Βαβυλωνίων ἔθνους εἰς τὸ Παλαιστίνων.

«Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς). Τὸν Ἀβιμέλεχ περὶ τῆς εἰς Σάρραν παροιρίας.

5 «Μὴ ἀψηθε τῶν χριστῶν μου). Χριστοὶ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, διὰ τὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐπιφανείας ἠξιῶσθαι ἐν ὁράσειν.

«Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν). Οἰκονομικῶς ἐποίησε γενέσθαι τὸν λιμὸν, ἵνα, δι' αὐτὸν κατελθόντες εἰς Αἴγυπτον καὶ αἰ-
10 ξηθέντες, τὴν γῆν ἀπολάβωσι τῆς ἐπαγγελίας. «Πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψε). Τοῦτο κατ' ὁργὴν Θεοῦ ἐν τοῖς λιμοῖς εἴωθε συμβαίνειν, τὸ μὴ στηρίζεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐσθίοντας.

«Μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ). Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνυπνίων φησί. Λέγει οὖν, ὅτι μέχρι τούτου ἐκακοπάθησε τὸν ὑπὲρ
15 ψυχῆς ἀγῶνα κλαίων, ἕως ὃ τῶν ἐνυπνίων καιρὸς ἐπῆλθε τοῦ πληρῶσαι αὐτά.

«Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν). Ὁμοιον τό· «Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν ἐστίν); Οὐ γὰρ ἔλυσεν τοὺς ὀνειδρούς τῷ Φαραώ, μὴ τοῦ Θεοῦ παρασχόντος τὸ δύνα-
20 σθαι συνιέναι αὐτούς.

«Καὶ εἰσηλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῆ Χάμ). Υἱοὶ Νῶε, Σήμ, Χάμ, Ἰάφετ· τοῦ δὲ Χάμ παῖς Χαναάν. Τούτου δὲ Μεστραῖμ ἐρμηνεύεται Αἴγυπτος, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα. Ὅτε τοίνυν εἰσηλθεν Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον εἰκὸς ἦν τὸν
25 Χάμ πάππον ὄντα τοῦ Μεστραῖμ ἐν Αἰγύπτῳ κατωκηκέναι, τοῦ Χαναάν ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης οἰκοῦντος. Διὰ δὲ Ἰσραὴλ τοῦ καὶ Ἰακώβ, δς εἰσηλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ οἱ τούτου παῖδες δηλοῦν-

13. «Καὶ διῆλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος». Ἐκ τῶν ἔθνων τῶν Βαβυλωνίων εἰς τὸ ἔθνος τῶν Παλαιστινίων.

14. «Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς». Τὸν Ἀβιμέλεχ, ξενεκα τῆς κακῆς συμπεριφορᾶς του πρὸς τὴν Σάρραν¹.

15. «Μὴ ἀψησθε τῶν χριστῶν μου». Χριστοὶ ἦσαν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, διότι ἠξιώθησαν νὰ ἴδουν εἰς ὄραματα τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου.

16. «Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν». Ἐφρόντισεν ἡ οἰκονομία του νὰ παρουσιασθῆ ἡ πείνα, ὥστε, ἀφοῦ ἐξ αἰτίας της κατέλθουν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ πολλαπλασιασθοῦν, νὰ ἀπολαύσουν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. «Πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψε». Αὐτὸ συμβαίνει συνήθως κατὰ τὰς περιόδους πείνας ξενεκα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ λαμβάνουν δηλαδὴ δυνάμεις οἱ ἄνθρωποι ὅταν τρώγουν.

18. «Μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ». Ἀναφέρεται εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὀνείρων. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἐκακοπάθησε, κινδυνεύων νὰ ἀποθάνῃ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, ἕως ὅτου ἦλθε δηλαδὴ ὁ καιρὸς νὰ ἐκπληρωθοῦν τὰ ὄνειρα².

22. «Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν». Ὁμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἡ διασάφησις αὐτῶν»³. Διότι δὲν θὰ ἔλυνε τὰ ὄνειρα τοῦ Φαραῶ, ἂν ὁ Θεὸς δὲν τοῦ ἔδιδε τὴν δύναμιν νὰ τὰ κατανοήσῃ.

23. «Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακώβ παρῶκησεν ἐν γῆ Χάμ». Υἱοὶ τοῦ Νῶε ἦσαν οἱ Σὴμ, Χάμ, Ἰάφετ· τοῦ Χάμ δὲ υἱὸς ἦτο ὁ Χαναάν. Αὐτοῦ υἱὸς ἦτο ὁ Μεστράιμ⁴, τὸ δ' ὄνομα του ἐρμηνεύεται Αἴγυπτος· ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ χώρα. Ὅταν λοιπὸν μετέβη ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχη κατοικήσει εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ Χάμ ὁ πάππος τοῦ Μεστράιμ, ἐνῶ ὁ Χαναάν κατῶκει εἰς τὴν Παλαιστίνην. Διὰ δὲ τοῦ Ἰσραὴλ, τοῦ καλουμένου καὶ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν εἰς

2. Βλ. Γέν. 40 - 41, ἐνθα ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ.

3. Γέν. 40, 8.

4. Βλ. Α' Παρ. 1, 4 κ.ε.

ται. Ἐν ἑβδομήκοντα γὰρ ψυχαῖς κατέβη Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, εἶπεν ἡ Γραφή. «Καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῆ Χάμ». Χάμ ἐγέννησε τὸν Χαναάν, Χαναάν δὲ τὸν Μεστραῖμ, ὃς ἐρμηνεύεται Αἴγυπτος. Διὸ καὶ Χάμ γῆν τὴν Αἴγυπτον καλεῖ, ὡς τοῦ ἀπογόνου
5 οὖσαν τοῦ Χάμ.

«Καὶ ἠΰξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα». Ὡστε τὸν Φαραὼ λέγειν, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ· «Ἴδοῦ νῦν πολυπληθεῖ τὸ ἔθνος, καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς». Οὐκ ἂν δὲ ἀξήθέντες ἐκραταιώθησαν, εἰ μὴ τῆς Ἰωσήφ ἔτυχον προστασίας καὶ τῆς τοῦ Φαραὼ δεξιώσεως.
10 «Καὶ μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ τιμᾶσθαι παρὰ τῶν Αἰγυπτίων αὐτοὺς εἰς τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς εἰδωλολατρείαν ἐξέβησαν, τούτου χάριν παρεσκεύασε μισῆσαι αὐτοὺς καὶ τὰ βαρέα τῶν ἔργων ἐπιθεῖναι, ἵνα κακωθέντες καταφύγωσι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εὖροι χώραν πληρω-
15 θῆναι ἢ ἐπαγγελία ἢ πρὸς Ἀβραάμ.

«Ἐξαπέστειλε Μωυσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ», κ.τ.λ. Μόνοις γὰρ τοῖς περὶ τὸν Μωυσῆν καὶ Ἀαρὼν ἀπεκάλυψε τῷ λόγῳ, τό, εἰς αἷμα, καὶ τὰ ἕτερα τῶν σημείων.

«Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασεν». Ἐπειδὴ ἀφέντες τὸν
20 δημιουργὸν Αἰγύπτιοι τῇ κτίσει ἐλάτρευον, τούτου χάριν δι' αὐτῆς αὐτοὺς τῆς κτίσεως ἐκόλαζεν, ἐξ ἀέρος λέγω δὴ, καὶ πυρός, καὶ γῆς, καὶ ὕδατος.

«Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα». Οὐ γὰρ τὴν χροιάν τῶν ὑδάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μετέβαλε τῆς γεύσεως τὴν ποι-
25 ὄτητα· ὥστε ἅπαντα διαφθαρῆναι τῶν ἰχθύων τὰ γένη.

1. Βλ. Γέν. 46, 26 - 27.

2. Ἐξ. 1, 9.

τὴν Αἴγυπτον, δηλώνονται καὶ οἱ ἀπόγονοί του. Διότι ἡ Γραφή λέγει ὅτι ὁ Ἰσραὴλ κατῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον μὲ ἐβδομήκοντα ψυχάς¹. «Καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῆ Χάμ». Ὁ Χάμ ἐγέννησε τὸν Χαααάν, ὁ δὲ Χαναάν τὸν Μεστραΐμ, ὁ ὁποῖος μεταφράζεται Αἴγυπτος. Διὰ τοῦτο ἀποκαλεῖ γῆν Χάμ τὴν Αἴγυπτον, διότι ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ ἀπογόνου τοῦ Χάμ.

24. «Καὶ ἠύξησεν τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα». Εἰς σημεῖον ὥστε ὁ Φαραώ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζε πλέον τὸν Ἰωσήφ, νὰ λέγῃ· «Ἰδού, αὐτὸ τὸ ἔθνος εἶναι πολυπληθές καὶ ἔχει μεγαλυτέραν ἰσχὺν ἀπὸ μᾶς»². Δὲν θὰ ἠύξάνοντο ὁμως οὐδὲ θ' ἀπέκτων δύναμιν, ἀν δὲν εἶχον τὴν προστασίαν τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ Φαραώ.

25. «Καὶ μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ αἱ πρὸς αὐτοὺς τιμαὶ τῶν Αἰγυπτίων τοὺς ὠδήγησαν τελικῶς εἰς τὴν εἰδωλολατρειαν ὁμοίων πρὸς τὴν ἐκείνων, διὰ τοῦτο ἐφρόντισε νὰ τοὺς μισήσουν (οἱ Αἰγύπτιοι) καὶ νὰ τοὺς ἐπιβάλουν τὰς βαρείας ἐργασίας, ὥστε αἱ κακουχίαι νὰ τοὺς κάνουν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Θεόν, οὕτω δὲ νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ὑπόσχεσις (ἡ δοθεῖσα) πρὸς τὸν Ἀβραάμ.

26 - 27. «Ἐξαπέστειλε Μωυσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ» κλπ. Πράγματι δὲ μόνον εἰς τὸν Μωυσῆ, τὸν Ἀαρὼν καὶ τὴν συντροφίαν των ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ λόγου του τὴν (μεταβολὴν τοῦ ὕδατος) εἰς αἷμα καὶ τὰ ὑπόλοιπα θαύματα.

28. «Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασεν». Ἐπειδὴ οἱ Αἰγύπτιοι ἐγκατέλειψαν τὸν δημιουργὸν καὶ ἐλάτρευον τὴν κτίσιν, διὰ τοῦτο τοὺς ἐτιμῶρει δι' αὐτῆς τῆς κτίσεως, δηλαδὴ ἐννοῶ διὰ τοῦ ἀέρος, τοῦ πυρός, τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος.

29. «Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα». Δὲν μετέβαλε δὲ μόνον τὸ χρῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιότητα τῆς γεύσεως, ὥστε νὰ καταστραφοῦν ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἰχθύων³.

3. Βλ. *Εξ. 7, 20 - 21.

ΡΕ'

'Αλληλουία.

'Υπόθεσις.

'Εν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὰς ἁμαρτίας καταλέγει τοῦ προτέρου
 5 λαοῦ, διδάσκων, ὡς καὶ διαγέγονεν ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ
 αὐταὶ· πρῶτον μὲν παρεπίκραναν αὐτὸν διαβαίνοντες ἐν τῇ 'Ερυ-
 θρᾷ θαλάσῃ, εἰπόντες· «Παρὰ τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ,
 ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὧδε ἀπολέσαι»· δεύτερον ἐπέειπεν τὸν Θεὸν ἐν
 τῇ ἐρήμῳ· τρίτον παρώργισαν Μωυσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ· τέταρ-
 10 τον ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρήβ· πέμπτον ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυ-
 μητήν· ἕκτον ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ· ἕβδομον παρώργισαν
 αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας· ὄγδοον τῷ μὴ ἐξολοθρεῦσαι τὰ ἔθνη,
 ἃ εἶπε Κύριος αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ προσκυνῆσαι τοῖς εἰδώλοις, ὡς
 καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς θυσίαν αὐτοῖς εἰσαγαγεῖν.

15 («Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός . . . Μακάριοι οἱ
 φυλάσσοντες κρίσιν»), κ.τ.λ. Οὗτοι γὰρ ἄξιοι μόνου τὰς δυναστείας
 λαλεῖν τοῦ Κυρίου, οἱ τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὑπὸ Θεοῦ κεκριμένα
 ποιοῦντες, πάντα τε κρίσει καὶ λόγῳ διαπραττόμενοι, καὶ διὰ παν-
 τὸς ἔχοντες τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Οὗτοι γὰρ
 20 ἀκολούθως καὶ «ποιηταὶ δικαιοσύνης» εἰσὶν, ἐπιτελοῦντες ἔργῳ
 τὸ δίκαιον.

«Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου». 'Εν-
 τεῦθεν τὸ τῶν 'Ιουδαίων πρόσωπον εἰσάγεται, εὐχομένων μετα-
 λαβεῖν τῆς τοῖς ἔθνεσι διδομένης σωτηρίας.

25 («Ἐκάλυψεν ὕδιον τοὺς θλίβοντας αὐτούς»). Δηλαδὴ τῶν θλι-
 βόντων· ὁ γὰρ συνεξελθὼν ἐπίμικτος οὐ τῶν θλιβόντων ἦν, ἀλλὰ
 τῶν πιστευσάντων.

105.

Ἄλληλούια.

Ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν ἀπαριθμεῖ τὰς ἁμαρτίας τοῦ πρώτου λαοῦ, διδάσκων διατί ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτοί. Αἱ ἁμαρτίαι δὲ εἶναι αὐταί· πρῶτον μὲν τὸν ἐλύπησαν ὑπερμέτρως ὅταν διέβαιναν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ εἶπαν· «Ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆρχαν μνήματα εἰς τὴν Αἴγυπτον μᾶς ἔφερεν ἐδῶ διὰ νὰ καταστραφῶμεν»¹! Δεύτερον, ἐπείρασαν τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἔρημον· τρίτον, ἐξώργισαν τὸν Μωυσῆν εἰς τὸ στρατόπεδον· τέταρτον, ἔκαναν τὸν (χρυσοῦν) μόσχον εἰς τὸ Χωρήβ· πέμπτον, ἐξεμηδένισαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· ἕκτον, ἐμυήθησαν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Βεελφεγῶρ· ἕβδομον, τὸν ἐξώργισαν κατὰ τὴν διαμάχην διὰ τὸ ὕδωρ ὄγδοον, δὲν ἐξωλόθρευσαν τὰ ἔθνη, ὅσα τοὺς εἶπεν ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ προσεκύνησαν τὰ εἰδωλα, ὥστε μάλιστα νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὰ θυσίαν τὰ τέκνα των².

1 - 3. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός . . . Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν» κλπ. Αὐτοὶ δηλαδὴ μόνον εἶναι ἄξιοι νὰ ὀμιλοῦν διὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Κυρίου, ὅσοι πράττουν ὅσα ἔχουν προσταχθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὰς Γραφάς, ὅσοι τὰ ἐφαρμόζουν ὅλα εἰς τὰς κρίσεις καὶ τοὺς λόγους καὶ ἔχουν πάντοτε τὸν Θεὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των. Διότι οὗτοι εἶναι· πράγματι «ποιηταὶ δικαιοσύνης», διότι ἐφαρμόζουν εἰς τὴν πράξιν τὸ δίκαιον.

4. «Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου». Ἐδῶ εἰσάγεται τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον παρακαλεῖ νὰ μετὰσχη εἰς τὴν σωτηρίαν ἢ ὁποῖα χορηγεῖται εἰς τὰ ἔθνη.

11. «Ἐκάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτούς». Προφανῶς τῶν θλιβόντων· διότι οἱ συνεξελθόντες μιγάδες³ δὲν ἀνῆκαν εἰς τοὺς θλίβοντας, ἀλλ' εἰς τοὺς πιστούς.

2. Πάντα τὰ ἀναφερόμενα βλ. εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου, κεφ. 14 κ.έ.

3. Μαζί με τοὺς Ἰσραηλίτας ἔφυγον καὶ πλῆθος μιγάδων ἐκ τῆς Αἰγύπτου· βλ. Ἐξ. 12, 38.

«Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ». Δι' ἀγαθότητα γὰρ τοῦ Θεοῦ προστεθέντων καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ κυμάτων, παραχρῆμα μὲν πιστεύσαντες, ἦσαν αὐτῷ τὴν ὠδὴν τὴν ἐν Ἐξόδῳ κειμένην· εἶτα πάντα παρέδωκαν λήθη. «Καὶ 5 ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ». "Ὅτε ἐξῆλθον αἱ χορευούσαι μετὰ Μαριὰμ λέγουσαι· «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται».

«Καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνδρῶν». Παρώργισαν γὰρ αὐτὸν εὐθέως μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν.

«Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθί-
10 οντος χόρτου». Δόξαν ἦν αὐτοῖς ὁ Θεός, ὃν ἀφέντες προσεκίνησαν τῷ μόσχῳ.

«Εἰ μὴ Μωνοῆς ὁ ἐκλεκτὸς ἔστη ἐν τῇ θραύσει». "Ὅτε εἶπεν· «Εἰ μὲν ἀφείς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, καὶ μὲ ἐξάλειπον ἐκ τῆς βίβλου σου ταύτης ἥς ἔγραψας».

15 «Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν». Πέμπτον ἔγκλημα τοῦτο μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν, καὶ τὴν ἔρημον, καὶ τὴν εἰς Μωσῆν παροινίαν, καὶ τὸν μόσχον τὸν ἐν Χωρήβ. Ἐπανελθόντες γὰρ οἱ κατάσκοποι, κακῶς λέγοντες τὴν γῆν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπέστρεψαν, χωρὶς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ Χαλεβ τοῦ Ἰεφωνῆ.

20 «Καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν». "Ὅτε οἱ κατάσκοποι ἐλθόντες διέστρεψαν τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ.

«Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ». Εἶδωλον τοῦτο Ἀμμανιτῶν, καλούμενον παρ' Ἑλλησι Κρόνος.

«Καὶ ἔστη Φινεὲς καὶ ἐξιλάσατο». "Ὅτε ἀνείλε τὴν Μαδια-
25 νίτιν μετὰ τοῦ πορνεύσαντος. Διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ λόγος πόσον δύναται ἐνὸς ἀνδρὸς εὐσέβεια πρὸς Θεόν.

«Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν». Ταῦτα δι-

12 - 13. «Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ». Ὅταν ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ προσέθεσε τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ἀμέσως μὲν ἐπίστευσαν, ἔψαλλον δὲ εἰς αὐτὸν τὴν περιεχομένην εἰς τὴν ἔξοδον ᾠδὴν¹. ἔπειτα ὁμως τὰ ἔλησμόνησαν ὅλα. «Καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ». Ὅταν ἐξῆλθαν αἱ χορεύτριαι μαζί με τὴν Μαριάμ λέγουσαι· «Ἄς ὑμνήσωμεν τὸν Κύριον, διότι ἔδοξάσθη θριαμβευτικῶς»².

14. «Καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ». Δηλαδὴ τὸν ἐξώργισαν εὐθύς μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν.

20. «Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθίοντος χόρτον». Ἡ δόξα των ἦτο ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον ἄφησαν καὶ προσεκύνησαν τὸν μόσχον.

23. «Εἰ μὴ Μωυσῆς ὁ ἐκλεκτὸς ἔσθη ἐν τῇ θραύσει». Ὅταν εἶπεν· «Ἄν θέλῃς νὰ τοὺς συγχωρήσῃς τὴν ἀμαρτίαν, συγχώρεσε· εἶδεμή, σβῦσε καὶ ἐμέ ἀπὸ αὐτὸ τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον ἔγραψες»³.

24. «Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν». Αὐτὴ εἶναι ἡ πέμπτη παρανομία, μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, τὴν ἔρημον, τὴν κακὴν συμπεριφορὰν πρὸς τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν (χρυσοῦν) μόσχον εἰς τὸ Χωρήβ. Διότι, ὅταν ἐπέστρεψαν οἱ κατάσκοποι, ἐκακολόγουν τὴν γῆν καὶ παρέσυραν καὶ τοὺς ὑπολοίπους, πλὴν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τοῦ Χάλεβ τοῦ Ἰεφωνῆ⁴.

25. «Καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν». Ὅταν ἐπέστρεψαν οἱ κατάσκοποι καὶ μετέβαλαν τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ.

28. «Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ». Τοῦτο ἦτο εἶδωλον τῶν Ἀμμανιτῶν, ἀποκαλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Κρόνος.

30. «Καὶ ἔσθη Φινεὲς καὶ ἐξιλίασατο». Ὅταν ἐφόνησε τὴν Μαδιανίτιν καὶ τὸν πορνεύσαντα⁵, τὸ λεγόμενον μᾶς διδάσκει ποίαν δύναμιν ἔχει ἡ εὐσέβεια ἑνὸς ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν.

39. «Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν». Αὐτὰ

2. Ἔξ. 15, 20 - 21.

3. Ἔξ. 32, 32.

4. Βλ. Ἄρ. 14, 1 - 5.

5. Βλ. Ἄρ. 25, 6 - 15.

δάσκουσι Κριτῶν τε καὶ Βασιλειῶν αἱ βίβλοι, ὡς παρεδόθησαν ἄλλοτε ἄλλοις, Μωαβίταις, Ἀμμανίταις, Ἀμαληκίταις, Μαδιαναίοις, ἄλλοφύλοις, τῇ παραδόσει παιδευόμενοι.

«Καὶ ἐκυρίευσαν αὐτοὺς οἱ μισοῦντες αὐτούς». Βαβυλώνιοι 5 καὶ Ἀσσύριοι ἐπεκράτουν τοῖς Ἰσραηλίταις διὰ τὰς παρανομίας αὐτῶν.

«Πολλάκις ἐρῶσατο αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν». Ὁ μὲν ἦν αὐτοῖς ἐκ φιλανθρωπίας γλυκός, οἱ δὲ πικρὸν ἑαυτοῖς ἠνάγκαζον φαίνεσθαι. Καὶ πάλιν ἔσωσεν αὐτὸν οἷα Σωτήρ· οἱ δὲ ἀπώλοντο ἔργοις ἀπωλείας ἑαυτοὺς περι-
 10 πείραντες· μέχρι πολλάκις αὐτοὺς ποιοῦντες τέλος ἀπώλοντο. Τὸ δέ, «πλεονάκις», ὅμοιον τῷ, «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου»; τὸ δέ· «Καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν», τῷ «Οὐκ ἠθελήσατε». Ἐπάγων γὰρ τὴν παιδεῖαν, πάλιν
 15 μετεδίδου φιλανθρωπίας· οἱ δὲ αὐτὸν τοῖς πολεμίοις ἠμείβοντο.

«Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρισμὸς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς». Τοῦτό φησι διὰ Κῦρον τὸν ἀπολύσαντα αὐτοὺς τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ Δαρεῖον καὶ Ἀρταξέρξην, τοὺς καὶ χρήματα δόντας εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ.

20

ΡΖ'

Ἀλληλούια.

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός». Μετὰ τὴν ἀπο-

1. Οἱ Ἀμαληκῖται ἦσαν φιλοπόλεμος ἀραβικὴ φυλὴ κατοικοῦσα μεταξὺ Ἐρυθρᾶς καὶ Νεκρᾶς θαλάσσης.

2. Ματθ. 23, 37.

3. Ὁ Κύρος (559 - 530 π.Χ.) ἐπέτρεψε διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ 538 π.Χ. τὴν ἐπιστροφὴν τῶν αἰχμαλώτων Ἰουδαίων· βλ. Δαν. 6, 28· Ἠσ. 42, 28 καὶ 45, 1 - 7.

διδάσκονται εἰς τὰ βιβλία τῶν Κριτῶν καὶ τῶν Βασιλειῶν, πῶς παρεδόθησαν ἑκάστοτε εἰς διαφόρους ἄλλοφύλους, Μωαβίτας, Ἀμμανίτας, Ἀμαληκίτας ¹, Μαδιαναίους καὶ πῶς ὑπέφεραν κατὰ τὴν ὑποταγὴν.

41. «Καὶ ἐκυρίευσαν αὐτοὺς οἱ μισοῦντες αὐτούς». Οἱ Βάβυλωνιοὶ καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐπεκράτησαν ἐπὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν διὰ τὰς παρανομίας τῶν.

42. «Πολλάκις ἐρρύσατο αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ παρεπύκρναν αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν». Αὐτὸς μὲν διὰ τῆς φιλανθρωπίας του ἦτο γλυκὺς εἰς αὐτούς, αὐτοὶ ὅμως τὸν ἠνάγκαζαν νὰ φαίνεται πικρὸς εἰς αὐτούς. Παρὰ ταῦτα καὶ πάλιν τοὺς ἔσωσεν ὡς Σωτὴρ· αὐτοὶ ὅμως ἐχάθησαν διότι ἐνεπλάκησαν εἰς ἔργα ἀπωλείας, ἕως οὗτο διὰ τῆς πολλαπλῆς ἐπαναλήψεως τελικῶς ἐχάθησαν. Τὸ δὲ «πλεονάκις» εἶναι ὁμοίον πρὸς τὸ «πόσας φορὰς ἠθέλησα νὰ συμμαζεύσω τὰ τέκνα σου»; Τὸ δὲ «Καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν» ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ «Δὲν ἠθέλησατε» ². Διότι καὶ ὅταν τοὺς ἐπαίδευε, πάλιν ἐδείκνυε φιλανθρωπίαν· αὐτοὶ ὅμως ἔπραττον τὰ ἀντίθετα.

46. «Καὶ ἔδωκεν αὐτούς εἰς οἰκτιρμούς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς». Τοῦτο λέγει διὰ τὸν Κῦρον ³, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀπληλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ διὰ τοὺς Δαρεῖον ⁴ καὶ Ἀρταξέρξην ⁵, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἔδωσαν χρήματα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ.

106

Ἀλληλούια.

1 - 2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι χρηστός». Μετὰ τὴν

4. Δαρεῖος Α' ὁ Ὑστάσπου, ὁ γνωστὸς ἐκ τῆς πρώτης κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας (522 - 486), ἠκολούθησε φιλοϊουδαϊκὴν πολιτικὴν, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀγγαίου, 1, 1 τοῦ Ζαχαρίου 1, 1 κλπ.

5. Ὁ Ἀρταξέρξης Α' Μακρόχειρ (465 - 424) ἐπέτρεψε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τὸν Ἔσδρα καὶ τὸν Νεεμίαν καὶ τὴν διακοπεῖσαν ἐπὶ βασιλείας τοῦ πατρὸς του Ξέρξου ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ.

βολὴν τῶν Ἰουδαίων λαοῦ εἰκότως τὴν κλησιν τῶν ἔθνῶν κατασημαίνει, τὴν γενομένην διὰ τῶν ἀποστόλων. Διὸ καὶ αἰνεῖν προστάττει τὸν Θεόν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ ἐπὶ τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἐλέῳ.

5 «Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης». Καὶ τίνες ἐκ τῶν τεσσάρων τῆς οἰκουμένης κλιμάτων συναχθέντες ἢ πάντα τὰ ἔθνη τὰ πάλαι ἔρημα θεοσεβείας τυγχάνοντα, καὶ μηδὲ νοτίδος θείας μεταλαβόντα, ἀλλ' ἐν πολλῷ δίφει τυγχάνοντα;

«Ὀδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὔρον». Οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς
10 πολιτεία χρηστή, ἀλλ' ἦσαν ἐν πλάιῃ πολλῇ.

«Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν». Οὐδὲ γὰρ εἶχον ἄρτον τὸν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου· οὐδὲ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, περὶ οὗ λέλεκται· «Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα».

15 «Καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθείαν». Τὴν εἰς ἑαυτὸν πίστιν δηλαδή. Αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός». Τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου». Τὴν Ἐκκλησίαν φησίν, ἣ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

«Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ . . . ὅτι
20 ἐχόρτασε ψυχὴν κενήν». Καὶ τίς ἐκείνη ἡ ψυχὴ, ἣ ἐκείνων περὶ ὧν λέλεκται· «Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν; Καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν». Τοῦ νοητοῦ ἄρτου δηλονότι.

«Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου». Σκιὰν θανάτου
25 οὐκ ἂν ἀμάρτοις λέγων τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὰς ἐν ἀθεότητι πράξεις· αὗται γὰρ εἰσιν αἱ χωρίζουσαι ἡμᾶς τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Ἐν ταύταις δὲ ἤμεν πρότερον, διὰ τὸ παραπικραίνειν τὸν Θεόν, καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παροξύνειν. Λέον γὰρ ἐκ μεγέθους

ἀπόρριψιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀναφέρεται εὐλόγως εἰς τὴν κλησιν τῶν ἔθνων, ἡ ὁποία ἔγινε διὰ τῶν ἀποστόλων. Διὰ τοῦτο προστάσσει νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεὸν καὶ νὰ διακηρύσσουν τὸ μέγα Ἐλεὸς του.

3. «Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης». Θὰ συναχθοῦν δὲ ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη τῆς οἰκουμένης ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποία ἄλλοτε δὲν εἶχον εὐσέβειαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δὲν εἶχον δροσισθῆ κατὰ Θεόν, ἀλλ' εἶχον μεγάλην δίψαν.

4. «Ὁδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὔρον». Διότι δὲν εἶχον ἀγαθὴν διαγωγὴν, ἀλλ' εὕρισκοντο εἰς μεγάλην πλάνην.

5. «Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν». Δὲν εἶχον πράγματι τὸν ἄρτον, ὁ ὁποῖος στηρίζει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, οὐδὲ τὸ ζῶν ὕδωρ, διὰ τὸ ὁποῖον ἐλέχθη· «Ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐγὼ θὰ τοῦ δώσω, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ»¹.

7. «Καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθείαν». Εἰς τὴν πίστιν πρὸς αὐτὸν δηλαδή. Διότι αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»². «Τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου». Λέγει τὴν Ἐκκλησίαν ἢ τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ.

8 - 9. «Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ . . . ὅτι ἐχώρτασε ψυχὴν κενήν». Ἐκείνη δὲ ἡ ψυχὴ ἦτο ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους ἐλέχθη· «Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν; Καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν». Προφανῶς μὲ τὸν πνευματικὸν ἄρτον.

10. «Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου». Δὲν θὰ σφάλλῃς ἂν εἴπησ ὅτι σκιά θανάτου εἶναι ἡ εἰδωλολατρεία καὶ αἱ πράξεις τῆς ἀθεότητος· διότι αὐταὶ μᾶς ἀποχωρίζουν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν. Εἰς αὐτάς δὲ εὕρισκόμεθα προηγουμένως, διότι ἐθλίβαμεν ὑπερμέτρως τὸν Θεὸν καὶ ἐξωργίσαμε τὰς βουλὰς τοῦ Ὑψίστου. Διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ βλέπωμεν τὸν δημιουργὸν τῶν ὄλων ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν κτισμάτων καὶ νὰ

2. Ἰω. 14, 6.

καὶ καλλονῆς κτισμάτων τὸν γενεσιουργὸν τῶν ὄλων θεωρεῖν, καὶ τὴν αἰδιὸν αὐτοῦ δύναμιν καὶ θειότητα ἀπὸ κτίσεως κόσμου νοεῖν· ἡμεῖς οἱ τυφλοί, ἐν σκότῳ καὶ σκιᾷ θανάτου διάγοντες, καὶ τὰς λογικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις πεπεδημένοι καὶ πεπηρωμένοι, 5 ἐνηλλάττομεν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκό- νος φθαροῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων. «Πεπε- δημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ». Ταῖς σειραῖς τῶν ἰδίων ἀμαρ- τιῶν ἕκαστος σφίγγεται, παντὸς πτωχεύων ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ.

«Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ». Οὐδαμῶς τὸν 10 θεῖον παραδεχόμενοι νόμον, ἀλλὰ τοῖς σοφοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου προνέμοντες ἑαυτούς. «Καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν». Καὶ ποία ἦν ἡ βουλὴ τοῦ Ὑψίστου, ἢ τὸ θέλειν αὐτὸν «πάντας ἀνθρώπους σώζεσθαι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν»;

«Ἐσθῆνησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν». Οὐ γὰρ ἰσχυρὴ τις τῆς 15 ἀμαρτίας ποιήσασθαι τὴν ἀναίρεσιν.

«Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς». Τίς γὰρ μεί- ζων ἀνάγκη τοῦ δεδουλωσθαι πνεύμασι πονηροῖς ἐν ἀγνοίᾳ Θεοῦ, καὶ πτωχείᾳ ψυχῆς, καὶ πενίᾳ κακίας;

«Καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξε». Τό, «διέρρηξε», τὴν 20 ἀθροῦσαν τῆς ἀμαρτίας καθαίρεισιν καταδείκνυσιν.

«Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεῃ αὐτοῦ». Τὰ αὐτὰ δεύτερον εἶπεν ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις αὐτοῦ. «Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς». Τὴν μέχρις ἄδου τοῦ Σωτῆρος κάθοδον σημαίνει, ἣν ποιησάμενος, ἀνεπέτασε τοῦ ἄδου τὰς πύλας, πάλαι δεσμοῖς ἀρ- 25 ρήκτοις κεκλεισμένας πᾶσιν. Οὐ γὰρ ἦν παλινδρομῆσαι βουλομέ- νοις· ἀλλ' αὐτὸς εἶρηκε «τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθατε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθητε».

κατανοήσωμεν διὰ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου τὴν αἰώνιον δύναμιν καὶ θεότητά του ¹, ἡμεῖς ὡς τυφλοί, ζῶντες εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν σκιάν τοῦ θανάτου καὶ ἔχοντες δεσμίας καὶ κολοβωμένας τὰς λογικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀντηλλάξαμεν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ μὲ τὰ ὁμοιώματα τῆς εἰκόνας τοῦ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν τετραπόδων ². «Πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ». Ἐκαστος περισφίγγεται ἀπὸ τὰς ἀλυσίδας τῶν ἀμαρτιῶν του καὶ στερεῖται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν παντελῶς.

11. «Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ». Διότι οὐδόλως παρεδέχοντο τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀφέθησαν εἰς τοὺς σοφοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου. «Καὶ τὴν βουλήν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν» Ἡ βουλή δὲ τοῦ Ὑψίστου ἦτο «νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄθρωποι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν» ³.

12. «Ἐσθένησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν». Διότι οὐδεὶς εἶχε τὴν δύναμιν νὰ καταργήσῃ τὴν ἀμαρτίαν.

13. «Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς». Ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὰ πονηρὰ πνεύματα, (ἢ ὅποια συνοδεύεται) ἀπὸ ἀγνοίαν Θεοῦ καὶ ψυχικὴν πτωχείαν καὶ ἔνδειαν λόγῳ κακίας;

14. «Καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξε». Τὸ «διέρρηξε» δεικνύει σαφῶς τὴν παντελεῖ κατάργησιν τῆς ἀμαρτίας.

15 - 16. «Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεη αὐτοῦ». Λέγει διὰ δευτέραν φοράν τὰ αὐτὰ διὰ τὰς εὐεργεσίας του. «Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς». Σημαίνει τὴν κάθοδον τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν ἄδην, διὰ τῆς ὁποίας ἤνοιξε διάπλατα τὰς πύλας τοῦ ἄδου, αἱ ὁποῖαι προηγουμένως ἦσαν κλεισταὶ δι' ὅλους μὲ ἀθραυστα δεσμά. Δὲν ἠδύναντο δὲ καὶ ἂν ἤθελον νὰ γυρίσουν ὀπίσω· ἀλλ' αὐτὸς εἶπεν «εἰς τοὺς δεσμοὺς, ἐξέλθετε, καὶ εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὸ σκότος, Φανερωθῆτε» ⁴.

2. Βλ. Ρωμ. 1, 23.

3. Α' Τιμ. 2, 4.

4. Ἦσ. 49, 9.

«Πᾶν βρώμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν». Οὐ γὰρ ἦν ὁ διατρέφειν αὐτοὺς δυνάμενος λόγος. Πύλαι δὲ θανάτου αἱ φέρουσαι πρὸς θάνατον ἁμαρτίαι.

«Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως». Ἐπὶ τοὺς ἁγίους 5 ἀποστόλους μεταφέρει τὸν λόγον· αὐτοὶ γὰρ εἰσιν οἱ τὰ μυστήρια τῆς Καινῆς Διαθήκης παραδόντες ἡμῖν.

«Ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον». Τὸ τῶν Ἰουδαίων εὖροτον ἀδόκιμον γένος φησί. Τοὺς γὰρ πάλαι λιμῶ τηκομένους καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς ἐνδεεῖς ἐν ἐκείναις κατώκισε τοῖς ποταμοῖς, 10 «Γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην». Τὴν τῶν Ἰουδαίων φησὶ συναγωγὴν. Ἦσαν γὰρ οἱ δαίμονες οἰκήτορες τῆς γῆνινης πολιτείας· ἐκαρποφόρει δὲ αὐτὴν ἡ ἀσέβεια. Ἐξήραναν δὲ αὐτὴν οἱ ἀπόστολοι τῷ ἅλατι τῆς διδασκαλίας, περὶ ὧν φησιν· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς».

15 «Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων». Τὸν ἐξ ἔθνῶν διασημαίνει λαόν· σύμμικτος γὰρ ἡ προφητεία, τῶν δύο λαῶν εἰσφέρουσα τὸ πρόσωπον· τοῦ μὲν τὴν ἀποβολήν, τοῦ δὲ τὴν εἰσβολήν.

«Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας». Ἀγαθὴν δηλονότι καὶ οὐράνιον πολιτείαν.

20 «Καὶ ἔσπειρεν ἄγρους καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελώνας». Νοήσεις τοὺς ἄγρους ἀπὸ τοῦ εἰρηκότος· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ»· τοὺς δὲ ἀμπελώνας τὰς Ἐκκλησίας, καθὸ εἴρηται· «Αἱ ἄμπελοι ἐκύρισαν, ἔδωκαν ὄσμήν».

«Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν». Κτήνη τοὺς ἀλογωτέ- 25 ρους τῆς Ἐκκλησίας φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Κτηνώδης ἐγενήθη παρὰ σοῦ»· καί, «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε».

1. Ματθ. 5, 13.

2. Ματθ. 13, 3.

18. «Πᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν». Διότι δὲν εἶχον τὸν λόγον, ὁ ὅποιος θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς διετρέφῃ. Πύλαι θανάτου δὲ εἶναι αἱ ἁμαρτίαι, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν εἰς τὸν θάνατον.

22. «Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως». Μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· διότι αὐτοὶ μᾶς παρέδωσαν τὰ μυστήρια τῆς Καινῆς Διαθήκης.

33. «Ἔθετο εἰς ἔρημον». Ἐννοεῖ τὸ εὐμετάβλητον καὶ ἀσταθές τῶν Ἰουδαίων γένος. Ἐνῶ δηλαδὴ παλαιότερον ἀπέθνησκον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ δὲν εἶχον πνευματικὴν τροφήν, τοὺς κατώκησεν εἰς ἐκείνους τοὺς ποταμούς.

34. «Γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην». Ἐννοεῖ τὴν Ἰουδαϊκὴν συναγωγὴν. Κατώκουν δηλαδὴ οἱ δαίμονες εἰς τὴν γήινην πολιτείαν καὶ ἐκαρποφόρει εἰς αὐτὴν ἡ ἀσέβεια. Ἀπεξήραναν δὲ αὐτὴν οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ ἁλατος τῆς διδασκαλίας, ἀφοῦ λέγει δι' αὐτούς· «Σεῖς εἰσθε τὸ ἅλας τῆς γῆς»¹.

35. «Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων». Ἀναφέρεται εἰς τὸν λαὸν ἐξ ἔθνῶν· ἡ προφητεία ὁμως εἶναι ἀνάμεικτος καὶ ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς δύο λαούς, τὸσον διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐνὸς ὅσον καὶ διὰ τὴν εἰσδοχὴν τοῦ ἄλλου.

36. «Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας». Προφανῶς τὴν ἀγαθὴν καὶ οὐράνιον πολιτείαν.

37. «Καὶ ἔσπειρεν ἀγρούς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνας». Θὰ κατανοήσῃς τοὺς μὲν ἀγρούς ἀπὸ τοὺς λόγους· «Ἐξῆλθεν ὁ σπορεύς διὰ νὰ σπείρῃ τὸν σπόρον του»², τοὺς δὲ ἀμπελῶνας (θὰ ἀναφέρῃς) εἰς τὰς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ ρητόν· «Αἱ ἀμπελοὶ ἤνθισαν ἔδωκαν εὐωδίαν»³.

38. «Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν». Κτήνη ὀνομάζει τοὺς πλέον ἀσυνέτους ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὰ χωρία· «Ἔγινε ὡς κτῆνος ἐνώπιόν σου»⁴ καὶ «Θὰ σώσῃς ἀνθρώπους καὶ κτήνη, Κύριε»⁵.

3. Ἄσμα Ἄσμ. 2, 13.

4. Ψαλμ. 72, 22.

5. Ψαλμ. 35, 7.

«Καὶ ὠλιγώθησαν». Οἱ ἐν τῷ προτέρῳ δηλονότι λαῶ.

«Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν». Τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους φησί. «Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, οὐχ ὁδῶ». Πλανῶνται γάρ, φησίν, ἀγνοήσαντες τὸν εἰπόντα· («Ἐ-
5 γώ εἰμι ἡ ὁδός»).

«Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐν πτωχείᾳ». Καὶ τίς ὁ πένης, ἢ ἐκεῖνος περὶ οὗ εἴρηται· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»; «Καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριάς». Ἰδίας, φηοῖν, ἐλογίσαστο τὰς ἐκ τῶν πατριῶν ἀπασῶν συναγομένας ἀγέλας.

10 «Ὁφονται εὐθεῖς καὶ εὐφρανθήσονται». Καὶ τίνες οἱ εὐθεῖς, ἢ περὶ ὧν εἴρηται· («Υμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν»). «Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς». («Ὁ Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων»);

Ῥοδὴ ΨΑΛΜΟΥ τῷ Δαυίδ.

15 Ὑπόθεσις.

Καὶ ἐν τούτῳ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἢ εἰς τὰ ἔθνη γενομένη κηρύττεται. Ἦδη δὲ πάντων τῶν στίχων τῶν ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ ἐν τοῖς ὀπίσω ψαλμοῖς ἐρμηνευομένων, περιττὸν ἂν εἴη πάλιν τοῖς αὐτοῖς χρήσασθαι εἰς ἐρμηνείαν τῶν προκειμένων.

20 («Ἐτοιμὴ ἡ καρδιά μου, ὁ Θεός»). Ἦδη δὲ τῶν στίχων τούτων τὴν ἐρμηνείαν ἐν τῷ νθ' ψαλμῷ τεθείκαμεν.

«Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου». Δόξα δὲ αὐτοῦ ἢ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἔξις, καθ' ἣν διάκειται πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀρετήν.

25 («Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου»). Τοσοῦτόν

39. «Καὶ ὀλιγόθησαν». Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν πρῶτον λαὸν προφανῶς.

40. «Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν». Ἐννοεῖ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους. «Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, οὐχ ὁδοῦ». Πλανῶνται, λέγει, διότι ἠγνόησαν τὸν εἰπόντα· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»¹.

41. «Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐν πτωχείᾳ». Πένης δὲ εἶναι ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον ἐλέχθη τό· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ κατὰ πνεῦμα»². «Καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριάς». Ἐθεώρησε, λέγει, ἰδικίας του ὄλας τὰς ἀγέλας αἱ ὁποῖαι συνεκεντροῦντο ἀπὸ ὄλας τὰς οἰκογενείας.

42. «Ὁφονται εὐθεῖς καὶ εὐφρανθήσονται». Εὐθεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποῖους ἐλέχθη· «Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ σας, διότι βλέπουν»³. «Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράζει τὸ στόμα αὐτῆς». «Ὁ Θεός, δικαιοῦνε, ποῖος θὰ κατακρίνη»⁴;

107

ᾠδὴ ψαλμοῦ τοῦ Δαβίδ.

Ἐπίθεσις.

Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ψαλμὸν κηρύσσεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Κυρίου εἰς τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δὲ ὄλοι οἱ στίχοι τοῦ παρόντος ψαλμοῦ ἐρμηνεύονται εἰς τοὺς προηγουμένους ψαλμοὺς, εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν τὰ ἴδια καὶ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν παρόντων.

2. «Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός». Ἐχομεν ἤδη ἐρμηνεύσει τοὺς στίχους τούτους κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ 59ου ψαλμοῦ.

3. «Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου». Δόξα του εἶναι τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν ἦθος, τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν στάσιν του ἐναντι τῆς ἠθικῆς καὶ διακονητικῆς ἀρετῆς.

5. «Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου». Τόσον

2. Ματθ. 5, 3.

3. Ματθ. 13, 6.

4. Ρωμ. 8, 33.

σου τὸ ἔλεος, ὡς ὑπερβαίνειν ὕψος οὐράνιον, καὶ πανταχοῦ διάττουσιν αἱ τῆς σῆς ἀληθείας ἀκτῖνες, προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ διδασκάλων ταῖς ἐκείνης ἡράνισιν ἀρδεδόντων τὴν γῆν.

(«Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός»). Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι 5 τῆς παρουσίας λέξεως ὁ αὐτός ἐστι τῷ πεντηκοστῷ ἕκτω ψαλμῷ, καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τέλους τῷ πεντηκοστῷ ἐνάτῳ. Καὶ εἴρηται τὰ εἰκότα.

(«Υψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίχιμα»). Τὰ τῶν Ἰουδαίων ἔγκριτα καὶ ἐξαιρετα καὶ διαμερίζειν τοῖς ἔθνεσι καὶ εἰς κληρονομίαν καταμετρεῖν μετὰ χαρᾶς ὑπέσχετο. Ὡς γὰρ ἀγαθὸς πατὴρ 10 χαίρει πολλοὺς υἱοὺς προσλαμβάνων καὶ κτώμενος. Συμβολικῶς δὲ ταῦτα καὶ δι' αἰνίγματος αἰνιττόμενος φθέγγεται. Ἐπὶ γὰρ τῇ κοιλάδι τῶν ἔθνῶν χωρίον τοῦτο τῆς Σιχέμ καὶ Σίχιμα λεγομένης ἐτόγγανεν. Ὁ Ἰακώβ, ἐκ Μεσοποταμίας ἀναβὰς μετὰ τῶν τέκνων, 15 ὤκησεν ἔνθα τὴν Δείνα θυγατέρα τοῦ Ἰακώβ Ἐμῶρ ὁ υἱὸς τοῦ Σιχέμ ἐρασθεὶς ἤρπασε καὶ ἔφθειρεν. Οἱ γὰρ τοῦ Ἰακώβ παῖδες αὐτὸν μετὰ παντὸς λαοῦ κατέσφαξαν ἀπαντήσαντες. Οὕτω τὰ Σίχιμα, τῶν σκηνῶν κοιλάς, κτίσματα τοῦ πατριάρχου γέγονε. Τοῦτο τοίνυν τὸ χωρίον μερίζων Ἰακώβ τοῖς παισὶ, τὸν κληρὸν 20 ἐξαιρετον Ἰωσήφ ἀπένειμεν· ἐπειδὴ τοῖς ἀδελφοῖς νέος ὢν οὐκ ἐκοινώνει τοῦ δράματος. Καὶ τούτου χάριν καταμετρεῖν καὶ μερίζειν ἐπαγγέλλεται· ἵνα τὴν ἐξαιρετον τοῦ νέου Ἰωσήφ τοῦ Χριστοῦ κληρονομίαν μερίζεσθαι συμβολικῶς νοήσης τοῖς ἔθνεσιν.

ΡΗ'

25

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Ἐπίθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κατασημαίνει, τὰς

1. Περὶ τῶν ἀκολουθούντων βλ. Γέν. 34, 1 κ.έ.

μέγα εἶναι τὸ ἔλεός σου, ὥστε νὰ ὑπερβαίνη τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· αἱ δὲ ἀκτῖνες τῆς ἀληθείας σου διατρέχουν τὰ πάντα, ἐνῶ οἱ προφηταὶ, ἀπόστολοι καὶ διδάσκαλοι ποτίζουν τὴν γῆν μὲ τὰς σταγόνας ἐκείνης (δηλ. τῆς ἀληθείας).

6. «Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός». Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος στίχου ὁ ψαλμὸς εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν 56ον· ἀπὸ τούτου δὲ μέχρι τέλους πρὸς τὸν 59ον. Ἔχουν δὲ λεχθῆ τὰ δέοντα (ἐκεῖ).

8. «Ὑψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίχιμα». Μετὰ χαρᾶς ὑπεσχέθη νὰ διαμοιράσῃ εἰς τὰ ἔθνη καὶ νὰ παράσχη εἰς αὐτὰ ὡς κληρονομίαν τὰ ἐξαιρέτα καὶ ἐπιφανῆ τῶν Ἰουδαίων. Χαίρει βεβαίως ὡς ἀγαθὸς πατήρ ὁ ὁποῖος υἱοθετεῖ καὶ ἀποκτᾷ πολλοὺς υἱούς. Λέγει δὲ αὐτὰ συμβολικῶς καὶ ὑπαινισσόμενος δι' αἰνίγματος. Διότι ἡ τοποθεσία τῆς Σιχέμ, τῆς λεγομένης καὶ Σίχιμα, εὑρίσκετο εἰς τὴν κοιλάδα τῶν ἐθνῶν. Ὄταν ἐπέστρεψεν ὁ Ἰακώβ μὲ τὰ παιδιὰ του ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν¹, κατώκησεν ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἐμῶρ ὁ υἱὸς τοῦ Σιχέμ ἠράσθη τὴν Δεῖνα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰακώβ, τὴν ἤρπασε καὶ τὴν διέφθειρε. Ὄταν δὲ τὸν εὔρον οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ μαζί μὲ τὸν λαὸν τὸν κατέσφαξαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ Σίχιμα, ἡ κοιλάς τῶν σκηνῶν, ἔγινε κτῆμα τοῦ πατριάρχου. Ὄταν, λοιπόν, ὁ Ἰακώβ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς υἱούς του (τὰ κτήματά του), αὐτὸν τὸν ἐξαιρετον κληρὸν τὸν ἔδωσεν εἰς τὸν Ἰωσήφ, ἐπειδὴ ὡς νεώτερος ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὸ δράμα. Διὰ τοῦτο ὑπόσχεται ὅτι θὰ μοιράσῃ καὶ θὰ διανείμῃ, ὥστε νὰ ἐννοήσῃς ὅτι διαμοιράζεται συμβολικῶς εἰς τὰ ἔθνη ἡ ἐξαιρετος κληρονομία τοῦ νέου Ἰωσήφ, τοῦ Χριστοῦ.

τε ἐσομένας τιμωρίας κατά τε τοῦ Ἰούδα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ. Ὅσα δὲ εὐκτικῶς λέλεκται ἐν τῷ ψαλμῷ, ἰστέον διτι προφητικῶς πάντα εἰρηται. Οἶον δταν λέγη· «Διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ», ἀντὶ τοῦ, «στήσεται», λέγει. Οὐ γὰρ εὐχεται τοῦ-
 5 το γενέσθαι· ἀλλ' ὁ μέλει οὐμβῆναι διὰ τὴν ἐκείνου κακίαν τοῦτο προαγορεύει· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως. Ἐξοιεν, φησί, καὶ οὗτοι τοὺς διαβάλλοντας, καὶ μὴ ἀποσταίεν αὐτῶν. Εἰ δὲ κρινῶντο πρὸς αὐτοὺς κατακριθεῖεν. Ἄλλὰ καὶ εἰ ἐπεκαλέσαντό σε, φησίν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἁμαρτίαν αὐτοῖς λογισθεῖη,
 10 μνήμης γενομένης ὧν ἤμαρτον. Σύντεμε δὲ τὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἵνα ζῶντων καὶ ὄρωντων αὐτῶν, τὴν ἀξίαν, ἣν οὐδὲ δντως ὠνήσαντο, ἕτερος ἀφαρπάσῃ. Ἐπειτα δὲ καὶ αὐτοὺς ἄνελε, ὡς διαβῆναι τὴν συμφορὰν εἰς τοὺς ἕξ ἐκείνων· ὥστε ὀρφανωθῆναι μὲν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, χηρεῖα δὲ ἐκδοθῆναι τὴν γυναῖκα· ὥστε τοὺς υἱοὺς βιαζομέ-
 15 νους καὶ συρομένους ὑπὲρ πατρῶων παρανομημάτων δίκας ὑφέξειν.

(Ὁ Θεός, τὴν αἰνεσίαν μου, μὴ παρασιωπήσῃς). Ὅσον αἱ Ἐκκλησίαι Χριστοῦ συνεστῶσιν αἱ ἀνατέλλουσαι πανταχοῦ, αἰνεῖ ὁ Θεός ἐν αὐταῖς τὸν Υἱόν. Λέγει οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα· Εἰ καὶ προδιδούς με ὁ Ἰούδας, δόξει ἐμποδίζειν τὸν αἰνόν μου
 20 οὕτως δὴ αἰνεσόν με, μαρτυρῶν μου τῇ θεότητι, ἣν μὴ πιστεύσας ἐν ἐμοὶ Ἰούδας, προδέδωκέ με. (Ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοιχθή). (Ἄμαρτωλοῦ) τοῦ διαβόλου· αὐτὸς γὰρ ἁμαρτωλὸς πρὸς ἀλήθειαν· (δολίου) τοῦ Ἰούδα· ἄμφω γὰρ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλάλησαν.

25 (Ἐντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιέβαλλόν με . . . καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν), κ.τ.λ. Τῶν λόγων οἱ μὲν εἰσιν ἀγάπης, οἱ δὲ μίσους, οἱ δὲ οὐδετέρως ἔχοντες. Ἐκολάκευε γὰρ ὡς διδάσκαλον, καὶ τῷ δόλω ὡς ἐδόκει ἠγωνίζετο εἰς προδοσίαν τοῦ διδασκάλου.

ἀναμενούσας τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν τιμωρίας. Ὅσα δὲ λέγονται ἐν εἴδει εὐχῆς εἰς τὸν ψαλμὸν, ἔστω γνωστὸν ὅτι ὄλα λέγονται προφητικῶς. Π.χ. ὅταν λέγῃ: «Διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ», τὸ χρησιμοποιοῖ ἀντὶ τοῦ «στήσεται». Δὲν εὐχεται δηλαδὴ νὰ συμβῆ τοῦτο, ἀλλὰ προλέγει ὅτι τοῦτο πράκεται νὰ συμβῆ ἕνεκα τῆς κακίας ἐκείνου· ὁμοίως δὲ συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα. Θὰ ἔχουν, λέγει, καὶ αὐτοὶ τοὺς διαβολεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτοῦς. Ἄν δὲ δικασθοῦν ἀπὸ αὐτοῦς, θὰ καταδικασθοῦν. Ἄν ὁμως σὲ ἐπικαλεσθοῦν, λέγει, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνάγκης, θὰ προσμετρηθῇ εἰς τὴν ἀμαρτίαν των, διότι θὰ ἀναμνησθῆς ὅσα ἀμαρτήματα διέπραξαν. Συντόμευσε δὲ τὴν ζωὴν των, ὥστε, ἐν ὄσφ ζοῦν καὶ βλέπουν, νὰ ἀρπάξῃ ἄλλος τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποῖαν ἀλλωστε οὐδὲ κατέσχον πράγματι. Ἐπειτα καὶ αὐτοὺς ἐφόνευσε, ὥστε ἡ συμφορὰ νὰ διαβῆ εἰς τοὺς συγγενεῖς των, ὅταν θὰ ὀρφανεύσουν οἱ υἱοὶ των καὶ ἡ σύζυγός των θὰ πληγῇ ἀπὸ τῆς χηρείαν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ υἱοὶ ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν βίαν καὶ συρόμενοι (εἰς τὴν δουλείαν) θὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὰς παρανομίας τῶν γονέων.

2. «Ὁ Θεός, τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσης». Ὅσον αὐξάνουν αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀνατέλλουν παντοῦ, δοξάζει εἰς αὐτὰς ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν. Λέγει λοιπὸν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα: ὁ Ἰούδας, ὁ ὁποῖος μὲ ἐπρόδωσε, θὰ νομισθῇ ὅτι ἐμποδίζει τὴν ὑμνησίν μου· φρόντισε, λοιπὸν, νὰ ὑμνήθῳ, μαρτυρῶν οὕτω περὶ τῆς θεότητός μου, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν ἐπίστευσε διὰ τὸ πρόσωπόν μου ὁ Ἰούδας καὶ μὲ ἐπρόδωκεν. «Ὅτι στόμα ἀμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοιχθη»: «Ἄμαρτωλοῦ», τοῦ διαβόλου, διότι αὐτὸς εἶναι ἀληθῶς ἀμαρτωλός· «δολίου», τοῦ Ἰούδα· ἀμφότεροι δὲ ὠμίλησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ.

3.- 5. «Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιέβαλλον με . . . καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν» κλπ. Ἐκ τῶν λόγων ἄλλοι μὲν εἶναι λόγοι ἀγάπης, ἄλλοι λόγοι μίσους καὶ ἄλλοι οὐδέτεροι. Διότι τὸν ἐκολάκευσε ὡς διδάσκαλον, ἐφαίνετο ὁμως ὅτι ἠγωνίζετο νὰ προδώσῃ δολίως τὸν διδάσκαλον.

«Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλόν». Ἐμαρτωλὸς μὲν αὐτὸς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετῆς ὁ Σατανᾶς· τὸ δέ, «κατάστησον», ἀντὶ τοῦ, μέλλει καθίστασθαι. («Ἐπ' αὐτὸν») δὲ τίνα ἢ τὸν προδότην Ἰούδαν; «Καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ». Καὶ ἐν τῷ Ζα-
 5 χαρίᾳ δέ φησι· «Καὶ ἔδειξέ μοι Κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, ἐστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου Κυρίου, καὶ διάβολος εἰστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τοῦ ἀντικεῖσθαι αὐτῷ». Οὐκ ἀντίκειται δὲ τῷ Ἰούδα.

(«Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι καταδεδικασμένος»). Ἐν τῷ
 10 μέλλοντι, φησί, δικαστηρίῳ οὐδένα ἔξει λόγον ἀπολογίας. «Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν». Εἰσὶ τινες ὧν αὕτη ἡ προσευχὴ εἰς ἁμαρτίαν γίνεται, ὡς ἐθνῶν προσευχομένων εἰδώλοις, ἢ τῇ κτίσει· καὶ Ἰουδαίων οὐ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ προσευχομένων τῷ Θεῷ· καὶ αἰρετικῶν εὐχομένων Θεῷ οὐκ ὄντι· καὶ
 15 προσευχομένων δὲ μετὰ ὀργῆς καὶ διὰ λογισμῶν, ἢ διψυχίας, ἢ προσευχὴ γίνεται εἰς ἁμαρτίαν.

«Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι». Εὐθέως γὰρ μετὰ τὴν προδοσίαν ἀγχόνη ἑαυτὸν μεταχειρίσας ἀπηλλάγη, καὶ οὐκ ἐφάνη. «Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος». Περὶ τοῦ Ματ-
 20 θίου φησὶν· αὐτὸς γὰρ ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην εἰς τὸν κληρον τῶν ἀποστόλων.

«Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοί». Υἱοὶ οἱ λογισμοὶ αὐτοῦ· ὀρφανοὶ γὰρ ἐγένοντο ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Γενῆ δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· ἐχίρηνσε γὰρ καὶ αὕτη ἐκπεσοῦσα ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ
 25 διὰ τῆς παρανομίας. «Σαλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἐπαιτήσωσαν». Οἱ γὰρ λογισμοὶ αὐτοῦ, οὐδὲν ἔφαμεν εἶναι υἱούς, μετανάσται γενόμενοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν φιλαργυρίαν, χεῖρα ἐξέτειναν εἰς τὸ ἀργύριον, ὡς ἐνδεῖς καὶ προσαῖται.

6. «Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἀμαρτωλόν». Ἀμαρτωλὸς μὲν εἶναι ὁ ἔφευρέτης τῆς ἀμαρτίας, ὁ Σατανᾶς, ἐνῶ τὸ «κατάστησον» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ μέλλει νὰ κατασταθῆ. «Ἐπ' αὐτόν» δὲ ἐννοεῖ τὸν προδότην Ἰούδαν. «Καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ». Καὶ εἰς τὸν Ζαχαρίαν δὲ λέγει· «Καὶ μοῦ ἔδειξεν ὁ Κύριος τὸν ἀρχιερέα Ἰησοῦν νὰ κάθηται ἐνώπιον ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ὁ διάβολος ἴστατο εἰς τὰ δεξιὰ του διὰ νὰ τοῦ ἀντισταθῆ»¹. Δὲν ἀνθίσταται λοιπὸν εἰς τὸν Ἰούδαν.

7. «Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι καταδεδικασμένος». Εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐσχάτων, λέγει, δὲν θὰ ἔχη λόγους ν' ἀπολογηθῆ. «Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἀμαρτίαν». Ὑπάρχουν ὠρισμένοι, τῶν ὁποίων ἀκόμη καὶ ἡ προσευχὴ εἶναι ἀμαρτία, ὅπως (συμβαίνει) λ.χ. μὲ τοὺς ἔθνικούς, οἱ ὁποῖοι προσεύχονται εἰς τὰ εἰδῶλα ἢ τὴν κτίσιν· ὁμοίως (συμβαίνει) μὲ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι δὲν προσεύχονται εἰς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς αἰρετικούς, οἱ ὁποῖοι προσεύχονται εἰς ἀνύπαρκτον Θεόν· ὁμοίως ὅσοι προσεύχονται μὲ ὀργὴν καὶ κακὰς σκέψεις ἢ ἀμφιβολίαν, καὶ αὐτῶν ἡ προσευχὴ ἀποβαίνει ἀμαρτία.

8. «Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι». Πράγματι εὐθὺς μετὰ τὴν προδοσίαν ἀπηγχονίσθη καὶ ἀπέθανε καὶ δὲν ἐνεφανίσθη πλέον. «Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος». Ὅμιλεῖ διὰ τὸν Ματθίαν, διότι αὐτὸς ὡς δίκαιος ἐκκληρώθη εἰς τοὺς ἀποστόλους»².

9 - 10. «Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὄρφανοί». Υἱοὶ εἶναι αἱ σκέψεις του, διότι ὠρφάνευσαν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ. Γυνὴ δὲ εἶναι ἡ ψυχὴ του, διότι καὶ αὐτὴ ἐχίρρευσε, ἀφοῦ ἐξέπεσεν ἀπὸ τὸν Χριστὸν μὲ τὴν παρανομίαν. «Σαλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἐπαιτησάτωσαν». Πράγματι, αἱ σκέψεις του, αἱ ὁποῖαι εἶναι υἱοὶ του, ὅπως εἴπομεν, μετηνάστευσαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν φιλαργυρίαν, ἠπλωσαν δὲ τὴν χεῖρα εἰς τὸ ἀργύριον ὡς ἐνδεεῖς καὶ ἐπαῖται.

2. Βλ. Πρ. 1, 26.

«*Ἀναμνησθείη ἡ ἁμαρτία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἔναντι Κυρίου*». Αὐτοῦ τοῦ λαοῦ· συνάπτει γὰρ τῷ προδότῃ τὸν παράνομον λαόν. Ἐνομίαν δὲ τῶν πατέρων λέγει τὸ ἀποκτεῖναι τοὺς προφήτας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «*ὅτι πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἀπὸ τοῦ Ἀβελ ἕως Ζαχαρίου τοῦ προφήτου*» ἐκδικηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. «*Καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθείη*». Μητέρα τοῦ δυσσεβοῦς λαοῦ τὴν πονηρὰν ἐκείνην νοήσεις συναγωγὴν, τὴν πολλάκις παραπικράνασαν τὸν Θεόν.

«*Γενηθήτω ἔναντιον Κυρίου διαπαντός· καὶ ἐξολοθρευθείη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν*». Ὅσα, φησὶν, ἐτόλμησαν αἰεθλώμενος ὁ Θεὸς οὐδεμιᾶς αὐτοῦ ἀξιώσει φειδοῦς· ὡς περὶ πάντων δὲ τῶν ἠπιστηκότων. Καὶ οὐ μόνον λέγων Ἰούδαν, «*τὸ μνημόσυνον αὐτῶν*», ἔφη πληθυντικῶς. Λέγοις δ' ἂν καὶ ἄλλως πατέρας Ἰούδα τοὺς κατὰ προδοσίαν αὐτὸν γεννήσαντας. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ διὰ τῶν ἀρχιερέων αὐτὸν παρορμήσαντες. Καὶ πρῶτος ὁ ἐμβάλων τὴν καρδίαν αὐτοῦ Σατανᾶς, καὶ οἱ ἔχοντες σοφίαν τούτου τοῦ αἰῶνος ἄρχοντες, περὶ ὧν ὁ Παῦλός φησιν· «*Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐ Κύριον τῆς δόξης ἔσταύρωσαν*». «*Καὶ ἐξολοθρευθείη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ*». Τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα φησὶν ἢ καὶ ἄλλως, τῶν ἀρχόντων ἐκείνων κατὰ Χριστοῦ συστάτων. Οὐδὲ γὰρ σπέρμα αὐτῶν ἔμεινεν εἰς μνημόσυνον αὐτῶν.

«*Ἐνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος*». Τὸ ἔλεος, φησὶν, οὐκ ἠθέλησε δέξασθαι ὁ δέδωκεν ὁ Πατὴρ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀπολωλόσι προβάτοις τοῦ Ἰσραὴλ. Τὸ γὰρ, ποιῆσαι, ἀντὶ τοῦ, δέξασθαι, τέθεικεν.

«*Καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχόν*». Αὐτὸν φησὶ τὸν Κύριον, «*ὃς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵν' ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν*». «*Καὶ κατανευγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανα-*

14. «Ἀναμνησθεῖη ἡ ἁμαρτία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐναντι Κυρίου». Αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, διότι συνδέει τὸν παράνομον λαὸν μὲ τὸν προδότην. Ἀνομίαν δὲ τῶν πατέρων λέγει τὸ ὅτι ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «διότι τὸ αἷμα παγτὸς δικαίου τὸ ὁποῖον ἐχύθη ἀπὸ τοῦ Ἄβελ ἕως τοῦ προφήτου Ζαχαρίου»¹ θὰ λάβῃ τὴν ἐκδίκησίν του εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν. «Καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθεῖη». Μητέρα τοῦ δυσσεβοῦς λαοῦ θὰ ἐννοήσῃ τὴν πονηρὰν ἐκείνην συναγωγὴν, ἡ ὁποία πολλάκις ἐπίκρανεν ὑπερβολικῶς τὸν Θεόν.

15. «Γενηθήτω ἐναντίον Κυρίου διαπαντός· καὶ ἐξολοθρευθεῖη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ». Βλέπων πάντοτε ὁ Θεός, λέγει, ὅσα ἐτόλμησαν δὲν θὰ τοὺς κρίνῃ ἀξίους λύπης· (ὀμίλει) δὲ δι' ὅλους ὅσους ἐφάνησαν ἀπιστοὶ καὶ δὲν ἐννοεῖ μόνον τὸν Ἰούδα δταν λέγῃ εἰς πληθυντικὸν «τὸ μνημόσυνον αὐτῶν». Θὰ ἦτο δυνατὸν ὁμως νὰ ὀνομάσῃ πατέρα τοῦ Ἰούδα καὶ ὅσους τὸν ἐγέννησαν κατὰ τὴν προδοσίαν, εἶναι δ' αὐτοὶ ὅσοι τὸν παρώτρυναν διὰ τῶν ἀργυρίων, πρῶτος δὲ μεταξύ των ὁ σατανᾶς, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὴν καρδίαν του, καθὼς οἱ σοφοὶ ἄρχοντες τοῦ κόσμου τούτου, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος λέγει· «ἐὰν ὁμως εἶχον γινῶσιν, δὲν θὰ ἐσταύρωναν τὸν Κύριον τῆς δόξης»². «Καὶ ἐξολοθρευθεῖη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ». Λέγει διὰ τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα· ἢ καὶ ἄλλως (ἐννοεῖ τὸ μνημόσυνον) τῶν ἀρχόντων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι συνήχθησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, διότι οὐδὲ αὐτοὶ ἄφησαν ἀπογόνους διὰ νὰ τοὺς μνημονεύουν.

16. «Ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη προῖῃσαι ἔλεος». Δὲν ἠθέλησε, λέγει, νὰ δεχθῆ τὸ ἔλεος, τὸ ὁποῖον ἔδωσεν ὁ Πατὴρ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ Ἰσραήλ. Ἐχρησιμοποίησε δηλαδὴ τὸ «ποιῆσαι» ἀντὶ τοῦ «δέξασθαι».

17. «Καὶ κατεδίωξεν ἀνθρωπον πένητα καὶ πτωχόν». Αὐτὸν λέγει τὸν Κύριον, «ὁ ὁποῖος ἐπτώχευσε ἐνῶ ἦτο πλούσιος, διὰ νὰ πλουτήσωμεν ἡμεῖς διὰ τῆς πτωχείας του»³. «Καὶ κατανε-

2. Α' Κορ. 2, 8.

3. Β' Κορ. 8, 9.

τῶσαι). Ἀντὶ τοῦ, λυπούμενον· ἐλυπεῖτο γὰρ ὄρων αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν. Τοῦτον οὖν τὸν δι' αὐτοὺς λυπούμενον ἐδίωκον θανατῶσαι.

«Καὶ ἠγάπησε κατάραν . . . καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡσεὶ 5 ἱμάτιον». Ἐπειδὴ, φησὶν, ἀφέντες τὸ εὐλογεῖν ἐμέ, καθ' ἐκάστην ἡμέραν καταρῶνται· τοῦτο γὰρ μέχρι τῆς σήμερον Ἰουδαίων παῖδες ποιοῦσιν· τούτου χάριν πάντα αὐτοῖς τὰ προλελεγμένα γενήσεται. «Καὶ εἰσηῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ». Οὐ γὰρ ἐξῶθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνδοθεν περικίεται τὰ κακὰ περικλύζον- 10 τα. «Καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ». Τοῦτο γὰρ ἔχει μόνιμον τὴν ὑγρότητα. Φορὰν δέ φησι κακῶν, τοῦ μὲν ὕδατος τὸ σφοδρὸν δηλοῦντος, τοῦ δὲ ἐλαίου τὸ μόνιμον. Ὑψ' ὦν, φησί, καὶ ὡς ἐν ἐσθῆτι καλυπτέσθω, καὶ ὡς ζωστῆρι σφιγγέσθω.

«Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων καὶ τῶν λαλούντων 15 πονηρὰ τῆς ψυχῆς μου». Τούτους τρογγήσουσι τοὺς καρπούς οἱ τὸ πρὸς ἐμὲ μῖσος ἀναδεξάμενοι, καὶ ὁ τούτοις ὑπουργήσας προδότης. Ἐπειδὴ γὰρ ἀντίθεον αὐτὸν καὶ παράνομον ἐκάλουν, εἰκότως εἶπε· «Τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου».

«Καὶ· σὺ, Κύριε, Κύριε, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόμα- 20 τός σου». Καὶ ταῦτα ἀνθρωπίνως εἶρηκεν ὁ Δεσπότης Χριστός. Πάντα γὰρ τὰ ἀνθρώπινα πλὴν ἁμαρτίας πεπλήρωκεν. Ἐτέχθη γὰρ κατὰ νόμον φύσεως. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικός, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ὑπὲρ ταύτην δέ, ἐκ Παρθένου. Ἐδέξατο σπάργαλα καὶ περιτομήν, καὶ τὴν ἐκ γάλακτος τροφήν· καὶ θυσίας ἐξήνεγκεν, 25 ἐνήστευσε, καὶ ἐπείνησε, καὶ ἐδίησε, καὶ ἐκοπίασεν· οὕτω καὶ προσευχόμενος ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελίοις διηνεκῶς ἀναγέγραπται. Καὶ ἐνταῦθα ἀνθρωπίνως τὴν θείαν ἐπικαλεῖται βοήθειαν.

«Ῥῥοσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ». Τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις εὐρίσκομεν εἰρημένον. Μέλλων

νυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι». Αὐτὸν λοιπὸν, ὁ ὁποῖος ἐλυπεῖτο δι' αὐτούς, κατεδίωκον διὰ νὰ τὸν θανατώσουν.

18 - 19. «Καὶ ἠγάπησε κατάραν . . . καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡσεὶ ἱμάτιον». Ἐπειδὴ, λέγει, ἀφοῦ ἐσταμάτησαν νὰ μὲ δοξολογοῦν, καθημερινῶς καταρῶνται — αὐτὸ δὲ πράττουν πράγματι μέχρι σήμερον οἱ Ἰουδαῖοι —, διὰ τοῦτο θὰ πάθουν ὅλα ὅσα προελέχθησαν. «Καὶ εἰσῆλθον ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ». Δὲν (εἶναι) δηλαδὴ μόνον ἀπὸ ἔξω, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς τὸν τριγυρίζουν καὶ τὸν κατακλύζουν τὰ δεινὰ. «Καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ». Διότι τοῦτο εἶναι μονίμως ὑγρόν. Ὅμιλεῖ δὲ διὰ τὴν ποιότητα τῶν δεινῶν· τὸ μὲν ὕδωρ δηλοῖ τὴν σφοδρότητα, τὸ δὲ ἔλαιον τὴν μονιμότητα. Θὰ καταλυφθῇ δέ, λέγει, ἀπὸ αὐτὰ ὡς ἂν ἦσαν φόρεμα καὶ θὰ σφιχθῇ ὡς ἂν ἦσαν ζώνη.

20. «Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ τῆς ψυχῆς μου». Αὐτούς τοὺς καρπούς θὰ τρυγήσουν ὅσοι ἐπροκάλεσαν τὸ μῖσος ἐναντίον μου, καθὼς καὶ ὁ προδότης ὁ ὁποῖος τοὺς ὑπηρέτησεν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἀπεκάλουν ἀντίθεον καὶ παράνομον, εὐλόγως εἶπε· «Τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου».

21. «Καὶ σύ, Κύριε, Κύριε, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου». Καὶ αὐτὰ τὰ εἶπεν ἀνθρωπίνως ὁ Δεσπότης Χριστός. Διότι ἔκανε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πλὴν ἁμαρτίας. Ἄλλωστε ἐγεννήθη κατὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως. Τὸ ἐκ γυναικὸς δηλαδὴ ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν, ἐκ Παρθένου. Ἐδέχθη σπάργανα καὶ περιτομὴν καὶ τὴν τροφήν διὰ γάλακτος· ἀκόμη προσέφερε θυσίας, ἐνήστευσε, ἐπείνασε, ἐδίψασε καὶ ἐκοπίασε· ὁμοίως γράφεται συνεχῶς εἰς τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια ὅτι προσηύχετο. Καὶ ἐδῶ ἐπικαλεῖται ἀνθρωπίνως τὴν θεῖαν βοήθειαν.

22. «Ῥῦσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμι ἐγώ». Τοῦτο εὐρίσκομεν νὰ ἔχη λεχθῇ καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια. Ὅταν δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ πάθος, εἶπε· «Τώρα

γὰρ προσιέναι τῷ πάθει εἶπε· «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραιται. Καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. Ἄββá, διὰ τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὴν ὥραν ταύτην».

«Ὡσεὶ σκιὰ ἐν τῷ ἐκκλίνειν αὐτὴν ἀντανηρέθη». Σκιᾶ κλη-
5 θείση παραπλησίως ἐδεξάμην τοῦ βίου τὸ τέλος· ἀλλὰ καὶ δίκην
περιφερομένων ὑπ' ἀνέμων ἀκρίδων διετέλεσα οὐ πόλιν ἔχων, οὐ
κώμην, οὐκ οἰκίαν, ἄλλοτε δὲ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς ὄρη μεταβαίνων,
ἔσθ' ὅτε καὶ τρέχων εἰς ἔρημον.

«Εἶδοσάν με καὶ ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν». Τοῦτό φησι
10 διὰ τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ ὄντι αὐτῷ κινεῖν τὰς κεφαλὰς, καὶ λέγειν·
«Ὁ καταλύων τὸν ναόν, σῶσον σεαυτόν».

«Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ἡ χεὶρ σου αὐτῆ». Χειρας ἐνταῦθα τὴν
πρᾶξιν φησιν, ἣν εἰργάσατο ἀναστήσας ἑαυτὸν ἐκ νεκρῶν.

«Καταράσσονται αὐτοί, καὶ σὺ εὐλογῆσεις, οἱ ἐπανιστάμενοί
15 μοι αἰσχυνθήτωσαν». Κατησχύνθησαν γὰρ ἅπαντες, οὐκ ὄντος
αὐτοῖς ἱερέως, οὐδὲ οὔσης θυσίας, οὔτε ἱερατείας, οὔτε λογίου,
κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. «Ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται».
Οὐδὲ τοῦτο ἡμᾶς τὸ ῥῆμα λαβεῖν εἰς ἑτέραν ὑπόθεσιν ἀναγκάσει·
Παύλου λέγοντος· «Ἄλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών».
20 καὶ Ἡσαίου· «Ὅτως λέγει Κύριος ὁ πλάσας με ἐν κοιλίᾳ δού-
λου ἑαυτῷ»· καὶ αὐτὸς δὲ φησιν ἐν Εὐαγγελίοις, ὡς «Ὁ Υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι».

«Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπήν». Ποία
γὰρ οὐκ ἔστιν Ἰουδαίοις αἰσχύνῃ; Τὰ μὲν ἅγια τὰ ἑαυτῶν ὀρῶ-
25 σιν ἐκ βάθρων ἠφανισμένα· τοῦτό τε τοῦ παρ' αὐτῶν ἀτιμασθέντος

1. Ἰω. 12, 27.

2. Ματθ. 27, 40.

3. Πρβλ. Ψαλμ. 52, 2 - 4· πρβλ. Ρωμ. 3, 10 κ.έ.

ἔχει παραχθῆ ἡ ψυχὴ μου. Καὶ τί γὰ εἶπω; Πάτερ, σῶσέ με ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὥραν. Πάτερ, διὰ τοῦτο ἔχω ἔλθει, διὰ τὴν ὥραν αὐτὴν»¹.

23. «Ὡσει σκιά ἐν τῷ ἐκκλίνειν αὐτὴν ἀντανηρέθην». Ἐδέχθη τὸ τέλος τοῦ βίου ὁμοίως πρὸς σκιάν, ἡ ὁποία πίπτει· ἀλλὰ καὶ ἔζησα ὅπως ἀκρίδες αἱ ὁποῖαι περιφέρονται τῆδε κάκεισε ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, χωρὶς νὰ ἔχω πόλιν, χωρίον ἢ οἰκίαν, μετέβαινα δὲ ἀλλοῦ ἐκάστοτε, εἰς τὰ ὄρη, ἐνίοτε δὲ ἔτρεχα καὶ εἰς τὴν ἔρημον.

25. «Εἶδοσάν με καὶ ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν». Λέγει τοῦτο, διότι, ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὸν σταυρόν, ἐκίνουν τὰς κεφαλὰς των καὶ ἔλεγον· «Ἐσὺ ὁ ὁποῖος θὰ κατέλυες τὸν ναόν, σῶσε τὸν ἑαυτὸν σου»².

27. «Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ἡ χεὶρ σου αὕτη». Χείρας λέγει ἐδῶ τὴν πρᾶξιν τὴν ὁποῖαν ἔκανε ὅταν ἀνεοτήθη ἐκ νεκρῶν.

28. «Καταράσσονται αὐτοί, καὶ σὺ εὐλογῆσεις, οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν». Πράγματι κατεντροπιάσθησαν ὄλοι, διότι δὲν ἔχουν ἱερέα, δὲν ἔχουν θυσίας οὔτε ἱερατεῖον οὔτε λόγον (Θεοῦ), συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ προφήτου³. «Ὁ δὲ δούλος σου εὐφρανθήσεται». Οὐδ' αὐτοὶ οἱ λόγοι δύνανται νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς διάφορον ἔρμηνειαν, διότι ὁ Παῦλος λέγει· «ἀλλ' ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔλαβε μορφήν δούλου»⁴, καὶ ὁ Ἡσαΐας· «οὔτω λέγει ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος μὲ ἐπλασεν εἰς τὴν κοιλίαν ὡς δούλον του»⁵. ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὰ Εὐαγγέλια ὅτι «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦλθε διὰ νὰ ὑπηρετηθῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ»⁶.

29. «Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπήν». Ποίαν ἐντροπήν δὲ δὲν ἔχουν πράγματι οἱ Ἰουδαῖοι; Τὰ μὲν ἅγια τῶν ἁγίων των βλέπουν νὰ ἔχουν καταστραφῆ ἐκ βάρων, νὰ προσκυνηται δὲ αὐτὸ τὸ μνημα ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἠτίμασαν καὶ ἐσταύρω-

4. Φιλ. 2, 7.

5. Ἡσ. 49, 5.

6. Ματθ. 20, 28.

καὶ σταυρωθέντος προσκυνούμενον μνήμα· καὶ τὰς Ἐκκλησίας αὐτοῦ πανταχοῦ τοσοῦτον ἐπιδιδούσας εἰς τε πλῆθος καὶ δόξαν.

«Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου».

Ἡ ἐξομολόγησις τὴν εὐχαριστίαν σημαίνει, ἣν ποιεῖται διὰ τῶν ἐ-
5 θνῶν ὁ Υἱός. «Καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν». Διὰ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας αἰνεῖ τὸν Πατέρα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΘ'

«Ἐἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου».

Τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου διὰ τῶν παρόντων καταση-
10 μαίνει, καὶ τὸν εὐαγγελικὸν αὐτοῦ λόγον, τὸν πάντων κατακυ-
ριεύσαντα τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἄνοδον, ἣς κατάρ-
χεται ὁ ψαλμὸς λέγων· «Ἐἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου
ἐκ δεξιῶν μου».

«Ἐως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου».

15 Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ ἐχθροὶ ὁ Ἀπόστολος δηλοῖ βοῶν· «Ὅταν κα-
ταργήσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας,
ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος».

«Ῥάβδον δυνάμεως ἔξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών». Τὸν
εὐαγγελικὸν φησι λόγον τὸν ἀπεσταλμένον, δς καὶ πάντων τῶν
20 ἐχθρῶν ἐκυρίευσεν.

«Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου». Ἡ τὸν
καιρὸν τῆς κρίσεως διὰ τούτων σημαίνει, ἐν ᾧ δυνάμει θεία πάν-
τας κρινεῖ ἐλθὼν μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ· ἢ τὸν καιρὸν
τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ἥτις καὶ ἡμέρα δυνάμεως προσαγορεύεται.
25 Μετὰ σοῦ γὰρ ἔσται ἡ ἀρχή. Κατεξουσιάζει γὰρ τῶν ὄλων, εἰ καὶ
γέγονεν ἄνθρωπος. Τὸ δέ, «Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου»,
οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς χορίας ἐκεῖνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἡμῖν κατα-

σαν καὶ τὰς Ἐκκλησίας του νὰ προκόπτουν παντοῦ καὶ ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ ὡς πρὸς τὴν δόξαν.

30. «Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου». Ἡ ἐξομολόγησις σημαίνει τὴν εὐχαριστίαν, τὴν ὁποίαν προσφέρει ὁ Υἱὸς διὰ τῶν ἐθνῶν. «Καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν». Πράγματι δοξολογεῖ τὸν Πατέρα διὰ τῆς Ἐκκλησίας.

109

1. «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Διὰ τῶν παρόντων προφητεῦει τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ εὐαγγελικόν του κήρυγμα, τὸ ὁποῖον ἐκυρίευσεν ὅλα τὰ ἔθνη, καθὼς καὶ τὴν ἄνοδόν του εἰς τοὺς οὐρανούς, διὰ τῆς ὁποίας καὶ ἀρχίζει ὁ ψαλμὸς λέγων· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου».

«Ἔως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Ποῖοι δὲ ἦσαν οἱ ἐχθροὶ καθιστᾷ σαφές ὁ Ἀπόστολος διακηρύσσει· «Ὅταν καταργήσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας, τελευταῖος ἐκ τῶν ἐχθρῶν θὰ καταργηθῇ ὁ θάνατος»¹.

2. «Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών». Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος ἐκυριάρχησεν εἰς ὅλους τοὺς ἐχθρούς.

3. «Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου». Ἡ προλέγει διὰ τούτων τὴν ὥραν τῆς κρίσεως, ὅταν θὰ κρίνη διὰ τῆς θείας δυνάμεώς του τοὺς πάντας, ἀφοῦ ἔλθῃ μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους του² ἢ (προλέγει) τὸν καιρὸν τῆς γεννήσεώς του, ἡ ὁποία καὶ ἀποκαλεῖται «ἡμέρα δυνάμεως». «Μετὰ σοῦ γὰρ ἔσται ἡ ἀρχή». Διότι ἐξουσιάζει τῶν πάντων, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν. «Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου». Τοῦτο μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὰς χορωδίας ἐκείνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἔψαλλον· «Δόξα εἰς τὸν Θεὸν

2. Πρβλ. Ματθ. 25, 31.

σημαίνει, τὰς παρὰ τὴν νύκτα ἐκείνην καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς βοώσας: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη». Ἐκ γαστροῦ προδ' ἑωσφόρου ἐγέννησά σε». Ὅρα πῶς οἰκειοῦται τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς ὁ Πατήρ. Φησὶ γὰρ ὁ Πατήρ πρὸς τὸν 5 Υἱόν. Πρὸ γὰρ τοῦ ὄρωμένου κόσμου τούτου καὶ διαγούσης φωτὸς γεννήσεως, ἐγὼ γεγέννηκά σε. Οὐχ ὅτι γαστέρα ἔχει ὁ Θεός· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ γνήσια, καὶ οὐ νόθα, ἐκ γαστροῦ πρωτοτοκίων πεφύκασιν.

(Ὁμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται). Ὁ ὄρκος τοῦ 10 Θεοῦ, ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστι, πληροφορῶν τοὺς ἀκούοντας, καὶ πίστιν ἐκάστω παρέχων, ὅτι δ' ἐπήγγελται καὶ λαλεῖ, πάντως γενήσεται. Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁμνύει Θεός· ἀλλ' ἡμῖν ὁ λόγος αὐτοῦ ἀντὶ ὄρκου πρὸς ἀλήθειαν γίνεται, ὡς τοῦ ἀμεταμελήτου παντὸς ἔσομένου, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ὄρκου τυγχάνοντος. (Σὺ ἱερεὺς 15 εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ). Ὅτι οὐ δι' ἐλαίου εἰς ἱερωσύνην ἐχρίσθη ὁ Μελχισεδέκ, ὡς Ἀαρὼν· καὶ ὅτι οὐ τὰς δι' αἱμάτων προσήγαγε θυσίας· καὶ ὅτι τῶν ἐθνῶν ἦν ἀρχιερεὺς, καὶ ὅτι δι' ἄρτου καὶ οἴνου ἠὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ.

(Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βα- 20 σιλεῖς). Ἡμέραν ὀργῆς τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν φησιν, ἐν ἣ τούτους πάλαι βασιλεύσαντας ἐξ ἀπάτης τῶν δαιμόνων ἀνθρώπους συνθραύσει, εἰς τὴν ἄβυσσον καθείρωξας αὐτούς.

(Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα). Τὰ ἔθνη, φησὶ, τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων ἐν τῷ τῆς κρίσεως καιρῷ κολάζων, πτω- 25 μάτων ἀποδείξει πλήρη, τουτέστι τῆς εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς τιμωρίας. (Συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν). Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ παρ' αὐτοῦ διὰ Ἡσαίου· «Καὶ κατήγαγον τὸ αἷμα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν».

(Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται). Χείμαρρον ἢ Γραφὴ τὸν 30 πειρασμόν φησιν. Ὅδόν δὲ τὴν κατὰ τὴν γῆν αὐτοῦ πορείαν σημαίνει, ἐν ἣ τὸ πάθος ὑπέμεινεν ὁ καὶ διὰ χειμάρρου κατέρχεται.

εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰρήνη εἰς τὴν γῆν»¹. «Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε». Πρόσεξε πῶς οἰκειοῦται ὁ Πατὴρ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς. Λέγει δηλαδὴ ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱόν· Πρὶν γεννηθῶν δηλαδὴ ὁ ὄρατος τοῦτος κόσμος καὶ τὸ λαμπρὸν φῶς, ἐγὼ σὲ ἐγέννησα. Ὁχι βεβαίως ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει κοιλίαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὰ γνήσια καὶ ὄχι νόθα (τέκνα) φαίνονται σαφῶς ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχουν τὰ πρωτοτόκια τῆς κοιλίας.

4. «᾿Ωμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται». Ὁ ὄρκος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ λόγος του, ὁ ὁποῖος πληροφορεῖ τοὺς ἀκροατὰς καὶ παρέχει εἰς ὅλους τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ὅσα ὑπόσχεται καὶ λέγει, θὰ γίνουσι ὅπως ἴσθαι. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ δὲν ὀρκίζεται ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ λόγος του μᾶς διαβεβαιώνει ὡς ὄρκος διὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δὲν θὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ ὅτι ἡ ὑπόσχεσίς του ἔχει τὴν ἐννοιαν ἐνόρκου διαβεβαιώσεως. «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». Διότι ὁ Μελχισεδέκ δὲν ἐχρίσθη ἱερεὺς δι' ἐλαίου, ὅπως ὁ Ἀαρών, οὔτε προσέφερεν αἱματηρὰς θυσίας, ἦτο δὲ ἀρχιερεὺς τῶν ἐθνικῶν καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραὰμ με ἄρτον καὶ οἶνον².

5. «Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς». Ἡμέραν ὀργῆς ἀποκαλεῖ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως, κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ συντριψῇ ὅσους ἀνθρώπους ἐβασίλευσαν με τὴν ἀπάτην τῶν δαιμόνων καὶ θὰ τοὺς ἐγκλείσῃ εἰς τὴν ἄβυσσον.

6. «Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα». Ὅταν, λέγει, κατὰ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως θὰ τιμωρήσῃ τὰ πλήθη τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων, θὰ τὰ ἀποδείξῃ πλήρη πτώσεων, δηλαδὴ (ἄξια) τιμωρίας εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς. «Συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν». Ὁμοιον πρὸς ὃ, τι εἶπε διὰ τοῦ Ἡσαίου· «Καὶ ἔχυσά τὸ αἷμά των εἰς τὴν γῆν»³.

7. «Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδοῖς πίεται». Χείμαρρον ἀποκαλεῖ ἡ Γραφή τὸν πειρασμόν. Ὁδὸν δὲ ὀνομάζει τὴν ἐπίγειον πορείαν του, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὑπέμεινε τὸ πάθος, τὸ προερχόμενον ἐκ

2. Περὶ τοῦ Μελχισεδέκ βλ. Γέν. 14, 18 - 20· πρβλ. Ἐβρ. 7, 1 - 3.

3. Πρβλ. Ἡσ. 34, 3 - 7.

«Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν»). Διὰ τοῦτο, ποῖον ἢ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν σαρκί; Ὁμοιον δὲ τὸ εἰρημένον, τῷ («Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπὲρ τοῦ θανάτου»).

ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ'

5

Ἐλληλούϊα.

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὄλῃ καρδίᾳ μου». Ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων ὁ παρὼν εἰσφέρεται ψαλμός, διηγούμενον ὅσα τοῦ Σωτῆρος καὶ οἷα γέγονε τῆς οἰκονομίας τὰ ἔργα. Διδάσκουσι δὲ ταῦτα καὶ τὸν νέον λαόν, ἅμα εὐχαριστοῦντες ἐπὶ
10 τῇ αὐτῶν σωτηρίᾳ· διὸ καὶ («Ἐλληλούϊα») ἐπιγέγραπται. («Ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ»). Βουλὴν εὐθέων εἶπε τὸν τῆς νέας συναγωγῆς λαόν πρὸς τὴν τῆς παλαιᾶς διαστολήν. Ἐκείνη γὰρ οὐκ ἦν εὐθεΐα, ἅτε ἀεὶ πλανωμένη τῇ καρδίᾳ.

«Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελή-
15 ματα αὐτοῦ». Ἐν τῇ τῶν εὐθέων συναγωγῇ πάντα τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ εἰσι ἐξεζητημένα. Οὐ γὰρ ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων ἐντολῶν ὃ μὴ ἐκζητεῖ καὶ κατορθοῖ ἢ τῶν εὐθέων συναγωγῇ, τοῦ αὐτοῦ θέλημα διαπαντός σπουδάζουσα ἐπιτελεῖν.

«Ἐξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ». Ἔργα
20 φησὶν ἄπερ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ διεπράξατο. Ὑμνεῖσθω ἅτε μεγαλοπρεπῆ ὑπάρχοντα. «Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Δικαιοσύνην τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶν· ὅτι δὴ ἐπ' ἴσης πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν σωτηρίαν προῦθηκεν.

«Ἐλεήμων καὶ οἰκτιρῶν ὁ Κύριος». Πάλαι μὲν ἐπηγγείλα-
25 το διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ τῆς οἰκονομίας καιρῷ ποιήσειεν θαυμάσια· τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἐκπληροῦν ἠθέλησε· ποῖα δὲ ἦν ἃ ἐπηγγείλατο, ἢ, «Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν», καὶ τὰ λοιπὰ

τοῦ χειμάρρου (δηλ. τοῦ πειρασμοῦ). «Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν». Διὰ τοῦτο, δηλαδή ἐπειδὴ ἔπαθε κατὰ σάρκα. Ὁμοιάζει δὲ τὸ λεγόμενον πρὸς τὸ «έταπεινώθη καὶ ὑπήκουσε μέχρι θανάτου»¹.

110

Ἄλληλούια.

1. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὄλη καρδίᾳ μου». Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν εἰσάγονται οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὅποιοι διηγοῦνται πόσα καὶ ποῖα ὑπῆρξαν τὰ ἔργα τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Σωτῆρος. Διδάσκουν δὲ ταῦτα καὶ τὸν νέον λαόν, εὐχαριστοῦντες συγχρόνως διὰ τὴν σωτηρίαν των· διὰ τοῦτο ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸ «ἄλληλούια». «Ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ». «Βουλὴν εὐθέων» λέγει τὸν λαὸν τῆς νέας συναγωγῆς πρὸς διαχωρισμὸν ἀπὸ τὴν παλαιάν. Διότι ἐκείνη δὲν ἦτο εὐθεΐα, ἀφοῦ συνεχῶς ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν καρδίαν.

2. «Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ». Εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν δικαίων ὄλα τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ τυγχάνουν ἀναζητήσεως. Διότι ἡ συγκέντρωσις τῶν δικαίων ἀναζητεῖ καὶ ἐφαρμόζει ὄλας τὰς δοθείσας ἐντολάς καὶ καταβάλλει προσπάθειας νὰ τηρῇ πάντοτε τὸ θέλημά του.

3. «Ἐξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ». Ἔργα λέγει ὅσα ἔπραξε κατὰ τὴν ἐνσάρκωσιν· αὐτὰ ἄς ὑμνηθοῦν, διότι εἶναι μεγαλοπρεπῆ. «Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Δικαιοσύνην λέγει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, διότι προσέφερε τὴν σωτηρίαν ἐξ Ἰσοῦ εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους.

4. «Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος». Προεΐπε πρὸ πολλοῦ διὰ τῶν προφητῶν του ὅτι κατὰ τὴν ἐνσάρκωσίν του θὰ ἐπιτέλεση θαύματα· ἠθέλησε δὲ νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτὰ· εἶχε δὲ ὑποσχεθῆ ὅτι «τότε θὰ ἀνοιχθοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν τυφλῶν»² καὶ τὰ ὑπόλοιπα σημεῖα· (εἰς αὐτὰ ἀνήκει) καὶ ἡ κλῆσις ὄλων τῶν

2. Ἦσ. 35, 5.

τῶν σημείων; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἔθνῶν ἀπάντων ἢ κλησίς, ἦν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐπετέλεσε. «Τροφήν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν». Τὸν νοητὸν ἄρτον φησί, τὸν ἐξ οὐρανῶν καταβάντα.

«Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ». Διαθήκης 5 τῆς πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ὅτι «Ἐδόλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη». («Ἴσχυν ἔργων αὐτοῦ»). Ὁ ἀποστολικὸς, φησί, χορὸς τῷ κληθέντι πρὸς πίστιν λαῷ τὴν ἰσχὺν τῶν ἔργων ἀνήγγειλε τοῦ Χριστοῦ· ἀντὶ τοῦ· Αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ αἶψα ἐργάζεται ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ.

10

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΑ'

Ἀλληλούια. Τῆς ἀποστροφῆς Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

«Μακάριος ὁ ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα». Ἐν τούτῳ διδάσκειται ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ὡς ἢ τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσις, μακαρίους τοὺς ἐργα- 15 ζομένους ἀποφαίνουσα, ἀγαθὰς προσδοκίας εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα παρέχεται.

«Δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ». Σπέρμα τὰς ἀγαθὰς πράξεις φησὶν, αἱ καὶ δύναμιν ἐξουσι πνευματικὴν εἰς ἐκείνην τὴν πράξεων γῆν, εἰς τὸ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς ὧν εἰργάσαντο 20 τὰς ἀμοιβάς.

«Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος μὴ τῶν παρερχομένων λογιζέσθω· οὐδὲν γὰρ ὅμοιον παρὰ τοῖς ἁγίοις εὐρίσκεται.

«Ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσι». Διὰ τῆς γνώσεως 25 καὶ τῆς διδασκαλίας. Τίς δέ, ἢ ὁ ἀποστολικὸς χορὸς ὁ τὴν ἀγνωσίαν ἐξελάσας τῶν ἔθνῶν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος;

«Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει». Οὐ δεῖ γὰρ ἀπλῶς καὶ ἀκρίτως πᾶσι προθεῖναι τῆς μυσταγωγίας τὸν λόγον. Καὶ τοῦτο ἦν ὃ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Κύριος· «Μὴ βάλετε τὰ ἅγια τοῖς 30 κυσί».

έθνῶν, τὴν ὁποίαν ἐπετέλεσε διὰ λόγου καὶ ἔργου. «Τροφὴν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν». Ἐννοεῖ τὸν πνευματικὸν ἄρτον, ὁ ὁποῖος κατήλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

5. «Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ». Τῆς διαθήκης πρὸς τὸν Ἀβραάμ ὅτι «Θὰ εὐλογηθοῦν διὰ σοῦ ὅλα τὰ ἔθνη»¹. «Ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ». Ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, λέγει, ἀνηγγειλεν εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη εἰς τὴν πίστιν, τὴν δύναμιν τῶν ἔργων τοῦ Χριστοῦ· ἀντὶ τοῦ, ὅσα ἔργα πράττει πάντοτε διὰ τῆς δυνάμεώς του.

111

Ἀλληλούια. Τῆς ἐπιστροφῆς, Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

1. «Μακάριος ὁ ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα». Εἰς αὐτόν (τὸν ψαλμὸν) ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων διδάσκει ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν καθιστᾷ μακαρίους ὄσους τὰς τηροῦν καὶ παρέχει ἀγαθὰς ἐλπίδας διὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

2. «Δυνατὸν ἐν τῇ γῆ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ». Σπέρμα λέγει τὰς ἀγαθὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔχουν πνευματικὴν δύναμιν εἰς ἐκείνην τὴν γῆν τῶν πράων, διὰ ν' ἀπολαύσουν τὰς ἀμοιβὰς δι' ὅσα ἔπραξαν.

3. «Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὁμοια πρὸς τὰ πρόσκαιρα, διότι οἱ ἅγιοι δὲν ἔχουν παρόμοια πράγματα.

4. «Ἐξανείπει ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσι». Διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς διδασκαλίας. Τοῦτο δὲ (ἔπραξεν) ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τὴν ἀγνοίαν ἀπὸ τὰ ἔθνη διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

5. «Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει». Δὲν πρέπει βεβαίως νὰ ἐκτίθεται ὁ λόγος περὶ τῶν μυστηρίων εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς ὄλους. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν ἄλλωστε καὶ οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτούς: «Μὴ ρίψετε τὰ ἄγια εἰς τοὺς σκύλους»².

2. Ματθ. 7, 6.

«Ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται». Οὐδὲν γὰρ πρὸς τοὺς ἁγίους τῶν κολαζομένων ὁ φόβος.

«Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι». Πένητας κἀνταῦθα τοὺς ἐνδεεῖς νοήσεις τοῦ θείου λόγου, τὰ ἔθνη δηλονότι· οἱ γεωργῶν δίκην τὸν νοητὸν κατέσπειραν λόγον. Οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ ιστορικῶς αὐτὸ δέξασθαι. («Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα»), καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦ διανείμαντος δηλονότι τὸν εὐαγγελικὸν λόγον.

«Ἀμαρτωλὸς ὄφεται καὶ ὀργισθήσεται». Ἀμαρτωλὸν τὸν διάβολόν φησιν, ὃς καὶ σωζομένων τῶν ἐθνῶν ἀγανακτῆσει, ἅτε
10 τὴν πάντων διψήσας ἀπώλειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΒ΄

Ἀλληλούια.

Ὑπόθεοις.

Ἐν τούτῳ διδάσκεται ὁ νέος λαὸς ἀδιάλειπτον ὕμνον προσ-
15 φέρειν τῷ λυτρωσαμένῳ· ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων καταση-
μαίνει τὴν κλήσιν.

«Αἰνεῖτε, παῖδες, τὸν Κύριον· αἰνεῖτε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Διδάσκεται ὁ νέος λαός, ὡς, εἰ καὶ ἀνελήφθη ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὖν καὶ οὕτως πλήρης ἐστὶ πᾶσα
20 ἡ γῆ, καὶ ἀπολαύει τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ.

«Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν». Τὸν τῶν ἐθνῶν δηλονότι λαόν.

«Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ». Στεῖρα μὲν ἡ τῶν ἐθνῶν πληθὺς, ἥτις καὶ οἶκος γέγονε πνευματικός, ἅτε τὸν Κύριον ἔνοι-
κον ἔχουσα. Γέγονε δὲ καὶ πολλῶν τέκνων μήτηρ μετ' εὐφροσύ-
25 νης. Ἐσώθη γὰρ αὐτῆς τὰ τέκνα διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν.
Ἔχει δὲ τινα καὶ ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν συναγωγήν, ὅτι ἐκεῖνῃ οὐκ εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς τέκνοις, ἅτε ἀπωλεία παραδεδομένοις.

7. «'Απὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται». Πράγματι, οὐδὲν δόλως (ἐπιδραῖ) εἰς τοὺς ἁγίους ὁ φόβος τῆς τιμωρίας.

9. «'Εσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι». Πένητας νὰ ἐννοήσης καὶ ἐδῶ ὅσους στεροῦνται τοῦ θεοῦ λόγου, δηλαδὴ τὰ ἔθνη. Αὐτοὶ δὲ (τ.ἔ. οἱ ἀπόστολοι) ἔσπειραν τὸν λόγον ὡς γεωργοί· τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν καὶ ἱστορικὴν ἐρμηνείαν. «'Η δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα» κλπ. Προφανῶς (ἡ δικαιοσύνη) τοῦ διανείμαντος τὸν εὐαγγελικὸν λόγον.

10. «'Αμαρτωλὸς ὄψεται καὶ ὀργισθήσεται». 'Αμαρτωλὸν λέγει τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος θὰ ἀγανακτήσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἔθνῶν, διότι ἐπιθυμεῖ διακαῶς νὰ ἀπολεσθοῦν ὅλοι.

112

'Αλληλούια.

'Υπόθεσις.

Εἰς αὐτὸν (τὸν ψαλμὸν) ὁ νέος λαὸς διδάσκεται νὰ ἀνυμνῇ ἀδιαλείπτως τὸν λυτρωτὴν· συγχρόνως προφητεύει τὴν κλήσιν ὅλων τῶν ἔθνῶν.

1. «'Αἰνεῖτε, παῖδες, τὸν Κύριον· αἰνεῖτε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Διδάσκεται ὁ νέος λαὸς ὅτι, ἂν καὶ ἀνελήφθῃ ὁ Κύριός μας καὶ εὑρίσκειται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός, παραμένει πάντοτε πλήρης ἡ γῆ καὶ ἀπολαύει τὴν πρόνοιάν του.

7. «'Ο ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν», προφανῶς τὸν ἐξ ἔθνῶν λαόν.

9. «'Ο κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ». Στεῖρα μὲν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἔθνῶν, τὸ ὁποῖον ἀπέβη πνευματικὸς οἶκος, διότι ὁ Κύριος κατοικεῖ εἰς αὐτό. Ἐγινε δὲ (τὸ πλῆθος τῶν ἔθνῶν) μετὰ χαρᾶς μήτηρ πολλῶν τέκνων, διότι τὰ τέκνα του ἐσώθησαν διὰ τῆς πίστεως εἰς Χριστόν. Γίνεται δὲ τρόπον τινὰ καὶ ἀντιδιαστολή πρὸς τὴν συναγωγὴν, διότι ἐκεῖνη δὲν ἐχάρη διὰ τὰ τέκνα (της), διότι εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν ἀπώλειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΓ'

Ἀλληλούια.

Ὑπόθεσις.

Καὶ ἐν τούτῳ ἡ κλήσις τῶν ἐθνῶν κατασημαίνεται. Διδα-
5 σκαλία τε πρὸς τοῦτο αὐτοῖς τοῖς σφζομένοις ἐπὶ τῷ καὶ τὴν Πα-
λαιᾶν εἰδέναι Διαθήκην, ὅσαν Θεοῦ, καὶ τὴν προτέραν σωτηρίαν
τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου γεγενημένην.

«Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ . . . Ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐ-
τοῦ». Ὅτε, φησὶν, ἀπηλλάγη τῆς τῶν Αἰγυπτίων δουλείας· τότε
10 ἡ Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ γέγονεν. Οὐκ αὐτοῦ δὲ Ἰσραὴλ ἤρξε
μόνου, ἀλλὰ νῦν, φησὶν, εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἡ χάρις δίδοται.

«Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί». Τοῦ Θεοῦ τὰς ἐπιφανείας
ἐν αὐτοῖς ποιουμένον, οἶονεὶ ἐσκίρτων ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰσραὴλ σωτη-
ρία.

15 «Τί σοὶ ἐστι, θάλασσα, διτι ἐφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, διτι
ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω»; Ἐπειδὴ ἄλογα ἦν ἐκεῖνα καὶ ἄψυχα, αὐ-
τὸς ποιεῖται ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἀπόκρισιν.

«Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Τοῦτο ἕκαστον,
φησί, διὰ τὸν ἐπιφανέντα γεγένηται Κύριον. Ταύτην αἰτίαν τῆς
20 γῆς ὁ κλόνος καὶ ἡ τῆς θαλάσσης διαίρεσις. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὴν ἄ-
γονον πέτραν τὴν πάσης ἰκμάδος ἐστερημένην, καὶ μηδὲ τομῆς διὰ
τὸ στερέμνιον ἀνεχομένην, τῇ προσχύσει τῶν ὑδάτων ἀπέκλυσε,
πηγὰς ἐκείθεν ὑδάτων ἀφθόνους ἀναδοθῆναι κελεύσας. Οὐδὲν οὖν,
φησί, θαυμαστὸν γεγένηται· προσέταξε γὰρ ὁ ποιητής, καὶ διηρέ-
25 θη τὸ πέλαγος, καὶ ἡ ἀκρότομος ἔβλυσε πέτρα, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐχο-
ρήγησε μάννα, οἱ ἄνεμοι τὴν ὄρτυγομήτραν συνήθρυσαν· καὶ τὰλ-
λα πάντα αὐτοῦ γεγένηται νεύσαντος.

«Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματί σου δὸς δό-
ξαν». Ἐοικεν αἰνίττεσθαι τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ τὴν ἀπόπτωσιν·

113

Ἄλληλούια.

Ὑπόθεσις.

Καί εἰς αὐτόν (τόν ψαλμόν) προφητεύει τὴν κλήσιν τῶν ἔθνων. Ἐπίσης διδάσκονται ὅσοι σώζονται ὅτι καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι (ἔργον) τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ λαοῦ τῆς περιτομῆς κατὰ τὸ παρελθόν ἦτο ἔργον τοῦ Κυρίου.

1. «Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ . . . Ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ». Ὄταν, λέγει, ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, τότε ἡ Ἰουδαία ἔγινε τὸ ἀγίασμά του. Δὲν ἐβασίλευσε δὲ μόνον εἰς τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τώρα, λέγει, δίδεται ἡ χάρις εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.

4. «Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί». Ὄταν ὁ Θεὸς ἀπεκαλύπτετο ἐπάνω εἰς αὐτά, ἐσκίρτων, οὕτως εἶπεῖν, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰσραὴλ.

5. «Τί σοί ἐστι, θάλασσα, ὅτι ἐφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω»; Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐκεῖνα ἦσαν ἄλογα καὶ ἀψυχα, ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος διὰ λογαριασμόν των.

7. «Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Ὅλα αὐτά, λέγει, ἔγιναν διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου. Αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία τοῦ κλονισμοῦ τῆς γῆς καὶ τῆς διαιρέσεως τῆς θαλάσσης. Διότι αὐτὸς καὶ τὴν ἄγονον πέτρα, ἡ ὁποία ἦτο ἐστερημένη παντελῶς ἀπὸ ὑγρασίαν καὶ δὲν ἠδύνατο κἄν νὰ κοπῆ ἔξ αἰτίας τῆς σκληρότητός της, τὴν κατέκλυσε διὰ τῶν ὑδάτων τὰ ὁποία ἔχυσε, ἀφοῦ διέταξε νὰ ἀναβλύσουν ἀπὸ αὐτὴν ἀφθονοὶ πηγαὶ ὑδάτων. Οὐδὲν δὲ ἀξιοθαύμαστον, λέγει, ἔγινε· διότι διέταξε ὁ δημιουργὸς καὶ διηρέθη τὸ πέλαγος καὶ ἡ ἀπότομος πέτρα ἀνέβλυσεν (ὑδωρ), ὁ οὐρανὸς ἐχορήγησε τὸ μάννα καὶ οἱ ἀνεμοὶ συνήθροισαν τὴν ὀρτυγομήτραν· ὁμοίως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔγιναν διὰ τοῦ νεύματός του.

9. «Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν». Φαίνεται νὰ ὑπαινίσσεται τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ λαοῦ

εὐχὴν τε τούτοις παραδιδόναι πρὸς ἐξομολόγησιν, ὡς μηκέτι τὴν ἐπισκοποῦσαν θεῖαν ἔχουσι δύναμιν. Διδάσκει δὴ λέγειν ὡς ἡμεῖς μὲν ἀνάξιοι τῆς χάριτος ἧς ἅπαν ἔθνος ἠξίωται. Πλήν διὰ τὸ σὸν ὄνομα ποιήσον τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς. Ἄλλ' οὐ δικαιο-
5 σύνης διδοὺς ἀμοιβάς, Θεὸς ὢν ἀληθινός, ἀλλ' οὐχ οἷα τὰ εἰδω-
λα δι' ὅπερ ἐπήγαγεν.

«Τὰ εἰδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Τινῶν τῶν ἀντιγράφων ἀρχὴν ἔχει ταῦτα ἐτέρον ψαλμοῦ; ὡς εἶναι τοῦτον ἑκατοστὸν τεσσαρεσκαίδέκατον. Ἡμεῖς
10 δέ, τῷ Ἑβραϊκῷ παρεπόμενοι, μέρη εἶναι ταῦτα τιθέμεθα τοῦ ἑκατοστοῦ τρισκαίδέκατον. Παιδεύονται γὰρ οἱ παῖδες οἷς ἔλεγεν· «Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον»· τουτέστιν ὁ νέος λαός. Ποῖον Κύριον προσῆκόν ἐστιν αἰνεῖν; Αὐτὸν δὴ τὸν ἐπὶ τῶν ἐξ Αἰγύπτου τοσαῦτα τερατοουργήσαντα, μετὰ τοῦ μαθεῖν ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ
15 πάλαι τούτων θεοί. Τὰ γὰρ εἰδωλα οὐ μόνον οὐδὲν εἶχον ὁμοιον τῷ παραδοξοποιούντι Θεῷ, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς τῶν ἐμψύχων ἐσχάτοις, οἷς αἰσθήσεως μετέχει. Κάκεινα μὲν ἔργα Θεοῦ, ταῦτα δὲ τέχνης ἀνθρώπων. Διδάσκονται δὲ λέγειν· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γέ-
νουντο». Οὐκ ἀνθρώποις ἐπαρώμενοι. Μανθάνομεν δὲ οἷον τὸ τῆς
20 εἰδωλολατρείας τέλος ἀπόκειται. Οἱ γὰρ ἀναισθήτως ἐπανέχοντες οὐδὲν αὐτῶν κατὰ γνώμην διοίσουσιν. Τοσαύτην βλάβην αὐτοῖς τῆς ἐμφωλευούσης δαιμονικῆς ἐνεργείας ποιούσης.

«Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ ποιοῦντες αὐτά». Ἔσονται οὕτως ἀπολλύμενοι, ὡς τὰ χρήματα καὶ οἱ θησαυρίζοντες αὐτά.
25 «Ὁἶκος Ἰσραὴλ ἠλίπισεν ἐπὶ Κύριον». Ταῦτα τὰ ἔθνη φασίν, ὅτι, ὡς περὶ πάλαι πιστεύσαντα τὸν Ἰσραὴλ ἔσωσεν, οὕτω καὶ νῦν τὰ ἔθνη σώσει. «Οἱ γὰρ φοβούμενοι τὸν Κύριον», τὰ ἔθνη εἶεν ἄν. Ὑπεξαιρουμένου γὰρ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, τουτέστι παντὸς τοῦ

τῆς περιτομῆς. Εὐχεται δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ εὕρουν τὴν ὁδὸν τῆς ἐξομολογήσεως, διότι δὲν ἔχουν πλέον τὴν φροντίδα τῆς θείας δυνάμεως. Τοὺς διδάσκει δὲ νὰ λέγουν· ἡμεῖς μὲν εἴμεθα ἀνάξιοι τῆς χάριτος, τῆς ὁποίας ἔχουν ἀξιωθῆ ὅλα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ διὰ τὸ ὄνομά σου, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς ἐλάβομεν ὡς ὄνομα, πράξε, καὶ μὴ μᾶς ἀμείψης συμφώνως πρὸς τὴν δικαιοσύνην σου, διότι εἶσαι Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ὄχι ὅπως τὰ εἰδωλα· διὰ τοῦτο συνέχισε.

12. «Τὰ εἰδωλα τῶν ἔθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσιόν, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Εἰς ὠρισμένα χειρόγραφα ἐνταῦθα ἀρχίζει ἄλλος ψαλμὸς, ὁ 114ος εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνήκουν αὐτά. Ἡμεῖς ὁμῶς, ἀκολουθοῦντες τὸ ἑβραϊκόν, θεωροῦμεν αὐτὰ μέρος τοῦ 113ου. Διδάσκονται δὲ οἱ παῖδες, εἰς τοὺς ὁποίους ἔλεγεν· «Δοξολογεῖτε, παῖδες, τὸν Κύριον»¹, δηλαδὴ ὁ νέος λαός. Ποῖον δὲ Κύριον πρέπει νὰ δοξολογοῦν; Αὐτὸν βεβαίως ὁ ὁποῖος ἔπραξε τόσον μεγάλα θαύματα εἰς ὄσους (ἐξῆλθαν) ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀφοῦ ἔμαθαν τί εἶδους ἦσαν οἱ προηγούμενοι θεοὶ των. Διότι τὰ εἰδωλα ὄχι μόνον οὐδὲν ὅμοιον εἶχον μὲ τὸν θαυματουργὸν Θεόν, ἀλλὰ οὔτε καὶ μὲ τὰ πλέον τελευταῖα ἀπὸ τὰ ἔμψυχα, ὅσα ἔχουν κάποιαν αἴσθησιν. Ἄλλωστε ἐκεῖνα εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ αὐτὰ (ἔργα) ἀνθρωπίνης τέχνης. Διδάσκονται δὲ νὰ λέγουν· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο», χωρὶς νὰ καταρῶνται τοὺς ἀνθρώπους. Μανθάνομεν δὲ ποῖον τέλος ἔχει ἡ εἰδωλολατρεία. Ὅσοι δηλαδὴ προσκολλῶνται εἰς αὐτὰ ἀνευδοιάστως, δὲν θὰ διαφέρουν ἀπὸ αὐτὰ κατὰ τὴν νόησιν· τόσον μεγάλην βλάβην θὰ προξενήσῃ εἰς αὐτοὺς ἡ δαιμονικὴ ἐνέργεια.

16. «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά». Θὰ χαθοῦν ὁμοίως μὲ τὰ χρήματα καὶ ὅσοι τὰ ἀποθησαυρίζουν.

17 - 19. «Οἶκος Ἰσραὴλ ἠλπισεν ἐπὶ Κύριον». Αὐτὰ λέγονται ἀπὸ τὰ ἔθνη, ὅτι δηλαδὴ, ὅπως ἔσωσε παλαιότερον τὸν πιστὸν Ἰσραὴλ, θὰ σώσῃ καὶ τῶρα τὰ ἔθνη. Διότι τὰ ἔθνη εἶναι «οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον». Ἀφοῦ ἄλλωστε ἀπεκλείσθη ὁ οἶκος

πλήθους, καὶ τοῦ οἴκου Ἀαρὼν καὶ τοῦ οἴκου Λευὶ· τίνας ἑτέρους εἶναι συμβαίνει τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον, ἢ τὸν ἐξ ἔθνῶν λαόν;

«Προσθελὴ Κύριος ἐφ' ἡμᾶς, ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς 5 ἡμῶν». Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν οὗ τοὺς νόμους φυλάττομεν. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσῃ τις ἄλλον τινὸς εἶναι τὴν διὰ Μωυσέως νομοθεσίαν, πρὸ τῆς τούτων δόσεως τὰ περὶ τῆς κοσμοποιίας παρέδωκε· δι' ἧς ἕνα Θεὸν εἶναι διδάσκει, τὰ δὲ λοιπὰ γενητά.

«Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε». Νεκροὺς καλεῖ τοὺς 10 τῶν δαιμόνων θεραπευτάς, τοὺς μὴ ἔχοντας ἐν αὐτοῖς τὴν ζωὴν, τουτέστι τὴν γνῶσιν τοῦ μόνου Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΔ'

Ἀλληλούια.

Ἰπόθεσις.

15 Ἐν τούτῳ ἀγῶνα τῶν τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν μετερχομένων σημαίνει, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτῶν νίκην, καὶ τὸν ἐσόμενον ὑπὲρ τῶν πόνων στέφανον.

(Ἐγάπησα, διτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου). Καὶ τίνα ἠγάπησε; Κύριον τὸν Θεὸν «ἐξ ὄλης τῆς 20 καρδίας, καὶ ἐξ ὄλης τῆς διανοίας, καὶ ἐξ ὄλης τῆς ἰσχύος»· καὶ τῆς ἀγάπης μισθὸν ἐδέξατο τὴν ὑπακοήν.

«Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι». Καὶ ποταῖς ἡμέραις, ἢ ταῖς τοῦ ἀγῶνος, δτε ἐκινδύνευσεν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ;

«Περιέσχον με ὡδίνες θανάτου». Τὴν ὑπερβολὴν καταση- 25 μαίνει τῶν θλίψεων, τῶν γενομένων αὐτῷ διὰ τὴν εὐσέβειαν, ἣν καὶ ὡδίνας θανάτου καὶ κινδύνους ἕδου, καὶ θλίψιν καὶ ὀδύνην ἀποκαλεῖ. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν ὑψηλότερος τού-

Ἰσραήλ, δηλαδή τὸ πλῆθος τῶν πολλῶν καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀαρῶν καὶ τοῦ Λευί, ποῖοι ἄλλοι εἶναι οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον εἰμὴ ὁ ἐξ ἔθνῶν λαός;

22. «Προσθείη Κύριος ἐφ' ἡμᾶς, ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ἡμῶν». Ἄλλωστε αὐτοῦ τοὺς νόμους φυλάσσομεν. Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ δὲ ὅτι ἡ διὰ Μωυσέως νομοθεσία προέρχεται ἀπὸ ἄλλον, πρὶν ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν ἐντολῶν ἀνεφέρθη εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, διὰ τῆς ὁποίας διδάσκει ὅτι ὑπάρχει ἓνας Θεός, τὰ ὑπόλοιπα δὲ (εἶναι) κτίσματα.

25. «Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε». Νεκροὺς ἀποκαλεῖ δσους λατρεύουν τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν μέσα τῶν ζῶν, δηλαδή τὴν γνώσιν τοῦ μόνου Θεοῦ.

114

Ἄλληλούια.

Ἐπίθεσις.

Εἰς αὐτὸν (τὸν ψαλμὸν) ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἀγῶνα δσων ἀκολουθοῦν τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν καὶ διὰ τὴν νίκην τῶν χάρις εἰς τὸν Θεόν, καθὼς καὶ διὰ τὸν μελλοντικὸν στέφανον διὰ τοὺς κόπους.

1. «Ἐγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Καὶ ποῖον ἠγάπησε; Τὸν Κύριον τὸν Θεόν «μέδλην τὴν καρδίαν καὶ μέδλην τὴν διάνοιαν καὶ μέδλην τὴν δύναμιν»¹ ἀνταμοιβὴ διὰ τὴν ἀγάπην ἔλαβε τὸ ὅτι (τὸν) εἰσήκουσεν (ὁ Θεός).

2. «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι». Προφανῶς κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ἀγῶνος, ὅταν ἐκινδύνευσεν ἡ ψυχὴ του.

3. «Περίεσχον με ὠδίνες θανάτου». Ἀναφέρεται εἰς τὰς ὑπερβολικὰς θλίψεις αἱ ὅποιαί τὸν εὔρον ἔνεκα τῆς εὐσεβείας του· αὐτὰς ἀποκαλεῖ πόνους τοῦ τοκετοῦ τοῦ θανάτου καὶ κινδύνους τοῦ ἄδου καὶ θλίψιν καὶ στενοχωρίαν. Χάρις ὁμως εἰς τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ, λέγει, ἀνεδείχθη ἀνώτερος τούτων. Διὰ τοῦτο

των γέγονε, φησί. Διὸ καὶ ἐν προοιμίοις ἔλεγεν· «Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου».

«ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Ἐνικῶς ἀνωτέρω, ὅτι «Καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ταῖς ἡμέραις μου». Τίς ἢ ἐπίκλησις διδάσκει. Καὶ ποία αὐτῆ, ἢ τό, «ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου»; Ἐπε δὲ ταῦτα εἰδώς, ὡς ἐλεήμων ἐπακούσεται. «Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ». Ἐλεός ἐστι πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους παρὰ τῶν συμπαθῶς τεθειμένων γινόμενον. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐξ ἐνδόξων γεγόναμεν ἄδοξοι, τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς ἐκ-
10 πεσόντες, οἷοι ἀνθ' οἷων γεγόναμεν ὄρων ἡμᾶς, ὁ Θεός, ἐλεεῖ. Ἐλέου γὰρ ἀνεκαλεῖτο φωνὴν τὸν Ἀδάμ· «Ποῦ εἶ»; δηλον τό, Πόθεν ποῖ πέπτωκας;

«Φυλάσσω τὰ νήπια ὁ Κύριος». Νήπιά φησι τοὺς διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐν Χριστῷ ἀναγεννηθέντας, τοὺς κατὰ τὴν Ἰησοῦ
15 ἐντολὴν νηπίους ὄντας, τῷ ἐπιστρέφει καὶ γεγονέναι ὡς τὰ παιδία. Αὐτοὺς ὁ Κύριος φυλάσσει, οὐκ ἐὼν προσβαλεῖν αὐτοῖς τοὺς πολεμίους, τῷ μῆτρω καιρὸν ἔχειν ἀγῶνος.

Καὶ κατὰ τὸν ἀπλοῦν γὰρ λόγον, αὐτὸς ἐν μήτρᾳ φυλάττει τὰ βρέφη· ἐν ᾧ τῷ μόρῳ σμικρῷ καὶ τοσαύτης ὑγρότητος πλήρεις
20 καὶ μήτε κινεῖσθαι μητ' ἀναπνεῖν συγχωροῦντι κωλύων ἀποπνιγῆναι, καὶ κίνησιν διδοὺς καὶ τροφήν, καὶ περιψυχόμενα κωλύων ἀποθανεῖν, ἐπειδὴν ἐκ τῆς ἐν μήτρᾳ θερμότητος εἰς ἀίθη τόπον προέλθοι. Ἡ καὶ οὕτως· Ἐπειδὴ ἐταπεινώθη ὡς νήπιον, καὶ ὡς παιδίον ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁ φυλάσσω τὰ νή-
25 πια Κύριος ἔσωσέ με. Καὶ ἄλλως· Τοὺς κατὰ τὴν ἐντολὴν Ἰησοῦ νηπιάζοντας, τὸ στραφέντας καὶ ὡς παιδία γεγονέναι, αὐτὸς ὁ Κύριος φυλάσσει, τὸ μῆτρω καιρὸν ἔχειν ἀγῶνος, ἀπειράστους τηρῶν.

εἶπε καὶ εἰς τὸ προοίμιον· «Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου».

4. «ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Κατ' ἐνικὸν καὶ ἀνωτέρω, εἰς τὸ «καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ταῖς ἡμέραις μου». Διδάσκει δὲ ὅτι ἡ ἐπίκλησις ἦτο τὸ «ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Τὰ εἶπε δὲ αὐτά, γνωρίζων ὅτι θὰ τὸν ἀκούσῃ ὡς ἐλεήμων. «Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ». Τὸ ἔλεος εἶναι συναίσθημα μὲ τὸ ὁποῖον οἱ διακείμενοι συμπαθῶς ἀντιμετωπίζουν ὅσους ἔχουν ταπεινωθῆ παρὰ τὴν ἀξίαν των. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ ἔνδοξοι ἐγίναμεν ἄδοξοι, ἀφοῦ ἐπέσαμεν ἀπὸ τὴν διαβίωσιν εἰς τὸν παράδεισον, ὁ Θεὸς μᾶς ἐλεεῖ, βλέπων ποῦ κατηντήσαμεν. Διότι φωνὴ εὐσπλαγχνίας προσεκάλει τὸν Ἀδάμ· «Ποῦ εἶσαι»¹, προφανῶς μὲ τὴν ἔννοιαν· ἀπὸ ποῦ ἔχεις πέσει καὶ ποῦ;

6. «Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος». Νήπια λέγει ὅσους ἀνεγεννήθησαν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν Χριστῷ, ὅσους εἶναι νήπιοι κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἰησοῦ², οἱ ὁποῖοι ἐπιστρέφουν καὶ γίνονται πεδία. Αὐτοὺς ὁ Κύριος τοὺς φυλάσσει καὶ δὲν ἀφήνει τοὺς ἐχθροὺς νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν, διότι δὲν ἔχει ἔλθει εἰσέτι ἡ ὥρα τοῦ ἀγῶνος.

Κατὰ τὸ ἀπλούστερον νόημα, αὐτὸς διαφυλάσσει εἰς τὴν μήτραν τὰ ἔμβρυα· διότι εἰς τόσον μικρὸν μέρος, πλήρες ἀπὸ τόσα ὑγρά, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπει οὔτε τὴν κίνησιν οὔτε τὴν ἀναπνοήν, (ὁ Θεὸς) ἐμποδίζει νὰ πνιγοῦν, τοὺς δίδει κίνησιν καὶ τροφήν καὶ ἐμποδίζει νὰ ἀποθάνουν ἀπὸ τὸ ψῦχος, ὅταν ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς μητρὸς εἰς ἀκατάστατον (ἐξ ἀπόψεως θερμοκρασίας) τόπον. Ἡ (ἐρμηνεύεται) καὶ οὕτω· ἐπειδὴ ἐγίνα ταπεινὸς ὡς νήπιον καὶ ἐδέχθη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παιδίον, ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος φυλάσσει τὰ νήπια, μὲ ἔσωσε. Καὶ κατ' ἄλλον τρόπον (ἐξηγεῖται)· ὅσους εἶναι νήπια κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἰησοῦ—νὰ στραφοῦν καὶ νὰ γίνουν ὡς παιδιά—τοὺς φυλάσσει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ ὥρα τοῦ

2. Βλ. Ματθ. 18, 2-4.

Ἄλλ' ἐμέ, ὡς ὑπεραναβεβηκότα τοὺς παῖδας, διὰ μεγάλων ταπεινώσας ἀγώνων, ἀκαταγώνιστον ὁμῶς ἐτήρησεν.

(Ἐπίστρεφον, ἡ ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου). Ἀνάπαυσιν αὐτοῦ τὰς ἄνω λέγει μονάς, ἃς ἀπολήφεται τῶν ἀγώνων 5 εἰς ἀντιμισθίαν. Ἀνάπαυσις δ' αὖ πάλιν τῆς ψυχῆς ἢ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχή.

(Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου). Θανάτου τῆς ἁμαρτίας φησὶν ἃν καὶ δεδοικῶς μήπως ἄρα εἰς αὐτὸν κατηρέχθη, οὐ διέλειπε δακρῶν, τὴν ἐξ αὐτοῦ φυγὴν αἰτῶν, οὐ δὴ χάριν καὶ 10 οἱ πόδες αὐτοῦ, τουτέστι τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς, ἐν τῇ κατὰ Θεὸν ἔστησαν στάσει, παντὸς ὀλίσθου κρείττους γενόμενοι. Χώραν δὲ ζώντων τὴν ἐπουράνιον φησι Ἱερουσαλήμ, ἐν ἣ οἱ κατὰ Θεὸν ἀγωνισάμενοι ὡς ἄριστοι νικηφόροι ἀκούσονται, τό, «Ἐῦ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ».

15

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΕ'

Ἀλληλούια.

(Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα). Εἰρηκῶς Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, ὡς εὐαρεστήσας τῷ Κυρίῳ, ἐν ταῖς ἄνω παραγενόμενος μοναῖς φησὶν ὡς οὐκ ἂν τοῦτον προσέφερε τὸν λόγον, εἰ μὴ θαρρή- 20 σας ἦν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις· αἱ δὲ ἦσαν ἐλέους γέμουσαι· (Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, διτι αὐτοὶ χαρήσονται). Εἰ δὲ πληρεῖς ἦσαν οἱ ὀφθαλμοὶ δακρῶν, δηλονότι τὴν ἀγαλλίασιν ἐν ἐκείναις ἀπολήφονται ταῖς μοναῖς. Τὴν δὲ λέξιν ταύτην προσφέρει Κορινθίοις ὁ Παῦλος, (Ἐχοντες), εἰπὼν, (τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς 25 πίστεως, κατὰ τό, Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα. Καρδίᾳ γὰρ πιστεύε-

1. Ματθ. 25, 21.

2. Λουκ. 6, 21. Εἰς τὸ παραδεδομένον ἐν χρήσει κείμενον τὸ β' ἡμιονίχιον ἔχει «ὅτι γελάσετε».

ἀγῶνος, τοὺς προστατεύει ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Ἄλλ' ἐμέ, ὁ ὀποῖος εἶχον ὑπερβῆ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀφοῦ μὲ ἐταπείνωσε μὲ μεγάλους ἀγῶνας, μὲ διετήρησε τελικῶς ἀκαταμάχητον.

7. «Ἐπίστρεψον, ἡ ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Ἀνάπαυσίν του λέγει τὰς οὐρανίους κατοικίας, τὰς ὁποίας θὰ λάβῃ ὡς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς ἀγῶνας. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν ἀνάπαυσις τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν.

8 - 9. «Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου». Λέγει ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἀμαρτίας· αὐτὸν δὲ φοβούμενος μήπως φέρεται εἰς αὐτόν, δὲν ἔπαυσε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ζητῇ νὰ τὸν ἀποφύγῃ· δι' αὐτὸ καὶ τὰ πόδια του, δηλαδὴ τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς του, ἐστάθησαν πλησίον τοῦ Θεοῦ, ἀποφεύγοντα πᾶν ὀλισθημα. Χώραν ζώντων δὲ λέγει τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ κατὰ Θεὸν ἀγωνισταί, ὡς γενναῖοι νικηταί, θὰ ἀκούσουν τὸ «Εὕγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ»¹.

115

Ἄλληλούια.

1. «Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα». Ὅταν λέγῃ «ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα», λέγει τοῦτο διότι ἐφάνη ἀρεστὸς εἰς τὸν Κύριον καὶ μετέβη εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας· δὲν θὰ ἐπρόφερεν ὁμοῦ αὐτὸν τὸν λόγον, ἂν δὲν εἶχεν ἀποκτήσει θάρρος ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ· αὐταὶ δὲ ἦσαν πλήρεις ἐλέους, (ὡς λ.χ. τὸ) «Μακάριοι ὅσοι τῶρα κλαίουσιν, διότι αὐτοὶ θὰ χαροῦν»². Ἄν δὲ ἦσαν πλήρεις ἀπὸ δάκρυα οἱ ὀφθαλμοί, θὰ ἀπολαύσουν προφανῶς τὴν χαρὰν εἰς ἐκείνας τὰς κατοικίας. Τὸ χωρίον ἀναφέρει κατὰ λέξιν ὁ Παῦλος εἰς τοὺς Κορινθίους διὰ τῶν λόγων· «Ἔχοντες τὸ ἴδιον πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τό· Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα»³. Διότι μὲ τὴν καρδίαν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην καὶ

3. Β' Κορ. 4, 13.

ται εἰς δικαιοσύνην· στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν· καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν». Πνεῦμα πίστεως λέγων, ἤτοι τὴν ἔξιν τὴν ἀπ' αὐτῆς ἐγγνωμένην, ἣ τὸ ἐπιχορηγούμενον ἐκ Θεοῦ τῷ πίστιν ἔχοντι πνεῦμα. Συνάδει δὲ τῷ· («Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα»), τοιοῦτον καὶ τό· («Ἐὰν μὴ πιστεύητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε»). Πρῶτον πιστεύει τις, εἶτα συνιεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα λαλεῖ. Ὅτε δέ, φησί, πιστεύσας ἐλάλησα μεγάλα, τότε μηδὲν ἑμαυτὸν ἰδὼν («ἐταπεινώθην σφόδρα»). Τοιοῦτον τὸ τοῦ Ἰωάννου περὶ τοῦ Ἰησοῦ· («Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι»). Ἦλαττοῦτο γάρ, οὐκ ἀποβαλὼν τι οὐπὲρ εἶχε μεγέθους· ἀντιπαράθεσι δὲ τῆς καθ' ὑπεροχὴν Χριστοῦ διδασκαλίας καὶ πολιτείας. Οὕτω νῦν τό, «ἐταπεινώθην», οὐ κατὰ ὕψους ἀφαίρεσιν εἶπεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μείζονος ἢ καθ' ἑαυτὸν θεωρίας.

(«Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης»). Ἐνόμενος, φησὶν, ὑπὲρ ἄνθρωπον, πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἐξηντέλισα. Ἡ γὰρ ἐκστασις τὴν ἀλλοίωσιν σημαίνει. Εἰρηκώς, φησὶν, ὡς «Ἐύαρεστήσω Κυρίῳ», εἶτα εἰδώς, ὡς πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δόλιοι· τούτου χάριν ἐταπεινούν ἑαυτὸν καὶ ἐσκληραγώγον ταῖς κακοπαθείαις, μήπως τῆς τοιαύτης ἐκπέσω στάσεως.

(«Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὀσίων αὐτοῦ»). Ἄλλη, φησὶν, οὐκ ἔσται ἡμῖν ἀμοιβὴ ὧν εἰλήφαμεν παρὰ Θεοῦ, ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπομεῖναι θάνατον, καὶ ταύτη μιμῆσθαι τὸν ἑαυτῶν Λεσπότην. Οὗτος δὲ δὴ ὁ θάνατος καὶ τῶν σφόδρα τιμίῳ ἔσται παρὰ Θεῶ.

(«ὦ Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σὸς καὶ υἱὸς τῆς παιδείας σου»). Θαρ-

μέ τὸ στόμα ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν ¹. Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, δι' αὐτὸ καὶ ὁμιλοῦμεν» ². Πνεῦμα πίστεως λέγει τὸ ἦθος τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον χορηγεῖ ὁ Θεὸς εἰς ὄσους ἔχουν πίστιν. Συμφωνεῖ δὲ μετὰ τὸ «ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα» καὶ τὸ παρόμοιον· «ἐὰν δὲν πιστεύετε, δὲν θὰ κατανοήσετε» ³. Πρῶτον πιστεύει τις, μετὰ κατανοεῖ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁμιλεῖ. Ὅταν δὲ, λέγει, ἀφοῦ ἐπίστευσα, ἐλάλησα διὰ μέγαρα πράγματα, τότε, βλέπων ὅτι οὐδὲν εἶμαι, «ἐταπεινώθην σφόδρα». Παρόμοιον εἶναι τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου περὶ τοῦ Ἰησοῦ· «Ἐκεῖνος πρέπει νὰ αὐξάνη, ἐγὼ δὲ νὰ σμικραίνω» ⁴. Ἐσμικρίνετο δὲ, χωρὶς νὰ χάνη τὸ μέγεθος τὸ ὁποῖον εἶχε, ἀλλὰ κατ' ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὴν ὑπερέχουσαν διδασκαλίαν καὶ πολιτείαν τοῦ Χριστοῦ. Παρομοίως καὶ ἐνταῦθα τὸ «ἐταπεινώθην» δὲν σημαίνει ἀφαίρεσιν ὕψους, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπερεκτίμησίν του.

2. «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης». Ἐπειδή, λέγει, εὐρέθην εἰς ὑπερανθρώπινον χῶρον, ἐπεριφρόνησα ὅλα τὰ ἀνθρώπινα. Ἡ ἐκστασις δηλαδὴ σημαίνει τὴν ἀλλοίωσιν. Ἀφοῦ εἶπα, λέγει, ὅτι «εὐαρεστήσω τῷ Κυρίῳ», καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἐνεθυμήθην ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ψεῦσται—διότι αἱ ἀνθρώπιναί σκέψεις εἶναι πονηραί—, διὰ τοῦτο ἐταπεινώσω τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸν ἐσκληραγώγουν μετὰ κακοπαθείας, διὰ νὰ μὴ ἐκπέσω ἀπὸ τὴν τοιαύτην θέσιν μου.

6. «Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὀσίων αὐτοῦ». Δὲν δυνάμεθα, λέγει, νὰ ἀμείψωμεν ἄλλως τὸν Θεὸν δι' ὅσα ἐλάβομεν ἀπὸ αὐτόν, εἰμὴ μόνον ὑπόμνοντες τὸν θάνατον δι' αὐτόν, μιμούμενοι καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τὸν Δεσπότην μας. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ θάνατος εἶναι ἐκ τῶν πλέον πολυτίμων (πραγμάτων) διὰ τὸν Θεόν.

7. «ὦ Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σὸς καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου».

2. Β' Κορ. 4, 13.

3. Ἦσ. 7, 9.

4. Ἰω. 3, 30.

ρῶν δοῦλον ἑαυτὸν εἶναι φησι κατὰ τὸν ἀπόστολον· παιδίσκης δὲ υἱόν, τῆς προτέρας εἰσαγωγῆς τῆς διὰ νόμον φησίν.

«Διέρρηξας τοὺς δεσμούς μου». Καὶ τίνες οἱ δεσμοὶ ἢ οἱ τῆς ἁμαρτίας, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Σειραῖς γὰρ ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκα-
5 στος σφίγγεται». «Σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως». Ὡς ἐν προκοπῇ γενόμενος τὰς μὲν δι' αἱμάτων παραιτεῖται, τὰς δὲ αἰνέσεως ἐπιτελεῖν ἐπαγγέλλεται.

«Τὰς εὐχὰς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω». Εὐχὰς τὰς ἐπαγγελίας φησί. Τί δὲ ἐπηγγείλατο, ἢ, τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου λαβὼν, ἐπι-
10 καλεῖσθαι αὐτοῦ τὸ ὄνομα; Ὁ καὶ ποιήσω, φησίν, ἐπειδὴν ἐν ταῖς θείαις αὐλαῖς γενοίμην· τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΣ'

Ἄλληλούια.

15 «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη . . . διτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς». Οὐκ ἄν, φησί, τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ἐτύγγανε τὰ ἔθνη, εἰ μὴ ἐπικρατέστερον τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν τὸ ἔλεος ἐγένετο τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἡ ἀλήθεια Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα»· ἦν γὰρ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ὑπέσχετο δέδωκε σωτη-
20 ρίαν. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν πρὸς Ῥωμαίους γραμμάτων ἀρξάμενος· «Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις»· καὶ πάλιν δέ· «Λέγω Χριστὸν Ἰησοῦν διάκονον γενέσθαι περὶ τομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ,
25 εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων· τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ

Ἐχων ἐμπιστοσύνην λέγει μὲ τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου ὅτι εἶναι δοῦλος· (ἀποκαλεῖται) δὲ υἱὸς δούλης, ἐννοῶν τὴν προηγουμένην προπαίδευσίν του διὰ τοῦ νόμου.

8. «Διέρρηξας τοὺς δεσμούς μου». Αὐτοὶ δὲ ἦσαν τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸ χωρίον· «ἕκαστος περισφίγγεται ἀπὸ τὰς ἀλυσίδας τῶν ἁμαρτιῶν του»¹. «Σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως». Ἐπειδὴ ἐπρόκοψε (πνευματικῶς), διακόπτει μὲν τὰς αἱματηρὰς (θυσίας), ὑπόσχεται δὲ νὰ προσφέρῃ τὰς δοξολογικάς.

9. «Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω». Εὐχάς λέγει τὰς ὑποσχέσεις. Ὑπεσχέθη δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἔλαβε τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου, θὰ ἐπικαλῆται τὸ ὄνομά του. Θὰ τὸ κάνω αὐτό, λέγει, ὅταν εὐρεθῶ εἰς τὰς θείας αὐλάς, δηλαδή εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἢ εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

116

Ἄλληλούια.

1 - 2. «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη . . . ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς». Δὲν θὰ ἐγίνετο, λέγει, τόσον μεγάλη μεταβολή, εἰς τὰ ἔθνη, ἂν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δὲν ἦτο ἐπικρατέστερον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μας. «Καὶ ἡ ἀλήθεια Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα»· διότι ἔδωσε τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποῖαν ὑπεσχέθη διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν. Τοῦτο (λέγει) καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς Ῥωμαίους· «Παῦλος, δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καλεσμένος ἀπόστολος, ξεχωρισμένος εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον προὔπεσχέθη διὰ τῶν προφητῶν του εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς»². ἄλλοῦ δὲ (λέγει)· «Λέγω δὲ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγίνε ὑπηρέτης τῆς περιτομῆς, διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς πατέρας καὶ νὰ δοξάσουν τὰ ἔθνη τὸν

2. Ῥωμ. 1, 1 - 2.

ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν». Ἐπειδὴ τοίνυν πεπλήρωκε τὰς ὑποσχέσεις ὁ τῶν ὅλων Θεός, καὶ ἦν ὑπέσχετο δέδωκε σωτηρίαν, καὶ ἀνέφξεν ἅπασιν τὰς τοῦ ἐλέους πηγάς, καὶ ὑμεῖς οἱ ἐξ Ἰουδαίων προσεληλυθότες, καὶ ὑμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότες, σύμφωνον ὑμνωδίαν κεράσαντες, τὸν εὐεργέτην ἀμείψασθε.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΖ'

Ἄλληλούια.

Ἑπόθεσις.

Διδάσκεται ὁ νέος λαὸς ὁ συνεστηκὸς ἐκ τε Ἰουδαίων καὶ τῶν
10 ἐθνῶν, ὡς ἓνα μόνον δεῖ ἐπικαλεῖσθαι βοηθόν, αὐτὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐν καιρῷ διωγμοῦ τὴν ἐπικουρίαν ζητεῖν πᾶσαν, τὴν ἐξ οὐρανοῦ παραπεμπομένην βοήθειαν· αὐτῷ τε ἀναφέρειν τῆς νίκης τὰ χαριστήρια· αἰτεῖν τε τὰς διὰ τῶν ἀρετῶν ὁδοὺς, καὶ πρὸς τούτοις ἅπασιν ἐξομολογεῖσθαι
15 τῷ Κυρίῳ τῷ ὀνομαζομένῳ λίθῳ· ἀπηγορευμένῳ μὲν παρὰ τῶν οἰκοδόμων γενομένῳ δέ εἰς κεφαλὴν γωνίας.

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Εἰπάτω δὲ οἶκος Ἰσραὴλ». Πρώτους αὐτοὺς τῆς ἐξομολογήσεως ἄρχεσθαι παρακελεύεται, ἅτε πρώτους κεκλημέ-
20 νους διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

«Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν». Δύο διδάσκει ὁ παρῶν στίχος, ὡς καὶ θλίψεως ἔχειν δεῖ τοὺς προσερχομένους τῇ πίστει, κατὰ τό, «Προσέρχη δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν μου εἰς πειρασμόν».
25 Καὶ θλιβόμενον μὴ ἕτερον ἐπικαλεῖσθαι βοηθόν ἢ αὐτὸν τὸν Κύ-

Θεόν διὰ τὸ ἔλεός του»¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχει πραγματοποιήσει τὰς ὑποσχέσεις του ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ ἔχει δώσει τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη, καὶ ἔχει ἀνοίξει τὰς πηγὰς τοῦ ἔλεους δι' ὄλους, καὶ σεῖς, ὅσοι προέρχεσθε ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμόν, καὶ σεῖς, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς ἐπιστεύσατε, συντονίσατε τοὺς ὕμνους σας ὥστε ν' ἀποτελέσουν ἀρμονίαν καὶ ἀνταμείψατε τὸν εὐεργέτην.

117

Ἄλληλούια.

Ἐπίθεσις.

Διδάσκειται ὁ νέος λαός, ὁ ὁποῖος σύγκειται ἀπὸ Ἰουδαίους καὶ ἔθνικοὺς, ὅτι πρέπει νὰ ἐπικαλῆται ὡς βοηθὸν μόνον ἓνα, αὐτὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ὥραν τοῦ διωγμοῦ νὰ ζητῆ ὄλην τὴν συμπαράστασίν του, τὴν βοήθειαν τὴν ἀποστελλομένην ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ αὐτὸν νὰ εὐχαριστῆ διὰ τὴν νίκην· ἐπίσης νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ὁμολογῆ τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται λίθος, τὸν ὁποῖον ἀπέρριψαν μὲν οἱ οἰκοδόμοι, ἀλλ' ἔγινε κεφαλὴ γωνίας.

1 - 4. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Εἰπάτω δὴ Ἰσραὴλ»: Τοὺς προφήτας νὰ ἀρχίσουν αὐτοὶ πρῶτοι τὴν ὁμολογίαν, ἀφοῦ αὐτοὶ πρῶτοι ἐκλήθησαν μὲ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα.

5 - 9. «Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν». Ὁ παρῶν στίχος διδάσκει δύο πράγματα: ὅτι, πρῶτον, ὅσοι προσέρχονται εἰς τὴν πίστιν θὰ ἔχουν θλίψεις, συμφώνως πρὸς τὸ χωρίον: «Ὅταν προσέρχεσαι διὰ νὰ ὑπηρετήσῃς τὸν Κύριον, ἐτοίμασε τὴν ψυχὴν σου διὰ πειρασμόν»². Καί, δεύτερον, ὅταν θλίβεται (ὁ πιστὸς) νὰ μὴ ἐπικαλῆται ὄλ-

2. Σοφ. Σειρ. 2, 1.

ριον, ὃς καὶ τὴν θλίψιν ἡμῶν εἰς εὐρυχωρίαν ἄγει πολλήν. Τῶν μικρῶν γὰρ πόνων μεγάλας ἀποληψόμεθα τὰς ἀμοιβάς.

«Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με . . . Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμνῶσάν με αὐτούς». Ὁ 5 μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ λαὸς μόνον ἐκάλει τὸν Θεόν, καὶ τὸ ὄνομα λέγων αὐτοῦ ἡμύνητο τοὺς φαινομένους καὶ ἀφανεῖς πολεμίους· οἱ δὲ τούτοις ἐπιβουλεύοντες ἄνθρωποι μόναις θαρροῦσιν ἀρχαῖς τε καὶ δυναστείαις ἀνθρώπων. Τὸ δέ, «πάντα τὰ ἔθνη», ὑπερβολικόν· τὴν γὰρ Ἰουδαίαν πᾶσαν ἐκύκλων πάντα τὰ ἔθνη. Ἡ παρέοικε τῷ· 10 «Εἰς τὰς πρωίας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς»· δηλαδὴ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς ὑπὸ δαιμόνων ἐπαγομένους, καὶ λόγους ἐπαφεῖεν σοφιστικούς. Ταῦτα γὰρ ἀνατρέφει τὰ ἔθνη. Ἔσθ' ὅτε καὶ ἀναιρεῖται τούτους ἐπικλήσει Θεοῦ, τὰς παθητικὰς ἐκκόπτων ὀρμάς, καὶ λόγους ἀνατρέπων σοφιστικούς. Οἱ δὲ κηφήνες, 15 ταῖς μελιτταῖς παρεοικότες, ὡς καὶ λανθάνειν τοὺς ἀγνοοῦντας, οὐ κέντρον ἔχουσιν, οὐκ ἐργάζονται μέλι· σῶμα δὲ μεῖζον ἔχοντες, τῶν μελιττῶν τὸ ἔργον ἐσθίουσιν· οὐς καὶ διαφθείρουσι μετ' ἀλλήλων αἱ μελιτταὶ συνιστάμεναι. Ἔστιν οὖν ἡ Ἐκκλησία μέλισσα μελιττουργὸς δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ προτιμῶσα σοφίαν· ἥς τοὺς πόνους 20 βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται, καίπερ ἀσθενοῦς ὁδοῦ· κατὰ τό, «Μὴ ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης» ἔχειν τὸ κήρυγμα. Ὅπως ἔχει τὸ κέντρον ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως Θεοῦ, τὸν τῆς πίστεως ἔχουσα λόγον· ὡς καὶ ἀναιρεῖν τὰς αἰρέσεις, καθάπερ κηφήνας, ἐλέγχω ταύτας διχοτομοῦσα τῆς ἀ- 25 ληθείας. Μία μὲν ἡ ἰμῆσασα τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μέλισσα· πολλὰ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀπέστησαν· οὐ μέλισσαι, ἀλλ' ὡς μέλισσαι κηφήνες ὑπάρχουσαι· βουλόμενοι τῆς μιᾶς ἀναλωσαὶ τὸ

λον βοηθόν πλὴν τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος καὶ μεταβάλλει τὴν θλίψιν μας εἰς μεγάλην ἄνεσιν. Διότι θὰ ἀπολαύσωμεν μεγάλας ἀμοιβὰς διὰ τοὺς μικροὺς κόπους.

10 - 14. «Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με . . . Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς». Πράγματι ὁ μὲν λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐπεκαλεῖτο μόνον τὸν Θεὸν καὶ λέγων τὸ ὄνομά του ἀπέκρουεν τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς ἐχθροὺς· ὅσοι ὁμως ἀνθρώποι τὸν ἠχθρεύοντο εἶχον ἐμπιστοσύνην μόνον εἰς ἀνθρωπίνας ἀρχὰς καὶ δυναστείας. Τὸ δὲ «πάντα τὰ ἔθνη» εἶναι σχῆμα ὑπερβολῆς· διότι ὀλόκληρον τὴν Ἰουδαίαν ἐκύκλωναν ὅλα τὰ ἔθνη. Ἡ ὁμοιάζει πρὸς τὸ ρητόν· «Κατὰ τὰς πρῶιν ἀσπιδῶν ἐφόρευσα ὅλους τοὺς ἀμαρτωλοὺς τῆς γῆς»¹, δηλαδὴ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, τοὺς ὁποῖους φέρουν οἱ δαίμονες, καὶ τὰ σοφιστικὰ ψευδοεπιχειρήματά των. Αὐτὰ, προφανῶς, τὰ ἔθνη θὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν. Ἐνίοτε μάλιστα τοὺς ἐξαφανίζει μὲ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ, ἐκριζώνων τὰς ὁρμὰς τῶν παθῶν καὶ ἀνατρέπων τὰ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα. Οἱ δὲ κηφῆνες, ὁμοιάζουν μὲ τὰς μέλισσας, ὥστε μάλιστα νὰ συγχέωνται ἀπὸ τοὺς μὴ εἰδικούς, δὲν παράγουν ὁμως μέλι· ἔχουν μεγαλύτερον σῶμα, τρώγουν δὲ τὸν κόπον τῶν μελισσῶν· διὰ τοῦτο αἱ μέλισσαι, ἀφοῦ συνασπισθοῦν, τοὺς φονεύουν. Μέλισσα, λοιπόν, εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία παράγει τὸ μέλι τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ· τοὺς κόπους τῆς νέμονται βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται διὰ νὰ ὑγιαίνουν, παρ' ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀσθενής, ἀφοῦ τὸ κήρυγμά της «δὲν εἶναι διὸ πειστικῶν λόγων ἀνθρωπίνης σοφίας»². Διαθέτει ὁμως καὶ κεντρὴ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔχει τὸν λόγον τῆς πίστεως· δι' αὐτοῦ ἀνατρέπει τὰς αἰρέσεις, ὡσάν κηφῆνας, διχοτομοῦσα αὐτὰς μὲ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀληθείας. Μία εἶναι ἡ μέλισσα, ἡ ὁποία ἐτίμησε τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ πολλαὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ· δὲν ἦσαν μέλισσαι, ἀλλ' ἦσαν κηφῆνες, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ κατα-

2. Α' Κορ. 2, 4.

μέλι, καὶ ὡσεὶ πῦρ ἐν ἀκάνθαις ἐκκαίονται· τὸ γὰρ αἰσχρὸν ἐπιθυμιῶν οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων ἐκκαίουσι πῦρ· καθὼς φησιν ὁ Παῦλος· «Τὰ γὰρ κρυφῆ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρὸν ἐστι καὶ λέγειν». Ἀκάνθας δὲ τὰς ἡδονὰς ἠρμήνευσε τὸ Εὐαγγέλιον ὧν τοὺς 5 λόγους ὁ τὸν Θεὸν καλῶν ἀνατρέπει. Τὰ γὰρ δπλα αὐτοῦ οὐ σαρκικά, «ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ καθαιροῦντα πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ».

«Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων». Ὡς ἤδη ἀνηρημένων τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τῶν κατὰ καιροὺς διωξάντων τὸν τοῦ Θεοῦ λαόν, εἰκότως λοιπὸν τῆς ἀγαλλιάσεως αἱ φωναὶ ἀκούονται, καὶ οὐχ ἐτέρωθί που ἢ ἐν ταῖς τῶν δικαίων σκηναῖς.

«Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν». Αὕτη ἡ τῆς ἐγαλλιάσεως φωνὴ ἢ γενομένη παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ὁμολογεῖν, ὅτι αὕτη μόνη ἡ τοῦ Κυρίου δύναμις τοὺς ἀγωνιζομένους διέσωσε καὶ ὑψηλότερους ἀπέδειξεν.

«Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης». Πύλας δικαιοσύνης τὰς κατ' ἀρετὴν νοήσεις προκοπὰς, αἷς καὶ ὀδεύουσιν οἱ τοὺς καιροὺς τῶν θλίψεων ὑπομείναντες. «Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ». Οἱ διὰ τῶν ἀρετῶν περιπατοῦντες εἰς ἐκείνην ἀπαντήσουσι τὴν πύλην, τὴν εἰς αὐτὴν ἄγουσαν τὴν τοῦ Κυρίου θεωρίαν. Καὶ ποία αὕτη ἢ τῆς καρδίας καθαρότης; «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι τὸν Θεὸν ὄψονται».

«Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας». Σοὶ αὐτῷ τῷ γεγονότι δι' ἡμᾶς λίθῳ ἀπηγορευμένῳ ἀπεδοκίμασαν μὲν οἱ οἰκοδομοῦντες· μετὰ δὲ τὴν τῶν ἔθνῶν μεταβολὴν ἑτέρας γωνίας κεφαλὴ γέγονας· καὶ ποία αὕτη; «Συνῆψε τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον».

ναλώσουν τὸ μέλι τῆς μιᾶς καὶ διὰ τοῦτο καίονται ὅπως αἱ ἀκάνθαι ὑπὸ τοῦ πυρός· διότι οἱ αἰρετικοὶ καίουν τὸ αἰσχρὸν πῦρ τῶν ἐπιθυμιῶν, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι ὅσα πράττουν αὐτοὶ κρυφίως εἶναι ἐντροπὴ καὶ νὰ λεχθῶν»¹. Τὸ Εὐαγγέλιον δὲ ἐρμήνευσε τὰς ἀκάνθας ὡς ἡδονάς· τὰ ἐπιχειρήματά των δὲ τὰ ἀνατρέπει ὁποῖος ἐπικαλεῖται τὸν Θεόν. Διότι τὰ ὄπλα του δὲν εἶναι σαρκικά, «ἀλλὰ ἔχουν θείαν δύναμιν καὶ γκρεμίζουν κάθε ὑψωμα, τὸ ὁποῖον ὀρθώνεται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ»².

15. «Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων». Ἐπειδὴ ἤδη κατετροπώθησαν οἱ νοητοὶ ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς ἐδίωξαν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, εὐλόγως ἀκούονται λοιπὸν αἱ φωναὶ τῆς χαρᾶς καὶ ὄχι ἀλλοῦ που, ἀλλ' εἰς τὰς κατοικίας τῶν δικαίων.

16. «Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν». Ἡ φωνὴ χαρᾶς ἡ ἀκομομένη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι αὕτη, ἡ ὁμολογία δηλαδὴ ὅτι μόνον αὕτη ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου ἔσωσεν ὅσους ἠγωνίζοντο καὶ τοὺς ἀνέδειξεν ἰσχυροτέρους.

19 - 20. «Ἄνοιξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης». Πύλας δικαιοσύνης νὰ ἐννοήσης τὴν πρόοδον εἰς τὴν ἀρετὴν, τὴν ὁποῖαν βαδίζουν ὅσοι ὑπέμειναν τὰς περιόδους τῶν θλίψεων. «Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ». Ὅσοι βαδίζουν εἰς τὰς ἀρετὰς θὰ συναντήσουν ἐκείνην τὴν πύλην, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ εἰς τὴν θέαν τοῦ Κυρίου. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ καθαρότης τῆς καρδιάς. «Μακάριοι οἱ καθαροὶ εἰς τὴν καρδίαν, διότι θὰ ἴδουν τὸν Θεόν»³.

22. «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας». Οἱ οἰκοδόμοι σὲ ἀπεδοκίμασαν, σὲ ὁ ὁποῖος ἔγινες χάριν ἡμῶν ἀπερριμμένος λίθος· μετὰ ὁμῶς τὴν ἐπιστροφήν τῶν ἔθνῶν ἔγινες ἐπιστέγασμα ἄλλης γωνίας· ποία δὲ εἶναι αὕτη; «Συνήνωσε τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα νέον ἄνθρωπον»⁴.

2. Β' Κορ. 10, 4 - 5.

3. Ματθ. 5, 8.

4. Ἐφ. 2, 15.

«Αὕτη ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος». Καὶ τίς ἄν εἶη, ἡ ἡ ἀναστάσιμος τοῦ Κυρίου ἡμέρα; Ποία δὲ αὕτη ἡμέρα ἀλλ' ἡ ἡ σωτήριος τῶν ἔθνων ἀπάντων, καθ' ἣν ὁ ἀποβληθεὶς λίθος γέγονεν εἰς κεφαλὴν γωνίας; Σημαίνει δὲ ὁ λόγος τὴν ἀναστάσιμον τοῦ
5 Σωτῆρος ἡμῶν, τὴν γε ἐπώνυμον αὐτοῦ γενομένην, δηλαδὴ Κυριακήν.

«ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε, εὐδόωσον δὴ. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Τοῦτο καὶ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις δοξολογία ἐπὶ τίνα φέρεσθαι ἐδίδαξεν. Τὸ δέ, «Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς
10 ἐξ οἴκου Κυρίου», ταῦτα οἱ προφηταὶ φασὶ πρὸς τοὺς πιστεύοντας τῷ Χριστῷ. Μακαρίους, φασίν, ἀποκαλέσομεν ὑμᾶς, ὅτι δὴ οἶκος γεγόνατε πνευματικός· ἐνοικεῖ γὰρ ἐν ὑμῖν ὁ Κύριος. «Συστήσαθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσι. Συστήσαθε ἑορτὴν». Συνιέναι κελεύει τοὺς προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ πληροῦν τὴν θείαν σκηνήν,
15 ὡς καὶ μέχρι τῶν κεράτων φθάνειν τοῦ θυσιαστηρίου διὰ τὸ πληθός. Πυκάζοντα δὲ τὰ χερουβίμ φησι, τὰ ἐπισκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· τοῦτο γὰρ ἐστι τό, «πυκάζουσι». Πυκάζειν γὰρ τὸ σκέπειν. Τὰ χερουβίμ δὲ ἔσκεπον ταῖς πτέρυξι τὸ ἱλαστήριον.

«Θεός μου εἰ σὺ καὶ ἐξομολογήσομαί σοι». Ταύτην ἀναφέρειν
20 τῷ Σωτῆρι Χριστῷ διδάσκονται τὴν φωνήν.

ΡΙΗ'

Ἱ Αλληλουία.

Ἱ Υπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῶν ἁγίων διαγράφει τὴν πολιτείαν, τοὺς ἀγῶνας,
25 τὰς θλίψεις, τὰ σκάμματα, τὰς τῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεις, τοὺς

1. Ἡ ὀνομασία «Κυριακή» μαρτυρεῖται ἤδη ὑπὸ τῆς Ἱ Αποκαλύψεως 1,10.

2. Ὁ Μ. Ἱ Αθανάσιος ἀναφέρεται εἰς τὰ χρυσᾶ δύο χερουβίμ, τὰ ὅποια

24. «Αὕτη ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος». Εἶναι δὲ αὐτὴ ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Αὕτη εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας ὄλων τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀπορριφθεὶς λίθος μετεβλήθη εἰς ἐπιστέγασμα γωνίας. Τὸ λεγόμενον σημαίνει τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρός μας, ἡ ὁποία καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα του, δηλαδὴ τὴν Κυριακὴν ¹.

25 - 27. «ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε, εὐδώσον δὴ. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Εἰς ποῖον ἀναφέρεται τοῦτο, ἐδίδαξεν ἡ δοξολογία εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὸ δὲ «Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου», αὐτὰ τὰ λέγουν οἱ προφῆται εἰς ὄσους πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν. Θὰ σᾶς ἀποκαλέσωμεν, λέγει, μακαρίους, διότι ἔχετε γίνεαι πνευματικὸς ναός, διότι κατοικεῖ μέσα σας ὁ Κύριος. «Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσι. Συστήσασθε ἑορτὴν». Προτρέπει ὄσους προσῆλθαν εἰς τὴν πίστιν νὰ εἶναι συνετοὶ καὶ νὰ γεμίσουν τὴν θείαν σκηνὴν, ὥστε νὰ φθάσουν μέχρι τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου, ἕνεκα τοῦ πλήθους. Πυκάζοντα δὲ λέγει τὰ χερουβίμ, τὰ ὁποῖα ἐπισκιάζουν τὸ θυσιαστήριον· αὐτὸ σημαίνει τὸ «πυκάζουσι». Πυκάζειν δηλαδὴ λέγει τὸ σκεπάζειν. Τὰ χερουβίμ δὲ ἐσκεπάζον μὲ τὰς πτέρυγας τῶν τὸ θυσιαστήριον ².

28. «Θεὸς μου εἰ σὺ καὶ ἐξομολογήσομαί σοι». Διδάσκονται νὰ λέγουν αὐτὸν τὸν ὕμνον πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν.

118

Ἄλληλούια.

Ὑπόθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν περιγράφει τὴν πολιτείαν τῶν ἁγίων, τοὺς ἀγῶνας, τὰς θλίψεις, τοὺς λάκκους καὶ τὰς ἐπιθέσεις

Ἰστάμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκατέρωθεν τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης, ἐκάλυπτον αὐτὴν διὰ τῶν περὺγων τῶν. Ἡ κιβωτὸς δ' ἐφυλάσσετο εἰς τὰ ἁγία τῶν ἁγίων, τὸ κατ' ἐξοχὴν θυσιαστήριον τοῦ ναοῦ.

μυρίους ὑποβαλλομένους λογισμούς, τὰς παγίδας, τὰ θήρατρα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ δι' ὧν περιγέγονται, τὸν νόμον, τὰ λόγια, τὴν ὑπομονήν, τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν· ἔπειτα τὰ μετὰ τοὺς πόνους, βραβεῖα, τοὺς στεφάνους τὰς ἀμοιβάς.

5 «Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ». Ὁ μηδαμῆ μηδαμῶς ἁμαρτάνων, οὗτος ἂν εἴη ἄμωμος καὶ μὴν καὶ μακάριος.

«Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν». Οὐ γὰρ δεῖ ποτὲ μὲν κατορθοῦν τὸν νόμον, ποτὲ δὲ παραβάτην γενέσθαι. Τί γὰρ κέρδος τοῦ ἐξερευνησαί
10 τὰ μαρτύρια αὐτοῦ ἀπλῶς, καὶ ἐξ ὅλης δὲ καρδίας τὸν Θεὸν μὴ ἐκζητεῖν;

«Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν». Οὐκοῦν τὸν θεῖον νόμον οὐκ οἶδεν ὁ ἁμαρτάνων· τὸ γὰρ γινώσκειν ἐστὶ τὸ ἐργάζεσθαι αὐτόν.

15 «Σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου φυλάξασθαι σφόδρα. Ὁφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου». Γνούς, ὡς τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας χωρὶς οὐ δυνατόν τινα φύλακα γενέσθαι τοῦ νόμου, εὐχῆ τοῦτο ἑαυτῷ κατορθοῖ· τό, «ὄφελον», ἀντὶ τοῦ, γένοιτο, κεῖται.

20 «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας». Μετὰ τὴν εὐχὴν καὶ τὸ ἀπὸ προαιρέσεως τίθησιν. Ἀρχὴ δὲ τῆς σωτηρίας ἡ ἐξομολόγησις.

«Μὴ με ἐγκαταλείπῃς ἕως σφόδρα». Πάλιν τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται.

25 «Ἐν τινι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ»; Πολλῶν, φησὶν, ἐστὶν ἡ νεότης σκανδάλων μεστή. Πῶς οὖν τις ταῦτα ὑπερέβη, ἢ διὰ τοῦ ἔχειν τὴν μνήμην τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους διαπαντός; Ἡ γὰρ ἔννοια τοῦ θείου νόμου καὶ καθαρτικὴ καὶ φυλακτικὴ πάντως ἐστίν.

30 «Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε». Εἰ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, φησί, τοὺς Σατανικοὺς ἐκδῦναι παρασκευάζει βρόχους, ἐγὼ δι' ἔμμαντοῦ ὅλην τὴν διάνοιαν ἀνέθηκά σοι τῷ Θεῷ· ἄξιός εἰμι τῶν ὧν ἔξω μὴ μένειν ἐντολῶν. Ἄ φησι, μὴ ἀπογνήσῃ τις ἢ πρὸς

τῶν δαιμόνων, τοὺς μυρίους ὑποβολίμαίους λογισμούς, τὰς παγίδας, τὰ δόκανα· ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων διασώζονται, τὸν νόμον, τὰ λόγια, τὴν ὑπομόνην, τὴν ἄνωθεν βοήθειαν· ἔπειτα ὅσα (ἔπονται) τῶν κόπων, τὰ βραβεῖα, τοὺς στεφάνους, τὰς ἀμοιβάς.

1. «Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδοῖς». Ὅποιος κατ' οὐδένα τρόπον ἁμαρτάνει, αὐτὸς εἶναι ἄμωμος βεβαίως καὶ μακάριος.

2. «Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν». Δὲν πρέπει βεβαίως ἄλλοτε μὲν νὰ τηρῆ τις τὸν νόμον, ἄλλοτε δὲ νὰ γίνεται παραβάτης. Ποῖον εἶναι ἄλλωστε τὸ κέρδος ὅταν ἀρκῆται μὲ τὴν ἀπλήν ἔρευναν τοῦ νόμου καὶ δὲν ἀναζητῆ μὲ ὅλην τὴν καρδίαν του τὸν Θεόν;

3. «Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν». Δὲν γνωρίζει συνεπῶς τὸν θεῖον νόμον ὁ ἁμαρτωλός· διότι γνῶσις σημαίνει τὴν τήρησιν αὐτοῦ.

4 - 5. «Σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου φυλάξασθαι σφόδρα. Ὅφελον κατευθυνθεῖσαν αἱ ὁδοὶ μου τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου». Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἄνευ τῆς θείας βοήθειας οὐδεὶς δύναται νὰ τηρήσῃ τὸν νόμον, κάνει εἰς τὸν ἑαυτόν του αὐτὴν τὴν εὐχὴν· τὸ «ὄφελον» ἐτέθη δηλαδὴ ἀντὶ τοῦ «γένοιτο».

7. «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας». Μετὰ τὴν προσευχὴν ἐκθέτει ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν προαίρεσίν του. Ἀρχὴ δὲ τῆς σωτηρίας εἶναι ἡ ἐξομολόγησις.

8. «Μὴ με ἐγκαταλείπῃς ἕως σφόδρα». Ἐπικαλεῖται καὶ πάλιν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

9. «Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ»; Ἡ νεότης, λέγει, εἶναι πλήρης ἀπὸ πολλοὺς πειρασμούς. Πῶς ἄλλως δὲ δύναται νὰ τοὺς νικήσῃ, εἰμὴ ἔχων πάντοτε εἰς τὴν μνήμην τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ; διότι ἡ ἐνασχόλησις τοῦ νοῦ μὲ τὸν θεῖον νόμον ὁπωσδήποτε καθαρίζει καὶ διαφυλάσσει.

10. «Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε». Ἀφοῦ, λέγει, ἡ μνεῖα τοῦ Θεοῦ συντελεῖ εἰς τὴν διάσπασιν τῶν παγίδων τοῦ σατανᾶ, ἐγὼ δὲ ἔχω ἀφοσιώσει ὅλον μου τὸν νοῦν εἰς σέ, τὸν Θεόν, ἀξίζω νὰ μὴ μείνω ἐκτὸς τῶν ἐντολῶν σου. Λέγει δ' αὐτά, διὰ

ὅπερ ἐροῦμεν, ἐπιθυμία τῇ περὶ τὸν νόμον χρώμενοι· δέδωκε τὴν ἀσυνεσίαν ἢ πολλοῖς τὴν σπουδὴν εἰς τοῦναντίον περιίστησι, καὶ ἐν οἷς δοκοῦσι κατορθοῦν ἐσφάλησαν, κατὰ τὸ λεγόμενον παρὰ Σολομῶνι· («Ἔστιν ὁδὸς ἣ δοκεῖ παρὰ ἀνθρώποις ὀρθὴ εἶναι· τὰ δὲ 5 τελευταῖα αὐτῆς ἐρχεται εἰς πυθμένα ἄδου»). Οὐκοῦν ὅστις ἐξ ἡμισείας καρδίας τὸν Θεὸν ἐπιζητεῖ, νῦν μὲν αὐτῷ, νῦν δὲ τῷ κόσμῳ σχολάζειν βουλόμενος, τοῦτον ἀποβάλλει τῶν οἰκείων ἐντολῶν, ὡς στρατιώτῃ ἀδόκιμον.

(«Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυφα τὰ λόγια σου»). Εἰ μὴ γὰρ καθά-
 10 περ ἐν θησαυροῖς τις τῇ καρδίᾳ ἐναποκλείσῃ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, ἐρχεται ὁ κακοῦργος καὶ ἀρπάζει αὐτάς. Ἀμαρτάνει τῷ Θεῷ ὁ ἀξιωθεὶς λογίων ἀπορρητοτέρων, καὶ κρύπτεσθαι ἀπὸ τῶν πολλῶν ἀξίων, καὶ μὴ κρύπτων αὐτὰ ἀπ' ὧν δεῖ. Κίνδυνος γὰρ οὐ μόνον τὸ τὰ ψευδῆ λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ ἀληθῆ, ἐπὶ ὅλως ἂ μὴ δεῖ
 15 ἀπαγγεῖλαι τις· «Οὐ γὰρ δεῖ τοὺς μαργαρίτας βάλλεσθαι ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, οὐδὲ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κύνιν»).

(«Ἐὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου»). Αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς τῆς ἀπὸ τοῦ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητῆσαι τὸν Θεόν, εὐλογεῖ αὐτόν, εὐχαριστῶν ἤδη ἐφ' οἷς ἤξιώ-
 20 θη· καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖ μαθεῖν τίνα νοῦν ἔχει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

(«Ἐν τοῖς χεῖλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου»). Ἄ μὲν ἐχρῆν κρύπτειν ἔκρυπτον, φησὶν, ἂ δὲ ἐξαγγέλλειν ἐξήγγελον· ὅτι τῷ σῶ κριτηρίῳ τοὺς πάντας παραστήναι
 25 δεῖ· ἵνα κομισώμεθα πρὸς ἂ ἐπράξαμεν.

νά μή ἀπογοητευθῆ τις δι' ὄσων· θὰ εἴπωμεν ἐπιθυμοῦντες τὴν τήρησιν τοῦ νόμου· ἔδωσε δὲ τὴν ἔλλειψιν φρονήσεως ἢ ἔφερεν εἰς τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα τὴν σπουδὴν πολλῶν, ὥστε νὰ σφάλουν δι' ὄσων ἐθεώρουν κατορθώματα, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σολομῶντος· «Υπάρχει ὁδός, τὴν ὁποῖαν οἱ ἄνθρωποι νομίζουν ὀρθήν· τὸ τέλος τῆς ὁμῶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἄβυθου»¹. Ὅποιος λοιπὸν ἀναζητεῖ μὲ «μισὴν καρδίαν» τὸν Θεὸν καὶ θέλει ν' ἀφοσιώνεται ἄλλοτε μὲν εἰς αὐτὸν ἄλλοτε δὲ εἰς τὸν κόσμον, αὐτὸν τὸν ἐκδιώκει ἀπὸ τὰς τάξεις του ὡς στρατιώτην ἀνάξιον.

11. «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγια σου». Ἐὰν δηλαδὴ δὲν κλείσῃ καλῶς ὡς εἰς θησαυροφυλάκιον εἰς τὴν καρδίαν του τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἔρχεται ὁ κακοποιὸς καὶ τὰς ἀρπάζει. Ἀμαρτάνει δὲ ἔναντι τοῦ Θεοῦ ὁποῖος ἐνῶ ἠξιώθη ν' ἀκούσῃ τὰ πλέον ἀπόρρητα λόγια, τὰ ὁποῖα ἀρμόζει νὰ ἀποκρύπτονται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, παρὰ ταῦτα δὲν τὰ ἀποκρύπτει ἀπὸ ὄσους πρέπει. Διότι εἶναι ἐπικίνδυνον ὄχι μόνον τὸ νὰ λέγῃ τις ψεύδη, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὴν ἀλήθειαν, ἂν εἴπη δημοσίως ὅσα οὐδόλως ἐπιτρέπεται νὰ εἴπῃ· «Διότι δὲν πρέπει νὰ ρίπτωμεν τοὺς μαργαρίτας εἰς τοὺς χοίρους οὔτε νὰ δίδωμεν τὰ ἄγια εἰς τοὺς σκύλους»².

12. «Εὐλόγητός εἶ, Κύριε, δίδάξόν με τὰ δικαιώματά σου». Αἰσθανόμενος τὴν προκοπὴν του ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἀνεζήτησε μὲ ὄλην τὴν καρδίαν του τὸν Θεόν, τὸν εὐλογεῖ καὶ τὸν εὐχαριστεῖ δι' ὅσα τὸν ἠξίωσε μέχρι τῶρα· παρακαλεῖ δὲ νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτὸν ποῖον νόημα ἔχουν αἱ ἐντολαὶ του.

13. «Ἐν τοῖς χεῖλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου». Ὅσα ἔπρεπε νὰ κρύπτω, λέγει, τὰ ἀπέκρυπτα καὶ ἀνήγγειλα ὅσα ἔπρεπε ν' ἀναγγείλω· διότι εἰς τὸ δικαστήριόν σου πρέπει νὰ παρουσιασθῶμεν ὄλοι, διὰ νὰ λάβωμεν ἀναλόγως πρὸς ὅσα ἐπράξαμεν.

«*Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθη, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ*». *Τίς ὁ κατὰ Θεὸν πλοῦτος παιδεύεται· διὸ φησὶ· Οὐδὲν με εἶλεν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, οὐ χρυσός, οὐκ ἀξίωμα, οὐ δυναστεία· ἀντὶ δὲ πάντων ἔμοι τὰ μαρτύριά σου, εὐφροσύνη καὶ πλοῦτος.*

5 «*Ἐν τοῖς δικαίωμασί σου μελετήσω· οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου*». *Οὐ μέχρι λέξεως ἢ μελέτης· ἀλλὰ τὸν νενοηκότα ποιεῖ αὐτά. Οὐ γὰρ ἀκροαταὶ δικακομάτων Θεοῦ δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ αὐτῶν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτε τις αὐτῶν ἐπιλήσεται.*

10 «*Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ζήσόν με*». *Καὶ τί βούλεται ἀντιδοθῆναι αὐτῷ ἀνθ' ὧν εἰσενέγκατο, εἰς τὸ φωτισθῆναι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, εἰς τὸ γινῶναι τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ; («Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου*»). *Οὐκ οἰκείαν, φησί, τὴν ἐν τῷ βίῳ πεποίημαι ματαιότητα· διὸ αἰτῶ γινῶσιν τῶν θείων δέξασθαι ἐντολῶν· αἱ μὲν γὰρ γνωσταὶ εἰσιν· αἱ δὲ ἄγνωστοι γνωσταὶ μὲν ὡς τό, «Οὐ φονεύσεις», καὶ τὰ ἕτερα· ἄγνωστοι δὲ τό, τίνος χάριν ἐν τῇ ὁγδόῃ ἡμέρᾳ τὰ βρέφη περιτέμνεται· ἢ, τίνος χάριν ὑπὲρ ἀρτιγεννήτων ἀναφέρονται θυσίαι.*

20 «*Ἐπετίμησας ὑπερηφάνοις*». *Ὁ ἀντιτασσόμενος τοῖς ὑπερηφάνοις, οὗτος καὶ ὑπερηφάνοις ἐπιτιμᾷ. Κύριος δὲ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, Κύριος ἄρα καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις ἐπιτιμᾷ.*

«*Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν*». *Οἱ ἀσεβεῖς ἐν καιρῷ διωγμοῦ ὄνειδίζοντες ἐξουδενήσουσί με. Αἰτοῦμαι οὖν ἵνα μάταια γένωνται τὰ κατ' ἐμοῦ ὄνειδη. Καὶ εἴ ποτε, φησί, πεφρόνηκα κατὰ τῆς σαρκός, ἀλλ' ἐπιστρέψας αἰτῶ τοῖς θεοῖς ζωοποιηθῆναι λόγοις.*

«*Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν*». *Διὰ*

14. «Ἐν τῇ ὁδοῦ τῶν μαρτυριῶν σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλοῦτῳ». Διδάσκει ποῖος εἶναι ὁ κατὰ Θεὸν πλοῦτος· διὰ τοῦτο λέγει· Οὐδὲν μὲ προσείλκυσεν εἰς τὸν παρόντα βίον, οὔτε χρυσὸς οὔτε ἀξίωμα οὔτε δύναμις· ἀντὶ δλων αὐτῶν δι' ἐμὲ χαρὰ καὶ πλοῦτος εἶναι αἱ ἐντολαὶ σου.

16. «Ἐν τοῖς δικαιοῦμασί σου μελετήσω· οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου». Ἡ μελέτη δὲν (περιορίζεται) εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ διὰ τῆς κατανοήσεως εἰς τὴν πράξιν. «Διότι δὲν δικαιώνει ὁ Θεὸς τοὺς ἀκροατὰς τῶν ἐντολῶν του, ἀλλὰ δσους τὰς τηροῦν ἐμπράκτως». Διότι τοιοῦτοτρόπως οὐδέποτε λησμονεῖται κάποια ἀπὸ αὐτάς.

17 - 18. «Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ζῆσόν με». Καὶ τί ἐπιθυμεῖ νὰ τοῦ ἀνταποδοθῆ δι' ὅσα προσέφερε, παρὰ νὰ φωτισθῆ ὁ νοῦς του καὶ νὰ γνωρίσῃ τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ; «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου». Δὲν ἔχω προσκολληθῆ, λέγει, εἰς τὴν ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων· διὰ τοῦτο ζητῶ νὰ γνωρίσω τὰς θείας ἐντολάς, διότι ἄλλαι μὲν μοῦ εἶναι γνωσταί, ἄλλαι δὲ ἀγνωστοί· γνωσταὶ μὲν αἱ ἐντολαὶ ὅπως τὸ «Οὐ φονεύσεις»¹ καὶ τὰ λοιπὰ· ἀγνωστοὶ δὲ ἄλλαι, ὅπως λ.χ. διατί τὰ βρέφη περιτέμνονται κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἢ διατί προσφέρονται θυσίαι διὰ τὰ νεογέννητα.

21. «Ἐπετίμησας ὑπερηφάνους». Αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀντιτάσσεται εἰς τοὺς ὑπερηφάνους, αὐτὸς καὶ ἐπιτιμᾷ τοὺς ὑπερηφάνους. Ὁ Κύριος δὲ ἀντιτάσσεται εἰς τοὺς ὑπερηφάνους, ἄρα ὁ Κύριος καὶ ἐπιτιμᾷ τοὺς ὑπερηφάνους.

22. «Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν». Οἱ ἀσεβεῖς θὰ μὲ ἐξουδενώσουν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ διωγμοῦ διὰ τῆς περιφρονήσεως. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ ἀποβοῦν μάταιοι οἱ ἐναντίον μου καταφρονήσεις. Καὶ ἂν κάποτε, λέγει, εἶχα σαρκικὸν φρόνημα, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν μου ζητῶ νὰ ζωοποιηθῶ μὲ τὰ θεία λόγια.

23 - 24. «Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες καὶ κατ' ἐμοῦ κατε-

τοῦτο, φησίν, ἤτησα περὶ αἰρεῖσθαι τὸ ὄνειδος, ἐπεὶ ἔργον εἶχον τὸ λαλεῖν κατ' ἐμοῦ. Πλὴν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς ἀδικίας ταῦτα ποιούντων, ὁ τοῦ Θεοῦ δούλος οὐκ ἀφίσταται τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ· τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους, ἅπερ ἔφη δικαιώματα, συμβούλους ἔχων 5 πρὸς τοῦτο. Οὐδ' ἓνα δὲ πονηρὸν ὁ τοιοῦτος ἐπιδέχεται σύμβουλον. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀρχοντες τούτου τοῦ αἰῶνος, καθάπερ ἐπὶ Χριστοῦ «συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Ὡν ἐστὶν ἡ σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου.

(Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου). Εἰς ἐσχάτην ἦκον ἀπο- 10 ρίαν, φησίν, ἐλανθόμενος ὑπὸ τῶν παρανομοούντων, καὶ ἀξιῶ σωθῆναι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν σου τὴν λέγουσαν· «Καὶ χεῖμαρροι οὐ συγκλείσουσί σε».

«Τὰς ὁδοὺς μου ἐξήγγειλα, καὶ ἐπήκουσάς μου . . . Ὅδὸν δικαιωμάτων σου συνέτισόν με». Σύνεσιν γὰρ τῶν ἐν αὐτοῖς μυστηρίων λαβῶν, ὡς καὶ ταύτην ὁδεῦσαι, δυνήσομαι περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς θαναμασιῶν ὀμιλεῖν τε καὶ λόγον ποιεῖσθαι.

(Ἐνύσταξεν ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀκηδίας). Διδάσκει, ὡς τὸ πνεῦμα τῆς ἀκηδίας, οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐκβάλλειν ἢ ἐκ τῆς μελέτης τῶν θείων λογίων. Νήφειν οὖν καὶ γρηγορεῖν χρὴ διὰ τὸν εἰπόντα· 20 «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε».

«Ὅδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. Ὅδὸν ἀληθείας ἠρετισάμην». Τὸ μὲν αἰτεῖ παρὰ Θεοῦ, τὸ δὲ ἐαυτῷ εἰσφέρειν ὁμολογεῖ.

(Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα). 25 Ματαιότης ἐστὶν ἡ περὶ τὰς θεάς μανία, ἡ περὶ τῶν μὴ δεόντων θεωρία, καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν δὲ ἄτοπος φαντασία, ἣν καὶ σαφηνί-

λάλουν». Διὰ τοῦτο, λέγει, παρεκάλεσα νὰ ἐξαλειφθῆ ἡ ἐντροπή, διότι αὐτοὶ τὸ εἶχον ὡς ἐπάγγελμα νὰ μὲ κακολογοῦν. Πλὴν ὁμοῦ, ἐνῶ αὐτὰ ἐπραττον οἱ ἄρχοντες τῆς ἀδικίας, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς ἐντολάς του· ἔχει δὲ ὡς συμβούλους εἰς αὐτὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, τοὺς ὁποίους λέγει δικαιοώματα. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπιδέχεται πονηρὸν σύμβουλον. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, ὅπως καὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, «συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ του»¹. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ σοφία τοῦ παρόντος αἰῶνος.

25. «Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου». Ἔχω περιέλθει δὲ εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν, λέγει, παρασυρόμενος ἀπὸ ὄσους παρανομοῦν· παρακαλῶ ὁμοῦ νὰ σωθῶ συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόσχεσίν σου ὅτι «καὶ χεϊμαρροὶ δὲν θὰ σὲ συγκλείσουν».

26 - 27. «Τὰς ὁδοὺς μου ἐξήγγειλα καὶ ἐπήκουσάς μου . . . Ὅδον δικαιομάτων σου συνέτισόν με». Διότι ἔλαβα γνῶσιν τῶν μυστηρίων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς αὐτάς, καὶ ἠδυνήθη νὰ βαδίσω αὐτὴν τὴν ὁδόν· διὰ τοῦτο θὰ δυνηθῶ νὰ ὁμιλῶ καὶ νὰ διηγοῦμαι ὅσα θαυμαστά ἔχουν.

28. «Ἐνύσταξεν ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀκηδίας». Διδάσκει ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἀκηδίας δὲν ἐκδιώκεται ἄλλως παρὰ μὲ τὴν μελέτην τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἐγρήγοροι, διότι εἶπεν (ὁ Κύριος)· «Νὰ ἔχετε ἐγρήγορσιν καὶ νὰ προσεύχεσθε»².

29 - 30. «Ὅδον ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. Ὅδον ἀληθείας ἠρετισάμην». Τὸ μὲν (πρῶτον) ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸ δὲ (δεύτερον) ὑπόσχεται ὅτι θὰ προσφέρῃ ὁ ἴδιος.

37. «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα». Ματαιότης εἶναι ἡ μανία διὰ τὰ θεάματα, ἡ θέα ἀπηγορευμένων θεαμάτων καὶ ἡ ἀνοίκειος φαντασία τοῦ νοῦ; ὅπως

2. Ματθ. 26, 41.

ζει ὁ Παῦλος λέγων· «*Ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ*»). «*Ὁρα ματαιότητα νοῦς λεγομένην, ὅτ' ἂν σχῆ τις νοῦν, καὶ τούτου μὴ χρήσηται πρὸς τῇ τῶν ἀληθῶν θεωρίαν, ἀλλὰ παρέχει αὐτὸν τῷ*
 5 *δεσμεύοντι Σατανᾷ. Τοῦτο τοίνυν εὐχόμενός φησιν· «Ἀπόστρεφον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητας*»). Καὶ τοῦτο γὰρ χάρις Θεοῦ. Ἄλλως· *Τὰ ἐν σώματι ὠραῖα καὶ σαρκὸς ὀφθαλμοῖς φαινόμενα καλά, ματαιότητα ἀποκαλεῖ.*

«*Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου*».

10 Ἐπειδὴ παιδαγωγοῦ δίκην ἀναγκαῖος ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐν πάσαις ἐντολαῖς· τούτου χάριν ἐφιστάναι αὐτῷ αὐτὸν· εὐχεται τὸν Θεόν. Τὸ δέ, «*Περίελε τὸν ὄνειδισμόν μου*», μετὰ τὸ ἐπιστῆσαι ὡσπερ τινὰ φύλακα τῶν θείων νόμων. Καὶ περὶ ὧν ἤδη πρότερον συνέγνω ἑαυτὸν ὄνειδῶν ἐξομολογεῖται.

15 «*Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου*». Ἐπεὶ δούλος σου τυγχάνων φοβοῦμαι σε, βούλομαι δὲ λογικῶς καὶ κατὰ τὸν λόγον φόβον ἔχειν, στῆσον τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου, τὸν ὄντα σόν, οὐκ ἀφ' οὗ φοβῆ σὺ, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐγὼ φοβοῦμαι σε. Ἴνα μὴ δὲ ἄνευ λόγου φόβον, μηδὲ ἄνευ φόβου λόγον ἔχωμεν· ἴστησι δὲ ὁ
 20 Θεὸς τὸ λόγιον αὐτοῦ εἰς τὸν φόβον αὐτοῦ, βεβαιῶν δι' ἀποδείξεως αὐτὸ τοῖς εὐλαβέσιν. Ὡσπερ γὰρ τινές εἰσιν ἔχοντες ζῆλον, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, οὕτως εἰοί τινες ἔχοντες φόβον Θεοῦ, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. «*Περίελε τὸν ὄνειδισμόν μου ὃν ὑπώπτευσα*». Ποιήσας ὁ προφήτης ὡς ἄνθρωπος ἁμαρτίαν, παρακαλεῖ, ἐπεὶ ὄρᾳ
 25 τὸν ὄνειδισμόν παρακολουθοῦντα ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ λέγει τὸν προκείμενον στίχον. Οὐκ ἂν δὲ λέγοις τοῦτο λέγων· *Περίελε τὸν ὄνειδισμόν σου*. Ὅταν γὰρ ὄνειδίζομαι

διασάφηνίζει ὁ Παῦλος λέγων· «Διὰ τῆς ματαιότητος τοῦ νοῦ των ἔχουν σκοτισθῆ εἰς τὴν διάνοιαν καὶ ἔχουν ἀποξενωθῆ ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ»¹. Ματαιότης τοῦ νοῦ λ.χ. εἶναι νὰ ἔχη τις νοῦν καὶ νὰ μὴ τὸν χρησιμοποιοῖ διὰ τὴν ἑνασχόλησιν μὲ τὰ ἀληθῆ, ἀλλὰ νὰ τὸν παραδίδῃ εἰς τὸν δεσμοφύλακα σατανᾶν. Ἄπευχόμενος αὐτὸ λοιπὸν λέγει· «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητος». Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι χάρις Θεοῦ. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν ἀποκαλεῖ ματαιότητος ὅσα εἶναι ὠραία ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ φαίνονται εὐμορφα μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς.

38 - 39. «Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβόν σου». Ἐπειδὴ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀναγκαῖος, ὅπως ὁ παιδονόμος, διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν, διὰ τοῦτο παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἐπιβλέπῃ. Τὸ δὲ «περίελε τὸν ὄνειδισμόν μου» (τὸ λέγει) ἀφοῦ ἀπέκτησε (τὸν Θεὸν) ὡς φύλακα τῶν θείων νόμων. Ἐξομολογεῖται δὲ δι' ὅσα ἐντροπιαστικά γνωρίζει ὅτι ἔπραξον ἤδη προηγουμένως.

«Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου». Ἐπειδὴ σὲ φοβοῦμαι ὡς δούλός σου, ἐπιθυμῶ ὁμως νὰ ἔχω καὶ φόβον κατόπιν λογικῆς ἐξετάσεως καὶ συμφώνως πρὸς τὸν λόγον, στήριξε τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβόν σου, τὸν ἰδικόν σου φόβον—ὄχι ὅτι φοβεῖσαι σύ, ἀλλὰ τὸν φόβον τὸν ὁποῖον ἔχω ἐγὼ διὰ σέ—, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν φόβον ἄνευ λόγου οὔτε λόγον ἄνευ φόβου. Ὁ Θεὸς δὲ στηρίζει τὸ λόγιόν του εἰς τὸν φόβον του, βεβαιῶν περὶ τούτου ἐμπράκτως τοὺς εὐλαβεῖς. Διότι ὅπως ὠρισμένοι ἔχουν ζῆλον, ἀλλ' ὄχι μὲ ἐπίγνωσιν, παρομοίως ἄλλοι ἔχουν φόβον Θεοῦ, ἀλλ' ὄχι μὲ ἐπίγνωσιν². «Περίελε τὸν ὄνειδισμόν μου ὃν ὑπώπτεισα». Ἐπειδὴ ἔκανε ἁμαρτίας ὁ προφήτης, παρακαλεῖ, διότι βλέπει τὴν ἐντροπὴν ν' ἀκολουθῆ τὸ θεῖον δικαστήριον μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ λέγει τὸν παρόντα στίχον. Δὲν δύνασαι ὁμως νὰ τὸ εἴπῃς ὡς ἐξῆς· «Περίελε τὸν ὄνειδισμόν σου», διότι

2. Ρωμ. 10, 2.

διὰ τὸν Χριστόν, ἐκεῖνος ὁ ὄνειδισμὸς οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ· ὅταν δὲ ὄνειδιζομαι διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, καὶ μὴ μετανοῶ, οὐκ ὀφείλω λέγειν «Περίελε τὸν ὄνειδισμόν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὃ ὑπώπτευσά σου κρίματά σου χρηστά».

5 «Ἴδὸν ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με». Ἄμοιβήν αἰτεῖ τὴν δικαίαν ζωὴν καὶ κατ' ἀρετήν, οὐ μόνον φυλάξας τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ ἐρωτικῶς περὶ αὐτάς διακείμενος, καὶ οὐκ ἄλλων χάριν, ἀλλ' αὐτάς καὶ δι' αὐτάς ἐκτελῶν. Καὶ ἐπεὶ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὁ ἐν Υἱῷ ζῆσαι βουλό-
10 μενος τοῦτό φησι.

«Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ ἔλεός σου, Κύριε». Εἰ τοῦ σοῦ ἔλεους τύχῳ, φησί, τοῦτο δέ τὸ ἔλεος διὰ τοῦ σωτηρίου σου γενήσεται μοι, παρηρησίαν ἔξω πρὸς τοὺς ὄνειδιζοντας καὶ ἐπανισταμένους μοι.

15 «Καὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὄνειδιζουσί μοι λόγον, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τοῖς λόγοις σου». Ἐρῶ γάρ, ὡς οὐκ ἄξιός ὄνειδιζεσθαι τὸν τὰ τοιαῦτα δόγματα ἔχοντα, ἅτινα γελῶσιν οἱ τῆς πίστεως ἀλλότριοι, οἱ μωροί. Ἐγὼ δὲ συνέσεως ἀποδείξω καὶ σοφίας πεπληρωμένα. Ἀποκριθήσομαι δὲ λόγον, «ἐπεὶ εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλ-
20 πισα».

«Καὶ μὴ περιέλης ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα· ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα». Μέχρι τῆς ἐσχάτης πνοῆς, φησὶν. Ἐὰν ἀναξίως ὦν καλῶς λέγομεν βιώσωμεν, περιελεῖ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ὁ Θεός.

25 «Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διὰ παντός». Φύλαξ, φησὶν, ἔσομαι τοῦ νόμου σου, οὐ ποτὲ μὲν κατορθῶν, ποτὲ δὲ οὐ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, φησί, καὶ ἐν τῇ μελουσῇ τοῦτον κατορθώσω.

«Καὶ ἐλάλων ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων». Τοιοῦτος γέγονεν ὁ Παῦλος, τοιοῦτος ὁ Πέτρος, τοιοῦτος τῶν ἀπο-

δταν τυγχάνω περιφρονήσεως διὰ τὸν Χριστόν, ἢ περιφρόνησις, ἐκεῖνη δὲν εἶναι ἰδική μου, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ. Ὅμοίως δταν περιφρονοῦμαι διὰ τὰς ἁμαρτίας μου καὶ δὲν μετανοῶ, δὲν δύναμαι νὰ λέγω· «Περίελε τὸν ὄνειδισμόν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὃν ὑπώπτευσα, ὅτι τὰ κρίματά σου χρηστά».

40. «Ἴδου ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με». Ζητεῖ ὡς ἀμοιβὴν τὴν δικαίαν καὶ ἐνάρετον ζωὴν, ἐπειδὴ ὄχι μόνον ἐτήρησε τὰς ἐντολάς ἀλλὰ καὶ τὰς ἠγάπησε διακαῶς καὶ μάλιστα ὄχι χάριν ἄλλων (σκοπῶν), ἀλλὰ ἐτήρησεν αὐτὰς χάριν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦτο λέγει αὐτὰ ὁ θέλων νὰ ζῆσῃ ἐν Υἱῷ.

41. «Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμέ τὸ ἔλεός σου, Κύριε». Ἄν ἐπιτύχω τὸ ἔλεός σου, λέγει, καὶ τὸ ἔλεός σου αὐτὸ τὸ ἀποκτήσω μὲ τὴν σωτηρίαν σου, θὰ ἀποκτήσω παρρησίαν ἔναντι ὄσων μὲ περιφρονοῦν καὶ μὲ πολεμοῦν.

42. «Καὶ ἀποκριθῆσομαι τοῖς ὄνειδιζούσί μοι λόγον, ὅτι ἠλπισα ἐπὶ τοῖς λόγοις σου». Θὰ εἶπω δηλαδὴ ὅτι δὲν εἶναι ἀξίος περιφρονήσεως ὁποῖος ἔχει αὐτὴν τὴν πίστιν, τὴν ὁποῖαν περιγελοῦν οἱ ἀνόητοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ξένοι πρὸς τὴν πίστιν. Ἐγὼ δὲ θ' ἀποδείξω ὅτι (τὰ χριστιανικὰ δόγματα) εἶναι πλήρη φρονήσεως καὶ σοφίας. Θὰ ἀπαντήσω δέ, «ἐπεὶ εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα».

43. «Καὶ μὴ περιέλης ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα». Μέχρι τῆς τελευταίας μου ἀναπνοῆς, λέγει. Ἄν ζήσωμεν κατὰ τρόπον ἀνάξιον πρὸς ὅσα καλῶς λέγομεν, ὁ Θεὸς θὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸ στόμα μας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

44. «Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διὰ παντός». Θὰ γίνω, λέγει, φύλαξ τοῦ νόμου σου καὶ δὲν θὰ τὸν τηρῶ ἄλλοτε μὲν ναί, ἄλλοτε δὲ ὄχι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, λέγει, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν θὰ τὸν τηρήσω.

46. «Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων». Οὕτως ἔπραξαν ὁ Παῦλος, ὁ Πέτρος, ὁ χορὸς τῶν ἀπο-

στόλων ὁ χορὸς καὶ τῶν μαρτύρων. Ἀρμόσει τοῦτο τῷ μάρτυρι τῷ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀγομένῳ διὰ Χριστόν· ἀρμόσει καὶ τοῖς ἀνοίγουσι τὸ στόμα ἐπὶ τῶν βασιλικῶν τὰς ψυχὰς ἀγίων. Αἰσχύνης γὰρ ἄξιός ὁ μὴ πρὸς τὸ εὐαγγελίζεσθαι δυνάμει πολλῇ ῥή-
5 μα λαβὼν ἐκ Θεοῦ· ἡ γὰρ ἔννομος ζωὴ παρηρησίας δημιουργός.

«Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, αἷς ἠγάπησα σφόδρα. Καὶ ἤρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου». Χεῖρας ἐνταῦθα τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας φησίν. Ἡ γὰρ προᾶξις τέλος μελέτης ἐστὶν ἐντολῶν· μετὰ γὰρ ἀνάληψιν τοῦ τῶν ἐντολῶν Λόγου καλὸν τὸ
10 ἐπάραι τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰς τῶν ἐντολῶν πράξεις· μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ διαθέσεως· καὶ μετὰ ταῦτα συνεχῶς περὶ αὐτῶν ἀδολεσχεῖν τε καὶ διαλέγεσθαι.

«Μνήσθητι τὸν λόγον σου τῷ δούλῳ σου». Καὶ ποῖος ὁ λόγος οὗ μνησθῆναι αὐτὸν ἄξιοι, ἢ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν, καθ' ἣν δέδωκεν
15 αὐτοῖς ἐπαγγελίαν, ἣτις καὶ παράκλησις αὐτοῖς ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐγίνετο;

«Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου». Οἱ ἑβδομή-
κοντα· «ἀναζωώσεις με». Αὕτη τις ἡ ἐλπίς, ἐγγινομένη μοι ἀπὸ σου λόγου, παρεκάλεσέ με, καὶ παρεμυθήσατό με, εἰς τό· εἴ ποτε
20 περιστάσεις ἢ κίνδυνος, ἢ θανάτου δοκιμή, ἢ νόσος χαλεπή, ἢ ἀπώλεια τῶν ὑπαρχόντων, ἢ διωγμοῦ, ἢ εἴ τι δῆποτε τῶν νομιζομένων χαλεπῶν κατελάμβανέ με, ἢ ἐπὶ σέ ἐλπίς παράκλησίς μου ἦν. («Ὅτι τὸ λόγιον σου ἔζησέ με»). Οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ζῆν λογικὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῆς ζωὴν ὡς τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὃ
25 γὰρ αὖξει τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νοούμενον καὶ παραλαμβανόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, κατὰ τοῦτο αὖζεται καὶ τὰ τῆς ζωῆς. Ταῦτα δέ ἐστι τὸ σὺν ἀρετῇ ζῆν ἐνταῦθα· μετὰ ταῦτα δέ καὶ τὴν αἰώνιον δίδωσι ζωὴν.

«Ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου

στόλων καὶ τῶν μαρτύρων. Ἐφαρμόζονται δὲ αὐτὰ εἰς τὸν μάρτυρα, ὁ ὁποῖος προσάγεται ἐνώπιον ἡγεμόνων καὶ βασιλέων διὰ τὸν Χριστόν. Ἔχουν δὲ ἐφαρμογὴν καὶ εἰς ὄσους ἀνοίγουν τὸ στόμα ἐνώπιον τῶν ἀγίων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν βασιλικὰς τὰς ψυχὰς. Διότι εἶναι ἄξιος ἀισχύνης ὁποῖος ἔλαβε λόγον Θεοῦ καὶ δὲν τὸν χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ κηρύσσει μὲ δύναμιν πολλήν τὸ Εὐαγγέλιον, διότι ἡ ζωὴ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον δίδει παρηρησίαν.

47 - 48. «Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, αἷς ἡγάπησα σφόδρα. Καὶ ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου». Χεῖρας ὀνομάζει ἐδῶ τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας. Διότι ἡ πρᾶξις εἶναι τὸ τέλος τῆς μελέτης τῶν ἐντολῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Λόγου (ὁ ὁποῖος ἔδωκε) τὰς ἐντολάς, εἶναι ὀρθὸν αἱ χεῖρες νὰ στραφοῦν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐντολῶν, ὄχι ἀπὸ φόβον ἢ ἀπὸ ἀνάγκην, ἀλλὰ ἀπὸ διάθεσιν· ἐν συνεχείᾳ δὲ νὰ ἀσχολῆται συνεχῶς καὶ νὰ ὁμιλῇ δι' αὐτά.

49. «Μνήσθητι τὸν λόγον σου τῷ δούλῳ σου». Παρακαλεῖ δὲ νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν λόγον του ὅτι θὰ εἶναι μαζί των, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποῖαν τοὺς ἔδωκεν, ἡ ὁποῖα καὶ τοὺς ἐπαρηγόρει κατὰ τοὺς διωγμούς.

50. «Αὕτη με παρεκέλευσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου». Οἱ ἑβδομήκοντα ἔχουν· «ἀναζωώσεις με». Αὕτη ἡ ἐλπίς, τὴν ὁποῖαν μοῦ παρέσχεν ὁ λόγος σου, μὲ παρηγόρησε καὶ μοῦ ἔδωκε θάρρος. Ὅσακις δύσκολοι περιστάσεις ἢ κίνδυνος ἢ θανάσιμος δοκιμασία ἢ βαρεῖα νόσος ἢ ἀπώλεια τῶν ὑπαρχόντων ἢ οἰονδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ θεωρούμενα δεινὰ μὲ κατελάμβανε, ἡ ἐλπίς μου εἰς σὲ ἦτο ἡ παρηγορία μου. «Ὅτι τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με». Οὐδὲν ἄλλο συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ζῆ ἡ λογικὴ ψυχὴ τὴν ζωὴν τῆς ὅπως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐν ᾧ μέτρῳ δηλαδὴ αὐξάνει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς κατανοήσεως καὶ τῆς ἀποδοχῆς του ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινην ψυχὴν, τόσον αὐξάνει καὶ σύνολος ἡ ζωὴ. Αὐτὸ δὲ σημαίνει ἐν προκειμένῳ τὴν ἐνάρετον ζωὴν, ἐν συνεχείᾳ δὲ χορηγεῖ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

51. «Ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ

σου οὐκ ἐξέκλινα). Ἐν αὐτῷ γὰρ ἐπολιτευόμην τηρῶν τὸ ἡγεμονικόν μου, ἵνα μὴ γένηται ῥῆμα κρυπτόν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἀνόμιμον. Ἐκείνων γὰρ λίαν παρανομούντων, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγὼ τὸν νόμον σου παρέβαινον.

5 («Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην»). Μεμνημένος γὰρ τῶν ἀπ' αἰῶνος καὶ ἕως σφόδρα ἀποδοθησομένων ἐκάστῳ, παρακαλεῖται καὶ ἄλυπος ὁ δίκαιος μένει λέγων· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Ὡν ἐποίησας πάλαι τοῖς ἀδικούσι τὸν Ἰσραὴλ, μνημονεύσας κριμάτων, παρεκλήθην· εἰδώς, 10 ὡς οὐδὲ αὐτὸς ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐγκαταληφθήσομαι, καὶ ὡς πάντα κατὰ τοῦ Θεοῦ κρίσιν τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνει.

«Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου». Ἐπὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, οἱ μὲν ἀνόμως ἀμαρτάνουσι, τῷ μηδὲ τὴν ἀρχὴν πειρασθῆναι νόμων· οἱ δὲ ἐν νόμῳ, 15 τῷ παραβαίνειν αὐτόν . . . «Ἐἴ τι γὰρ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· καὶ ἐὰν δοξάζηται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Καὶ ἐπὶ τοῖς ἀδελφοῖς οὖν ἡμῶν τοῖς ἀμαρτάνουσι, λυπεῖσθαι καθήκει, ὅτι τοιῦτοί εἰσι, καὶ οὕτω διακειῖσθαι κατὰ τὸν 20 ἅγιον τοῦτον.

«Ψαλτὰ ἦσαν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου». Τόπον παροικίας τὸν παρόντα βίον φησί· κατὰ τό· «Εἰδότες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοι ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐν ᾧ εὐρύθμως εὐφραυνόμην λέγων τὰ δικαιώματά σου· τοῦτο μὲν θεωρῶν, 25 τοῦτο δὲ πράττων αὐτά.

«Διελογισάμην τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου». Ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν γνώμην εἰς τὰς σάς,

νόμου σου οὐκ ἐξέκλινα». Εἰς αὐτὸν ἐστηρίζετο ἡ βούλησις καὶ ἡ ὄλη διαγωγή μου, ὥστε οὐδὲ εἰς τὴν καρδίαν μου νὰ παρεισφρή κρυφίως λόγος ἀντίθετος πρὸς τὸν νόμον. Ἐνῶ δηλαδὴ ἐκεῖνοι διέπραττον μεγάλας παρανομίας, ἐγὼ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον παρέβαινα τὸν νόμον σου.

52. «Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην». Διότι ὅταν ὁ δίκαιος ἐνθυμηθῇ ὅσα θ' ἀποδοθοῦν εἰς ὄλους ὅσους ἐζησαν καθ' ὄλην τὴν αἰωνιότητα, παρηγορεῖται καὶ δὲν λυπεῖται, λέγει δὲ ὅτι: «Δὲν ἰσοφαρίζουν τὰ τωρινὰ παθήματα τὴν μέλλουσαν ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς δόξαν»¹. Ἐνεθυμήθην τὰς ἀποφάσεις σου ἐναντίον ὧν ἠδίκησαν παλαιότερον τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἐπαρηγορήθην· γνωρίζω δὲ ὅτι οὐδ' ἐγὼ θὰ ἐγκαταλειφθῶ κατὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ ὅτι ὄλα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους συμφώνως πρὸς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

53. «Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου». Ἐκ τῶν ἀμαρτωλῶν ἄλλοι μὲν ἀμαρτάνουν ἀνόμως, διότι οὐδὲ κἂν ἔχουν γνῶσιν τῶν νόμων, ἐνῶ ἄλλοι (ἀμαρτάνουν) εἰς τὸν νόμον, διὰ τῆς παραβάσεώς του . . . «Διότι ἂν πάσχη ἐν μέλος, πάσχουν μαζί του ὄλα τὰ μέλη· καὶ ἂν δοξάζεται ἐν μέλος, χαίρουν μαζί του ὄλα τὰ μέλη»². Πρέπει νὰ λυπούμεθα διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, ὅταν ἀμαρτάνουν, διότι εἶναι (εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν), καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν συμπεριφορὰν αὐτοῦ τοῦ ἁγίου.

54. «Ψαλτὰ ἦσαν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου». Τόπων παροικίας ὀνομάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν, συμφώνως πρὸς τὸ ρητόν· «Γνωρίζοντες ὅτι ἦσαν πάροικοι καὶ παρεπίδημοι ἐπὶ τῆς γῆς»³. Εἰς αὐτὸν (τὸν τόπον) ἐχαιρόμεν ὀμιλῶν διὰ τὰς ἐντολάς σου, βλέπων καὶ πράττων αὐτάς.

59. «Διελογισάμην τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἐπέστρεμα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου». Ἐπειδὴ, λέγει, ἀνέθεσα ὄλην τὴν

2. Α' Κορ. 12, 16.

3. Ἐβρ. 11, 13.

φησίν, ἀνέθηκα ἐντολάς, τούτου χάριν τῶν μαρτυρίων ἐπορεύθη τὴν ὁδόν.

«Ἦτοιμάσθην καὶ οὐκ ἐταράχθην». Εἰδὼς τὸ εἰρημένον· «Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν»· καὶ τοῦτο μελετῶν διαπαντός ἐν ταῖς ἐφόδοις οὐκ ἐταραττόμην, ἅτε μεμελετηκῶς αὐτὰς φέρειν γενναίως.

«Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι». Καὶ τίνα ἦν τὰ σχοινία, ἧ οἱ πονηροὶ λογισμοί, δι' ὧν τῆς κατὰ Θεὸν στάσεως ἐπεχείρουν καταβαλεῖν;

10 «Μεσονύκτιον ἐξεγειρώμην τοῦ ἐξομολογήσασθαί σοι». Οὐ γὰρ μεθ' ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ, κατ' αὐτὸ τῆς νυκτὸς τὸ μεσαίτατον, ἐν ᾧ μετὰ πλείονος ἡδονῆς ὁ ὕπνος τοῖς ἀνθρώποις ἐπέρχεται, ὕμνων σε διετέλουν, καὶ τὰς δικαίας σου ψήφους ἀνηψήμουν. Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος μετὰ τοῦ Σίλα πεποίηκε,
15 καὶ τὸν πόδα κἀκεῖ προσδεδεμένος, μετὰ οἰκίας καὶ μάλιστα τῇ προσευχῇ τὴν ὕμνωδιαν ἐκέρασε, καὶ τῆς καλῆς ἀγρυπνίας ἐτρύγησε τὸ καρπόν. Τῆς θείας γὰρ φιλοτιμίας ἀπέλαυσε.

«Μέτοχος ἐγὼ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων σε». Ὁ μὲν τέλειος Χριστοῦ ἂν εἶη μέτοχος, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Μέτοχοι
20 γὰρ τοῦ Χριστοῦ γεγόναμεν». Ὁ δὲ παρῶν, ὡς εἰσαγόμενος, τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον μέτοχον ἑαυτὸν εἶναι λέγει· οὐχ ἀπλῶς δὲ τῶν φοβουμένων, ἀλλὰ τῶν διὰ τὸ φοβεῖσθαι φυλασσόντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Δεῖγμα δὲ τοῦ θείου φόβου ἢ τῶν ἐντολῶν φυλακή.

25 «Τοῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ. Τὰ δικαιώματά σου δίδαξόν με». Προφητικῶς τὰ ἐσόμενά φησιν, ὡς ἔσται πᾶσα ἡ γῆ πλήρης τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Καὶ οὐκ ἐξ ἐτέρας φησὶ τοῦτο

σκέψιν μου εἰς τὰς ἐντολάς σου, διὰ τοῦτο ἐπορεύθην τὴν ὁδὸν τῆς μαρτυρίας σου.

60. «Ἦτοιμάσθην καὶ οὐκ ἔταράχθην». Ἐπειδὴ ἐγνώριζα τὸ λεχθέν· «τέκνον, ἀφοῦ προσέρχεται νὰ ὑπηρετήσης τὸν Κύριον, ἔτοίμασε τὴν ψυχὴν σου διὰ τὸν πειρασμόν»¹, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐμελέτων συνεχῶς, δὲν ἔταρασσόμην μὲ τὰς ἐπιθέσεις, διότι εἶχα μελετήσῃ πῶς θὰ τὰς ὑπομείνω γενναίως.

61. «Σχοινία ἀμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι». Σχοινία δὲ ἦσαν οἱ πονηροὶ λογισμοί, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεχείρουν νὰ τὸν κλονίσουν ἀπὸ τὴν θέσιν του πλησίον τοῦ Θεοῦ.

62. «Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογήσασθαί σοι». Ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα, ἀκόμη καὶ τὸ μεσονύκτιον, ὅταν ὁ ὕπνος εἶναι γλυκύτατος διὰ τοὺς ἀνθρώπους, σὲ ἐξύμνουν ἀδίαλείπτως καὶ ἠύλογουν τὰς δικαίας ἀποφάσεις σου. Αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος μαζί μὲ τὸν Σίλαν καὶ ἐνῶ εἶχε δεμένους τοὺς πόδας, (εἶχε) πληγωθῆ καὶ μαστιγωθῆ, ἀνέμειξε προσευχὴν καὶ ὕμνωδιαν καὶ ἀπήλαυσε τὸν καρπὸν τῆς καλῆς ἀγρυπνίας². Μετέσχε πράγματι εἰς τὴν θείαν δόξαν.

63. «Μέτοχος ἐγὼ εἶμι πάντων τῶν φοβουμένων σε». Ὁ μὲν τέλειος εἶναι μέτοχος Χριστοῦ κατὰ τὸ ρητόν· «Διότι ἔχομεν γίνεαι μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ»³. Ὁ ὁμιλῶν ὁμως, ὡς εἰσαγόμενος, λέγει ὅτι μετέχει εἰς ὅσους φοβοῦνται τὸν Κύριον· ὄχι βεβαίως ὅσων ἀπλῶς φοβοῦνται, ἀλλ' ὅσων ἐκ φόβου φυλάσσουν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Δεῖγμα δὲ τοῦ θείου φόβου εἶναι ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν.

64. «Τοῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ. Τὰ δικαιώματά σου διδάξόν με». Προφητεύει τὰ μέλλοντα, ὅταν ὀλόκληρος ἡ γῆ θὰ γεμίση ἀπὸ ὅσους φοβοῦνται τὸν Κύριον. Καὶ αὐτό, λέγει, δὲν

2. Βλ. Πρ. 16, 25.

3. Ἐβρ. 3, 14.

χρείας γενήσεται ἢ ἐκ τοῦ σοῦ ἐλέους· καὶ αὐτὸς γὰρ τοῦτο ἐλεη-
τικῶς ποιεῖς, ἐπιδιδούς ἑαυτὸν τῶν ἀνθρώπων εἶναι διδάσκαλον.

«Χρησιότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε». Διδά-
σκεται ὁ τὰ θεῖα λόγια πεπαιδευμένος μὴ ἀναισθήτως ἔχειν τὰς
5 τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας. Οὐ γὰρ ἄλλως ἀπήλλακτο μὲν τῆς ἁμαρ-
τίας, κατηρίθμητο δὲ ἐν δούλοις Κυρίου, εἰ μὴ θεῖα τις χάρις τού-
των αὐτῷ αἰτία γέγονεν.

«Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα». Διὰ τὰς προ-
τέρας μου, φησί, πραχθείσας ἁμαρτίας παραδοθεὶς, ἐταπεινώθην,
10 κρίσει δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ τοῦτο παθών. Οὐ δὴ καὶ χάριν παιδείᾳ
παραδοθεὶς, δέομαι διδασκαλίας ὡς ἂν γνῶ, ὅτι ἡ ταπείνωσις ἡ
γενομένη μοι κατὰ χρησιότητα καὶ παιδείαν ἐγένετο.

«Χρηστὸς εἰ σύ, Κύριε». Ὁ δίκαιος ἐπὶ πᾶσι, κἂν ἢ πικρὰ
τὰ συμβαίνοντα, λέγει τῷ Θεῷ· «Χρηστὸς εἰ σύ». Τοιοῦτον καὶ
15 τό· «Εὐλογῆσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ». Καὶ ἐν τῇ χρησιότη-
τί σου διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου». Καὶ δεῖται τῷ χρηστῷ Θεοῦ
διδασκῆναι· ὅτι χρηστὰ τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν
ἐκάστου γινόμενα· ἐφ' οἷς λέγειν ἄξιον· «Ἐδικαιώθη τὰ κρίμα-
τά σου, ὁ Θεός».

20 «Ἐπληρώθη ἐπ' ἐμέ ἀδικία ὑπερηφάνων». Ἐπὶ τοσοῦ-
τον, φησὶν, ἤλασαν ὑπερηφανίας, ὡς γενέσθαι τὴν καρδίαν ἐν αὐ-
τοῖς. «Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν». Τοῖς πονηροῖς καὶ
μοχθηροῖς πειρασμοῖς παραδοθήσῃ βίῳ καὶ πολιτεία ταπεινοῦσι
καὶ διδάσκουσιν ὑποπιάζειν τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγεῖν, καὶ μὴ ὁ-
25 δεύειν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον τὴν τῶν ὑπερηφάνων, ἀλλὰ
τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην· λεπτή μὲν γὰρ ἡ τῶν ἀγίων, πῶον
δὲ ἡ τῶν ὑπερηφάνων καρδία.

θά ἔχη ἄλλην αἰτίαν ἀπὸ τὸ ἔλεός σου· σὺ ἄλλωστε πράττεις καὶ τοῦτο ἀπὸ ἔλεος, γινόμενος διδάσκαλος τῶν ἀνθρώπων.

65. «Χρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε». Ὅποιος ἔχει μελετήσει τὰ θεῖα λόγια διδάσκεται νὰ μὴ παραμένῃ ἀναίσθητος εἰς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἄλλως δὲν ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ δὲν θὰ συγκατελέγετο εἰς τοὺς δούλους τοῦ Κυρίου, ἂν ἡ θεία χάρις δὲν ἐγένετο ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν.

67. «Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα». Διὰ τὰς προηγουμένως διαπραχθείσας ἁμαρτίας μου, λέγει, παρεδόθην εἰς τιμωρίαν, ἔπαθα δὲ τοῦτο διὰ δικαίας ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐτιμωρήθην πρὸς σωφρονισμόν, παρακαλῶ νὰ μὲ διδάξης, ὡς ὅτου γνωρίσω ὅτι ἡ ταπείνωσίς μου ἔγινε ἀπὸ ἀγαθότητα πρὸς σωφρονισμόν.

68. «Χριστὸς εἶ σύ, Κύριε». Ὁ κατὰ πάντα δίκαιος, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι πικρὰ τὰ συμβαίνοντα, λέγει εἰς τὸν Θεόν· «Χριστὸς εἶ σύ». Παρόμοιον εἶναι καὶ τό· «θά ὑμνήσω τὸν Κύριον κατὰ πάντα καιρὸν»¹. «Καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου». Καὶ παρακαλεῖ νὰ διδαχθῆ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· διότι εἶναι ἀγαθαὶ αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ ἔναντι ἐκάστου· ἀξίζει δὲ νὰ λέγεται δι' αὐτά· «εἶναι δίκαιαι αἱ ἀποφάσεις σου, Θεέ»².

69 - 70. «Ἐπληρώθη ἐπ' ἐμέ ἀδικία ὑπερηφάνων». Τόσον, λέγει, ηὔξήθη ἡ ὑπερηφάνειά των, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ καρδία των (ὡς λέγεται) εἰς αὐτά· «ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν». Θὰ παραδοθῆς εἰς πονηροὺς καὶ μοχθηροὺς πειρασμούς, οἱ ὅποιοι ταπεινώνουν βίον καὶ πολιτείαν· διδάσκει ἐπίσης «νὰ σκληραγωγῆς καὶ νὰ φέρεσαι ὡς πρὸς δούλον εἰς τὸ σῶμά σου» καὶ νὰ μὴ βαδίζῃς τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον ὁδὸν τῶν ὑπερηφάνων, ἀλλὰ τὴν στενὴν καὶ θλιμμένην· διότι ἡ μὲν καρδία τῶν ἁγίων εἶναι λεπτή, ἐνῶ τῶν ὑπερηφάνων εὐσαρκος.

2. Ψαλμ. 18, 10.

«*Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπεινώσάς με*». Ὡσεὶ ἔλεγεν· *Εὐδοκῶ ἐν ἀσθενεῖαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ἄξιος ὀφθῆναι τῶν σῶν δικαιοματίων, ζητῶν ἅπερ οὐκ ἔστιν ἄλλως μαθεῖν.*

5 «*Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου*». Ὅσης ἡξιώται ἄνθρωπος διδάσκεται εἰσαγόμενος.

«*Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με*». Ἐτερον ἀξίωμα τὸ δεκτικὸν αὐτὸν εἶναι καὶ χωρητικὸν τῆς αὐτοῦ διανοίας. «*Συνέτισόν με,*
10 *καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου*». Τῇ ἐπὶ τῆς ποιήσεως εὐχαριστία λίαν ἀκολούθως ἢ τῆς νοητικῆς δυνάμεως τῆς συνιέναι ποιούσης τὰς ἐντολάς.

«*Οἱ φοβούμενοί σε, ὄφονται σε, καὶ εὐφρανθήσονται*». Διδάσκει, ὡς οὐκ αὐτὸς μόνος καθέξει τὸ χάρισμα, φθάσει δὲ καὶ εἰς
15 *πάντας τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον*. Τοῖς γὰρ εὐσεβεσι μόνους ἔστιν ἡδύς, αἰσθητῶς δὲ ὄραθεις καὶ κατὰ τὸν λόγον καὶ κατὰ τὰ νοήματα τῆς σοφίας ἣν ἔχει· τοῖς δὲ ἄλλοις βαρὺς ἔστι καὶ βλεπόμενος. Ὅτι ἀνόμοιοι τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ καὶ ἐξηλλαγμένοι αἱ τρίβοι αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δέ φησιν· «*Εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς*
20 *τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα*».

«*Ἔγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου*». Διδασκόμεθα, ὡς πάντα ἡμῖν ὁ Θεὸς δικαίως ἐπιφέρει· ὥστε ἀναγκαῖον μὴ ὀλιγορεῖν ἡμᾶς ἐν ταῖς παιδείαις, προσπίπτειν δὲ μᾶλλον, καὶ ἐκ τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς τὸν ἔλεον ἐξαιτεῖν.

25 «*Γεννητήω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με*». Ἐλεος τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὃς καὶ παρεκάλεσεν ἡμῶν τὰς καρδίας τυραννουμένας ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. Ἡ καὶ οὕτως· Δέομαι κατὰ τὸν σὸν λόγον ἐμοὶ τῷ δούλῳ σου ἐπὶ παρακλήσει καὶ παραμυθία τὸ ἔλεός σου γενέσθαι. Πολλοὶ γὰρ παρακλήσεως τυχόντες ἀπατῶνται

71. «'Αγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με». Εἶναι ὡς νὰ ἔλεγε· 'Αποδέχομαι μετὰ χαρᾶς τὰς ἀσθενείας, τὰς ὕβρεις, τὰς ἀνάγκας, τοὺς διωγμούς, τὰς στενοχωρίας, διὰ νὰ φανῶ ἄξιος τῶν ἐντολῶν σου, ἐπιζητῶ δὲ (νὰ μάθω οὕτω) ὅσα δὲν δύναμαι νὰ μάθω δι' ἄλλου τρόπου.

72. «'Αγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου». Ὁ εἰσαγόμενος ἄνθρωπος διδάσκεται πόσον ἀξίζει.

73. «Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με». Ἄλλο ἀξίωμα εἶναι ὅτι ἐδέχθη καὶ χωρεῖ τὴν διάνοιάν του. «Συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου». Τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὴν δημιουργίαν ἀκολουθεῖ εὐθύς ἢ εὐχαριστία διὰ τὴν δύναμιν τῆς νοήσεως, ἢ ὅποια ἐπιτρέπει τὴν κατανόησιν τῶν ἐντολῶν.

74. «Οἱ φοβούμενοί σε, ὄψονται σε, καὶ εὐφρανθήσονται». Διδάσκει ὅτι δὲν θὰ ἔχη μόνον αὐτὸς τὸ χάρισμα, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ φθάσῃ ὅσους φοβοῦνται τὸν Κύριον. Εἶναι δὲ γλυκὺς μόνον διὰ τοὺς εὐσεβεῖς· ὡς δὲ ἐφάνη αἰσθητῶς, (εἶναι γλυκὺς) καὶ ὡς πρὸς τὸν λόγον καὶ ὡς πρὸς τὸ σοφὸν περιεχόμενον των· εἰς τοὺς ἄλλους ὅμως εἶναι δύσκολον καὶ τὸ νὰ τὸν βλέπουν. Διότι δὲν ὁμοιάζει ὁ βίος του πρὸς (τὸν βίον) τῶν ἄλλων καὶ εἶναι ἄλλου εἴδους αἱ ὁδοί του· διὰ τοῦτο λέγει· «εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα».

75. «Ἔγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου». Διδασκόμεθα ὅτι ὁ Θεὸς δικαίως μᾶς ἐπιβάλλει τὰ πάντα· εἶναι, συνεπῶς, ἀναγκαῖον νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν διὰ τὰς σωφρονιστικὰς πράξεις του, ἀλλὰ νὰ προσπίπτωμεν ἐνώπιόν του καὶ νὰ ἐπιζητῶμεν τὸ ἔλεός του διὰ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου.

76. «Γενηθῆτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με». Ἐλεος τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπαρηγόρησε τὰς καρδίας μας, αἱ ὅποιαι ἐτυραννοῦντο ἀπὸ τὸν σατανᾶν. Ἡ (ἐρμηνεύεται) καὶ οὕτω· σὲ παρακαλῶ νὰ γίνῃ τὸ ἔλεός σου παρηγορία καὶ συμπαράστασις· δι' ἐμὲ συμφώνως πρὸς τὸν λόγον σου. Διότι πολλοὶ ὅταν εὗρουν παρηγορίαν ἀπατῶνται, ὅτι τὸ ἐπέ-

ὡς ἐξ ἰδίας φρονήσεως τοῦτ' ἐσχηκέναι. "Ὅπως μὴ ὡσαύτως τοῦ-
τοις πλανηθῶ, ἐμοὶ τῷ δούλῳ σου τὸ ἔλεός σου, κατὰ τὸ λόγιόν
σου, γενέσθω.

«Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοὶ σου, καὶ ζήσομαι». "Ὡσπερ
5 ὑπέσχον, φησί, τὴν παράκλησιν οὕτως ποιήσον, τοὺς σοὺς οἰ-
κτεῖρων οἰκέτας.

«Αἰσχυρῆθήτωσαν ὑπερήφανοι, διτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ».
Εἰ τύχοιμι, φησί, τῆς παρὰ σοῦ βοηθείας, τότε οἱ πονηροὶ δηλαδὴ
δαίμονες καὶ ἄνθρωποι τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ αἰσχυρῆθήσονται. Ἐγὼ
10 δέ, ἐκείνων αἰσχυνομένων, οὐκ ἐπαρθήσομαι· ἀλλ' «ἐν ταῖς ἐν-
τολαῖς σου ἀδολεσχήσω».

«Ἐπιστρεψάτωσάν μοι οἱ φοβούμενοί σε». Τῆς παρὰ τῶν
σῶν οἰκετῶν διδασκαλίας τύχοιμι. Ἔσται δὲ τοιαύτη, οἷα καὶ ἐπι-
στρέφειν εἰδυῖα ψυχὰς, διὰ τὸ πλουτεῖν τὸν φόβον τὸν σόν.
15 «Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος». Οὐκ ἂν μετὰ τοσαῦτα
ἔχων καρδίαν ἄμωμον ἔλεγε· «Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος».
Τούτῳ παραπλήσιον· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός».
Τότε γὰρ μόνον οὐκ αἰσχυρῆθήσομαι, δταν ἀμώμως τὰς τοῦ Θεοῦ
φυλάξω ἐντολάς.

20 «Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχὴ μου, καὶ εἰς τὸν λό-
γον σου ἐπήλπισα». Διδάσκει ἡμᾶς, ὁ Προφήτης ἐπιθυμεῖν τοῦ
λόγου, καὶ ἐρωτικῶς ἔχειν πρὸς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί ἂν
εἶη ἕτερον τὸ σωτήριον ἢ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου; «Εἰς τὸν λόγον
σου ἐπήλπισα». Νόει ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐπαγγελίαν. Λέγεται δὲ λόγιον
25 καὶ ἡ θεόπνευστος Γραφή. Ἐκλείπει τοίνυν οὐ μόνον ὁ τὴν ὑπό-
σχασιν τὴν θείαν ἀναμένων, καὶ τὴν λύσιν τῶν ἐπικειμένων κακῶν
προσδεχόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖς θεοῖς ἐντυγχάνων λογίοις, καὶ

τυχαν δηλαδή με τὰς ἰδικὰς τῶν νοητικὰς δυνάμεις. Διὰ νὰ μὴ πλανηθῶ ὁμοίως πρὸς αὐτούς, ἅς γίνῃ τὸ ἔλεός σου εἰς ἐμὲ τὸν δοῦλόν σου συμφώνως πρὸς τὸν λόγον σου.

77. «Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοὶ σου, καὶ ζήσομαι». Ὅπως ὑπεσχέθης, λέγει, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρηγόρησέ μας, δεικνύων εὐσπλαγχνίαν πρὸς τοὺς δούλους σου.

78. «Αἰσχυνθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ». Ὅταν μὲ βοηθήσῃς, λέγει, τότε οἱ πονηροὶ δαίμονες καὶ ἄνθρωποι, οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας θὰ ἐντροπιασθῶν. Ἐγὼ ὁμως δὲν θὰ ἐπαρθῶ διὰ τὴν κατασχύνῃν ἐκείνων, ἀλλ' «ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχῆσω».

79. «Ἐπιστρεψάτωσάν μοι οἱ φοβούμενοί σε». Εἴθε νὰ μὲ διδάξουν οἱ δοῦλοί σου. Θὰ εἶναι δὲ τοιαύτη (ἢ διδασκαλία τῶν), διότι δύναται νὰ ἐπιστρέφῃ ψυχὰς, καὶ θ' αὐξήσῃ τὸν πρὸς σὲ φόβον.

80. «Γενηθήτω ἡ καρδιά μου ἄμωμος». Δὲν θὰ ἔλεγεν μετὰ ἀπὸ τόσα, ἂν εἶχε καρδίαν ἄμωμον· «γενηθήτω ἡ καρδιά μου ἄμωμος». Εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ· «κτίσε καρδίαν καθαρὰν μέσα μου, Θεέ»¹. Πράγματι, τότε μόνον δὲν θὰ ἐντρέπωμαι, ὅταν θὰ τηρήσω τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ κατ' ἄψογον τρόπον.

81. «Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχὴ μου, καὶ εἰς τὸν λόγον σου ἐπήλπισα». Μᾶς διδάσκει ὁ προφήτης νὰ ἐπιθυμῶμεν τὸν λόγον καὶ νὰ ἀγαπῶμεν διακαῶς τὴν σωτηρίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ σωτηρία δὲ εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου. «Εἰς τὸν λόγον σου ἐπήλπισα». Διὰ τοῦ λόγου νὰ ἐννοήσῃς τὴν ὑπόσχεσιν. Λόγιον δὲ λέγεται καὶ ἡ θεόπνευστος Γραφή. Λυώνει δὲ ἀπὸ πόνον ὄχι μόνον ὅποιος ἀναμένει τὴν θείαν ὑπόσχεσιν καὶ προσδοκᾷ τὴν λύσιν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ μελετῶν τὰ θεία λόγια καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ ἀκριβῶς τὸ νόημά τῶν, ὅποιος

τὴν τούτων διάνοιαν καταμαθεῖν ἀκριβῶς ἐφιέμενος, καὶ παράκλη-
σιν καὶ ψυχαγωγίαν ὑπολαμβάνει τὴν εὐρεσιν.

«Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου». Εἰς τὸν Κέ-
ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, φησίν. Αὐτὸν γὰρ «ἔχομεν παράκλη-
5 τον πρὸς τὸν Πατέρα», κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν· «καὶ
αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν». «Λέγοντες, πότε
παρακαλέσεις με»; Ὅταν γὰρ ἐπιδημήσει μοι λόγος, τότε παρα-
καλοῦμαι.

«Ὅτι ἐγενήθη ὡσεὶ ἄσκος ἐν πάχῃ». Νεκροὶ μὲν μᾶλλον
10 ἢ ζῶντες ὑπὸ τῶν κακώσεων γίνονται οἱ δίκαιοι, ὡς ἄσκοις εἰ-
κέναι μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις, ἀποψυχόμενοι καθάπερ πάχῃ περι-
πηγνυμένη, τὸ θερμὸν καὶ πρακτικὸν προαιρούμενοι. Ἄλλως
ἄσκος ἐν πάχῃ γίνεται ὁ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα κατατήξας, καὶ μη-
δὲν ἐν αὐτῷ πυρῶδες καὶ ἐπιθυμητικὸν ἔω, ἀλλ' ἀποψύξας ὥσπερ
15 αὐτήν.

«Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου»; Ὀλίγαι γὰρ αἱ
τῶν ἀνθρώπων ἡμέραι ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αἷς εὐχεται εὐθέως συν-
τριβῆναι τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡς ἂν ὑποτάσσοι-
το τὴν ψυχὴν τοῦ θείου Λόγου γεγονότος ἐν αὐτῇ.

20 «Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας». Ἡ τοὺς γραώ-
δεις μύθους τῶν Ἰουδαίων φησὶ τὰς διδασκαλίας, ἣ καὶ τὰ
ἐντάλματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς φλυαρίας τῶν σοφῶν τοῦ αἰ-
ῶνος τούτου.

«Πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια· ἀδίκως κατεδίωξάν με·
25 βοήθησόν μοι». Εἰδὼς, ὡς ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ ἀπολήφεται ὑπὲρ
ῶν πέπονθεν ἀδικιῶν, ἐπισπεύδει ἰδεῖν καιρὸν ἐκεῖνον.

«Παρὰ βραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ». Μικροῦ δεῖν ἐκ τοῦ
διωγμοῦ αὐτῶν.

δηλαδή θεωρεῖ τὴν εὐρεσιν (τοῦ νοήματος) παρηγορίαν καὶ ψυχαγωγίαν.

82. «Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου». Εἰς τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστόν, λέγει. Διότι αὐτὸν «ἔχομεν συνήγορον πρὸς τὸν Πατέρα» κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου «καὶ αὐτὸς εἶναι ἰλασμός διὰ τὰς ἁμαρτίας μας»¹. «Λέγοντες, πότε παρακαλέσεις με»; Διότι ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐμὲ λόγος, τότε παρηγοροῦμαι.

83. «Ὅτι ἐγενήθη ὡσεὶ ἄσκος ἐν πάχνη». Οἱ δίκαιοι ἀπὸ τὰς κακώσεις εἶναι μᾶλλον νεκροὶ ἢ ζῶντες, ὥστε νὰ ὁμοιάζουν πρὸς ἄσκους μᾶλλον ἢ πρὸς ἀνθρώπους· ψύχονται δὲ ὡς πάχνη μεταβαλλομένη εἰς πάγον, διότι προτιμοῦν τὴν θερμότητα τοῦ πρακτικοῦ (κατὰ Θεὸν βίου). Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν· ἄσκος ἐν πάχνη εἶναι ὁποῖος ἔχει μαράνει τελείως τὴν σάρκα του καὶ δὲν ἀφήνει μέσα του τὸ πῦρ τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ τὸ ἔχει καταψύξει ὅπως καὶ αὐτὴν (τ.ἔ. τὴν σάρκα).

84. «Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου»; Εἶναι πράγματι ὀλίγαι αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς· κατ' αὐτὰς εὐχεται ἐν συνεχείᾳ νὰ συντριβῇ ὑπὸ τοὺς πόδας του ὁ σατανᾶς καὶ νὰ ὑποταγῇ ἡ ψυχὴ του εἰς τὸν θεῖον Λόγον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς αὐτήν.

85. «Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας». Μὲ τὰς διδασκαλίας ἐννοεῖ ἢ τοὺς γραῶδεις μύθους τῶν Ἰουδαίων ἢ τὰς ἀνθρωπίνιας ἐντολὰς καὶ τὰς φλυαρίας τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου.

86. «Πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια· ἀδίκως κατεδίωξαν με· βοήθησόν μοι». Ἐπειδὴ γνωρίζει καλῶς ὅτι θὰ ἀνταμειφθῇ εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον δι' ὅσας ἀδικίας ἔπαθε, παρακαλεῖ νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ ἔλευσις τῆς ὥρας ἐκείνης.

87. «Παρά βραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῆ». Παρ' ὀλίγον (θὰ ἀπέθνησκον) ἀπὸ τὸν διωγμὸν αὐτῶν.

«Κατὰ τὸ ἔλεός σου ζήσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου». Στόμα Θεοῦ οἱ διακονήσαντες προφήται τοῖς μαρτυρίοις, καὶ ἐντολαῖς, τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ.

«Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ καιρῷ».
 5 Ἐν προκοπῇ γινόμενος, καὶ ὑψηλοτέρων ἄπτεται δογμάτων, τοῦ τε αἰδίου Λόγου τοῦ Πατρὸς μνημονεύων, καὶ μονουνοχί τό· («Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», λέγων, καὶ τῆς διακοσμήσεως τοῦ παντός, σαφῶς τε δούλην αὐτοῦ τὴν σύμπασαν κτίσιν ἀποκαλεῖ.

«Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἡ ἀλήθειά σου». Δύο εἰσὶ γενεαί,
 10 αἱ χωρήσασαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, ὃ τε τῶν Ἰουδαίων λαὸς ἔχων τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας, καὶ ἡ Ἐκκλησία. Οὐκ εἰς γενεὰς οὖν ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰς γενεὰν τὴν προτέραν καὶ εἰς γενεὰν τὴν δευτέραν. Τὰ δὲ ἄλλα ἔθνη πεπλάνηται. Ὅτε δὲ καὶ ἡ προτέρα γενεὰ ἐξέβαλε τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἶπεν· «Αἶρε, αἶρε»
 15 ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, μεταβέβηκεν ἡ ἀλήθεια ἀπ' ἐκείνης τῆς γενεᾶς ἐπὶ ταύτην τὴν γενεάν. («Ἐθεμελίωσας τὴν γῆν καὶ διαμένει»). Ταύτη δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἡ γῆ τεθεμελίωται. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ καταβεβλημένῳ θεμελίῳ οἰκοδομοῦνται πάντες οἱ ἐκ γῆς σωζόμενοι. Ὅθεν καὶ διαμένει ἡ γῆ, ἀρραγῆ καὶ
 20 ἀσφαλῆ κρηπίδα καὶ θεμέλιον ἔχουσα. Ἀλλὰ καὶ γῆν φωτίσασα ἡ ἀλήθεια ἡμέραν ἐποίησε, Θεοῦ ἐπιλάμπαντος αὐτήν.

«Τῇ διατάξει σου διαμένει ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλά σοι». Οὐκ ἀλλαττομένη, οὐδὲ τέλος λαμβάνουσα, ὡς ὁ κατὰ τὴν Παλαιὰν Γραφὴν φωτισμός. Ἐπεὶ καὶ μέχρι καιροῦ διορθώσεως
 25 θέτειτο. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπὸ Θεοῦ ὑπῆρξαν. Ἐπεὶ περ κτίστων καὶ προνοητοῦ ὄντος, δοῦλα τὰ σύμπαντά ἐστιν αὐτοῦ.

«Εἰ μὴ ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστι, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ

88. «Κατὰ τὸ ἔλεός σου ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου». Στόμα Θεοῦ εἶναι οἱ προφῆται, οἱ ὅποιοι διηκόνησαν εἰς τὰς μαρτυρίας, τὰς ἐντολάς καὶ τὰ προστάγματα του.

89. «Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ». Ἐπειδὴ προώδευσε ἀσχολεῖται καὶ μὲ ὑψηλότερα δόγματα καὶ ἀναφέρει τὸν ἀίδιον Λόγον τοῦ Πατρός, λέγων σχεδὸν τὸ «εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»¹ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διακόσμησιν τοῦ σύμπαντος· σαφῶς δὲ ἀποκαλεῖ δούλην του ὄλην τὴν κτίσιν.

90. «Εἰς γενεάν καὶ γενεάν ἡ ἀλήθειά σου». Δύο γενεαὶ ἐδέχθησαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ὁ ὅποιος εἶχε τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας, καὶ ἡ Ἐκκλησία. Συνεπῶς ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ὁμοίαν εἰς (πολλὰς) γενεάς, ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν γενεάν. Τὰ ὑπόλοιπα δὲ ἔθνη ἐπλαγήθησαν. Ὅταν δὲ ἡ πρώτη γενεὰ ἀπληρήθη τὴν ἀλήθειαν καὶ εἶπε· «ὑψώσε τον, ὑψώσε τον»² ἀπὸ τὴν γῆν αὐτόν, μετέβη ἡ ἀλήθεια ἀπὸ ἐκείνην εἰς αὐτὴν τὴν γενεάν. «Ἐθεμελίωσας τὴν γῆν καὶ διαμένει». Ἡ γῆ ἔχει θεμελιωθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Διότι εἰς αὐτόν τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον, ὁ ὅποιος ἔχει τεθῆ ὡς θεμέλιος, οἰκοδομοῦνται ὅσοι κάτοικοι τῆς γῆς σώζονται. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παραμένει ἡ γῆ, διότι ἔχει ἀσφαλῆ καὶ ἀκλόνητον βᾶσιν καὶ θεμέλιον. Ἄλλὰ ἡ ἀλήθεια ἐφώτισε τὴν γῆν καὶ ἔκανε τὴν ἡμέραν, ὅταν ὁ Θεὸς ἔλαμψεν εἰς αὐτήν.

91. «Τῇ διατάξει σου διαμένει ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δουλά σοι». Ἡ ἡμέρα αὐτὴ δὲν ἀλλάσσει οὔτε ἔχει τέλος, ὅπως ὁ φωτισμὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸν ὅποιον εἶχε δώσει μέχρι τῆς ὥρας τῆς διορθώσεώς του. Ὅλα δὲ αὐτὰ κυβερνῶνται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι κτίστης καὶ προνοητής, τὰ σύμπαντα εἶναι ὑποτεταγμένα εἰς αὐτόν.

92. «Εἰ μὴ ὁ νόμος σου μελέτη μου ἔστι, τότε ἂν ἀπωλόμην

2. Ἰω. 19, 15.

ταπεινώσει μου». Εισβαλόντων, φησί, τῶν ποιηρῶν λογισμῶν, καὶ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων πολεμούντων ἐμοί, εἶχον ἂν ἀπολέσθαι, εἰ μὴ ὁ σὸς νόμος εἰς στήριγμα ἐγένετο.

«Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάβωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, 5 ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐξήσάς με». Τοῖς σοῖς νόμοις ὄψομαι, φησὶν· ἐξω γὰρ ἐν αὐτοῖς τὴν ζωὴν, καθὰ δὴ μοι καὶ εἰρηκας, «ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς». Ζῶν οὖν μόνος ὁ δίκαιος, κἂν τεθνηκέναι δοκῇ· νεκροὶ δὲ οἱ ἄδικοι, κἂν ζῆν φαίνονται. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν τῆς ζωῆς σύστασιν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι, τὴν δικαιο-
10 σύνην· οἱ δὲ ταύτην οὐκ ἔχοντες τοῖς οὐ παρ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐξωθεν κινουμένοις ἀψύχοις εἰοκάσιν.

«Σὸς εἰμι ἐγώ, σῶσόν με». Προστυπακούεται τὸ σὸς εἰμι δοῦλος, σὸς εἰμι κατὰ χάριν νόμος, εἰμι σὸς θεράπων.

«Ἐμὲ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ τοῦ ἀπολέσαι με· τὰ μαρτύριά σου συνῆκα». Ἀντὶ τοῦ, ἐμελέτησα, καὶ διὰ τῆς σῆς μελέτης ἀπρακτον αὐτῶν ἀπέφηνα τὴν ἐπιβουλήν.

«Πάσης συντελείας εἶδον πέρας, πλατεῖα ἢ ἐντολὴ σου σφόδρα». Συντέλειαν τὴν ἐπιβουλήν φησι τὴν παρὰ τῶν δαιμόνων. Ταύτης εἶδον τὸ πέρας ἐκβάν εἰς οὐδέν, ὅτε καὶ πλατεῖα μοι γέ-
20 γονεν ἢ ἐντολὴ. Τοῦτο τοῦ διὰ πάσης προκοπῆς, εἰς τὸ τέλος ἀφιγμένου τῆς ἀρετῆς, ἐπὶ τὸ τέλειον ἀγαθὸν διαβαίνοντος· πολλὰς ἀρχὰς καὶ τέλη καταβαλλομένου. Ἡ γὰρ τῆς προτέρας βελτιώσεως περιγραφὴ ἀρχὴ τῆς ἐχομένης ἐστί, κατὰ τό· «Ὅταν συντελέσῃ ἄνθρωπος, τότε ἀρχεται».

25 «Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε· ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν». Ὁ πάντα κατὰ τὸν νόμον καὶ λέγων καὶ πράττων μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ψαλμῷ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν μελέτην καὶ τὴν νύκτα προσέθηκε τῷ μακαρίῳ γενησο-

ἐν τῇ ταπεινώσει μου». Ὄταν μοῦ ἐπετέθησαν, λέγει, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ με ἐπολέμουν αἱ ἐχθρικοὶ δυνάμεις, θὰ ἐχανόμην ἂν δὲν με ἐστήριζεν ὁ νόμος σου.

93. «Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιοματίων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐζησάς με». Θὰ τηρῶ τοὺς νόμους σου, λέγει, διότι θὰ εὕρω τὴν ζωὴν εἰς αὐτούς, ὅπως ἄλλωστε μοῦ εἶπες ὅτι «ὅποιος ἄνθρωπος τὰ πράξει, θὰ ζήσῃ με αὐτὰ»¹. Ζῆ πράγματι μόνον ὁ δίκαιος, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ὅτι ἀπέθανε· οἱ ἄδικοι ὁμως εἶναι νεκροί, ἔστω καὶ ἂν φαίνονται ὅτι ζοῦν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἔχουν μέσα των τὸ συστατικὸν τῆς ζωῆς, τὴν δικαιοσύνην· αὐτοὶ ὁμως μὴ ἔχοντες αὐτὴν ὁμοιάζουν πρὸς τὰ ἄψυχα τὰ ὅποια δὲν κινοῦνται ἀφ' ἑαυτῶν ἀλλ' ἀπὸ ἕξω.

94. «Σὸς εἶμι ἐγώ, σῶσόν με». Ἐξυπακούεται τὸ εἶμαι δοῦλος σου, εἶμαι υἱὸς σου κατὰ χάριν, εἶμαι ὑπηρέτης σου.

95. «Ἐμέ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ τοῦ ἀπολέσαι με· τὰ μαρτύριά σου συνῆκα». Ἀντὶ τοῦ, ἐμελέτησα καὶ διὰ τῆς μελέτης τῶν λόγων σου κατέστησα τὴν ἐπίθεσιν των ἄνευ ἀποτελέσματος.

96. «Πάσης συντελείας εἶδον πέρας, πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα». Συντέλειαν ὀνομάζει τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν τῶν δαιμόνων. Εἶδον δὲ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμά της ἦτο μηδέν, τότε δὲ ἡ ἐντολή σου ἐπλατύνθη δι' ἐμέ. Τοῦτο δὲ (λέγεται) ἀπὸ ἀνθρώπων ὁ ὅποιος συνεχῶς προκόπτων ἔχει φθάσει εἰς τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπέτυχε τὸ τέλειον ἀγαθόν, ἀφοῦ προηγουμένως ἔθεσε πολλὰς ἀρχὰς καὶ τέλη. Διότι ἡ περιγραφή τῆς προηγουμένης βελτιώσεως εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπομένης, κατὰ τὸ ρητόν· «Ὄταν τελειώσῃ (κάτι) ὁ ἄνθρωπος, τότε ἀρχίζει»².

97. «Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε· ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μοῦ ἐστίν». Ὅποιος λέγει καὶ πράττει τὰ πάντα συμφῶνως πρὸς τὸν νόμον, μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Εἰς δὲ τὸν πρῶτον ψαλμὸν προσέθεσεν εἰς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα διὰ τὴν με-

2. Σοφ. Σειρ. 18, 7.

μένω. Ἐλέγομεν γάρ, ὡς μικτός ἐστιν ἐνταῦθα τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος. Διὸ νῦν ἔχομεν ἡμέραν καὶ νύκτα· γενομένους δὲ ἀγίους οὐ διαδέξεται νύξ. Ὁ τοίνυν προκόπτων ἡμέραν μὲν ἀγει κατὰ τὸν νόμον βιούσ· νύκτα δέ, ὅτε μὴ μελετᾷ ἐν ὄλη καρδίᾳ αὐτοῦ.

5 («Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου»). Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ φυλάξαι τὸν θεῖον νόμον, τὸ ἔργοις αὐτὸν ἀποπληρῶσαι.

(«Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα»). Διαπαντὸς ἐμεμνήμην τοῦ θείου δικαστηρίου.

10 («Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου») Ἡ γλυκέα διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς λογικὴν τέρψιν· ἀλλ' («ὑπὲρ μέλι»), τῶν παρ' ἀνθρώποις πάντων ἡδέων δι' αὐτοῦ δηλουμένων.

(«Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου»). Ὁ γὰρ τῷ φωτὶ τοῦ θείου νόμου περιπατῶν ὀρθὴν καὶ ἀπρόσκοπον τὴν πορείαν ποιῶν
15 ται τοῦ βίου.

(«Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα»). Ἡ ταῖς τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεσιν, ἧ ταῖς ἰδίᾳ καὶ ἐκ προαιρέσεως γινομέναις σκληραγωγίαις.

(«Παρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα»). Τοὺς
20 σοφοὺς τοῦ αἰῶνός φησι καὶ τοὺς τῶν αἰρεσιωτῶν ἄρχοντας.

(«Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, πονηρεῖσθε»). Ἡ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς φησιν, ἧ τοὺς προειρημένους διδασκάλους.

(«Βοήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι»). Εἰ γὰρ καί, ἔφη, βοηθός μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου εἰ σύ, ἀλλὰ δεῖται βοηθείας ἀδιαλείπτου.
25 Ἐν ὧ γὰρ ἐσμὲν ἐνταῦθα, οὐπω τέλειον τό, «σωθήσομαι»· ἀλλ' ὅταν μετὰ τῶν ἀγγέλων ζήσωμεν τοῦ Θεοῦ, τότε γὰρ καὶ μελέτη δικαιομάτων πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, οὐ κατὰ τὴν σκιά, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν.

λέτην ἐκείνου ὁ ὁποῖος θὰ γίνῃ ἀξιομακάριστος. Ἐλέγαμεν, λοιπόν, ὅτι ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐνταῦθα ἀνάμεικτος· διὰ τοῦτο ἔχομεν κατὰ τὸ παρὸν ἡμέραν καὶ νύκτα· ὅταν ὁμως γίνωμεν ἅγιοι, δὲν θὰ ὑπάρξῃ πλέον νύξ. Ὁ προοδεύων, λοιπόν, ἔχει ἡμέραν ὅσον ζῆ κατὰ τὸν νόμον, ἐνῶ ἔχει νύκτα, ὅταν δὲν τὸν μελετᾷ μὲ ὀλην τὴν καρδίαν του.

101. «Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου». Αὐτὸ πράγματι σημαίνει τὸ νὰ φυλάττῃς τὸν θεῖον νόμον, τὸ νὰ τὸν τηρήσῃς ἐμπράκτως.

102. «Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα». Συνεχῶς ἐνεθυμούμην τὸ θεῖον δικαστήριον.

103. «Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου!» Εἶναι γλυκέα διὰ τὴν λογικὴν εὐχαρίστησιν τὴν ὁποῖαν παρέχουν· τὸ «ὑπὲρ μέλι» χρησιμοποιεῖται πρὸς δῆλωσιν ὀλων τῶν γλυκῶν τὰ ὁποῖα παρασκευάζουν οἱ ἄνθρωποι.

105. «Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου». Ὅποιοι δηλαδὴ περιπατεῖ φωτιζόμενος ἀπὸ τὸν θεῖον νόμον θὰ ἔχη ὀρθὴν καὶ ἀπρόσκοπτον πορείαν εἰς τὴν ζωὴν.

112. «Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα». Ἡ διὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἢ διὰ τῶν κατ' ἰδίαν ἐκουσίων σκληραγωγιῶν.

113. «Παρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα». Ἐννοεῖ τοὺς σοφοὺς τοῦ κόσμου τούτου καὶ τοὺς ἀρχηγέτας τῶν αἱρέσεων.

115. «Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, πονηρευόμενοι». Ὅμιλεῖ ἢ διὰ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἢ διὰ τοὺς προαναφερθέντας διδασκάλους.

117. «Βοήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι». Εἰσαὶ βεβαίως βοηθός μου καὶ συμπαραστάτης μου σύ, λέγει, ἀλλὰ ἔχω ἀνάγκην συνεχοῦς βοήθειας. Ὅσον δηλαδὴ εὐρισκόμεθα ἐνταῦθα, δὲν εἶναι ἀκόμη τέλειον τὸ «σωθήσομαι». Ὅταν ὁμως θὰ ζῶμεν μαζί μὲ τοὺς ἁγγέλους τοῦ Θεοῦ, τότε πράγματι θὰ μελετῶμεν τὸ θέλημά σου πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ὀχι σκιωδῶς ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν.

«Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου». Τοῦτο γὰρ περιμένει τὸ τέλος τοὺς τὸν νόμον ἀθετοῦντας τοῦ Θεοῦ.

«Παραβαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς 5 γῆς· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰ μαρτύριά σου». Τὸ πατήσαι βούλεσθαι τὸν θεῖον νόμον.

«Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Τό, «καθήλωσον», ἀντὶ τοῦ, πῆξον. Πῆξον οὖν, φησί, εἰς ἀγνείαν τὰς σάρκας μου. Οὕτως γὰρ μόνως δυνηθείη εἰπεῖν· «Χριστῷ συνεσταύρωμαι». «ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην». Τὸν θεῖον δηλονότι νόμον. Οὐ γὰρ ἄλλως τις ἐπιτελεῖ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἔξω ἐαντὸν πρότερον καταστήσας τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου». Εἰς τὴν θείαν ἐπιφάνειαν, φησί, δι' ἧς ἤλπιζε σωθῆσεσθαι καὶ αὐτὸς καὶ 15 ἅπαν τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. «Καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιοσύνης σου». Εἰ καὶ παρανομοῦντές τινες, καὶ τὸν σὸν πρὸ ὀφθαλμῶν οὐκ ἔχοντες φόβον, τὸν σὸν ἐκ μέσου πεποίηνται νόμον· ἀλλ' ἐγὼ τὸν πάντα καιρὸν ἕνα ἐποιούμην τοῦτον, ἐν μελέτῃ ἔχων διαπαντός.

«Δουλός σου εἰμί, συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύρια σου». Ὁ μὴ δουλεύων κατ' οὐδὲν τῇ ἁμαρτίᾳ λεγέτω· «Δουλός σου εἰμί ἐγώ». Μισθὸν δὲ δουλείας τὴν σύνεσιν ἀπαιτεῖ διδομένην παρὰ Θεοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ κειμένην ὡς ἐν θησαυροφυλακίᾳ. Πνεῦμα γὰρ σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τὰ ἐξῆς τῶν ἀγαθῶν τὰ χαρίσματα. Πρὸς ἑτέραν γὰρ ἀντιδιαστέλλον, ἐν Παροιμίᾳ φησί· 25 «Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ δίδωσι χάριν». Εἰ γὰρ πᾶσα σύνεσις ἀγαθὴ, οὐκ ἂν προσέθηκεν ἀγαθὴ.

«Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι. τῷ Κυρίῳ, διεσκέδασαν τὸν νόμον σου».

118. «Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου». Αὐτὸ τὸ τέλος πράγματι περιμένει δσους ἀθετοῦν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ.

119. «Παραβαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰ μαρτύριά σου». (Οἱ παραβάται) θέλουν νὰ καταπατήσουν τὸν θεῖον νόμον.

120. «Καθῆλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Τὸ «καθῆλωσον» ἀντὶ τοῦ στερέωσον. Στερέωσε, λοιπόν, λέγει, τὴν σάρκα μου εἰς τὴν ἀγνότητα. Διότι μόνον οὕτω θὰ δυνηθῶ νὰ εἶπω· «ἐσταυρώθην μαζί με τὸν Χριστόν»¹. «Ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην», προφανῶς τὸν θεῖον νόμον. Διότι πράττει τις τὴν ἁμαρτίαν, μόνον ἀφοῦ προηγουμένως εὔρεθῆ ἔκτος τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ.

123. «Οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου». Εἰς τὴν θεῖαν ἐπιφάνειαν (ἐστράφησαν οἱ ὀφθαλμοὶ του), λέγει, διότι δι' αὐτῆς ἠλπίζε νὰ σωθῆ αὐτὸς καὶ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιοσύνης σου». Ὁρισμένοι παράνομοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν φόβον σου, ἀδιαφοροῦν παντελῶς διὰ τὸν νόμον σου, λέγει. Ἐγὼ ὁμως συνεχῶς ἕνα εἶχα σκοπόν, τὴν ἀδιάλειπτον μελέτην (τοῦ νόμου σου).

125. «Δοῦλός σου εἰμί, συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου». Ὅποιος οὐδόλως ὑπηρετεῖ τὴν ἁμαρτίαν ὡς εἶπη· «Δοῦλός σου εἰμί ἐγώ». Ἀπαιτεῖ δὲ ὡς μισθὸν διὰ τὴν δουλείαν του τὴν σύνεσιν, τὴν ὁποῖαν δίδει ὁ Θεὸς καὶ ἔχει αὐτὸς μέσα του ὡς εἰς θησαυροφυλάκιον. Διότι τὰ χαρίσματα τῶν ἀγαθῶν εἶναι πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τὰ παρόμοια. Ἀντιδιαστέλλει δὲ εἰς τὰς Παροιμίας (τὴν σύνεσιν αὐτὴν) πρὸς ἄλλην καὶ λέγει· «Ἡ ἀγαθὴ σύνεσις προσδίδει χάριν»². Ἐὰν ὁμως καθεμίᾳ σύνεσις ἦτο ἀγαθὴ δὲν θὰ προσέθετε τὸ «ἀγαθὴ».

126. «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ διεσκέδασαν τὸν νό-

2. Παρ. 13, 15.

Ἐγὼ μὲν ἐποίησα κρῖμα καὶ δικαιοσύνην· ἔσται δέ ποτε καὶ σοὶ καιρὸς τῷ Θεῷ τοῦ ποιῆσαι δηλονότι κρῖμα καὶ δικαιοσύνην κατὰ τῶν διασκεδασάντων τὸν νόμον σου.

«Διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ τὸ χρυσίον καὶ 5 τοπάξιον». Ταῦτα συνάδει τῷ· («Αγαθὸν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου») καὶ τῷ «Λάβετε παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον. Κρείσσων γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστίν».

10 «Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην». Διὰ τοῦτο», ποῖον, ἢ τὸ μελέτην ἔχειν διαπαντός τοῦ νόμου;

«Καὶ συνετιεῖ νήπια». Νήπια νοήσεις τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ κατεχομένους καὶ βρέφειν ἐοικότας. Τούτους γὰρ ὁ λόγος σου, φησί, τῷ σῶ καταυγαζομένους φωτὶ συνέσεως ἐμφορεῖ.

15 «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα). Διανοίξεως δὲ δεῖται τὰ λόγια. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ διήνοιξε τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς. Καὶ τὴν δι' ἡδονῆς ἢ δόξης ἀπάτην ἢ διὰ τῶν λόγων σύνεσις ἐνδιδομένη κωλύει.

20 («Ἐπίβλεπον ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐλέησόν με, κ.τ.λ.)). Ὡς κέκρικας, φησὶν, ἐπιβλέψαι, καὶ πολλῆς ἐπισκοπῆς ἀξιῶσαι τοὺς ἀγαπῶντας τὸ ὄνομά σου· οὕτω με τῆς αὐτῆς ἀξίωσον ἐπισκοπῆς, τοῦ αὐτοῦ ἐλέους.

«Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου». Κατὰ τὸ λόγιον αὐτοῦ ὁ Θεὸς κατευθύνει τὰ διαβήματα τοῦ ἀπὸ κακίας 25 καὶ ἀγνοίας εἰς ἀρετὴν καὶ γνῶσιν διαβαίνοντος. Ὁ γὰρ ὀρθὸς λόγος τῶν τοιούτων ἡγεῖται· Οἱ μὴ ποιοῦντες τὴν ἁμαρτίαν οὐκ εἰσι δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας.

μον σου». Ἐγὼ μὲν ἔκανα κρίσιν καὶ δικαιοσύνην· θὰ ἔλθῃ δὲ κάποτε καὶ ὁ ἰδικὸς σου καιρὸς, Θεέ, νὰ κάμῃς κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐναντίον ὄσων παρέβησαν τὸν νόμον σου.

127. «Διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ τὸ χρυσίον καὶ τοπάζιον». Αὐτὰ συμφωνοῦν πρὸς τὸν στίχον «ἀγαθὸν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου» καὶ πρὸς τὸ ρητόν· «λάβετε παιδείαν καὶ ὄχι ἄργυρον, καὶ γνῶσιν καὶ ὄχι γνήσιον χρυσόν. Διότι ἡ σοφία εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ λίθους πολυτελεῖς· οἶονδῆποτε δὲ πολύτιμον (πρᾶγμα) δὲν ἀξίζει ὅσον αὐτή»¹.

128. «Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθώμην». Τὸ «διὰ τοῦτο» σημαίνει, ἐπειδὴ ἐμελέτων συνεχῶς τὸν νόμον.

130. «Καὶ συνετιεῖ νήπια». Νήπια πρέπει νὰ ἐννοήσῃς ὄσους κατέχονται ἀπὸ ἄγνοιαν καὶ ὁμοιάζουν μὲ βρέφη. Πράγματι ὁ λόγος σου, λέγει, θὰ τοὺς ἐμβάλῃ σύνεσιν ὅταν θὰ καταυγάζονται ἀπὸ τὸ φῶς.

131. «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα». Τὰ λόγια χρειάζονται ἀνάπτυξιν. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ διήνοιξε τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν, διὰ νὰ κατανοήσουν τὰς Γραφάς². Ἡ σύνεσις δὲ τὴν ὁποῖαν δίδουν οἱ λόγοι (τοῦ Θεοῦ) ἐμποδίζει τὴν ἀπάτην διὰ τῆς ἡδονῆς ἢ τῆς δόξης.

132. «Ἐπίβλεπον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με» κλπ. Ὅπως, λέγει, ἀπεφάσισες νὰ προνοῆς καὶ νὰ προστατεύῃς ὄσους ἀγαποῦν τὸ ὄνομά σου, οὕτως ἀξίωσέ με τῆς ἰδίας προστασίας, τοῦ ἰδίου ἐλέους.

133. «Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου». Ὁ Θεὸς κατευθύνει κατὰ τὸ λόγιόν του τὰ βήματα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος περνᾷ ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἄγνοιαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν. Πράγματι αὐτοὶ ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον. Ὅσοι δὲ πράττουν τὴν ἁμαρτίαν δὲν εἶναι δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας.

2. Βλ. Λουκ. 24, 32.

«Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων». Συκοφαντίαν ἀνθρώπων τὴν τῶν αἰρετικῶν διδασκαλίαν φησί, καὶ τὴν τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. Τούτου τετύχηκεν αἰσθητῶς Ἰωσήφ καὶ Σωσάννα. Τροπικῶς δὲ ἀνθρώπους τὰς πονηρὰς λέγει δυνάμεις, 5 ἀφ' ὧν τῆς συκοφαντίας μόνου λυτροῦσθαι Θεοῦ.

«Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου». Τὴν παρουσίαν ἐπιποθεῖ τοῦ Κυρίου θεάσασθαι. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ χαρακτήρ τοῦ Πατρὸς. «Καὶ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου». Τὴν Νέαν Διαθήκην φησί, δι' ἧς δεδικαίωκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς 10 ἐπὶ τῆς γῆς.

«Διεξόδους ὕδατων κατέβησαν οἱ ὀφθαλμοί μου». Πλήθος ἠφίειν δακρῶν τοὺς τὸν σὸν παραβαίνοντας νόμον ἀποθρηγῶν. «Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθὴς ἡ κρίσις σου». Τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσι δι' ἣν ἀπεκλαίετο τοὺς παραβαίνοντας τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον 15 ὅτι δὴ τοῖς τούτον παραβαίνουσιν ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ τιμωρίαν ἠπέλιψε, καὶ ταύτην ἐντεῦθεν ἤδη διεμαρτύρετο. «Ἐνετείλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά σου», κ.τ.λ. Τὰ μετὰ μαρτύρων οὐρανοῦ καὶ γῆς τίνων ἄλλων ἐνετείλω μαρτύρια, δικαιοσύνην ὄντα καὶ ἀλήθειαν τρανωτάτην; Ἄλλ' οὐκ ἡμαῦρος ἤγον εἰθύτατοι τῶν 20 σῶν κριμάτων κανόνες τὴν σὴν δικαιοσύνην μνηνοῦσι. Τὰ οὖν σὰ μαρτύρια αἱ θεῖαι Γραφαί· δικαιοσύνη μὲν κατὰ τὰ ἠθικὰ τυγχάνουσι παραγγέλματα, ἀλήθεια δὲ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν λόγων. «Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί σου». Οἷον ζῆλον ἀνελάμβανον, εἴ ποτε ἐώρων τινὰ ἐπι- 25 λελησμένον τῶν σῶν λόγων. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ζῆλον, ἀλλὰ διὰ τὸν τιθέντα μοι ἐκτίκεσθαι ἀπὸ τοῦ ζήλου τοῦ πρὸς σέ, εἰ ἐθεώρων τινὰς ἐπιλανθανομένους σου τῶν λόγων. Περὶ τούτου τοῦ ζήλου

134. «Λύτρωσαι με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων». Συκοφαντίαν ἀνθρώπων λέγει τὴν διδασκαλίαν τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. Αὐτὸ (δηλ. τὴν λύτρωσιν ἀπὸ συκοφαντίας) ἐπέτυχον ἱστορικῶς ὁ Ἰωσήφ¹ καὶ ἡ Σωσάννα². Ἀλληγορικῶς ἀνθρωποι εἶναι αἱ πονηραὶ δυνάμεις, ἐκ τῆς συκοφαντίας τῶν ὁποίων μόνον ὁ Θεὸς δύναται νὰ (μᾶς) λυτρώσῃ.

135. «Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου». Ποθεὶ διακαῶς νὰ ἴδῃ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, διότι αὐτὸς εἶναι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς. «Καὶ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου». Ἐννοεῖ τὴν Καινὴν Διαθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐδικαίωσεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς.

136. «Διεξόδους ὑδάτων κατέβησαν οἱ ὀφθαλμοί μου». Ἐχυσά πληθος δακρύων, θρηνῶν ὅσους παραβαίνουν τὸν νόμον σου.

137. «Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθὴς ἡ κρίσις σου». Ἀναφέρει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐθρήνει ὅσους παρέβαινον τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· διότι δηλαδὴ καθώρισε τιμωρίαν διὰ τοὺς παραβάτας εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον, ἐπιστοποίησεν ὁμως αὐτὴν ἤδη ἀπὸ τοῦδε. «Ἐνετείλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά σου» κλπ. Διὰ ποίους ἄλλους παρέσχες διαβεβαιώσεις μὲ μάρτυρας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, (διαβεβαιώσεις), αἱ ὁποῖαι εἶναι δικαιοσύνη καὶ πασίδηλος ἀλήθεια; Ἀλλὰ δὲν ἀπέκρυψες αὐτά· δηλαδὴ ἀναγγέλλουν τὴν δικαιοσύνην σου εὐθύτατοι κανόνες τῶν κρίσεων σου. Αἱ διαβεβαιώσεις σου, λοιπόν, εἶναι αἱ θεῖαι Γραφαί, αἱ ὁποῖαι ὡς πρὸς μὲν τὰς ἠθικὰς ἐπιταγὰς εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ὡς πρὸς δὲ τὸ δογματικὸν μέρος ἀλήθεια.

139. «Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου». Ὅποῖος ζῆλος μὲ κατελάμβανε, ὁσάκις ἔβλεπα κάποιον νὰ ἔχη λησμονήσει τοὺς λόγους σου! Καὶ (εἶχον) ὄχι ἀπλῶς ζῆλον, ἀλλὰ ἔλυωνα ἀπὸ τὸν ζῆλόν μου διὰ σέ, ὁσάκις ἔβλεπα ἀνθρώπους λησμονοῦντας τοὺς λόγους σου. Αὐτὸν τὸν ζῆλόν ἐνεθυμήθησαν οἱ μαθηταί, περὶ τοῦ ὁποίου

2. Βλ. τὴν σχετικὴν διήγησιν ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ.

ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταί, ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἐν ψαλμῷ εἰρη-
μένου· («Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με»).

«Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα». Τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ
πεπυρωμένον ἐστὶ σφόδρα καὶ ἐξιστάμενον, καὶ πάσῃ βασάνῳ ἀνέ-
5 λεγκτον. Καὶ εἴ τις ἔχει πεπυρωμένον τοῦτο τὸ λόγιον, ἀνακρίνει
μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

«Νεώτερος ἐγὼ εἰμι καὶ ἐξουδενωμένος». Νεώτερος μὲν ὁ
τοῖς θείοις λόγοις στοιχειούμενος, ἐξουδενωμένος δὲ διὰ τὸ τα-
πεινοῦν ἑαυτόν.

10 «Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα». Ἡ μὲν γὰρ
παρ' ἀνθρώποις δικαιοσύνη πρὸς ὀλίγον ψηφίζεται χρόνον τῷ κρι-
νομένῳ τὸ δίκαιον, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν αἰώνιον ἀποδίδωσιν.

«Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὗροσάν με». Οὐδὲ ἐν ταῖς περιστάσε-
σι, φησί, τοῦ τὸν σὸν μελετᾶν ἡμέλησα νόμον.

15 «Δικαιοσύνη τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄ δέδωκάς
μοι, φησί, μαρτύρια, οὐ πρὸς ὀλίγον ὄντα ὠφέλιμα, δικαιοσύνη
εἰς τὸν αἰῶνα τυγχάνουσι, δικαιοῦντα τὸν διαθέσει συνεγγίζοντα
αὐτοῖς. «Συνέτισόν με, καὶ ζῆσόν με». Ἦν γὰρ ἀσκοῦμεν ἐπὶ τοῦ
παρόντος δικαιοσύνην ἀποδίδεται οὐκ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἡμῶν
20 ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ ζήσομαι, φησὶν, ἐάν με συνετίσης·
εἰς ἐκείνην γὰρ τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀνόητος οὐκ εἰσέρχεται. Αἰτη-
τέον οὖν σύνεσιν παρὰ τοῦ διδόντος πᾶσι τοῖς ἐξ ὀλης ψυχῆς αἰ-
τοῦσιν αὐτόν.

«Ἐκέκραξα ἐν ὀλη καρδίᾳ μου». Πρῶτον· «Ἐκέκραξα ἐν
25 ὀλη καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε· τὰ δικαιώματά σου ἐκζη-
τήσω». Δεύτερον· «Ἐκέκραξά σοι, σῶσόν με». Ὁ γὰρ ἐλάλον
κατὰ τὸ ἡγεμονικόν, οὐκ ἄλλο τι ἦν ἢ ὁ Θεός. Μεγάλως οὖν σε
καλέσας, μεγάλως ἐπαγγέλλομαι τὰ σὰ φυλάξαι μαρτύρια.

γίνεται λόγος εἰς τὸν ψαλμὸν ἀπὸ τὸν Κύριον· «Διότι ὁ ζῆλος διὰ τὸν οἶκόν σου μὲ κατέφαγε»¹.

140. «Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα». Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι πυρωμένος, ὑπερέχων καὶ ὑπέρτερος ἀπὸ πᾶσαν δοκιμασίαν. Ὅποιος δὲ κατέχει αὐτὸν τὸν πύρινον λόγον, «ὄλα τὰ ἀνακρίνει, ἀλλὰ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται».

141. «Νεώτερος ἐγὼ εἶμι καὶ ἐξουδενωμένος». Νεώτερος εἶναι ὅποιος εἰσέρχεται εἰς τοὺς θείους λόγους, ἐξουδενωμένος δὲ ἐπειδὴ ταπεινώνεται ἐκουσίως.

142. «Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα». Ἡ μὲν ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη ἀπονέμει τὸ δίκαιον εἰς τὸν κρινόμενον δι' ὀλίγον χρόνον, ἢ (δικαιοσύνη) ὁμῶς τοῦ Θεοῦ ἐκφέρει τὴν αἰώνιον κρίσιν.

143. «Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὔροσάν με». Οὔτε κατὰ τὰς (δυσκόλους) περιστάσεις, λέγει, παρημέλησα τὴν μελέτην τοῦ νόμου σου.

144. «Δικαιοσύνη τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα». Αἱ μαρτυρίαι, τὰς ὁποίας μοῦ ἔδωσες, λέγει, δὲν ἔχουν πρόσκαιρον ὠφέλειαν, ἀλλὰ (δίδουν) αἰώνιον δικαιοσύνην, διότι δικαιοῦνουν ὅποιον τὰς ἀποδέχεται μὲ (καλὴν) διάθεσιν. «Συνέτισόν με, καὶ ζήσόν με». Ἡ δικαιοσύνη τὴν ὁποίαν ἀσκοῦμεν κατὰ τὸ παρόν, ἀνταποδίδεται ὄχι κατὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας (τοῦ βίου) μας, ἀλλὰ κατὰ τὴν αἰωνιότητα. Ἀλλὰ θὰ ζήσω, λέγει, ἂν μοῦ δώσης σύνεσιν· διότι οὐδεὶς ἀσύνετος εἰσέρχεται εἰς ἐκείνην τὴν μακαρίαν ζωὴν. Πρέπει, λοιπὸν, νὰ ζητῶμεν σύνεσιν ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὅποιος τὴν χορηγεῖ εἰς ὄλους ὄσους τὴν ζητοῦν μὲ ὄλην τὴν καρδίαν των.

145 - 146. «Ἐκέκραξα ἐν ὄλη καρδίᾳ μου». Πρῶτον· «Ἐκέκραξα ἐν ὄλη καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε· τὰ δικαιώμασός σου ἐκζητήσω». Δεύτερον· «Ἐκέκραξα, σῶσόν με». Αὐτὸ δηλαδὴ τὸ ὅποιον ἔλεγε τὸ ἡγεμονικὸν (τῆς ψυχῆς μου), οὐδὲν ἄλλο ἦτο εἰμὴ ὁ Θεός. Ἐπειδὴ λοιπὸν σὲ ἐκάλεσα μεγαλοφώνως, μεγαλοφώνως ὑπόσχομαι νὰ τηρήσω τὰς ἐντολάς σου.

«Προέφθασα ἐν ἀωρίᾳ καὶ ἐκέκραξα». Ἐωρία τὸν σκότον, ἦτοι τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων φησί. Ταῦτα δὲ λέγει· καίτοι τῶν παρὰ νόμων ἐν συγχύσει πάντα ποιούντων, πολλὰ ἐν τῷ σῶ νόμῳ ἐστοίχουν.

5 «Προσήγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἀνομία». Συνῆψαν οἱ πολεμοῦντές με τῇ ἀνομίᾳ, φησίν. Οὐδὲ γὰρ τις διώκει τὸν δίκαιον μὴ ἀνομία συνεῖναι βουλόμενος.

«Ἐγγὺς εἰ σύ, Κύριε». Ὁ Θεὸς ἀλλαχοῦ φησι· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν, λέγει Κύριος». Ἡ δύναμις γὰρ τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ ἐστὶ, κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας καὶ
10 προνοίας λόγον.

«Κρίνον τὴν κρίσιν μου, καὶ λύτρωσαί με, διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με». Λόγον τὴν ἐπαγγελίαν φησίν· ἐπηγγείλατο γὰρ ἦξειν, καὶ σώσειν ἡμᾶς.

15 «Μακρὰν ἀπὸ ἀμαρτωλῶν σωτηρία». Ἦν ἐπλεονέκτησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου. «Ὅτι δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν». Αὕτη ἡ αἰτία τοῦ καταδιώκειν τὸν δίκαιόν, τὸ μακρὰν ἐαυτοὺς ἀποστήσαι τοῦ θείου νόμου.

«Οἱ οἰκτιρμοὶ σου πολλοί, Κύριε». Ἐγνων, φησίν, ὡς διεμαρτύρω τὰς ἐντολάς ἡμῖν, ὅτι βέβαιοί εἰσι καὶ ἀμετακίνητοι. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ καὶ ἐν τῷ ἄνω στίχῳ, τό, «Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυριῶν σου».

«Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην». Εἶ τινα ἐώρακα μὴ συνιέντα ἐγώ, ἐπὶ τὸν τοιοῦτον ἐξετηκόμην ἀπὸ τοῦ ζήλου κατὰ
25 τὴν θεοσέβειαν.

«Ἰδέ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα, Κύριε». Ὅφει γὰρ ἐν ἐμοὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοὺς τύπους· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐτήρησα, ἀλλ'

147. «Προέφθασα ἐν ἀωρίᾳ καὶ ἐκέκραξα». Ἄνωριμότητα λέγει τὸ σκότος, δηλαδὴ τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων. Ἐννοεῖ δὲ τὸ ἐξῆς· παρότι οἱ παράνομοι τὰ ἔπρατταν ὅλα συγκεχυμένως, ἐγὼ ἐτήρουν πολλὰ ἀπὸ τὸν νόμον σου.

150. «Προσῆγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἀνομία». Συνηνώθησαν, λέγει, ὅσοι μὲ πολεμοῦν μὲ τὴν ἀνομίαν. Ἄλλωστε μόνον ὁποῖος θέλει νὰ συνενωθῇ μὲ τὴν ἀνομίαν καταδιώκει τὸν δίκαιον.

151. «Ἐγγὺς εἶ σύ, Κύριε». Εἰς ἄλλο χωρίον λέγει ὁ Θεός· «Εἶμαι Θεὸς εὐρισκόμενος ἐγγύς, καὶ ὄχι Θεὸς εὐρισκόμενος μακρὰν, λέγει ὁ Κύριος»¹. Διότι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐξικνεῖται παντοῦ, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν πρόνοιαν.

154. «Κρίνον τὴν κρίσιν μου καὶ λύτρωσαί με, διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με». Λόγον λέγει τὴν ὑπόσχεσιν· διότι ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἔλθῃ διὰ νὰ μᾶς σώσῃ.

155. «Μακρὰν ἀπὸ ἀμαρτωλῶν σωτηρία». Κατ' αὐτῆς ἐξηγήθησαν ὑπερηφάνως οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου. «Ὅτι δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν». Αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία τῆς καταδίωξεως τοῦ δικαίου, ὅτι ἀπεμακρύνθησαν ἐκουσίως ἀπὸ τὸν θεῖον νόμον.

156. «Οἱ οἰκτιρμοὶ σου πολλοί, Κύριε». Ἐχω γινῶσιν τοῦ τρόπου, λέγει, κατὰ τὸν ὅποιον μᾶς κατέστησας γνωστὰς τὰς ἐντολάς σου, αἱ ὁποῖαι εἶναι σταθεραὶ καὶ ἀμετακίνητοι. Αὐτὸ δηλαδὴ δηλοῦται εἰς τὸν ἀνωτέρω στίχον· «Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυρίων σου».

158. «Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην». Ἐὰν ἔβλεπα κάποιον νὰ μὴ ἔχει συνετισθῇ, ὁ ζῆλός μου, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἀπὸ εὐσέβειαν, μὲ ἔκανε νὰ λυώνω ἐναντίον του.

159. «Ἴδὲ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα, Κύριε». Θὰ ἴδῃς δηλαδὴ ἐπάνω μου τὰ σημάδια τῶν ἀγαθῶν ἔργων· διότι δὲν ἐτήρησα ἀπλῶς (τὰς ἐντολάς σου), ἀλλὰ τὰς ἠγάπησα, χωρὶς

ἡγάπησα, μηδὲν ἔχων πρὸς ταύτας ἠραγκασμένον. Ἄλλ' οὐδὲν ἦτιον ἔλεοῦντός σου δέομαι πρὸς τὸ ζῆσαί με.

(Ἔ' Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια). Αὕτη πρώτη τῶν σῶν δέδοται ἐντολῶν, τὸ ἀληθεύειν ἐν πᾶσι, καὶ πράξει, καὶ λόγῳ καὶ δια-
5 νοκί.

(Ἔ' Ἀρχοντες κατεδίωξάν με δωρεάν). Ἐθλιβόν με, φησίν, οἱ κατὰ καιροὺς ἄρχοντες, ἐχθροὶ ὄντες τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' οὐδέδοικα τὰς ἐκείνων θλίψεις, τὸν σὸν λόγον δεδοικώς. Καὶ ποῖος οὗτος, ἢ τό: «Μὴ φοβήθητε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ
10 ψυχὴν ἀποκτεῖναι μὴ δυναμένων· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι εἰς γενένην»;

(Ἔ' Αγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγια σου, ὡς ὁ εὐρίσκων σκύλα πολλά). Οὐ φόβῳ δὲ μόνον τὴν ὑπακοὴν τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς λόγους πεποιῆσθαι φησιν, ἀλλὰ καὶ χαρᾷ, ἣτις ἐπὶ πλούτῳ χαί-
15 ρει πολλά. Βεβαιότερα δὲ τήρησις ἢ ἐν χαρᾷ γινομένη. Πολεμίων δὲ διωκόντων μνησθεῖς, καὶ σκύλων εἰκότως ἐμνήσθη. Οὐκ ἂν γὰρ, φησί, πάντας ἀνελὼν καὶ σκυλεύσας, τοσοῦτον ᾤηθην, ὡς ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῖς σοῖς. Ποίοις λόγοις, ἢ περὶ ὧν λέγει ὁ Παῦλος·
«Πρῶτοι γὰρ ἐπιστεύσαμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ», περὶ τῶν Ἰου-
20 δαίων φάσκων.

(Ἔ' Ἀδικίαν ἐμίσησα) κ.τ.λ. Οὐ γὰρ κατ' ἐκείνους νεκρὸν ἤμυνα καὶ σκύλα λαβῶν βδελύττομαι· μόνον γὰρ ὠφέλιμον ἀδικίαν βδελύττεσθαι· διό σου καὶ δεόντως τὸν νόμον νοήσας ἡγάπησα, μηδαμῶς αὐτὸν ἔλκων ἐπὶ τὰ γήινα. Ἡμεῖς γὰρ ὡς συνεγε-
15 θέντες Χριστῷ τὰ ἄνω ζητοῦμεν, οὐ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

(Ἔ' Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σοι). Παρ' ὄλον τὸν βίον αὐτοῦ ὁ δίκαιος φωτιζόμενος ἐν ἡμέρᾳ ἔσται τελεία, οὐ μεσολαβουμένη

κάνεις νά με ἀναγκάζη πρὸς τοῦτο. Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὸ ἔλεός σου διὰ νά ζήσω.

160. «Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια». Πρῶτη ἀπὸ τὰς ἐντολάς σου ἔχει δοθῆ αὐτῇ, νά ἀληθεύωμεν εἰς ὅλα, εἰς τὴν πρᾶξιν, τὸν λόγον καὶ τὴν σκέψιν.

161. «Ἄρχοντες κατεδίωξαν με δωρεάν». Μὲ ἐπίεζον, λέγει, οἱ κατὰ καιροὺς ἄρχοντες, διότι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας. Δὲν ἐφοβήθη ὁμοῦς τὰς πιέσεις ἐκείνων, διότι ἐφοβούμην τὴν λόγον σου. Αὐτὸς δὲ ἦτο τό· «μὴ φοβηθῆτε ὄσους φονεύουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν δύνανται νά φονεύσουν τὴν ψυχὴν· φοβηθῆτε μᾶλλον ὅποιον δύναται καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα νά καταστρέψῃ εἰς τὴν κόλασιν»¹.

162. «Ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγια σου, ὡς ὁ εὐρίσκων σκῦλα πολλά». Δὲν ὑπήκουσε δὲ μόνον ἀπὸ φόβου εἰς τοὺς θεοὺς λόγους, λέγει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χαρᾶν, ἡ ὁποία χαίρει πολὺ διὰ τὸν πλοῦτον. Σταθερωτέρα δὲ τήρησις εἶναι ἢ γινομένη ἀπὸ χαρᾶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνεθυμήθη τὴν καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν, εὐλόγως ἐνεθυμήθη καὶ τὰ λάφυρα. Δὲν ὑπερηφανεύομαι, λέγει, οὐδὲ ἂν ἐφόνεα καὶ ἐλαφυραγῶγουν πάντας τόσον, ὅσον διὰ τοὺς λόγους σου. Ἐννοεῖ δὲ λόγους ὡς τοὺς τοῦ Παύλου· «Διότι πρῶτοι ἐπιστεύσαμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ»², ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

163. «Ἄδικίαν ἐμίσησα» κλπ. Δὲν ἐξεδικήθη ἀκόμη καὶ νεκρὸν, ὡς ἐκεῖνοι, ἀποστρέφομαι δὲ τὴν λαφυραγωγίαν· διότι μόνη ἡ ἀποστροφή τῆς ἀδικίας εἶναι ὠφέλιμος· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὸν νόμον σου, ἀφοῦ τὸν κατενόησα ὀρθῶς, χωρὶς νά τὸν ἀναμειγνύω οὐδ' ἐλάχιστον μὲ τὰ γήινα. Πράγματι ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἀνέστημεν μαζί μὲ τὸν Χριστόν, ἐπιδιώκομεν τὰ οὐράνια καὶ ὄχι τὰ γήινα.

164. «Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σοι». Φωτιζόμενος καθ' ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ ὀ δίκαιος θά εὐρίσκεται εἰς συνεχῆ ἡμέραν ἀνευ

2. Ρωμ. 3, 2.

ὕπὸ νυκτός· καὶ αἰνεῖ τὸν Θεὸν ἐπτάκις ὑπερκόσμιος γεγονώς, τοῦ ἄνω κεχωρηκέναι τοῦ ἐν ἑξ ἡμέραις γενομένου κόσμου· ἅτε καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένος, τὸν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας Θεοῦ λόγον θεωρήσας, ἐξομολογεῖται ἐπὶ τὰ κρίματα 5 τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ· καθ' ἃ κρίματα ἐκάστων ποικίλην δημιουργίαν καὶ πρόνοιαν ἔσχευ. * Ἄλλως. Τὸ ἀδιάλειπτόν φησιν. Λέγει δέ, ὅτι διαπαντὸς ἐμνημόνευον τῶν σῶν κριμάτων, ὧν δικαίως ἐπήγαγες· τοὺς μὲν πλεονεκτήσαντας ἐκβαλὼν ἄρχοντας, τοὺς δὲ ἀδικηθέντας λυτρωσάμενος.

10 «Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου . . . Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμα μου ἐνώπιόν σου, Κύριε». * Ὅρα τῶν θείων ἡμάτων τὸ εὐτακτον. Πρῶτον γὰρ τό, «ἐγγισάτω»· εἶτα, τὸ μείζον, τό, «εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμα μου»· πρὸ γὰρ τοῦ, εἰσέλθοι, τὸ ἐγγίσει. * Ἐγγίσας γὰρ τις οικίαν, εἰάν ἢ φίλος τοῦ οἰκοδεσπότητος εἰσέρχεται. * Ἦν δὲ κέκληκε 15 δέησιν, νῦν εἶπεν ἀξίωμα, παρὰ τὸ «ἀξιοῦν»). Μήποτε ὡς ἔστι κοσμικὰ καθ' ὑπεροχὴν ἀξιώματα, οὕτω καὶ ψυχικά; * Ἀξίωμα γὰρ ἀπόστολον εἶναι Χριστοῦ· ἀξιώματα καὶ τάγματα τὰ ἐκκλησιαστικά. * Ἀξίωμα δὲ ψυχῆς καὶ τὸ ἔχειν τὰς ἀρετάς, ἢ μίαν αὐτῶν. * Ὁ τοιοῦτον ἔχων ἀξίωμα τὰ παρόντα φησίν.

20 «Ἐξερευξοῦντο τὰ χεῖλη μου ὕμνον». * Ἡ ἐργη ὡς ἐπὶ πᾶν γίνεται τοῖς κεκορησμένοις. Οἶδεν οὖν ὁ θεῖος λόγος πνευματικὴν τροφήν. Αὐτὸς οὖν ὁ Λόγος φησίν ἄρτος εἶναι. «Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς»· λέγει δὲ καί· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ». Τοῦτον δὲ φαγόντες, ὕμνον 25 ἐρευγόμεθα. Τοιαύτης εὐχομαι τυχεῖν ἐργηῆς. * Ὅπερ ἀδύνατον, εἰάν μή με διδάξῃς τὰ δικαίωματα.

«Φθέγεοιτο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγια σου». Εὐχεται ἃ δ' ἂν

μεσολαβήσεως νυκτός. Ἐφοῦ δὲ εὐρέθη ὑπεράνω τοῦ κόσμου, ὑμνεῖ τὸν Θεὸν ἑπτάκις, διότι ἐπροχώρησεν ὑπεράνω τοῦ κόσμου; ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη εἰς ἕξ ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ εὐρέθη εἰς τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ καὶ εἶδεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε καὶ προνοεῖ, ὁμολογεῖ δημοσίᾳ τὰς δικαίας ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ· εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἀποφάσεις ὀφείλουσιν τὴν ὑπαρξίν των τὰ ποικίλα δημιουργήματα καὶ ἡ πρόνοια. Κατ' ἄλλην ἔρμηνειαν ἐννοεῖ τὸ ἀδιάλειπτον. Λέγει ὅτι συνεχῶς εἶχον εἰς τὴν μνήμην μου τὰς δικαίας ἀποφάσεις σου, διὰ τῶν ὁποίων ἐξεδίωξες μὲν τοὺς ὑπερηφάνους ἄρχοντας, ἐλύτρωσες δὲ τοὺς ἀδικηθέντας.

170. «Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου . . . Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμα μου ἐνώπιόν σου, Κύριε». Πρόσεξε τὴν ὀρθὴν τάξιν τῶν θείων λόγων. Πρῶτον εἶναι τὸ «ἐγγισάτω» καὶ ἀκολουθεῖ τὸ μείζον, τὸ «εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμα μου»· διότι ἡ προσέγγισις προηγεῖται τῆς εἰσόδου. Ὅ,τι δὲ εἶχεν ἀποκαλέσει δέησιν, τῶρα τὸ ὀνομάζει ἀξίωμα, ἐκ τοῦ «ἀξιούσιν». Μήπως ἴσως, ὅπως ὑπάρχουν κοσμικὰ ἀνώτερα ἀξιώματα, (ὑπάρχουν) παρομοίως καὶ πνευματικά; Διότι ἀξίωμα (εἶναι) τὸ νὰ εἶναι τις ἀπόστολος Χριστοῦ· ἀξιώματα (εἶναι) καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τάγματα. Ἀξίωμα τῆς ψυχῆς (εἶναι) ἡ κατοχὴ τῶν ἀρετῶν ἢ μιᾶς ἐξ αὐτῶν. Λέγει δὲ τὰ παρόντα (ἄνθρωπος), ὁ ὁποῖος ἔχει παρόμοιον ἀξίωμα.

171. «Ἐξερεύξοιντο τὰ χεῖλη μου ὕμνον». Τὸ ρέψιμον συνοδεύει συνήθως τοὺς χορτασμένους. Ὅμιλεῖ ὁ θεῖος λόγος περὶ πνευματικῆς τροφῆς. Αὐτὸς ἄλλωστε ὁ Λόγος λέγει ὅτι εἶναι ἄρτος: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹. Ἐπίσης λέγει: «ὁποῖος τρώγει τὴν σάρκα μου ἔχει ζωὴν μέσα του»². Ἐφοῦ λοιπὸν φάγωμεν αὐτόν, ἀφήνομεν ὕμνον διὰ τοῦ στόματός μας. Αὐτὸ τὸ ρέψιμον εὐχομαι νὰ ἔχω. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον, ἂν δὲν μὲ διδάξης τὰς ἐντολάς σου.

172. «Φθέγξοιτο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγια σου». Εὐχεται

εἰποι λόγον εἶναι Θεοῦ, κατὰ τό· («Ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ»).
 Ὁ δὲ τοιοῦτος ἀργὸν ῥῆμα οὐ λαλεῖ. Διό φησιν ὁ Παῦλος· «Τὸ
 γάρ, Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις καὶ εἴ τις ἕτερον ἐν-
 5 πλοή, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται τό, Ἀγαπήσεις τὸν
 πλῆσιόν σου ὡς ἑαυτόν». Δικαιοσύνη γὰρ τοῦτο ἐστὶ τό· («Ἀγαπή-
 σεις τὸν πλῆσιόν σου»).

«Γενέσθω ἡ χεὶρ σου τοῦ σῶσαί με». Δηλοῖ γὰρ οὐ τὴν κατ'
 οὐσίαν γένεσιν αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰ σωζόμενα σχέσιν. Ὁ-
 ποῖον καὶ τό· «Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν».

10 «Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε». Ἐὰν θέλῃς ἐπανα-
 βῆναι τῷ λόγῳ, τὸ σωτήριόν σου ὁ Χριστὸς ἐστίν. Ἰησοῦς γὰρ
 ἐρμηνεύεται Θεοῦ σωτηρία). Οὗτος ἡμῖν ἐπέμφθη.

Ἔργον ἐστὶ τὸ ἐπιποθεῖν τοῦ Θεοῦ τὸ σωτήριον. Οἱ γὰρ πολ-
 λοι τὸ κατὰ σάρκα ποθοῦσι. Τὸ δὲ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν αὐτῷ σωθῆναι,
 15 τὸ ἐν αὐτῷ ἀναπαύεσθαι, κληρονομησαί τὰ ἀγία. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ
 τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ἡ αἰώνιος ζωή. Ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ἐρμηνεύε-
 ται «Θεοῦ σωτήριον», πεμφθεὶς ἡμῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ· οὐ πρὸς τὸν
 πόθον ὁ θέλων ὀδεῦσαι μελετήσῃ τὸν νόμον.

«Ζήσεται ἡ ψυχὴ μου, καὶ αἰνέσει σε». Περὶ μελλούσης λέγει
 20 ζωῆς. («Ἡ γὰρ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὸν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ»).
 Τότε κυρίως αἰνέσω, τότε βοηθήσῃ μοι· τὰ ἐπιβόητα γενόμενα
 τῶν κρινομένων σοι κρίματα τῷ μὲν δικαίῳ χωρὶς βασάνων, τῷ δὲ
 δεομένῳ διὰ βασάνων.

«Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός»). Μετὰ τὸ εἰπεῖν περὶ

δσα θά εἶπη νά εἶναι λόγια Θεοῦ, κατὰ τὸ ρητόν· «Ἄνοιγε τὸ στόμα σου εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»¹. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὁ ἄνθρωπος δὲν λέγει ματαιίους λόγους. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος· «διότι τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, καὶ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἐντολὴ συνοφίζεται εἰς τὸν λόγον αὐτόν, εἰς τὸ ν' ἀγαπήσης τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτὸν σου»². Διότι δικαιοσύνη εἶναι αὐτό, τὸ «ν' ἀγαπήσης τὸν πλησίον σου».

173. «Γενέσθω ἡ χεὶρ σου τοῦ σῶσαί με». Προφανῶς δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησίν τῆς ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἀλλ' εἰς τὴν σχέσιν τῆς μετὰ τὰ σωζόμενα, ὅπως καὶ εἰς τὸ (ρητόν)· «Γίνε Θεὸς ὑπερασπιστῆς δι' ἐμέ»³.

174. «Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε». Ἐὰν θέλῃς νά κατανοήσης τὸ ὑψηλὸν νόημα τοῦ λόγου, τὸ «σωτήριόν σου» εἶναι ὁ Χριστός. Διότι Ἰησοῦς μεταφράζεται «Θεοῦ σωτηρία». Αὐτὸς δὲ ἐστάλη πρὸς ἡμᾶς.

Εἶναι (καλὸν) ἔργον νά ποθῆ τις διακαῶς τὴν σωτηρίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι οἱ πολλοὶ ποθοῦν τὰ σαρκικά. Τὸ δὲ «τοῦ Θεοῦ» σημαίνει τὴν σωτηρίαν πλησίον του, τὴν ἀνάπαυσιν πλησίον του, τὴν κληρονομίαν τῶν ἁγίων. Πράγματι αὕτη εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ Θεοῦ, ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἰησοῦς μεταφράζεται «Θεοῦ σωτήριον», ὁ ὅποιος ἐστάλη εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν σωτηρίαν (μας)· ὅποιος δὲ θέλει νά βαδίσῃ πρὸς τὸν πόθον του, θά μελετήσῃ τὸν νόμον.

175. «Ζήσεται ἡ ψυχὴ μου, καὶ αἰνέσει σε». Ὅμιλεῖ διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. «Διότι ἡ ζωὴ μας ἔχει κρυβῆ μαζί με τὸν Χριστόν εἰς τὸν Θεόν»⁴. Τότε κυρίως θά σέ αἰνέσω, τότε βοήθησέ με· (θά ὑμνήσω) τὰς ἐνδόξους σου κρίσεις διὰ τοὺς κρινόμενους, διὰ τὸν μὲν δίκαιον ἄνευ βασάνων, διὰ τὸν δὲ ἔνοχον μετὰ βασάνων.

176. «Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός». Ἄφοῦ ὠμί-

2. Ρωμ. 13, 9.

3. Ψαλμ. 30, 3.

4. Κολ. 3, 3.

αὐτοῦ ἔργα κατωρθωκότος, πάλιν πρόβατον ἑαυτὸν πεπλανημένον· εἶναι λέγει, ταπεινοφροσύνην ἐπιτηδεύων, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Κυρίου· («Ὅταν πάντα κατορθώσητε, λέγετε· δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν»).

5

ΡΙΘ'

ῥωδή τῶν ἀναβαθμῶν.

ῥπόθειςις.

Τὴν πρώτην ῥωδὴν τῶν ἀναβαθμῶν ἄδει τῷ Θεῷ ὁ ἐν Βαβυλῶνι λαός, ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ εὐχόμενος
10 ἐλευθερωθῆναι.

«Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα . . . Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας». Πῶς γὰρ οὐκ ἄδικα χεῖλη τῶν Βαβυλωνίων, τὰ τὴν εἰδωλολατρείαν ὠμολογηκότα; Αὐτὴ δὲ καὶ γλῶσσα κληθεῖη δολία, ἅτε
15 μηδὲν εὐθὲς λαλοῦσα περὶ Θεοῦ.

«Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν; Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα). Τί πλέον δοθῆναι σοι αἰτεῖς, φησὶν, ἢ τί θέλεις ἕτερον προστεθῆναι σοι κατὰ τῶν δολίων χειλέων; Βέλη πυρὸς μετὰ ἐξαφθῆναι παρὰ τοῦ δυνατοῦ. Σημαίνει
20 δὲ τὴν κατὰ τῶν Βαβυλωνίων ὅσον οὐπω τιμωρίαν ἐσομένην.

«Οἴμοι, ὅτι ἡ παροιμία μου ἐμακρόνθη». Ἐτέραν αἴτησιν εὐχεται παρὰ Θεοῦ, τῆς παροιμίας ἐλευθερωθῆναι. «Κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ». Χώρα τίς ἐστὶν ἡ Κηδάρ ἐπὶ τῆς ἐρήμου τῆς πρὸς ἀνατολὰς κειμένη, καὶ μέχρι τῆς Περσῶν παρα-
25 τείνουσα, ἣν γένος Σαρακηνῶν οἰκεῖ. «Πολλὰ παρώκησεν ἡ ψυχή μου».

«Μετὰ τῶν μισούντων εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός». Κακία Βα-

λησε διὰ τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἔπραξε, λέγει καὶ πάλιν ὅτι εἶναι πλανημένον πρόβατον, ἀσκούμενος εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «Ὅταν ὄλα τὰ πράξετε, λέγετε· εἴμεθα ἀνάξιοι δοῦλοι»¹.

119

Ὑμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Τὸν πρῶτον ὕμνον τῶν ἀναβαθμῶν τὸν ψάλλει εἰς τὸν Θεὸν ὁ λαὸς ὁ (εὐρίσκόμενος) εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἀδημονῶν διὰ τὴν διάρκειαν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ προσευχόμενος διὰ τὴν ἀποτελευθέρωσίν του.

1 - 2. «Ἰπρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα . . . Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας». Ἦσαν πράγματι ἀδίκα τὰ χεῖλη τῶν Βαβυλωνίων, τὰ ὅποια ὠμολόγουν τὴν εἰδωλολατρείαν. Αὕτῃ δὲ δύναται ν' ἀποκληθῆ καὶ γλῶσσα δολία, διότι οὐδὲν ὀρθὸν λέγει περὶ Θεοῦ.

3 - 4. «Τί δοθείη σοὶ καὶ τί προστεθείη σοὶ πρὸς γλῶσσαν δολίαν; Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα». Τί ζητεῖς νὰ σοῦ δοθῆ ἐπὶ πλέον, λέγει, ἢ τί ἄλλο θέλεις νὰ σοῦ προστεθῆ ἐναντίον τῶν δολίων χειλέων; Νὰ ἀναφθοῦν βέλη πλήρη πυρὸς ἀπὸ τὸν δυνατὸν. Ἐννοεῖ δὲ τὴν μετ' ὀλίγον ἐρχομένην τιμωρίαν τῶν Βαβυλωνίων.

5 - 6. «Οἶμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη». Ἀπευθύνει καὶ ἄλλην παράκλησιν πρὸς τὸν Θεόν, νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ἐξορίαν. «Κατεσκηνῶσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ». Ἡ Κηδάρ εἶναι μία χώρα, ἡ ὅποια εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἔρημον καὶ φθάνει μέχρι τὴν Περσίαν, εἰς αὐτὴν δὲ κατοικεῖ τὸ ἔθνος τῶν Σαρακηνῶν. «Πολλὰ παρῶκησεν ἡ ψυχὴ μου».

7. «Μετὰ τῶν μισούντων εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός». Ἡ κα-

αὐτοῦ ἔργα κατωρθωκότος, πάλιν πρόβατον ἑαυτὸν πεπλανημέ-
νον εἶναι λέγει, ταπεινοφροσύνην ἐπιτηδεύων, κατὰ τὸ εἰρημένον
ὑπὸ Κυρίου· («Ὅταν πάντα κατορθώσητε, λέγετε· δοῦλοι ἀχρεΐ-
οί ἐσμεν»).

5

ΡΙΘ'

᾿Ωδή τῶν ἀναβαθμῶν.

᾿Υπόθεσις.

Τὴν πρώτην ᾠδὴν τῶν ἀναβαθμῶν ᾄδει τῷ Θεῷ ὁ ἐν Βαβυλῶ-
νι λαός, ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ εὐχόμενος
10 ἐλευθερωθῆναι.

«Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα . . . Κύριε, ῥῦ-
σαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας».
Πῶς γὰρ οὐκ ἄδικα χεῖλη τῶν Βαβυλωνίων, τὰ τὴν εἰδωλολα-
τρείαν ὠμολογηκότα; Αὐτὴ δὲ καὶ γλώσσα κληθεῖη δολία, ἅτε
15 μηδὲν εὐθὲς λαλοῦσα περὶ Θεοῦ.

«Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλώσσαν δολίαν;
Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα». Τί πλέον δοθῆναι σοι αἰτεῖς,
φησὶν, ἢ τί θέλεις ἕτερον προστεθῆναι σοι κατὰ τῶν δολίων χει-
λέων; Βέλη πυρὸς μεστὰ ἐξαφθῆναι παρὰ τοῦ δυνατοῦ. Σημαίνει
20 δὲ τὴν κατὰ τῶν Βαβυλωνίων ὅσον οὐπω τιμωρίαν ἐσομένην.

«Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη». Ἐτέραν αἴτησιν
εὐχεται παρὰ Θεοῦ, τῆς παροικίας ἐλευθερωθῆναι. «Κατεσκίρωσα
μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ». Χώρα τίς ἐστὶν ἡ Κηδάρ ἐπὶ τῆς
ἐρήμου τῆς πρὸς ἀνατολὰς κειμένη, καὶ μέχρι τῆς Περσῶν παρα-
25 τείνουσα, ἣν γένος Σαρακηνῶν οἰκεῖ. «Πολλὰ παρώκησεν ἡ ψυ-
χή μου».

«Μετὰ τῶν μισούντων εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός». Κακία Βα-

λησε διὰ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔπραξε, λέγει καὶ πάλιν ὅτι εἶναι πλανημένον πρόβατον, ἀσκούμενος εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «Ὅταν ὄλα τὰ πράξετε, λέγετε· εἴμεθα ἀνάξιοι δοῦλοι»¹.

119

Ὑμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Τὸν πρῶτον ὕμνον τῶν ἀναβαθμῶν τὸν ψάλλει εἰς τὸν Θεὸν ὁ λαὸς ὁ (εὕρισκόμενος) εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἀδημονῶν διὰ τὴν διάρκειαν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ προσευχόμενος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του.

1 - 2. «Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα . . . Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας». Ἦσαν πράγματι ἀδίκα τὰ χεῖλη τῶν Βαβυλωνίων, τὰ ὁποῖα ὠμολόγουν τὴν εἰδωλολατρείαν. Αὕτῃ δὲ δύναται ν' ἀποκληθῆ καὶ γλῶσσα δολία, διότι οὐδὲν ὀρθὸν λέγει περὶ Θεοῦ.

3 - 4. «Τί δοθείη σοὶ καὶ τί προστεθείη σοὶ πρὸς γλῶσσαν δολίαν; Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα». Τί ζητεῖς νὰ σοῦ δοθῆ ἐπὶ πλέον, λέγει, ἢ τί ἄλλο θέλεις νὰ σοῦ προστεθῆ ἐναντίον τῶν δολίων χειλέων; Νὰ ἀναφθοῦν βέλη πλήρη πυρὸς ἀπὸ τὸν δυνατὸν. Ἐννοεῖ δὲ τὴν μετ' ὀλίγον ἐρχομένην τιμωρίαν τῶν Βαβυλωνίων.

5 - 6. «Οἶμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη». Ἀπευθύνει καὶ ἄλλην παράκλησιν πρὸς τὸν Θεόν, νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ἐξορίαν. «Κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ». Ἡ Κηδάρ εἶναι μία χώρα, ἡ ὁποία εὕρσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἔρημον καὶ φθάνει μέχρι τὴν Περσίαν, εἰς αὐτὴν δὲ κατοικεῖ τὸ ἔθνος τῶν Σαρακηνῶν. «Πολλὰ παρῶκησεν ἡ ψυχὴ μου».

7. «Μετὰ τῶν μισούντων εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός». Ἡ κα-

βυλωνίων τὸ πολεμεῖν ἀντ' οὐδενὸς τοῖς εἰρηνεύουσιν. Εἰ μὴ τι
 δέοι κριτικῆς τιμωρίας, ἦν κατὰ Χανααίων καὶ Ἀμορραίων
 ἐπέταττεν ὁ Θεός, τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπαγορευῶν φιλίαν. Οἱ δὲ
 φαῦλοι πρὸς τούτους ἀσύμβατοι, τὴν θεοσέβειαν βδελυττόμενοι.
 5 («Ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν»).

PK'

Ῥοθὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ῥπόθεσις.

Τὴν δευτέραν ὁδὴν ἄδει, προσαπολυθεὶς μὲν τῆς αἰχμαλωσίας,
 10 ἐν ὁδῷ δὲ ὀδεύων τῆς μακρᾶς ὁδοῦ τῆς μεταξὺ Βαβυλωνῶνος καὶ
 Ἱερουσαλήμ. Ὅς, καὶ μέσος τῶν ὁρέων ἀπολειφθεὶς, εἶχεται αὐτῷ
 βοήθειαν γενέσθαι· οὐ καὶ ἐξιακούσας, τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν
 ἀποφθέγγεται· «Κύριος φυλάξει τὴν εἰσοδὸν σου καὶ τὴν ἐξοδὸν
 σου».

15 «Ἦρα τοὺς ὀφθαλμοὺς μου εἰς τὰ ὄρη . . . Ἡ βοήθειά μου
 παρὰ Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Τοῦ Θεοῦ
 δεικνύοντος τὸ δυνατόν, «Τοῦ ποιήσαντος», φησί, «τὸν οὐρανὸν
 καὶ τὴν γῆν».

«Μὴ δῶή εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων
 20 σε». Ταύτην ἔχε τὴν ἐλπίδα, καὶ σῶζῃ. Οὐ τὸ ἐπίπονον τῶν φυλατ-
 τόντων τὰς στρατίας καὶ πόλεις καὶ ποιμνία, ἀλλὰ τὸ ἀπαθὲς τοῦ
 Θεοῦ δηλοῖ τό, «οὐ νυστάζει οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων Ἰσρα-
 ῆλ». Δοκεῖ δὲ νυστάζειν, ἐπειδὴν τοῖς ἀστάτοις τοῦ βίου σαλευό-
 μεθα πράγμασι, ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς.

25 «Κύριος φυλάξει σε, Κύριος σκέπη σοι, ἐπὶ χεῖρα δεξιάν
 σου». Τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἰ' ἔφη ψαλμῷ· «Προεωρῶμην τὸν Κύριον
 ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ».

κία τῶν Βαβυλωνίων ἦτο ὅτι ἐπολέμουν ἄνευ λόγου ὄσους παρέμενον εἰρηνικοί, ἐκτὸς ἂν ἐπεβάλλετο ἡ κρίσις καὶ ἡ τιμωρία, τὴν ὁποίαν διέτασεν ὁ Θεὸς ἐναντίων τῶν Χανααναίων καὶ Ἀμορραίων λ.χ., ἀπαγορεύων τὴν μετ' αὐτῶν/φιλίαν. Οἱ ἀσεβεῖς ὁμως δὲν σπνεφώνουν μὲ αὐτούς, διότι ἀπεστρέφοντο τὴν θεοσέβειαν. «Ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν».

120

Ἕγνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἕπόθεσις.

Ψάλλει τὸν δεῦτερον ἕγνον, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ βαδίζει καθ' ὁδὸν εἰς τὸν μακρὺν δρόμον ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἕγκαταλειφθεὶς δὲ εἰς τὸ μέσον τῶν ὁρέων παρακαλεῖ νὰ τοῦ παρασχεθῇ βοήθεια. Τὸν ἤκουσε δὲ τὸ προφητικὸν Πνεῦμα καὶ προφητεῦει· «Κύριος φυλάξει τὴν εἴσοδόν σου καὶ τὴν ἔξοδόν σου».

1 - 2. «Ἕρα τοὺς ὄφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη . . . Ἕ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Δεικνύων τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου λέγει· «τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

3 - 4. «Μὴ δῶψ εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε». Ἕχε αὐτὴν τὴν ἐλπίδα καὶ θὰ σωθῆς. Τὸ δὲ «οὐ νυστάξει οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων Ἰσραὴλ» δὲν δηλώνει τὸ ἐπίμοχθον ὄσων φρουροῦν στρατόπεδα καὶ πόλεις καὶ ποίμνια, ἀλλὰ τὸ ἀπαθὲς τοῦ Θεοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι νυστάζει, ὄσάκις ταρασσόμεθα ἀπὸ τὸ ἄστατον τῶν βιοτικῶν καὶ ἀπὸ τὰς ἐναντίον μας ἐπιθέσεις.

5. «Κύριος φυλάξει σε, Κύριος σκέπη σοι, ἐπὶ χεῖραν δεξιάν σου». Αὐτὸ (λέγεται) καὶ εἰς τὸν 15ον ψαλμόν· «Ἕβλεπα πάντοτε τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου, ὅτι εὔρσκεται εἰς τὰ δεξιά μου, διὰ νὰ μὴ ταραχθῶ»¹. Καὶ ἐδῶ πάλιν λέγει ὅτι, ἀφοῦ εὔρισκο-

Καὶ ἐνταῦθα πάλιν φησὶν, ὅτι παρὰ τὴν δεξιάν σου χεῖρα γενόμενος, καὶ σκεπάσει, καὶ φορηήσει, καὶ πάσης ἀξιώσει προνοίας.

PKA'

Ῥοδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

5

Ῥπόθεσις.

Ἡ τρίτη Ῥδὴ τοὺς ἔτι ὁδοιποροῦντας εὐαγγελίζεται, τὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἀφίξιν. Διὸ καὶ ἀναφθέγγεται.

«Ἡδὺρὰνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα».

10 «Ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ». Αὕτη τῶν γεγηρακότων ἢ φωνή, τῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπομεινάντων, διηγουμένων, ὡς ἄρα αὐτῶν οἱ πόδες, οἱ νῦν τὴν πορείαν ποιούμενοι, πάλαι ἔστησαν ἐν Ἱερουσαλήμ.

«Ἱερουσαλήμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις». Οὕτω, φησὶν, ἦν 15 πάλαι ὡς πόλις, οὐ διεσπαρμένη ᾧδε κακεῖσε· ἀλλ' οὕτως ἦν ἡρμοσμένη, ὡς δόξαι ἕνα οἶκον εἶναι τῇ συναφείᾳ καὶ τῇ ἁρμονίᾳ τῶν οἰκοδομημάτων.

«Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαί». Πᾶσαι αἱ φυλαί, φησὶν, ἐξ Αἰγύπτου δυνάμει Κυρίου ἐξελθοῦσαι, εἰς αὐτὴν ἔσπευδον τὴν 20 πόλιν μαρτυρῆσαι, ἤτοι εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ τοῦ Ἰσραήλ. «Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου». Ἐφ' οἷς ἐπλήρωσε τὴν θαυμασίαν ὑπόσχεσιν, θρόνους τε τοῦ οἴκου Δαυὶδ ἰδρυνθῆναι φησιν ἐπ' αὐτῆς· ἐπεὶ καὶ βασιλείαν πάντων ὁ Δαυὶδ προφητεύει· οὐχ ἑνὸς λέγων ἀρχὴν, ἀλλὰ κοινήν, ὑπὲρ ἀρίστων καὶ θεοσεβε- 25 στάτων· δι' ὧν βασιλεία Δαυὶδ ἀνορθοῦται χάριτι τοῦ Χριστοῦ, τοῖς δώδεκα δεδωκότος ἀποστόλοις, τοῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνοις καθεζομένοις κρίνειν τὸν Ἰσραήλ.

«Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν». Καὶ κατὰ τὴν ἱστο-

μεν πλησίον τῆς δεξιᾶς σου χειρός, (αὐτῆ) θὰ μὲ σκεπάσῃ, θὰ φέ' φρουρήσῃ καὶ θὰ προνοήσῃ παντοειδῶς δι' ἐμέ.

121

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Ὁ τρίτος ὕμνος εὐαγγελίζεται εἰς ὄσους ἀκόμη ὁδοιποροῦν τὴν ἀφιξίν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἀναφωνεῖ:

1. «Ἡὺφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα».

2. «Ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ». Αὐτὰ εἶναι λόγοι τῶν γερόντων ἐξ ὧν ὑπέμειναν τὴν αἰχμαλωσίαν· αὐτοὶ διηγοῦνται ὅτι τὰ πόδια των, τὰ ὁποῖα τώρα κάνουν τὴν πορείαν, ἐστάθησαν κάποτε εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

3. «Ἱερουσαλήμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις». Ἦτο κάποτε, λέγει, πράγματι πόλις, ὄχι σκορπισμένη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ· ἦτο δὲ τὸσον ἀρμονική, ὥστε ἡ συνοχὴ καὶ ἡ ἀρμονία τῶν οἰκοδομημάτων νὰ διδῆ τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς οἴκου.

4. «Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαί». Ὅλαι αἱ φυλαί, λέγει, ἀφοῦ ἔφυγαν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἔσπευσαν εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν διὰ νὰ μαρτυρήσουν, δηλαδὴ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ. «Τοῦ ἔξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου». Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θαυμαστῆς ὑποσχέσεως καὶ λέγει ὅτι ἐγκαθιδρύθησαν εἰς αὐτὴν οἱ θρόνοι τοῦ οἴκου Δαβίδ· ἄλλωστε καὶ ὁ Δαβὶδ προφητεύει βασιλείαν ὄλων, ἀναφερόμενος εἰς ἔξουσιν ὄχι ἑνὸς ἀλλὰ κοινὴν τῶν ἀρίστων καὶ θεοσεβεστάτων· δι' αὐτῶν παλινρθοῦται ἡ βασιλεία τοῦ Δαβὶδ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τοὺς δώδεκα ἀποστόλους (τὸ ἀξίωμα) νὰ καθίσουν εἰς δώδεκα θρόνους διὰ νὰ κρίνουν τὸν Ἰσραήλ.

5. «Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν». Πράγματι, ἴστο-

ρίαν ἐκεῖ τὰ βασίλεια, καὶ τῶν ἱερέων οἱ θρόνοι· ὡσερ τινὶ διπλῶ στεφάνῳ καὶ διαδήματι καλλωπιζομένης τῆς πόλεως. Νῦν δὲ πάντων ἔκπτωσις, καὶ τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας ἐλάχιστα λείψανα. «Θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαυίδ». Ἐν ταύτῃ, φησί, τῇ πόλει, του-
5 τέστι τῇ Ἱερουσαλήμ, θρόνοι ἐτέθησαν βασιλικοὶ κριμα δίκαιον κρίνοντες· ὧν πρῶτος κατήρξε Δαυίδ, ἔπειτα οἱ ἕξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα. Διὸ καὶ οἶκον αὐτοῦ ὀνομάζει τοῦ Δαυίδ.

(Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ). Μαθόν-
τες, ὧ οὐτοι, τίς ποτε ἦν Ἱερουσαλήμ, εὐχεσθε ὑπὲρ τῆς εἰρήνης
10 αὐτῆς, μηδὲν ἐκζητοῦντες ἕτερον ἢ τὰ πρὸς εἰρήνην αὐτῆς συν-
τελοῦντα.

(Γενέσθω δὲ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου, καὶ εὐθηνία ἐν τοῖς
πυργοβάρεσί σου). Ἄντι τοῦ, ἐν τοῖς βασιλείοις σου. Εὐχομαί σοι,
φησί, τὰ ἀγαθὰ διὰ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν σοί, πλησίον ὄντας καὶ ἀ-
15 δελφούς. Ταῦτα γὰρ οἱ γεγηρακότες εὐχονται τῇ Ἱερουσαλήμ, τὸ
ἐν τοῖς τείχεσιν αὐτῆς εἶναι εἰρήνην. («Δυνάμει») γὰρ τὰ τείχη φη-
σίν· ἢ καθ' ἕτερον λόγον τοὺς ἐν αὐτῇ ἀγίους.

(Ἐνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγα-
θά σοι). Ἐπεὶ ἐν σοί ἐστιν, ὧ Ἱερουσαλήμ, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἡ-
20 μῶν, ἀμειβόμενός σε («ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι»).

PKB'

Ῥῶδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Ἡ τετάρτη Ῥῶδὴ εὐχὴν περιέχει τῶν ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ διὰ
25 πολλῶν ἐτῶν τὴν ἐπάνοδον πρῶτον. Οἱ καί, καμόντες κατὰ
τὴν ὁδόν, ἐλέους καὶ οἴκτου δέονται τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς
ἐξουθενημένοι παρὰ τῶν ἐθνῶν. Διὸ καὶ ἀναφθέγγεται πρὸς αὐτοὺς

ρικῶς ἐκεῖ εὐρίσκοντο τὰ ἀνάκτορα καὶ οἱ θρόνοι τῶν ἱερέων· οὕτως ἢ πόλις ἐστολίζετο, οὕτως εἰπεῖν, μὲ διπλοῦν στέφανον καὶ διάδημα. Τώρα ὁμως ὄλα ἔχουν πέσει καὶ ἐλάχιστα ὑπολείμματα (ἔχουν ἀπομείνει) ἀπὸ τὴν παλαιὰν εὐημερίαν. «Θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβίδ». Εἰς αὐτὴν, λέγει, τὴν πόλιν, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐτοποθετήθησαν βασιλικοὶ θρόνοι, οἱ ὁποῖοι ἐξέδιδον δικαίας ἀποφάσεις· πρῶτος βασιλεὺς ἦτο ὁ Δαβίδ, ἐν συνεχείᾳ δὲ οἱ ἀπόγονοὶ του κατὰ σάρκα. Διὰ τοῦτο ὀμιλεῖ διὰ τὸν οἶκον Δαβίδ.

6. «Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ». Ἀφοῦ ἐμάθετε, ἀγαπητοί, τί ἦτο κάποτε ἡ Ἱερουσαλήμ, προσεύχεσθε διὰ τὴν εἰρήνην της, χωρὶς νὰ ζητήτε ἄλλο τι ἐκτὸς ὄσων συντελοῦν εἰς τὴν εἰρήνην της.

7. «Γενέσθω δὴ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου, καὶ εὐθηνία ἐν τοῖς πυργοβάρεσί σου». Ἀντὶ τοῦ, εἰς τὰ ἀνάκτορά σου. Σοῦ εὐχομαι, λέγει, τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ (ἀγάπην) διὰ τοὺς κατοίκους σου, οἱ ὁποῖοι εἶναι πλησίον καὶ ἀδελφοί. Διότι αὐτὰ εὐχονται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ οἱ γέροντες, νὰ ἔχη εἰς τὰ τείχη της εἰρήνην. «Δυνάμει» δηλ. ὀνομάζει τὰ τείχη· ἢ κατ' ἄλλην ἀποψιν τοὺς ἀγίους (οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται) εἰς αὐτὴν.

8. «Ἐνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι». Ἐπειδὴ εἰς σὲ εὐρίσκεται, Ἱερουσαλήμ, ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ μας, διὰ νὰ σὲ ἀνταμείψω «ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι».

Ὁ τέταρτος ὕμνος περιέχει προσευχὴν ὄσων μετὰ πολλὰ ἔτη ὁδοιποροῦν, βαδίζοντες τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστροφῆς. Αὐτοί, ἀποκαμωμένοι ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν, παρακαλοῦν νὰ εὕρουν τὸ ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, διότι οἱ ἔθνη οὖς ἔχουν

παραμυθούμενον τὸ Πνεῦμα, καὶ λέγον· «Τοῖς εὐθηνούσι τὸ ὄνειδος».

«Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν». 5 Τῶν μὲν ἐχόντων τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας εἰς φόβον ὀφθαλμοὶ εἰς χεῖρας κυρίων τε καὶ κυρίας· τοῦ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς νίθεσις ἔχοντος πρὸς Κύριον τὸν Θεόν.

(Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς). Ὁ ἀναδιπλασιασμός, δηλοῖ τὸ θερμὸν τῆς αἰτήσεως· οὐχ ὡς ἄξιοι τὸν ἔλεον αἰτοῦμεν, 10 ἀλλ' ὡς ἐπονείδιστοι λίαν γενόμενοι.

PKΓ'

Ῥδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Τὴν πέμπτην ᾠδὴν ᾄδοντες οἱ ἐπιβάντες τῆς Ἰουδαίας γῆς, 15 εὐχὰς ἀναπέμπουσιν, ἐφ' οἷς ἐρρύσθησαν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν μεταξὺ ἐχθρῶν.

PKΔ'

Ῥδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

20 Τὴν ἕκτην ᾠδὴν ᾄδουσιν ἐπ' αὐτὸ τὸ ποθούμενον ὄρος γενόμενοι. Εἶτα ὁρῶντες τὴν πόλιν ἀτείχιστον, τεῖχος αὐτῇ τῆν τοῦ Κυρίου ἐπικουρίαν εὐχονται γενέσθαι, φησί, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐχθρῶν θαρροῦσι διαφυγεῖν τὰς ἐπιβουλὰς· ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἐπικουρίας πάλιν τοῦ Θεοῦ, «μὴ ἀφιέντος τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν 25 ἐπὶ τὸν κληρὸν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ».

έκμηδενίσει. Διὰ τοῦτο τὸ Πνεῦμα, διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, ἀναφωνεῖ καὶ τοὺς λέγει· «Τοῖς εὐθηνούσι τὸ ὄνειδος».

1 - 2. «Πρὸς σέ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν». Ὅσων ἔχουν τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας καὶ φοβοῦνται οἱ ὀφθαλμοὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν κυρίων καὶ τῆς κυρίας· ὁποιοῦ ὁμως ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας¹, (οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἐστραμμένοι) πρὸς τὸν Κύριον τὸν Θεόν.

3. «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς». Ἡ ἐπανάληψις δεικνύει τὴν θερμότητα τῆς παρακλήσεως. Ζητοῦμεν δὲ τὸ ἔλεος, ὄχι διότι τὸ ἀξίζομεν, ἀλλὰ διότι ἔχομεν γίνεῖ (ἄξιοι) μεγάλης περιφρονήσεως.

123

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Τὸν πέμπτον ὕμνον ψάλλουν ὄσοι ἐφθασαν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἰουδαίας, ἀναπέμπουν δὲ εὐχὰς (εἰς τὸν Θεόν), διότι ἀπελυτρώθησαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τοὺς ἐν συνεχείᾳ ἐχθρούς.

124

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Τὸν ἕκτον ὕμνον τὸν ψάλλουν, ἀφοῦ ἐφθασαν εἰς τὸ ποθητὸν ὄρος. Ἐπειτα, ἐπειδὴ βλέπουν ὅτι ἡ πόλις εἶναι ἀτείχιστος, εὐχονται νὰ ἔχη ὡς τεῖχος τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου, λέγει· εἶναι ὁμως καὶ αἰσιόδοξοι ὅτι θ' ἀποφύγουν τὰς ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις, χάρις εἰς αὐτὴν πάλιν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, «μὴ ἀφιέντος τὴν ῥάβδον τῶν ἀμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κληρὸν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀγίων αὐτοῦ».

«Ειρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ». Ἡ γὰρ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη μόνῳ τῷ νοῦν ἔχοντι δίδεται. Ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμίων ἀπολωλότων, οὗτοι τῆς εἰρήνης ἀπήλυσαν.

ΡΚΕ'

5 Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Τὴν ἐβδόμην ἄδουσιν ὥδην οἱ τὸ ἀσφαλὲς ἐσχηκότες τῆς λυτρώσεως διὰ τὸ ἐν αὐτῇ γεγενῆσθαι τῇ πόλει. Παρακαλοῦσι δὲ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν, τῶν ἔτι ὄντων ἐν τῇ Βαβυλῶνι, ὅπως ἂν καὶ αὐ-
10 τοὶ λυτρωθῶσιν.

(Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι). Οἱ ἀπόστολοι ταῦτα προφητεύονται περὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι. Κατὰ γὰρ τοὺς τοῦ Δαυὶδ χρόνους οὐκ ἦν αἰχμαλωσία. Τάχα οὖν περὶ τῆς νοητῆς ταῦτά φη-
15 σι. Τὸ γὰρ, «ἐροῦσι», προφητικῶς τὸ μέλλον δηλοῦται.

(Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν Ἐμεγάλυνε Κύριος), κ.τ.λ. Τοῦτο δὲ ἡμᾶς πολυθρηνητοῦς παρὰ πᾶσιν ἀπέφηρεν. Ἄπαντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ μεγαλοουργίαν θαυμάζουσιν, ὅτι τῆς πικρᾶς ἐκείνης ἡμᾶς δουλείας ἀπήλλαξε· καὶ ἡμεῖς μέντοι βοῶμεν, οὐ γὰρ
20 ἀναισθητοῦμεν, εἰ καὶ μὴ τοὺς λοιποὺς ἀπειλήσαμεν· περὶ ὧν ἱκετεύομεν λέγοντες· (Ἐπίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν ὡς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ). Δηλοῦσι τὸ πολὺ πλῆθος ἐναπομεῖναν ἐν Βαβυλῶνι, ὡς καὶ τὴν ἐπιστροφήν αὐτοῦ· παρεικάζει αὐτοὺς τῷ ῥεύματι τοῦ Αἰγυπτίου ποταμοῦ. Νότον γὰρ τὴν ἔρημόν φησιν.
25 «Οἱ σπεύροντες ἐν τοῖς δάκρυσιν ἐν ἀγαλλιᾶσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἐκλαιον». Τοῖς εὐξαμένοις περὶ τῶν

5. «Ειρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ». Βεβαίως, ἡ εἰρήνη ἡ ὁποία ὑποτρέχει πᾶσαν σκέψιν¹, δίδεται μόνον εἰς τὸν νουνεχῆ. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀπήλαυσαν τὴν εἰρήνην, ὅταν κατεστράφησαν οἱ ἐχθροί.

125

Ὑμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Τὸν ἔβδομον ὕμνον ψάλλουν ὅσοι ἔχουν πλέον ἐξασφαλίσει τὴν ἐλευθερίαν, ἀφοῦ εὐρέθησαν εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν. Παρακαλοῦν δὲ διὰ τοὺς ὑπολοίπους, ὄσους ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ν' ἀπελευθερωθοῦν καὶ αὐτοί.

1. «Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι». Αὐτὰ τὰ προφητεύουν οἱ ἀπόστολοι διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ διὰ τοὺς ἔθνικούς. Διότι κατὰ τὴν ἐπαρχὴν τοῦ Δαβὶδ δὲν ὑπῆρχεν αἰχμαλωσία. Ἴσως λοιπὸν αὐτὰ τὰ λέγει διὰ τὴν νοητὴν (αἰχμαλωσίαν). Διότι τὸ «ἐροῦσι» ἀναφέρεται προφητικῶς εἰς τὸ μέλλον.

2 - 4. «Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· Ἐμεγάλυνε Κύριος» κλπ. Αὐτὸ (δηλ. ἡ αἰχμαλωσία) μᾶς κατέστησε ἀξιοδακρύστους εἰς ὄλους. Ὅλοι δὲ θαυμάζουν τὴν μεγαλοουργίαν τοῦ Θεοῦ, διότι μᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν πικρὰν ἐκείνην δουλείαν· ἀλλὰ καὶ μεῖς δὲν παραμένομεν ἀναίσθητοι, ἀλλὰ ὁμιλοῦμεν μεγαλοφώνως, παρ' ὅτι δὲν ἔχομεν πλησίον μας ἀκόμη τοὺς λοιπούς· δι' αὐτοὺς ἱκετεύομεν λέγοντες· «Ἐπίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν ὡς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ». (Αὐτὰ) δηλοῦν τὸ μέγα πλῆθος, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, καθὼς καὶ τὴν ἐπιστροφήν του, τοὺς παρομοιάζει δὲ μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου. Διότι νότον ὀνομάζει τὴν ἔρημον.

5 - 6. «Οἱ σπείροντες ἐν τοῖς δάκρυσιν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἐκλαίου». Εἰς ὄσους προσηυχῆθησαν διὰ τοὺς ὑπολοίπους ἀποκρίνεται τὸ προφητικὸν Πνεῦμα

καταλοιπῶν ἀποκρίνεται τὸ προφητικὸν Πνεῦμα, καὶ φησιν, *δτι, Εἰ κλαύσαιεν ὑπὲρ τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ἔσται καὶ αὐτοῖς ἡ ἐπιστροφή.*

ΡΚΣ'

Ῥδὴ τῶν ἀναβαθμῶν τῷ Σολομῶνι.

5

Ῥπόθεσις.

Ῥ ὀγδόῃ ἄζεται ὧδῆ, καταβεβλημένων ἤδη τῶν θεμελίων τοῦ ἱεροῦ· ἐλπίζόντων ἀδιάσειστον εἶναι τὸ τείχισμα. Δεληθότως οὖν προφητεύει τὴν ἐσομένην αὐτοῦ πτώσιν πάλιν ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Συνάπτει δὲ καὶ προφητείαν περὶ τῆς Χριστοῦ Ῥκκλησίας.
 10 *Ῥδεταὶ δὲ προφητικῶς ὑπὸ τοῦ Σολομῶνος· καθάπερ ἀμέλει καὶ Ζαχαρίου εἰσὶ ψαλμοὶ καὶ Ῥγγαίου. Ῥ δὲ ὀγδόῃ εἰκότως ἀρχὴ τῆς Νέας Διαθήκης.*

(Ῥ Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες). Ῥς μέγα φρονούντων τῶν Ῥουδαίων ἐπὶ τῷ στε-
 15 *ρεῶ τῆς οἰκοδομῆς, τὰ τοιαῦτά φησιν.*

(Ῥ Ὅταν δῶ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον, ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίουν υἱοί). Μὴ μέγα φρονεῖτε, φησίν, ἐπὶ τῷ ἱερῶ, ὡς ἐν αὐτῷ τῆς κληρονομίας ὑμῶν διδομένης. Οὐ γὰρ ἔστιν αὕτη. Ῥλλ' ὅταν ἀναπαύσῃ τοὺς ἡγαπημένους αὐτοῦ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ, τουτέ-
 20 *στι τοὺς προφήτας· τότε τοῖς ἐκείνου υἱέσι τὴν κληρονομίαν δώσει. Τίνες δ' ἂν εἰεν οὗτοι ἢ οἱ μαθηταί; Ῥ γὰρ θεία ὑπόσχεσις, καὶ ἡ περὶ τοὺς παῖδας εὐλογία, καθάπερ τις μισθὸς τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἡλικιώσι δεδώρηται. (Ῥ Ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρὸς). Ῥ καρπὸς τῆς γαστρὸς εἶη ἂν ἡ σωτηρία τοῦ πνεύματος, κατὰ τό-*
 25 *(Ῥ Ῥδινῆσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, δ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς). Τούτου τοῦ καρποῦ μισθὸς ὡσπερ καὶ κληρονομία δοθήσεται ἡ υἰοθεσία.*

καὶ λέγει ὅτι, ἂν κλαύσουν διὰ τοὺς (εὐρισκομένους) εἰς τὴν Βαβυλῶνα θὰ ἐπιστρέψουν καὶ αὐτοί.

126

Ὑμνος τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ Σολομῶντος.

Ὑπόθεσις.

Τὸ ὄγδοον ᾠσμα ψάλλεται, ἀφοῦ ἔχουν ἤδη τεθῆ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ καὶ (ὁ λαὸς) ἐλπίζει ὅτι τὸ κτίσμα θὰ παραμείνη ἀδιάσειστον. Ἐμμέσως λοιπὸν προφητεύει τὴν μελλοντικὴν νέαν πτῶσίν του κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν. Ἐπισυνάπτει δὲ καὶ προφητείαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. (Ὁ ὕμνος) ψάλλεται δὲ προφητικῶς ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος, ὅπως ἄλλωστε ὑπάρχουν καὶ ψαλμοὶ τοῦ Ζαχαρίου καὶ τοῦ Ἀγγαίου. Ἡ δὲ ὄγδοη εὐλόγως εἶναι ἀρχὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

1. «Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες». Αὐτὰ τὰ λέγει, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν σταθερότητα τῆς οἰκοδομῆς.

3. «Ὅταν δὲ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον, ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου, υἱοί». Μὴ ὑπερηφανεύεσθε, λέγει, διὰ τὸν ναόν, ὅτι τάχα σᾶς δίδει εἰς αὐτὸν τὴν κληρονομίαν σας, διότι δὲν εἶναι αὐτὴ (ἡ κληρονομία). Ἀλλὰ ὅταν θ' ἀναπαύσῃ ὄσους ἡγάπησεν ἀπὸ τὸν πρῶτον λαόν, δηλαδὴ τοὺς προφήτας, τότε θὰ δώσῃ τὴν κληρονομίαν εἰς τοὺς υἱοὺς ἐκείνου. Αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ μαθηταί. Διότι ἡ θεία ὑπόσχεσις καὶ εὐλογία διὰ τοὺς υἱοὺς, ἔχει δωρηθῆ ὡσάν μισθὸς εἰς ὄσους ἠλπισαν εἰς αὐτόν. «Ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστροῦς». Ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας εἶναι ἡ διὰ τοῦ πνεύματος σωτηρία, συμφώνως πρὸς τὸ χωρίον· «ἐκοιλοπονήσαμεν καὶ ἐγεννήσαμεν πνεῦμα σωτηρίας, τὸ ὁποῖον ἐκάναμεν διὰ τὴν γῆν»¹. Αὐτοῦ τοῦ καρποῦ μισθὸς καθὼς καὶ κληρονομία θὰ δοθῆ ἡ υἰοθεσία.

«Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων». Ἐκτετιναγμένους τοὺς ἀπορριφέντας φησὶ τοῦ προτέρου λαοῦ· ὧν οἱ υἱοί, τουτέστιν οἱ ἀπόστολοι, γεγόνασι βέλη τοῦ δυνατοῦ. Δι' αὐτῶν τὰς ἀντικειμένους δυνάμεις κατετόξευσεν.

5 «Μακάριος δς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν». Ἐξ αὐτῶν μακαρίζει τοὺς ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφεληθησομένους. «Οὐδὲ καταισχνυθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις». Σαφῶς τὴν παρουσίαν τοῦ κηρύγματος δηλοῖ.

PKZ'

10 Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Ἡ ἐνάτη ὥδὴ μακαρίζει τὸν προσελθόντα τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰκότως δὲ μετὰ τὴν ἀνάδεξιν τῶν ἀποστόλων μακαρίζει τοὺς πιστεύσαντας.

15 «Μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον».

«Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσι». Τῷ φοβουμένῳ τὸν Κύριον δῶρον δίδεται οὐχ ἢ τυχοῦσα γυνή, ἀλλ' ἢ καρποῖς ἀγαθοῖς κεκοσμημένη. Γυνή γὰρ ἀγαθὴ μερὶς ἀγαθῆ.

«Καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς 20 ζωῆς σου». Τὰ νοητὰ δηλονότι· («Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε», καὶ τὰ ἐξῆς.

«Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἰῶν σου, εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ». Τὰς ἐπαγγελίας λέγει. Ὡσπερ γὰρ πρῶτοι καρποὶ τῆς θεοφιλοῦς ψυχῆς εἰσὶ τὰ γεννήματα, οὕτως καὶ δεύτεροι αἱ ἐπαγγελίαι.

4. «Ὡσει βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως σὶ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων». «Ἐκτετιναγμένους» ὀνομάζει ὅσους ἀπερρίφθησαν ἀπὸ τὸν πρῶτον λαόν. Αὐτῶν οἱ υἱοί, δηλαδή οἱ ἀπόστολοι, ἔχουν γίνει βέλη τοῦ δυνατοῦ. Δι' αὐτῶν ἐκτύπησεν ὡς διὰ τόξου τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις.

5. «Μακάριος ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν». Μακαρίζει ὅσους ἐξ αὐτῶν θὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. «Οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις». Ἐννοεῖ προφανῶς τὴν παρουσίαν τοῦ κηρύγματος.

127

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπόθεσις.

Ὁ ἕνατος ὕμνος μακαρίζει ὅποιον προσῆλθεν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Εὐλόγως δὲ μακαρίζει, μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἀποστόλων, ὅσους ἐπίστευσαν.

1. «Μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον».

3. «Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα». Εἰς ὅποιον φοβεῖται τὸν Κύριον δίδεται δῶρον ὄχι μία τυχαία γυναίκα, ἀλλ' ἡ στολισμένη με ἀγαθοὺς καρπούς. Διότι ἀγαθὴ γυναίκα εἶναι ἀγαθὸν μερίδιον.

5. «Καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Προφανῶς τὰ πνευματικά, «ὅσα δὲν ἐγνώρισεν ὀφθαλμός»¹ καὶ τὰ ἐξῆς.

6. «Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἰῶν σου, εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ». Ἐννοεῖ τὰς ὑποσχέσεις. Διότι ὅπως τὰ τέκνα εἶναι οἱ πρῶτοι καρποὶ τῆς εὐσεβοῦς ψυχῆς, παρομοίως οἱ δεῦτεροι εἶναι αἱ ὑποσχέσεις.

ΡΚΗ'

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἑπόθεσις.

Ἡ δεκάτη ᾠδὴ τοὺς πολλοὺς διωγμοὺς τῷ Χριστοῦ λαῷ ἐκδι-
5 δάσκει, καὶ ὡσπερ πάντα ὑπερπηδήσει κρείττων ἀεὶ τῶν ἐπιβου-
λευόντων γενόμενος. Τοῦτο φησι διὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγμα-
τος γενέσθαι τοὺς διωγμούς.

«Πλεονάκις ἐπολέμησάν με . . . Κύριος δίκαιος συνέτριψεν
αὐχένιας ἁμαρτωλῶν». Πάντες γὰρ οἱ διώξαντες κακοὶ κακῶς ἀπο-
10 λοῦνται.

ΡΚΘ'

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἑπόθεσις.

Ἡ ἑνδεκάτη ᾠδὴ εὐχὴν περιέχει μαρτύρων, καὶ διδασκα-
15 λίαν ἐξομολογήσεως τῷ νέῳ λαῷ. Σαφῶς δὲ ἀρετῆς ἰλασμόν κη-
ρύσσει, ὅς ἐστι Χριστός. Περὶ αὐτοῦ γὰρ εἴρηται «Καὶ αὐτὸς ἰ-
λασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν».

«Ἐκ βαθέων ἐξέκραξά σοι, Κύριε . . .».

«Γενηθήτω τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεή-
20 σεώς μου». Ὡτα ἐπὶ Θεοῦ, καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις νοοῦμεν,
δι' ὧν αἱ δεήσεις ἡμῶν πρὸς Θεὸν εἰσέρχονται.

«Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσει-
ται»; Ὁ δὲ τοῦ, «Κύριε, Κύριε», διπλασιασμός θαυμάζοντός ἐστι
τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὸν ὄγκον, παρ' ἧς καὶ τὸν ἰλασμόν
25 εἶναί φησιν, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις κατορθώμασιν.

«Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε». Ταῦτα τῶν

128

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Ὁ δέκατος ὕμνος προειδοποιεῖ τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ διὰ τοὺς πολλοὺς διωγμοὺς καὶ ὅτι θὰ ὑπερπηδήσῃ ὅλα (τὰ ἐμπόδια), ἀποδεικνυόμενος πάντοτε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς. Λέγει δὲ τοῦτο, διότι οἱ διωγμοὶ ἐπαρουσιάσθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος.

1 - 4. «Πλεονάκις ἐπολέμησαν με . . . Κύριος δίκαιος συνέτριψεν αὐχένας ἀμαρτωλῶν». Διότι ὅλοι οἱ διώκται θὰ ἀπολεσθοῦν κακοὶ κακῶς.

129

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Ὁ ἑνδέκατος ὕμνος περιέχει προσευχὴν μαρτύρων καὶ διδασκαλίαν ἐξομολογήσεως διὰ τὸν νέον λαόν. Σαφῶς δὲ κηρύσσει τὸν ἰλασμὸν τῆς ἀρετῆς, ὃ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστός. Διότι δι' αὐτὸν ἔχει λεχθῆ· «Αὐτὸς δὲ εἶναι ἡ ἰλαστήριος προσφορά διὰ τὰς ἀμαρτίας μας»¹.

1. «Ἐκ βαθέων ἐξέκραξά σοι, Κύριε . . .»

2. «Γενηθήτω τὰ ὠτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου». Ὡτα ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεὸν ἐννοοῦμεν καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων αἱ παρακλήσεις μας προσάγονται εἰς τὸν Θεόν.

3. «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται»; Ὁ διπλασιασμὸς τοῦ «Κύριε, Κύριε» προέρχεται ἀπὸ θαυμασμὸν διὰ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχεται καὶ ἡ ἰλαστήριος προσφορά καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας κατορθώματα.

4. «Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε». Αὐτὰ

μη δια χρείαν πνευματικῆν, δι' αὐτὸ δὲ τὸ σεπτὸν ὄνομα προσιόντων, «οὕτω καὶ ἐν ὑπομονῇ τρεχόντων τὸν προκείμενον ἀγῶνα», καὶ κατὰ μηδ' ἓνα καιρὸν ἀφισταμένων Θεοῦ καὶ τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ.

5 «Ἀπὸ φυλακῆς πρωίας μέχρι νυκτὸς ἐλπιάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον». Δεῖ γὰρ καὶ ἐν τοῖς σκυθρωποῖς προσδοκᾶν ἐπὶ Κύριον. Οὐ γὰρ μόνον ὅτε φυλακὴ πρωινή καὶ λαμπρὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ζοφερῶν περιστάσεων. Ἀλλὰ καὶ ἀνατέλλοντας τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ὁ διορατικὸς νοῦς προσθήκην λαμβάνει ἐκ Θεοῦ τῶν παιδρῶν, καὶ τῶν σκυθρωπῶν ἀπαλλαγῆν· ἐλπιάτω παρ' αὐτῷ γὰρ ὡς ἐν πηγῇ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος, τῷ αὐτῷ ὄντι λυτρῶσει, καὶ τῷ ἰλασμῷ, τῷ ἰκανώσει πολλῇ τὰς ἁμαρτίας περικαθαίροντι.

ΡΑ'

15 Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Ἡ δωδεκάτη ὥδὴ τὸν καταξιωθέντα τοῦ ἰλασμοῦ διδάσκει μὴ ἐπαίρεσθαι, τῇ ἑαυτοῦ βελτιώσει θαρροῦντα, ἀλλὰ ταπεινοφρονεῖν.

20 «Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου . . . οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ», κ.τ.λ. Πρὸς δὲ τὸ μὴ ἐπαρθῆναί φησι τὴν ἐναντίαν ἀρετὴν εἰς ὑπερβολὴν ἐπιτήδειον, ἣν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε λέγων· «Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἀπο-
25 γαλακτισθέντα δὲ λέγει παιδιά, τὴν θλίψιν δηλῶν. Οὐ γὰρ ἀφίσταται τῆς μητρὸς, ὀδυνώμενον ἐπὶ τοῦ στερηθῆναι τοῦ γάλακτος.

(λέγονται) ἀπὸ ὧσους προστρέχουν (εἰς τὸν Θεόν) ὄχι διὰ τίνα πνευματικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ σεπτὸν ὄνομα· αὐτοὶ «κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τρέχουν μὲ ὑπομονὴν τὸν παρόντα ἀγῶνα»¹ καὶ δὲν ἀπομακρύνονται οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ ὧσα τοῦ ἀρέσουν.

6. «Ἀπὸ φυλακῆς πρωίας μέχρι νυκτὸς ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον». Διότι πρέπει καὶ κατὰ τὰς δυσχερείας νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸν Κύριον. Ὅχι μόνον κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας, ὅταν εἶναι λαμπρὸν τὸ παρόν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τὰς ζοφεράς περιστάσεις. Ἄλλὰ καὶ ὅταν ἀνατείλῃ τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὁ διορατικὸς νοῦς θὰ λάβῃ ἐπὶ πλεόν χαροποιὰ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ θ' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ σκυθρωπά. Ἄς ἐλπίσῃ εἰς αὐτὸν ὡς εἰς πηγὴν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν (θὰ λάβῃ) τὸ ἔλεος, τὸ ὅποιον εἶναι λύτρωσις, καὶ (πλησίον του θὰ εὔρη) τὸν ἐξιλασμόν, ὁ ὅποιος καθαρίζει τελείως ἱκανοποιητικῶς τὰς ἀμαρτίας.

130

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Ὁ δωδέκατος ὕμνος διδάσκει ὅποιον ἔχει λυτρωθῆ μὲ τὴν ἐξιλαστήριον προσφορὰν νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν βελτίωσίν του, ἀλλὰ νὰ εἶναι ταπεινόφρων.

1 - 2. «Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου . . . οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ» κλπ. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς ὑπερηφανείας εἶναι χρησιμωτάτη ἡ ἀντίθετος ἀρετὴ, τὴν ὅποιαν ἐδίδαξε καὶ ὁ Σωτὴρ λέγων· «Ἄν δὲν στραφῆτε καὶ δὲν γίνετε ὅπως τὰ παιδιά, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»². Ὅμιλεῖ δὲ δι' ἀπογαλακτισθέντα παιδιά, ἐνοοῶν τὴν θλίψιν. Διότι δὲν ἀπομακρύνεται (εὐχαρίστως) ἀπὸ τὴν μητέρα, ἀλλὰ ὑποφέρει διὰ τὴν στέρησιν τοῦ γάλακτος. Οὕτω,

2. Ματθ. 18, 3.

Οὕτως ὢν ἐν συμφοραῖς κἀγώ, φησίν, ἠὲ χόμην ἀεὶ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ μὴ οὕτως μὴ εἶην, δίκην δοίην ἐσχάτην.

ΡΛΑ'

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

5

Ἐπιθροισίαι.

Ἡ τρισκαδεκάτη ᾠδὴ εὐχὴν περιέχει ὑπὲρ τοῦ Δαυὶδ. Τοῦ γὰρ ἰλασμοῦ πᾶσι προξενούντος ἁμαρτιῶν ἄφρασι, ἀναγκαίως τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν σφωζομένων, καὶ τοῦ Δαυὶδ φησι· «Κύριε, μνήσθητι, κατὰ τὴν πραότητα αὐτοῦ ἀπο-
10 δίδους αὐτῷ». Ὡς γὰρ αὐτὸς πρῶτος ὢν ἠψίει τῷ Σαουλ τὰ εἰς αὐτὸν ἀδικήματα, οὕτω καὶ αὐτῷ συγχώρησον τὰς πλημμελείας.

«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυὶδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. Ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ἠῤῥατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ», καὶ τὰ ἐξῆς. Μαθὼν γὰρ ἐξ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐπιδημήσει τοῖς ἀνθρώποις
15 ὁ Κύριος, ἄφρασι δίδους τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων, καὶ αὐτὸς σωθήσεται διὰ ταύτης ἐλπίσας, σπεύδει μαθεῖν πότε ἔσται, καὶ ποῦ γενήσεται, τίνα δὲ τρόπον ἐπιδημήσει. Ταῦτα γινῶναι ποθῶν, εἰς τοσαύτην ἑαυτὸν ὑπέβαλε κάκωσιν, ὡς πᾶσαν μὲν παραιτεῖσθαι στρωμνὴν, ἀποτάξασθαι δὲ τῷ οἴκῳ, κείσθαι δὲ πρὸ τοῦ Θεοῦ
20 κατὰ πρόσωπον τοῦ ἁγιάσματος ἐπ' ἐδάφους, ὄρκῳ βεβαιώσας μὴ ἀναστῆναι πρὶν ταῦτα μαθεῖν. Ἐπὶ δὲ τῇ τούτου εὐτονίᾳ λαβὼν οἶκτον ὁ Θεὸς ἐπινεύει· ὡς ἐν ἄπαξ ὠμόσας μὴ ψεύσατο· ὅθεν ἐπήνεγκεν· «Ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Εὐφρανθά»· αὕτη ἐστὶν ἡ Βηθλεέμ. Τίνα δὲ αὐτὴν ἢ τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι Κυρίου ἔλευσιν;
25 «Εὐρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ». Τὸ γὰρ σπή-

λοιπόν, εύρισκόμενος και ἐγὼ εἰς συμφοράς, προσηυχόμενη πάντοτε εἰς τὸν Θεόν. Ἄν δὲν συμπεριεφέρθην οὕτως, ὡς μοῦ ἐπιβληθῆ ἡ ἐσχάτη τῶν ποινῶν.

131

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Ὁ δέκατος τρίτος ὕμνος περιέχει προσευχήν ὑπὲρ τοῦ Δαβίδ. Ἀφοῦ δηλαδή ἡ Ἰλαστήριος προσφορά παρέχει εἰς ὅλους ἄφεςιν ἁμαρτιῶν, κατ' ἀνάγκην ἀναφέρει τὸ προφητικὸν Πνεῦμα μαζί με τοὺς ἄλλους σωζομένους και τὸν Δαβίδ (λέγον): «Κύριε, μνήσθητι, κατὰ τὴν πραότητα αὐτοῦ ἀποδιδούς αὐτῷ». Ὅπως δηλαδή αὐτὸς ἦτο πρᾶος και συνεχώρησε τὸν Σαούλ διὰ τὰ ἐναντίον του ἀδικήματα, οὕτω συγχώρησε και αὐτὸν διὰ τὰς ἀνομίας του.

1 - 2. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβίδ και πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. Ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ἠΰξαστο τῷ Θεῷ Ἰακώβ» και τὰ ἐξῆς. Ἐπειδὴ ἔμαθε δηλαδή ἀπὸ τὸν ἅγιον Πνεῦμα ὅτι θὰ ἐνανθρωπήσῃ ὁ Κύριος και θὰ δώσῃ ἄφεςιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων και ἐπειδὴ ἠλπισε ὅτι θὰ σωθῆ και αὐτὸς δι' αὐτῆς (τῆς ἀφέσεως), ἐπείγεται νὰ μάθῃ πότε θὰ γίνῃ και ποῦ θὰ γίνῃ και κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἔλθῃ (ὁ Κύριος). Ἀπὸ τὸν πόθον νὰ τὰ μάθῃ, ὑπέβαλε εἰς τόσον μεγάλην ταλαιπωρίαν τὸν ἑαυτόν του, ὥστε νὰ παρατηρηθῆ τελείως ἀπὸ κλινωστρωμνήν, ἀπηρηνήθῃ τὴν κατοικίαν και κείται κατάχαμα πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, και ὠρκίσθη νὰ μὴ σηκωθῆ πρὶν μάθῃ αὐτά. Συγκινημένος ἀπὸ τὴν σταθερότητά του ὁ Θεὸς συγκατανεύει· διότι δὲν θὰ διαφεύσῃ ὅτι δι' ὄρκου ὑπεσχέθη ἤδη· διὰ τοῦτο συνεχίζει· «Ἴδου ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Εὐφρανθᾶ»· αὐτὴ εἶναι δὲ ἡ Βηθλεέμ. Αὐτὴ (τὴν ὁποῖαν ἠκούσε) εἶναι προφανῶς ἡ μελλοντικὴ ἔλευσις τοῦ Κυρίου.

6. «Εὐρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ». Πράγματι

λαιον ἐν ᾧ γεγένηται ὁ Χριστὸς ἐν πεδίοις ἐστίν, ἤτοι τοῖς ἀγροῖς.

«Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ». Τὰς κατὰ καιρὸν ἔσομένης Ἐκκλησίας σημαίνει. «Προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ». Τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν φησιν, ἐνθα
5 πᾶς παρερχόμενος προσκυνεῖ.

«Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Τὴν εἰς οὐρανούς ἀνάληψιν ἐπισπεύδουσιν αὐτοῦ. «Σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος σου». Κιβωτὸν τοῦ ἁγιάσματος τὴν ἁγίαν αὐτοῦ σάρκα φησίν.

10 «Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην». Οὐκέτι, φησί, κατὰ τὸν νόμον στολάς, ἀλλ' αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην. Δικαιοσύνη δὲ ὁ Χριστός.

«Ἐνεκεν Δαυὶδ τοῦ δούλου σου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου». Μετὰ τῆς εἰς πάντας ἀνθρώπους εὐεργεσίας
15 καὶ τοῦ Δαυὶδ μνησθητι, ὁ ποιήσας αὐτὸν ἐπιστρέφειν διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Δούλος γὰρ ὁ ἔξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν.

«Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν». Καὶ ποῦ τό, ὦμοσεν; ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· «Καὶ ἔσται, δταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι
20 σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου, ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἄλλος, δς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἐτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου· καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν».

25 «Ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοὶ σου τὴν διαθήκην μου». Τὴν μέλλουσαν σαφῶς ἀνακηρύττει διαθήκην, ἣν εἰ ἤσαν φυλάξαντες οἱ κατὰ σάρκα υἱοὶ τοῦ Δαυὶδ, ἔμελλον ἀν μὴ ἐκπεσεῖν τῆς ἡτοιμασμένης βασιλείας.

τὸ σπήλαιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς εὐρίσκεται εἰς τὰ πεδία, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀγρούς.

7. «Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ». Ἐννοεῖ τὰς κατὰ καιροὺς μελλοντικὰς Ἐκκλησίας. «Προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησάν οἱ πόδες αὐτοῦ». Ἐννοεῖ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ὅπου προσκυνοῦν ὄλοι οἱ διερχόμενοι.

8. «Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Ἐπείγονται (νὰ ἴδουν) τὴν ἀνάληψίν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς. «Σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος σου». Κιβωτὸν τοῦ ἁγιάσματος ὀνομάζει τὴν ἁγίαν σάρκα του.

9. «Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην». Δὲν (θὰ φοροῦν) πλέον τὰς (ὀριζόμενας) ἀπὸ τὸν νόμον στολάς, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν τὴν δικαιοσύνην. Δικαιοσύνη δὲ (εἶναι) ὁ Χριστός.

10. «Ἐνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν τοῦ Χριστοῦ σου». Κατὰ τὴν εὐεργεσίαν σου πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ἐνθυμήσου καὶ τὸν Δαβίδ, σὺ ὁ ὁποῖος τὸν ἔκανες νὰ μετανοήσῃ, διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Δοῦλος δὲ (εἶναι) αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔλαβε κατὰ σάρκα ἀπὸ αὐτὸν τὴν μορφήν τοῦ δούλου.

11. «ᾤμοσε Κύριος τῷ Δαβίδ ἀλήθειαν». Καὶ ποῦ (εὐρίσκεται) ὁ ὄρκος; εἰς τοὺς λόγους (τοῦ Θεοῦ) πρὸς αὐτόν· «Καὶ ὅταν συμπληρωθοῦν αἱ ἡμέραι (τοῦ βίου) σου καὶ κοιμηθῇς πλησίον τῶν πατέρων σου, θὰ ἀναδειχθῇ ἄλλος ἀπὸ τὴν γενεάν σου, ὁ ὁποῖος θὰ κατάρχεται ἀπὸ σέ. Αὐτὸς θὰ αἰκοδομήσῃ ναὸν διὰ τὸ ὄνομά μου· καὶ θὰ ἐκτείνω τὴν βασιλείαν του εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἐγὼ δὲ εἶμαι ὁ πατὴρ σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ υἱός μου»¹.

12. «Ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοὶ σου τὴν διαθήκην μου». Προφητεύει σαφῶς τὴν μελλοντικὴν διαθήκην, τὴν ὁποῖαν ἂν θὰ ἐφύλαττον οἱ σαρκικῶς καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Δαβίδ, δὲν θὰ ἐξέπιπτον ἀπὸ τὴν ἡτοιμασμένην βασιλείαν.

«Αὐτὴ ἢ κατάπανσις μου εἰς αἰῶνα). Εἰ γὰρ ὁ πάλαι ναὸς ἔρημος διὰ μανίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' οὖν ἐκεῖ πάλιν καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀναλήψεως τὰ χωρία τῆς θείας ἡξίωται χάριτος.

5 «Τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω». Ἐκαστος γὰρ τῶν τοιούτων, δικαίου σπέρμα τυγχάνων, οὐκ ἐλαττοῦται ἄρτοις. Γράφεται δὲ καί, «Τὴν χήραν αὐτῆς», καὶ δηλονότι τὴν ἀπροστασίαστον. «Τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτων». Τοὺς κατὰ Θεὸν μὲν πτωχεύσαντας· ἄρτων δὲ τῶν νοητῶν.

10 «Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν». Αὐτός ἐστι πάλιν ὁ Χριστὸς ἢ σωτηρία, ὁ καὶ δικαιοσύνη ἐν τοῖς ἀνωτέροις ὀνομασμένος.

«Ἐκεῖ ἔξανατελῶ κέρας τῷ Δαυίδ». Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐπιφανεῖ τὸ σωτήριον, δηλονότι ἡ δόξα ἀνατελεῖ τοῦ
15 Δαυίδ. («Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου»). Τοῦτο περὶ Ἰωάννου φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου· («Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαινόμενος»).

ΡΑΒ'

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

20 Ὑπόθεσις.

Ἡ τεσσαρεσκαίδεκάτη ᾠδὴ ἀκολούθως τῇ τοῦ Σωτῆρος ἐπιλάμψει τὸ ἐξ αὐτοῦ δωρούμενον τοῖς ἀνθρώποις καλὸν φανερόν ποιεῖ λέγουσα.

«Ἴδου δὴ τί καλόν, ἢ τί τερπνόν. Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ
25 καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα). Ἐπειδὴν φησί, συναχθεὶς ἡ Ἐκκλησία, καὶ μίαν ὡσπερ τινὰ ἁρμονίαν ποιήσεται, τότε δὴ τότε καὶ χρεῖσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἱεράτευμα προσαχθῆῃ πρῶτον μὲν

14. «Αὕτη ἡ κατάπαυσις μου εἰς αἰῶνα». Παρ' ὅτι ὁ παλαιὸς ἠρημώθη λόγῳ τῆς κακότητος τῶν Ἰουδαίων, ἐν τούτοις ἐκεῖ πάλιν ἡ θεία χάρις ἔχει διατηρήσει τὸν τόπον τοῦ σταυροῦ, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως.

15. «Τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω». Πράγματι ὅλοι αὐτοί, ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι δικαίου, δὲν θὰ στερηθοῦν τὸν ἄρτον. Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή «τὴν χήραν αὐτῆς», ὅποτε δηλοῖ τὴν στερουμένην προστασίας. «Τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτον». Ἐννοεῖ ὅσους ἐπτώχευσαν κατὰ Θεὸν καὶ τοὺς πνευματικούς ἄρτους.

16. «Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν». Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ σωτηρία, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἀνωτέρω δικαιοσύνη.

17. «Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ». Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τῆς σωτηρίας θὰ ἀνατείλῃ προφανῶς ἡ δόξα τοῦ Δαβίδ. «Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου». Δι' αὐτοῦ ἐννοεῖ τὸν Ἰωάννην κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «Ἐκεῖνος ἦτο ὁ λύχνος, ὁ ὁποῖος ἔκαιε καὶ ἐφαίνετο»¹.

132

Ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑπόθεσις.

Ὁ δέκατος τέταρτος ὕμνος καθιστᾷ γνωστὸν τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον δωρίζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐμφάνισίν του, καὶ λέγει.

1 - 2. «Ἴδου δὴ τί καλόν ἢ τί τερπνόν . . . Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα». Ὅταν, λέγει, συναχθῆ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀποτελέσῃ μίαν ἁρμονίαν, τότε θὰ ἐπέλθῃ ἡ χρῆσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, κατὰ πρῶτον

ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν πώγωνα, ὃς ἐστὶν εὐπρέπεια τοῦ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας. Νοοῦνται δὲ διὰ τούτου οἱ ἀπόστολοι. Τὸ τελευταῖον δὲ καὶ εἰς ὄλον τὸ σῶμα μεταβέβηκε, τουτέστιν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ
5 Ἐκκλησίᾳ ἐνδεδυμένους Χριστόν.

«Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, καὶ ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος». («Ἐκεῖ», φησί· δῆλον δέ, ὅτι παρ' αὐτοῖς τοῖς κατοικοῦσιν ἀδελφοῖς ἐπὶ τὸ αὐτό· «καὶ ζωὴν» οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν ἀθάνατον. Ἐπὶ τὴν Σιών γὰρ ἢ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπὶ
10 τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους ζωοποιὸς κατεπέμφθη δρόσος, δι' ἧς ἅπαντες οἱ πιστεύοντες τὴν αἰώνιον εὐλογίαν καρποῦνται. Ἐκείνων γὰρ ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία.

ΡΛΓ'

Ῥδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

15

Ἐπίθεσις.

Ἡ πεντεκαδεκάτη Ῥδὴ τοῖς ἔτι κατηχομένοις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἰνεῖν τὸν Θεὸν παρακελεύεται. Δούλους δὲ αὐτοὺς καλεῖ, ἅτε μήπω τῆς νόθεσις ἠξιωμένους.

«Ἐν ταῖς νυξὶν ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια». Ἐν νυκτὶ ἔτι ἐστάναι αὐτοὺς φησιν, ἅτε μὴ φωτισματος τοῦ ἁγίου
20 Πνεύματος ἠξιωμένους.

«Ἐὐλογῆσαι σε Κύριος ἐκ Σιών». Ἐκ Σιών δὲ φησιν· ἐπειδὴ καὶ τοῦνομα ποθεινὸν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, ἐνθα πάσης ἀγιστείας ὑπόθεσις ἦν. Ἐἵτα διδάσκει πανταχόθεν καλεῖν λέγων· «(Ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν)».

25

ΡΛΔ'

Ἐπιθεσία.

«Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον». Ἐτι καὶ οὗτος τοῖς εἰσαγομένοις λέγεται ψαλμός, παρακελευόμενος,

μέν εις τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Χριστός, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν γενειάδα, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὠραιότης τοῦ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας· δι' αὐτοῦ δὲ ἐννοοῦνται οἱ ἀπόστολοι. Εἰς τὸ τέλος δὲ ἀναφέρεται καὶ εἰς ὀλόκληρον τὸ σῶμα, δηλαδὴ εἰς ὄλους ὄσοι ἔχουν ἐνδυθῆ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

3. «Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, καὶ ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος». «Ἐκεῖ» λέγει· προφανῶς μεταξύ τῶν ἀδελφῶν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν μαζί· «καὶ ζωὴν», ὄχι τὴν οἰανδήποτε, ἀλλὰ τὴν ἀθάνατον. Πράγματι ἡ ζωοποιὸς δρόσος τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐστάλη εἰς τὴν Σιών εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· δι' αὐτῆς ἀπολαύουν ὄλοι οἱ πιστοὶ τὴν αἰώνιον εὐλογίαν. Διότι ἐκείνων ἦτο «ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία».

133

Ὑμνος τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐπίθεσις.

Ὁ δέκατος πέμπτος ὕμνος προτρέπει ὄσους εἶναι ἀκόμη κατηχούμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεόν. Τοὺς ὀνομάζει δὲ δούλους, διότι δὲν ἔχουν ἀξιωθῆ ἀκόμη τὴν υἰοθεσίαν.

2. «Ἐν ταῖς νυξίν ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια». Λέγει ὅτι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν νύκτα, διότι δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀξιωθῆ νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

3. «Εὐλογῆσαι σε Κύριος ἐκ Σιών». Λέγει δὲ ἐκ Σιών, διότι ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα ἦτο περιπόθητον δι' αὐτούς, διότι ἐκεῖ ἔτελειτο πᾶσα ἱεροτελεστία. Ἐπειτα διδάσκει ὅτι θὰ κληθοῦν ἀπὸ παντοῦ, λέγων· «Ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

134

Ἀλληλούια.

1. «Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον». Καὶ αὐτὸς ἐπίσης ὁ ψαλμὸς λέγεται πρὸς τοὺς κατηχουμένους καὶ

Αινεῖτε τὸν Θεόν. Τὸ γάρ, «ἀλληλού», ἐρμηνεύεται, «αἰνεῖτε», τὸ δέ; «ια», τὸν Κύριον.

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν». Ψάλλειν αὐτοὺς προτρέπεται, ἀφ' ὧν ἤδη 5 καὶ ἕτερον ἐν Αἰγύπτῳ εἰδωλολατρήσαντες. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐξ Ἰακώβ. Ἐκλήθησαν δὲ εἰς τὸ ὑμνεῖν τὸν Θεόν. («Ἰσραὴλ εἰς περυσιασμὸν ἑαυτῶ»). Ἀντὶ τοῦ, ἐξάιρετον· ὁ γὰρ διορατικὸς νοῦς ἐστὶν Ἰσραήλ.

«Ὅτι ἐγὼ ἔγνω, ὅτι μέγας Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ 10 πάντας τοὺς θεοὺς». Ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ἔγνωκεν αὐτὸν Κύριον.

«Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ἀβύσσοις. Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτων τῆς γῆς». Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ ἐξωθεν τὴν γῆν περιέχουσι αἱ θάλασσαι, ἀφ' ὧν τὰς νεφέλας ἀνάγει. («Ἀστραπὰς 15 εἰς ὑέτον ἐποίησε»). Καὶ τοῦτο σύμβολον εἶη τῆς θεοπρεποῦς δυνάμεως, τὸ ἐν τῷ αὐτῷ συμμίξαι τὸ πυρῶδες τῶν ἀστραπῶν καὶ τὸ ὕδωρ. («Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν»). Τὸ ἀκατάληπτον ἀνθρώποις τῆς τῶν ἀνέμων ἐδήλωσε φύσεως διὰ τῶν θησαυρῶν. Ὅμοιον δὲ τὸ εἰρημένον παρὰ Κυρίου «Τὸ Πνεῦμα ὁπου θέλει 20 πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει».

«Ὅς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους». Τὴν τελευταίαν πληγὴν ἔθηκε πρώτην, ἐπεὶ μετ' αὐτὴν ἐδέξαντο τὴν ἐλευθερίαν. Λέγει δὲ καὶ κτηνῶν, ἐπειδὴ διὰ τὸν 25 ἄνθρωπον ταῦτα γεγένηται, καὶ δι' αὐτὸν καὶ κολάζεται. Ὡστε πρὸς αὔξησιν φόβου δειχθῆναι θεήλατον τὴν πληγὴν.

«Τὰ εἰδῶλα τῶν ἔθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν θεῖαν πρόνοιαν καὶ δοξολογήσαι,

1. Ἄλλην ἐρμηνείαν δίδει εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 104ου ψαλμοῦ!

προτρέπει νὰ αἰνοῦν τὸν Θεόν· Διότι τὸ «ἀλληλού» ἐρμηνεύεται «αἰνεῖτε», τὴ δὲ «ια» τὸν Κύριον ¹.

3. «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν». Προτρέπει εἰς ψαλμωδίαν αὐτοῦς, ὅσοι εἶχον προηγουμένως λατρεύσει τὰ εἰδωλα εἰς τὴν Αἴγυπτον· αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ. Ἐκλήθησαν δὲ νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεόν. «Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμόν ἑαυτῶ». Ἐναντί τοῦ, περιούσιον· διότι ὁ διορατικὸς νοῦς εἶναι ὁ Ἰσραὴλ.

5. «Ὅτι ἐγὼ ἔγνων, ὅτι μέγας Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς». Τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς Κύριον ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δυνάμιν του.

6 - 7. «Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ἀβύσσοις». Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτων τῆς γῆς». Τὸ λέγει, διότι αἱ θάλασσαί περιβάλλουν ἐξωτερικῶς τὴν γῆν, ἐξ αὐτῶν δὲ δημιουργεῖ τὰ νέφη. «Ἄστραπὸς εἰς ὑετὸν ἐποίησε». Καὶ αὐτὸ συμβολίζει τὴν θεϊκὴν δυνάμιν, ὅτι δηλ. ἀναμειγνύονται εἰς τὸ αὐτὸ τὸ πῦρ τῶν ἀστραπῶν καὶ τὸ ὕδωρ. «Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν». Διὰ «τῶν θησαυρῶν» ἐδήλωσε τὸ ἀκατάληπτον τῆς φύσεως τῶν ἀνέμων διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁμοιάζει πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «Τὸ Πνεῦμα πνέει ὅπου θέλει καὶ ἀκούεις τὸν ἦχόν του· ἀλλὰ δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει» ².

8. «Ὅς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους». Ἐτοποθέτησε πρώτην τὴν τελευταίαν πληγὴν, διότι μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν. Λέγει δὲ «καὶ κτηνῶν», ἐπειδὴ αὐτὰ ἔχουν γίνεαι χάριν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξ αἰτίας του καὶ τιμωροῦνται. Διὰ ν' αὐξηθῆ δὲ ὁ φόβος ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ πληγὴ προήρχετο ἀπὸ τὸν Θεόν.

15. «Τὰ εἰδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Ἀφοῦ κατέδειξε τὴν πρόνοιαν καὶ ἐδοξολόγησε

2. Ἰω. 3, 8.

ὡς ἔτι δούλοις τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀρτίως προσελθοῦσι διαλεγόμενος, παραβάλλει τῶν θεῶν ὧν ἠγόουντο πάλαι τὸν ἔλεγχον ἀκολούθως· ὡς εἶπεν· «Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι μέγας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς». Ὁ μὲν γὰρ τοσαῦτα καὶ 5 τοιαῦτα πεποίηκεν· οἱ δὲ πρότερον ὑμῶν θεοὶ μόνον εἰδῶλα νεκρὰ καὶ κωφά, οἷς ὅμοιοι γένοιτο οἱ ποιοῦντες αὐτά. Πῶς γὰρ οἱ τοῖς ἀψύχοις προσκυνοῦντες οὐκ ἀπελιθώθησαν τὰς ψυχάς; καὶ οὐδ' ἔφη κατὰ τὴν συνήθειαν ἄνωθεν θεοὺς, νῦν ἐπαισχύνει καὶ κέκληκεν εἰδῶλα, διαβάλλον τῇ τε ὕλῃ καὶ τῇ ἐργασίᾳ.

10

ΡΛΕ'

Ἄλληλούια.

(Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ).

(Τῷ καταδιελόντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις).

15 Λόγος ἀρχαῖός φησιν εἰς δώδεκα τμήματα διαιρεθεῖσαν τὴν θάλασσαν, ἐκάστη φυλῇ μίαν ἀποδοῦναι ὁδόν.

(Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ). Οὐκ ἔλαττον τῆς θαλάσσης τῆς ἐρήμου τὸ θαῦμα. Πολλὰ γὰρ τὰ θάνατον ἀπειλοῦντα, λιμός, αὐχμός, δίψα, πλῆθος θηρίων, ἀπάντων ἐπιτηδειῶν 20 ἢ ἐρημία. Οἱ δὲ μηδενὸς φοβοῦντος ἐβάδιζον. Ἐκ δὲ δύο δυνατῶν καὶ βασιλέων, οἱ ἐπὶ ῥώμῃ καὶ δυναστείᾳ καὶ μεγέθει σώματος ἐσεμνύοντο, ἐρρούσατο αὐτούς. Ὡγ πηγῶν ἔχων ἐννέα τὸ μῆκος καὶ πέντε τὸ πλάτος, καὶ σιδηρᾶν εἶχε τὴν κλίνην.

(Τὸν Σηὸν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων). Οὐχ ἀπλῶς δὲ τοὺς 25 ἄλλους παραλείπων βασιλέας τούτων διαφερόντως ἐμνήσθη, ἀλλὰ

(τὸν Θεόν), ἐπειδὴ ὁμιλεῖ πρὸς ὄσους προέρχονται ἀπὸ ἔθνικους καὶ εἶναι ἀκόμη δοῦλοι, ἐπανέρχεται εἰς τὴν συνέχειαν εἰς τὸν ἔλεγχον ὄσων ἐθεώρουν πρότερον θεούς· ἀφοῦ εἶπεν· «Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι μέγας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς». Διότι αὐτὸς μὲν ἔχει κάνει τόσα καὶ τοιοῦτου εἶδους· οἱ θεοὶ ὁμῶς (τοὺς ὁποίους ἐλατρεύετε) προηγουμένως εἶναι μόνον εἰδῶλα νεκρὰ καὶ κωφά, ὄσοι δὲ τὰ κατασκευάζουν εἴθε νὰ γίνουν ὁμοιοὶ μὲ αὐτά. Πράγματι δὲ ὄσοι προσκυνοῦν τὰ ἄμυχα, ἔχουν ἀπολιθωθῆ εἰς τὰς ψυχάς. Ὅσους δὲ ὠνόμασεν ἀνωτέρω θεούς κατὰ τὴν συνήθειαν, τώρα τοὺς περιφρονεῖ καὶ τοὺς ὀνομάζει εἰδῶλα, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν κατασκευὴν (των).

135

Ἄλληλούια.

1. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ».

13. «Τῷ καταδιελόντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις». Κατὰ μίαν ἀρχαίαν παράδοσιν ἡ θάλασσα διηρέθη εἰς δώδεκα τμήματα, ὥστε νὰ δώσῃ ἀνὰ μίαν διέξοδον εἰς ἑκάστην φυλὴν.

16. «Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ». Τὸ θαῦμα τῆς ἐρήμου δὲν ὑπολείπεται (ἀπὸ τὸ θαῦμα) τῆς θαλάσσης. Διότι πολλὰ ἠπέλουν τὸν θάνατον, ἢ πείνα, ὁ καύσων, ἢ δίψα, τὸ πλῆθος τῶν θηρίων, ἢ ἔλλειψις ὄλων τῶν ἀναγκαίων. Αὐτοὶ δὲ ἐβάδιζον χωρὶς νὰ φοβοῦνται τίποτε. Τοὺς ἐλύτρωσε δὲ καὶ ἀπὸ δύο βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν δύναμιν, τὸ κράτος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος. Ὁ Ὡγ εἶχεν ὕψος ἑννέα καὶ πλάτος πέντε πήχεων καὶ ἐχρησιμοποιοῖ σιδηρᾶν κλίνην.

19. «Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων». Δὲν παρέλειψεν ἀπλῶς τοὺς ἄλλους βασιλεῖς καὶ ἐνεθυμήθη μόνον αὐτούς, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπεθυμήσῃ εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἡ νίκη ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν·

τὸν λαὸν τῆς θεοδότου νίκης ἀναμμνήσκων. Ἐπὶ ῥώμῃ γὰρ οὗτοι καὶ δυναστεία καὶ μεγέθει σώματος ἐσεμνύοντο.

(Ἔστι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος). Πλέον ἀρμόσει ὁ λόγος ὁ λέγων, (Ἔστι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν 5 ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος), τοῖς τῆς νοητῆς δουλείας ἀπαλλαγείσιν, ἦτοι τῆς αἰσθητῆς.

(Ὁ διδοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί). Οὐ γὰρ μέχρι τῶν εὐσεβούντων ἢ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ κηδεμονία, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων, ὡς ἐκάστῳ κατάλληλον διδόναι τροφήν, ἐκτείνεσθαι τε 10 τὴν πρόνοιαν ἀπὸ τῶν κατ' οὐρανὸν θαυμάτων μέχρι τῶν ἐπὶ γῆς σμικροτάτων· ἐντεῦθεν δὲ πάλιν διῆκεν εἰς οὐρανόν. Διὸ μετὰ τό, (πάσῃ σαρκί), ἐπενήροχεν· (Ἐξομολογεῖσθε τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ). Καὶ πάντων ὧν ποιητῆς, οὐρανοῦ κατ' ἐξάαιρετον χρηματίζει Θεός, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ διαιτωμένων θεραπευόμενος. Καθαρόν γὰρ 15 ἁμαρτίας ἐστὶ χωρίον.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΣ'

Τῷ Δαυὶδ διὰ Ἱερεμίου.

(Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν καὶ ἐκλαύσαμεν). Διδάσκει ὁ λόγος τοὺς πολλοὺς ὕστερον χρόνους ἐσομένους 20 ἐν Βαβυλῶνι διὰ τὴν ἀνομίαν κλαίειν, ἀδημονεῖν, ἐπιζητοῦντας τῶν οἰκειῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόληψιν.

(Ἐὰν ἐπιλάβωμαί σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιὰ μου). Ἦτοι, μὴ τύχοιμι τῆς ἄνωθεν βοήθειας.

(Κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυνγί μου, ἐὰν μὴ σου μνησθῶ). Τί γὰρ ὄφελος ἐρῶσθαι λόγου ὄργανον, πρὸς τὸ δέον μὴ κροῦόμενον; Διὸ καὶ τὴν ζωὴν ἄπασαν οἱ μακάριοι ἄνδρες τῇ περὶ τοὺς ὕμνους ἂν ἦσαν φροντίδι λέγοντες· (Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ

διότι αὐτοὶ ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος.

23. «Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος». Περισσότερον ἀρμόζει ὁ λόγος, ὁ λέγων «Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος» εἰς ὄσους ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν νοητὴν δουλείαν παρὰ (εἰς ὄσους ἀπηλλάγησαν) ἀπὸ τὴν αἰσθητὴν (δουλείαν).

25 - 26. «Ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί». Ἡ προστασία τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δὲν (περιορίζεται) εἰς τοὺς εὐσεβεῖς, ἀλλὰ (ἐκτείνεται) καὶ εἰς τὰ ἄλογα (ζῶα), δίδει δὲ εἰς ἕκαστον τὴν κατάλληλον τροφὴν καὶ ἡ πρόνοιά του ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ θαυμάσια τοῦ οὐρανοῦ μέχρι τὰ πλέον μικρὰ γήινα (ὄντα)· ἀπὸ αὐτὰ δὲ ἐπέρασε πάλιν εἰς τὸν οὐρανόν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸ «πάσῃ σαρκί» ἐσυνέχισε· «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ». εἶναι βεβαίως δημιουργὸς τῶν πάντων, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εἶναι Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, τὸν λατρεύουν δὲ ὄσοι μένουν ἐκεῖ. Διότι ὁ τόπος (αὐτὸς) εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίαν.

136

Τοῦ Δαβὶδ διὰ Ἱερεμίου.

1. «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν». Τὸ λεγόμενον διδάσκει ὄσους θὰ εὐρεθοῦν μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Βαβυλῶνα νὰ κλαίουσιν διὰ τὴν ἀνομίαν καὶ νὰ ἀδημονοῦν ζητοῦντες τὴν ἐπαναπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν των.

5. «Ἐάν ἐπιλάθωμαί σοι, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖη ἡ δεξιὰ μου». Δηλαδή, νὰ μὴ μοῦ δοθῇ ἡ θεία βοήθεια.

6. «Κολληθεῖη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐάν μὴ σου μνησθῶ». Πράγματι, ποῖον τὸ ὄφελος νὰ εἶναι μὲν ὑγιὲς τὸ ὄργανον τοῦ λόγου, ἀλλὰ νὰ μὴ λέγῃ τὸ πρέπον; Διὰ τοῦτο οἱ μακάριοι ἄνδρες διήρχοντο ὄλην τὴν ζωὴν των ὑμνολογοῦντες καὶ λέγοντες· «Θὰ δοξολογήσω τὸν Κύριον κατὰ τὴν ζωὴν μου»¹

ζωῆ μου». Ἦν δὲ ἡ πόλις αὐτοῖς τιμία διὰ τὴν θείαν λατρείαν, ὡς προεῖρηται τό, «Ἐνεκα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθά σοι».

«Ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς 5 εὐφροσύνης μου». Τὴν σὴν, φησί, μνήμην πάσης εὐφροσύνης προτάξω. Ἀγαθὰς γὰρ οὕτω καὶ τὰς λοιπὰς ἡμῖν εὐφροσύνας γενέσθαι συμβαίνει. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὰς ἱερὰς τροφὰς πρὸ τῶν σωματικῶν εἰσηγεῖται.

«Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδώμ». Οἱ υἱοὶ Ἐδώμ οἱ ἀπὸ 10 Ἡσαῦ Ἰδουμαῖοι, οἱ καὶ ἀλούσης τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπενέβαινον πικρῶς, ἕως ἐκ θεμελίων αὐτὴν ἀνασπασθεῖσαν ἔγνωσαν.

«Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἢ ταλαίπωρος». Προφητικὸς ὁ λόγος κάκεινος τῆς Βαβυλῶνος σημαίνει τὴν πόρθησιν. «Μακάριος 15 ὁ ἀνταποδώσει τὸ ἀνταπόδομά σου». Ἐκεῖνος, φησί, μακάριος ὁ ἀνταιχμαλωτεύων σε.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΖ'

Τῷ Δαυὶδ διὰ Ζαχαρίου.

Ὑπόθεσις.

Ὁ παρὼν ψαλμὸς προφητεῖαν περιέχει τῆς ἀπάντων ἐθνῶν 20 κλήσεως· ἐφ' ἧ καὶ εὐχαριστεῖ, ὅτι οὐ μόνος αὐτός, βασιλεὺς ὢν, ἡξίωται τῆς θείας θεοφανείας· ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς φησι τῆς αὐτῆς ἀξιωθήσεται χάριτος, ὅπερ μόνον μετὰ τὴν ἐπιδημίαν γεγένηται.

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν δλη καρδίᾳ μου». Ταύτην 25 τῷ πλουσίῳ δέδωκεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἐντολήν, εἰπὼν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου».

Ἡ πόλις των δὲ ἦτο ἀξία τιμῆς ἕνεκα τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔχει ἤδη λεχθῆ· «ἕνεκα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι».

«Ἐάν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου». Θὰ προτάξω τὴν ἀνάμνησίν σου, λέγει, ἀπὸ πᾶσαν χαράν. Διότι οὕτω θὰ εἶναι πράγματι καλαὶ καὶ αἱ λοιπαὶ χαραὶ μας. Ἄλλωστε καὶ ὁ Κύριος τοποθετεῖ τὰς ἱεράς τροφάς πρὸ τῶν σωματικῶν.

7. «Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδὼμ». Υἱοὶ Ἐδὼμ εἶναι οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Ἡσαῦ Ἰδουμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἐσκίρτων ἐκ χαιρεκακίας κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗτου ἔμαθαν ὅτι κατεστράφη ἐκ θεμελίων.

8. «Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος». Τὸ λεγόμενον ἀποτελεῖ προφητείαν ἀναφερομένην εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Βαβυλῶνος. «Μακάριος ὃς ἀνταποδώσει τὸ ἀνταπόδομά σου». Ἐκεῖνος, λέγει, (θὰ εἶναι) μακάριος, ὁ ὅποιος θὰ σὲ καταστήσῃ καὶ σὲ μὲ τὴν σειράν σου αἰχμάλωτον.

137

Τοῦ Δαβὶδ διὰ Ζαχαρίου.

Ἐπόθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς περιέχει προφητείαν διὰ τὴν κλήσιν ὀλων τῶν ἔθνων· εὐχαριστεῖ δὲ δι' αὐτὴν, διότι δὲν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὸν Θεὸν μόνον αὐτός; ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ θὰ ἀξιωθοῦν τῆς ἰδίας χάριτος καὶ πολλοὶ βασιλεῖς τῶν ἔθνων· αὐτὸ ὁμοῦς ἔχει γίνεαι μόνον μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν.

1. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὄλῃ καρδίᾳ μου». Αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἔδωκε ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν πλούσιον, ὅταν εἶπε· «Νὰ ἀγαπήσῃς τὸν Κύριον τὸν Θεόν σου μὲ ὄλην τὴν καρδίαν σου καὶ μὲ ὄλην τὴν δύναμίν σου»¹.

«Καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι, προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίόν σου». Ὡς παρόντων τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτοῦ νίκην αἰεὶ ἐπιθεωρούντων. «Καὶ ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου ἐπὶ τῷ ἔλεει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου». Εὐχαριστήσω, φησὶν, ἐφ' 5 οἷς τῆς μὲν σκιᾶς λελύτρωμαι, τῆς δὲ ἀληθείας ἠξίωμαι. («Ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου»). Ἐπὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν λέγει. Οὐκ ἐφ' οἷς εὖ ἔπαθον μόνον εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου τὴν δόξαν τὴν σὴν θεωρῶν, δημιουργήσαντος, εὐεργετοῦντος, κολάζοντος. Οὐδὲν γὰρ τῆς κτί- 10 σεως ὃ μὴ τὴν σὴν μεγαλωσύνην κηρύττη.

«Πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου». «Πολυωρίαν» τὴν πολυχρονιότητά φησιν. Ὁ δὲ νοῦς· δυνάμει τῇ σῇ μεταποιήσεις με ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν.

«Καὶ ἁσάτωσαν ἐν ταῖς ὡδαῖς Κυρίου, ὅτι μεγάλη ἡ δόξα 15 Κυρίου». Ὠδὰς Κυρίου ἀναγέγραφεν, ἃς ἄδειν τοὺς ἐξ ἐθνῶν πάντας ἐπαγγέλλεται.

«Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορεῖ». Μὴ θαυμάσης, φησὶν, εἰ ταῦτα γενήσεται ἐν ἀνθρώποις· οὐ γὰρ ἀπηλλοτριώται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας τὰ ἀνθρώπινα. «Καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρό- 20 θεν γινώσκει». Προώρισε γὰρ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν εἰς τὰ ὑψηλὰ ἀναγωγὴν.

«Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με». Ὁμοιον τῷ· «Θλίψιν ἐξετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν 25 κόσμον». «Ἐπ' ὄργην ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας τὰς χεῖράς σου». Ἐπενήγεται γὰρ κατ' αὐτῶν ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Υἱός, ἥτις καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς.

«Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ». Κρίνας γὰρ τὴν καθ' ἡμῶν ἀδικίαν, ἐξέβαλε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου.

2. «Καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι, προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίου σου». Οἱ ἄγγελοι εἶναι παρόντες καὶ ἐπιβλέπουν πάντοτε τὴν κατὰ Θεὸν νίκην του. «Καὶ ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου ἐπὶ τῷ ἔλεει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου». Θὰ (σὲ) εὐχαριστήσω, λέγει, διότι ἔχω λυτρωθῆ ἀπὸ τὴν σκιάν καὶ ἔχω ἀξιωθῆ (νὰ εὐρῶ) τὴν ἀλήθειαν. «Ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου». Λέγει ὅτι προσφέρει τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὴν κλῆσιν τῶν ἔθνῶν. Δὲν εὐχαριστῶ μόνον δι' ὅσας εὐεργεσίας ἔλαβα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν γένει δόξαν σου, τὴν ὁποίαν βλέπω, ὅταν δημιουργῆς, ὅταν εὐεργετῆς, ὅταν τιμωρῆς. Διότι τὸ πᾶν εἰς τὴν κτίσιν διακηρύσσει τὸ μεγαλεῖόν σου.

3. «Πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου». «Πολυωρίαν» ὀνομάζει τὴν πολυχρονιότητα. Τὸ νόημα· διὰ τῆς δυνάμεώς σου θὰ μὲ μεταπλάσῃς ἀπὸ τὴν φθορὰν εἰς τὴν ἀφθαρσίαν.

5. «Καὶ ῥσάτωσαν ἐν ταῖς ῥδαῖς Κυρίου, ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου». Ἔχω γράψει ὕμνους διὰ τὸν Κύριον, τοὺς ὁποίους προλέγει ὅτι θὰ ψάλλουν ὅλοι οἱ ἔξ ἔθνῶν.

6. «Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ». Μὴ θαυμάσης, λέγει, ὅτι θὰ συμβοῦν αὐτὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι τὰ ἀνθρώπινα δὲ εἶναι ξένα διὰ τὴν θεῖαν πρόνοιαν. «Καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει». Εἶχε πράγματι προκαθορίσει πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τὴν κλῆσιν τῶν ἔθνῶν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνοδὸν των ¹.

7. «Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με». Ὅμοιον πρὸς τό· «Θὰ ἔχετε θλίψιν εἰς τὸν κόσμον· ἀλλ' ἔχετε θάρρος, ἐγὼ ἐνίκησα τὸν κόσμον» ². «Ἐπ' ὀργὴν ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας τὰς χεῖράς σου». Πράγματι ἐπῆλθεν ἐναντίον των ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρός, δηλαδὴ ὁ Υἱός, καὶ μᾶς ἔσωσε.

8. «Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ». Πράγματι ἀφοῦ ἔκρινε τὴν ἐναντίον μας ἀδικίαν, ἐξεδίωξε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου.

2. Ἰω. 16, 33.

ΡΑΗ'

Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαυὶδ ΨΑΛΜΟΣ διὰ Ζαχαρίου ἐν τῇ δια-
σπορᾷ.

Ἑπόθεσις.

5 Ἐναφέρεται μὲν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸ τοῦ Ζαχαρίου πρόσωπον,
ἔτι ὄντων ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ μὴν καὶ αὐτοῦ
τοῦ Προφήτου σὺν αὐτοῖς. Γράφει δὲ τῆς περὶ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς κη-
δεμονίας τὸν τρόπον· καὶ ὡς οὐ μόνον τῶν καθόλου ποιεῖται πρό-
νοϊαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν κατὰ μέρος· ὡς μηδὲ τὰς κινήσεις, μηδὲ
10 τὰς ἐνθυμήσεις ἡμῶν τῆς αὐτοῦ λείπεσθαι προνοίας. Ἀποθανυμά-
ζει γε μὴν καὶ τῆς οἰκονομίας τὸ βάθος, τὴν τε τῶν ἐθνῶν κλήσιν
κατασημαίνει σαφῶς, καὶ τὴν γεγεννημένην ἀντιλογίαν τῷ Σωτῆ-
ρι Χριστῷ παρὰ τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ εἰς τὸ τέ-
λος ἐπιγέγραπται τῷ Δαυίδ. Ἐἶπομεν δὲ πολλάκις, ὡς οἱ οὕτω τῶν
15 ψαλμῶν ἐπιγραφόμενοι εἰς τὸν τῆς ἐπιδημίας ἀναπέμπονται καιρόν.

«Κύριε, ἔδοκίμασάς με καὶ ἔγνωσ με». Ὡς θαρρῶν βεβαίαν
ἔχειν τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν, καὶ ὡς οὐδεμίᾳ αὐτῷ κοινωνία
γέγονε τῇ τοῦ φαύλου λαοῦ πανανομία, αὐτῶν τῶν καρδιῶν τὸν
πλάστην ἐπικαλεῖται μάρτυρα.

20 «Σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρόθεν, τὴν
τρίβον μου καὶ τὸν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας». Εἰ καὶ τῶν δια-
νοημάτων οἶδε τὴν κίνησιν ὁ Θεός, πολλῶ πλέον τῆς κατὰ τὸν
βίον πορείας ἔχει τὴν γνῶσιν. «Τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν
μου σὺ ἐξιχνίασας». «Σχοινοισμός» μὲν μέτρον ἐστὶν ὠρισμένον
25 ὁδοῦ. Λέγει δέ, ὡς πᾶσαν κίνησιν λογισμοῦ ἐπίστασαι· τὰς γὰρ
κινήσεις διὰ τῶν ὁδῶν σημαίνει.

«Ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσει μου». Καὶ τοῦτο μέγιστον
τῶν κατορθωμάτων τῷ Δαυίδ, μὴ ἀδικῆσαι τὴν γλῶσσαν μήτε

138

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ διὰ Ζαχαρίου· εἰς τὴν διασποράν.

Ἑπόθεσις.

Ὁ ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ζαχαρίου, ἐνῶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εὐρίσκοντο ἀκόμη εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ μεταξύ των ὁ ἴδιος ὁ Προφήτης. Περιγράφει δὲ τὸν τρόπον τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς· ὅτι δὲν προνοεῖ μόνον διὰ τὰ γενικά, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἐπὶ μέρους, ὥστε νὰ μὴ λείπη ἡ πρόνοιά του οὔτε ἀπὸ τὰς κινήσεις οὔτε ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις μας. Θαυμάζει ἐξ ἄλλου καὶ τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας καὶ προφητεῦει σαφῶς τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐπιγραφὴν περιέχεται τὸ εἰς τὸ τέλος καὶ τοῦ Δαβίδ. Εἶπομεν ἄλλωστε πολλάκις ὅτι οἱ ψαλμοὶ οἱ ἔχοντες αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν ἀναφέρονται εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως.

1. «Κύριε, ἐδοκίμασάς με καὶ ἔγνωσ με». Ἐπειδὴ εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἔχει σταθερὰν πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὅτι οὐδὲν ὀφείλει εἰς τὴν παρανομίαν τοῦ ἀσεβοῦς λαοῦ, ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρα τὸν πλάστην τῶν καρδιῶν.

3. «Σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρόθεν, τὴν τρίβον μου καὶ τὸν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας». Ἀφοῦ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὴν κίνησιν τῶν σκέψεων, πολλῶν μᾶλλον γνωρίζει τὴν πορείαν τοῦ βίου. «Τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας». «Σχοινισμός» εἶναι ἓν μέτρον μήκους. Λέγει δὲ ὅτι, σὺ γνωρίζεις ὅλας τὰς κινήσεις τῶν σκέψεων· διότι διὰ τῶν ὁδῶν ἐννοεῖ τὰς κινήσεις.

4. «Ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσση μου». Εἶναι καὶ αὐτὸ μέγιστη ἀρετὴ τοῦ Δαβίδ ὅτι δὲν διέπραξεν ἀδίκημα διὰ τῆς

ἐν ψεύδει, μήτε ἐν ἐπιπορκίᾳ, μήτε ἐν ἀπάτῃ καὶ δόλῳ, καὶ πάσῃ τοιαύτῃ ἄλλῃ ὁδοῦ.

«Ἰδοῦ, Κύριε, σὺς ἔγνωσ πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα».

Τὰ μέσα παρασεσιώπηται, διὰ τὸ τὴν κακίαν εἶναι ἐν τῷ μεταξύ.

5 Οὐ γὰρ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὐδὲ ἔσται πάλιν ἐν τέλει. «Σὺ ἐπλασάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμέ τὴν χειρὰ σου». Εἰ καὶ ἐπλασάς με, φησί, καὶ γεγονότα διακρατεῖς· ἢ γὰρ ἐπίθεσις τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ τὴν χορηγηθεῖσαν ἡμῖν τοῦ Πνεύματος δωρεὰν σημαίνει· ὡς οἱ ἀπόστολοι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν παρεῖχον Πνεῦμα ἅγιον.

10 «Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν». Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· διτι ἕτερα πλεῖστά ἐστι τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένα, καὶ οὐχ οἶδός τέ ἐστι διαγινώσκειν. Ὑπερβάλλει γὰρ τὴν ἐμὴν δύναμιν, φησί, καὶ ἐπέκεινά ἐστι τῆς ἐμῆς καταλήψεως ἢ τούτων γνῶσις, ὡς μὴ δύ-
15 νασθαί με ἐξευρεῖν ἢ ἐξειπεῖν αὐτά. Ὅσα γὰρ εἶπα σμικρὰ καὶ ἐλάχιστα τυγχάνει. Τῆς γὰρ θεϊκῆς δυνάμεως ἢ κατάληψις τὴν ἐμὴν σμικρότητα διαφεύγει.

«Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ». Ὁμοιον τό, «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος». «Ἐὰν καταβῶ εἰς ἄδην, πάρει». Προφητεύει
20 τὴν γενομένην εἰς ἄδου κάθοδον τοῦ Κυρίου.

«Ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης». Τουτέστιν, εἰ λάβοιμι πτέρυγας πτηνῶν μήπω κεκμηκότας· τοῦτο γὰρ σημαίνει τό, «κατ' ὄρθρον», νεαρὰς ἐν τῷ πέτασθαι καὶ δυνάμεως πεπληρωμένας. Ὁ
25 δέ πως νοῦς οὗτος· Πάντα, φησί, περιεληφώς Κύριος, καὶ πάντα προλαβὼν οἶδας, καὶ πανταχοῦ πάρει, καὶ πάντα πληροῖς ὡς Θεός. Εἶτα· τίς γένωμαι, ἂν τι συμβῇ μοι ἁμάρτημα, καὶ εἰ γένοιτό μοι χρεῖα δρασμοῦ καὶ φυγῆς, σοῦ τοῦ Κυρίου πάντα ὑπειληφότος;

γλώσσης οὔτε ψεύδος οὔτε ἐπιπορκίαν οὔτε ἀπάτην καὶ δόλον οὔτε ἄλλο τι παρόμοιον.

5. «Ἴδου, Κύριε, σὺ ἔγνωσ πᾶντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα». Ἐχουν ἀποσιωπηθῆ τὰ ἐνδιάμεσα, διότι εἰς τὸ μεταξὺ εὗρίσκειται ἡ κακία. (Αὐτῇ) δὲ ὄντως δὲν ὑπῆρχεν ἀρχικῶς, οὔτε θὰ ὑπάρχη πάλιν εἰς τὸ τέλος. «Σὺ ἔπλασάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου». Σὺ καὶ μὲ ἔπλασες, λέγει, καὶ ἀφοῦ ἔγινα μὲ συγκρατεῖς· διότι ἡ ἐπιθέσις τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ σημαίνει τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία μᾶς ἐχορηγήθη, ἀφ' ἧς οἱ ἀπόστολοι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν παρεῖχον τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

6. «Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν». Τὸ λεγόμενον εἶναι τὸ ἐξῆς· Ὅτι καὶ ἄλλα περισσότερα ἔχει κάνει ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν, καὶ δὲν δύναται νὰ τὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς. Διότι, λέγει, ὑπερβάλλει τὴν δύναμίν μου καὶ εὗρίσκεται πέραν τῆς κατανοήσεώς μου ἡ γνῶσις τῶν, ὥστε νὰ μὴ δύναμαι νὰ τὰ ἐξερευνήσω ἢ νὰ τὰ διηγηθῶ. Διότι ὅσα εἶπα εἶναι μικρὰ καὶ ἐλάχιστα. Διότι ἡ κατανόησις τῆς θεϊκῆς δυνάμεως διαφεύγει ἀπὸ τὴν μικρότητά μου.

8. «Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ». Ὅμοιον (εἶναι) τὸ «ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος μου»¹. «Ἐὰν καταβῶ εἰς ἄδην, πάρει». Προφητεύει τὴν (ἐν συνεχείᾳ) γενομένην κάθοδον τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἄδην.

9. «Ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατακηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης». Δηλαδή ἐὰν ἀποκτήσω πτέρυγας πτηνῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἀκόμη κουρασθῆ· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «κατ' ὄρθρον»· νεαρὰς κατὰ τὸ πέταγμα καὶ πλήρεις ἀπὸ δύναμιν. Τὸ νόημα δὲ εἶναι περίπου τὸ ἐξῆς· Ὅλα, λέγει, τὰ περιέχεις ὡς Κύριος καὶ ὅλα τὰ γνωρίζεις ἐκ τῶν προτέρων καὶ εἶσαι παρὼν παντοῦ καὶ πληροῖς τὰ πάντα ὡς Θεός. Συνεπῶς, τί θὰ γίνω, ἂν διαπράξω κάποιον ἀμάρτημα καὶ ἂν χρειασθῆ νὰ δραπετεύσω καὶ νὰ φύγω; ἀφοῦ σὺ ὁ Κύριος περιέχεις τὰ πάντα;

«Καὶ εἶπα· ἴδρα σκότος καταπατήσει με). Τό, «καταπατή-
σει), ἀντί τοῦ, σκεπάσει καὶ ἀποκρύψει τῶν σῶν ὀφθαλμῶν. Ἀλ-
λά καὶ τοῦτο, φησί, τὸ σκότος οὕτως ἐστὶν ἐν τῇ σῇ γνώσει, ὥσπερ
ἀν εἶη καὶ αὐτὸ τὸ φῶς.

5 «Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς». Καθάπερ
γὰρ ἐμοὶ ζοφώδης ἢ νύξ, οὕτως ἐστὶ σοι φωτεινὴ. Νεφροὺς δέ
φησιν τοὺς φόβου ποιητικούς. Λέγει δέ, ὅτι Σὲ διαπαντὸς ἐφο-
βούμην, ἐπεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχον τὴν σὴν κρίσιν. («Ἀντελάβου μου
ἐκ γαστρὸς μητρὸς μου»). Εἰκότως, φησί, τὸν σὸν φόβον ἐκτησά-
10 μην, ἐπειδὴ κνόμενόν με ἡ σὴ περιφρουρεῖ πρόνοια.

«Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθανμαστώθης». Εὐ-
καίρως μετὰ τὴν προειρημένην θεολογίαν τὴν ἐξομολόγησιν ἀνα-
φθέγγεται. «Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφό-
δρα». Ἥτις ἐστὶ, φησὶν, ἐμὸν δύναμις ἀπόρρητος, καὶ αὐτὴ σοι τῶ
15 Θεῷ φανερὰ τυγχάνει.

«Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστούν μου ἀπὸ σοῦ ὁ ἐποίησας ἐν κρυφῇ».
Οὐκ ἔλαθε, φησί, τῆς γυναικὸς ὁ ὀλισθος, ἦν ἐκ τοῦ ὄστεόν μου
λεληθότως ἐποίησας, ὑπνω βαρεῖ εὐνάσας με· ἀλλ' ἔγνωσ τὰ
ἡμέτερα κρύφια, ὁ ἐκείνην κρυφίως ὑποστησάμενος. «Καὶ ἡ ὑπό-
20 στασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς». Καὶ εἰ διαλυθείην, φη-
σί, καὶ εἰς χοῦν πορευθείην, σοὶ πάλιν γνωστὸν τὸ τοιοῦτόν ἐστιν.

«Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου». Πρὶν γενέ-
σθαι, φησί, καὶ πρὶν μορφωθῆναι, οἱ σοὶ τῆς προγνώσεως ὀφθαλ-
μοὶ ἐθεάσαντό με καὶ προεἶδόν με, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἤδη ἐγκεί-
25 μενον, καὶ συνηριθμημένον, καὶ ἐν τῇ βίβλῳ σου γεγραμμένον.
«Ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς». Κατὰ πάσας τῆς
ζωῆς αὐτῶν τὰς ἡμέρας εὐρύθμως καὶ εὐπλάστως ἑαυτοὺς διή-
γαγον, καὶ μηδὲ μίαν ἡμέραν αὐτοὺς ἄτυπον ἢ ἀπλαστον ἐσχηκέ-
ναι.

11. «Καὶ εἶπα· ἄρα σκότος καταπατήσει με». Τὸ «καταπατήσει» (χρησιμοποιεῖται) ἀντὶ τοῦ, θὰ με σκεπάσῃ καὶ θὰ με κρύψῃ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου. Ὅμως καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ σκότος εἶναι τοιοῦτον διὰ τὴν γνῶσίν σου, ὡσάν νὰ ἦταν καὶ αὐτὸ φῶς.

12. «Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς». Ὅπως δηλαδὴ ἀκριβῶς εἶναι ζοφώδης δι' ἐμὲ ἡ νύκτα, οὕτω εἶναι φωτεινὴ δι' ἐσέ. Νεφροὺς δὲ λέγει τὰ προξενούντα φόβον. Λέγει δὲ ὅτι, Σὲ ἐφοβούμην πάντοτε, διότι εἶχα πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κρίσιν σου. «Ἄντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρὸς μου». Ὅρθῶς ἀπέκτησα, λέγει, τὸν φόβον σου, διότι ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν κύησιν μὲ περιφρουρεῖ ἡ πρόνοιά σου.

14. «Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἔθαυμαστώθης». Μετὰ τὴν θεολογίαν, ἣ ὁποία ἐλέχθη ἤδη, ἀναφωνεῖ τὴν ἐξομολόγησιν. «Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα». Ὅ,τι εἶναι δι' ἐμὲ ἄγνωστος δύναμις, λέγει, διὰ σὲ τὸν Θεὸν εἶναι φανερά.

15. «Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστούν μου ἀπὸ σοῦ ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ». Δὲν διέφυγε (τὴν προσοχὴν σου), λέγει, τὸ ὀλίστημα τῆς γυναικός, τὴν ὁποίαν ἐπλασες, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶ, ἀπὸ τὸ ὄστούν μου, ἀφοῦ μὲ ἐκοίμησες μὲ βαρὺν ὕπνον· ἀλλ' ἔχεις γνῶσιν τῶν κρυφίων (πράξεων) μας, σὺ ὃ ὁποῖος ἐπλασες ἐκείνην κρυφίως. «Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς». Καὶ ἂν ἀκόμη διαλυθῶ, λέγει, καὶ πορευθῶ εἰς τὸ χῶμα, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι γνωστὸν εἰς σέ.

16. «Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου». Πρὶν γεννηθῶ, λέγει, καὶ πρὶν λάβω μορφὴν, μὲ εἶδον καὶ μὲ προεἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς προγνώσεώς σου, ὄχι ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἤδη ὑπάρχοντα καὶ συναριθμημένον καὶ γραμμένον εἰς τὸ βιβλίον σου. «Ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς». Καὶ διήρχοντο ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς των ἀρμονικῶς καὶ εὐτάκτως, ὥστε οὐδὲ μία ἡμέρα των νὰ ἔχη δυσαρμονίαν ἢ ἀταξίαν.

«Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός». Ὁμοιον τό-
 «Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου
 λήψεται». («Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμου πληθυνθήσον-
 ται»). Ἐδελπὶς εἰμι, φησί, τοὺς φίλους τιμῶν τοὺς σοὺς, ὅτι δὴ ἐν
 5 τῇ ἀναστάσει μετ' αὐτῶν στήσομαι, καὶ δι' αὐτούς τὴν παρὰ σοῦ
 κτήσομαι τιμὴν. Τότε δὴ, φησί, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀποκτενοῦντο,
 τουτέστι, τὰς προσηκούσας ἀπολήγονται δίκας.

«Ἐὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλούς, ὁ Θεός». Εἰδὼς τὰς ἐσομέ-
 νας κατ' αὐτῶν δίκας, ἔξω πὸν ἀφορίζει αὐτοὺς ἑαυτοῦ. («Ἄνδρες
 10 αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἔρισταί ἐστε εἰς διαλογισμούς»).
 Τὴν αἰτίαν φησί δι' ἣν ἀπελαύνει ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς ἁμαρτωλούς.
 Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐλαύνονται, ὅτι ἀντιφθέγγονται καὶ ἀντιφιλο-
 νεικοῦσι Θεῷ, καὶ μάτην ἐπαιρόμενοι, καταλαζονεῦόμενοι τοῦ
 τῶν ἀνθρώπων βίου.

15 «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα»; Ὅτι τοὺς μὲν
 σοὺς ἠγάπων καὶ ἀπεδεχόμεν φίλους· τοὺς δὲ ἐχθρούς σου τελείως
 ἐμίσησιν. Ἐχθροὶ δὲ τοῦ Θεοῦ πρώτως μὲν καὶ κυρίως οἱ ἀκάθαρ-
 τοι δαίμονες· δεῦτεροι δὲ μετ' ἐκείνους οἱ τε τὴν εἰδωλολατρείαν
 πρεσβεύοντες καὶ οἱ τῶν αἱρέσεων ἀρχηγαί.

20

ΡΛΘ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

«Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ». Τῆς γενομένης
 ἀδικίας παρὰ τῶν δαιμόνων τῇ ἀνθρώπου φύσει κεκραγῆναι πρὸς
 τὸν Θεὸν ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν, καὶ μεταστρέφαι εἰς κεφαλὴν τῶν
 25 ἀδικούντων τὴν ἀδικίαν. Λεχθεῖν δὲ καὶ ἐπὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν τὰ
 λεγόμενα.

«Οἷτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ, ὅλην τὴν ἡμέραν παρε-

17 - 18. «'Εμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός». Ὅμοιον (εἶναι) τό· «ὅποιος δέχεται προφήτην εἰς τὸ ὄνομα προφήτου, θὰ λάβῃ μισθὸν προφήτου»¹. Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται». Ἐχω τὴν ἐλπίδα, λέγει, ὅτι, ἀφοῦ τιμῶ τοὺς φίλους σου, θὰ σταθῶ μαζί των κατὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἔνεκα αὐτῶν θὰ τιμηθῶ ἀπὸ σέ. Τότε βεβαίως, λέγει, θὰ φονευθοῦν καὶ οἱ ἁμαρτωλοί, δηλαδή θὰ τιμωρηθοῦν δικαίως.

19. «'Εὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλούς, ὁ Θεός». Ἐπειδὴ γνωρίζει τὰς δίκας, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἀναμένουν, τοὺς διαφοροποιεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. «Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἔρισταί ἐστε εἰς διαλογισμούς». Λέγει τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν ἐκδιώκει μακρὰν του τοὺς ἁμαρτωλούς. Διὰ τοῦτο, λέγει, ἀποδιώκονται, διότι ἀντιμιλοῦν καὶ φιλονικοῦν μὲ τὸν Θεὸν καὶ ὑπερηφανεύονται ματαίως, δεικνύουν δὲ ἀλαζονεῖαν ἔναντι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

21 - 22. «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα»; Διότι τοὺς μὲν φίλους σου ἠγάπων καὶ ἀπεδεχόμεν, ἐνῶ τοὺς ἐχθροὺς σου τοὺς ἐμίσουν πλήρως. Ἐχθροὶ δὲ τοῦ Θεοῦ (εἶναι) κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, δεῦτεροι δὲ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους οἱ εἰδωλολάτραι ἐκ πεποιθήσεως καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν αἰρέσεων.

139

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

1. «Ἐξελῶ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ». Ἐνεκα τῆς ἀδικίας, τὴν ὁποῖαν διέπραξαν οἱ δαίμονες εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, κραυγάζει εἰς τὸν Θεὸν νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἀδικίαν ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν ἀδικούντων. Τὰ λεγόμενα θὰ ἠδύναντο νὰ λεχθοῦν καὶ δι' αἰσθητοὺς ἐχθροὺς.

2. «Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ, ὄλην τὴν ἡμέ-

τασσον πολέμους». Οὐ γὰρ μόνον πονηροῖς ἐχρήσαντο λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα προσέθηκαν τοῖς λογισμοῖς. Τὸ δέ, «δλην τὴν ἡμέραν», ὁ Σύμμαχος, «κατὰ πᾶσαν ἡμέραν», ἐρμηνεύει.

(Ἐχόμενα τρίβους σκάνδαλα ἔθεντό μοι). Ταῦτα πάντα, φησὶν, ἐποίουν, ἵνα τὸν δρόμον στήσωσι τῆς κατὰ Θεὸν πορείας, τοὺς πόδας αὐτοῦ παγίσι περιβάλλοντες, ἵνα τῆς ἐν Θεῷ στάσεως αὐτὸν καταβάλωσιν.

(Μὴ παραδῶς με, Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἁμαρτωλῶ). Ἐγώ, φησί, Κύριε, ἐπιθυμίαν ἐπιθυμῶ σωτηρίας· μὴ οὖν ἐγκαταλείπῃς με, ὥστε ταύτης παρατραπέντα παραδοθῆναι ἁμαρτωλῶ, ἦτοι τῷ διαβόλῳ. «Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ· μὴ ἐγκαταλείπῃς με, μήποτε ὑψωθῶσιν». Ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν αὐτοῦ ἀξιοῖ σκεπασθῆναι, καὶ ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖρα, ἀφ' ἧς οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι, ἵνα μὴ ὡς ἐπὶ τι ἄλλο τι μεγαλοφρονήσωσιν.

15 (Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν). Ἐπ' αὐτούς, φησὶν, ἔλθοι δ' ἐβουλεύσαντο. Τοῦτο γὰρ σημαίνει ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν. Κεφαλὴ γὰρ τῶν ἁμαρτωλῶν, ὁ λογισμὸς καὶ ἡ αἰσθησις. Τῆς οὖν ἐπιβουλῆς αὐτῶν τῆς κατ' ἐμοῦ, δι' ἧς ἐκύκλωσάν με ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ κεφαλὴ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ κόπος αὐτῶν, καὶ ὁ
20 μόχθος ὁ κατ' ἐμοῦ, εἰς αὐτούς ἔλθοι. Οὗς καὶ δίκη παραδοθῆναι τῇ διὰ πυρός.

(Πεσοῦνται ἐπ' αὐτούς ἀνθρακες ἐν πυρὶ). Οἷον γὰρ τινι πυρὶ τῇ ὀργῇ καταναλώσεις αὐτούς. «Καταβαλεῖς αὐτούς ἐν ταιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσι). Περιπεσοῦνται συμφοραῖς, καὶ
25 οὐ περιέσσονται τούτων. Ταῦτα δὲ συμβαίνει τῷ Σαοὺλ ἐν τῷ κατὰ τοὺς ἄλλοφύλους πολέμῳ. Ἐκεῖ γὰρ σφαγεῖς ἐδέξατο τὸ τοῦ βίου τέλος.

(Ἄνῃρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς). Ἐκδέχεται μὲν τοὺς ἀσεβεῖς τὸ αἰώνιον πῦρ. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ βίῳ

ραν παρέτασσον πολέμους». Δὲν εἶχον δὲ μόνον πονηράς σκέψεις, ἀλλὰ προσέθεσαν εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἔργα. Τὸ «δλην τὴν ἡμέραν» ὁ Σύμμαχος τὸ μεταφράζει «κατὰ πᾶσαν ἡμέραν».

6. «Ἐχόμενα τρίβους σκάνδαλα ἔθεντό μοι». Ὅλα αὐτά, λέγει, τὰ ἔκαναν, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν, βάζοντες παγίδας γύρω ἀπὸ τοὺς πόδας του, ὥστε νὰ τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴν πλησίον τοῦ Θεοῦ θέσιν του.

9. «Μὴ παραδῶς με, Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἀμαρτωλῶ». Ἐγὼ, Κύριε, λέγει, ἐπιθυμῶ διακαῶς τὴν σωτηρίαν. Μὴ, λοιπόν, με ἐγκαταλείπης, ὥστε νὰ χάσω τὸν δρόμον καὶ νὰ παραδοθῶ εἰς ἀμαρτωλόν, δηλαδὴ εἰς τὸν διάβολον. «Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ· μὴ ἐγκαταλείπης με, μήποτε ὑψωθῶσιν». Παρακαλεῖ νὰ σκεπασθῇ διὰ τῆς σκέπης τῶν πτερύγων του καὶ (νὰ τεθῇ) ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρά του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ (τὸν) ἀρπάσῃ, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθοῦν δι' ἄλλο τι.

10. «Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν». Ἄς ἔλθῃ ἐπάνω των, λέγει, ὅ,τι ἐμηχανεύθησαν. Αὐτὸ σημαίνει δηλαδὴ τὸ «ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν». Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς ἐναντίον μου ἐπιβουλής των, καθὼς καὶ ὁ κόπος των καὶ ὁ μόχθος των ἐναντίον μου, ἄς στραφῇ ἐναντίον των. (Λέγει) δὲ νὰ παραδοθοῦν αὐτοὶ εἰς τὴν κόλασιν τοῦ πυρός.

11. «Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες ἐν πυρί». Διὰ τῆς ὀργῆς, ἡ ὁποία εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, πῦρ, θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃς. «Καταβαλεῖς αὐτοὺς ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσι». Θὰ περιπέσουν εἰς συμφορὰς καὶ δὲν θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ αὐτάς. Αὐτὰ δὲ συνέβησαν εἰς τὸν Σαοὺλ εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀλλοφύλων. Διότι ἐσφάγη ἐκεῖ καὶ ἔτερμάτισε τὸν βίον.

12. «Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς». Ἄναμένει αἰώνιον πῦρ τοὺς ἀσεβεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν παρόντα

εἰς τέλος οὐ κατευθυνθήσεται γλωσσώδης. Οὐδείς γὰρ μάχιμος τε καὶ λολδορος, ὅς ἐστιν ἐν τῇ γεώδει προαιρέσει, κατευθύνεται, ὑπὸ τοῦ μάχιμος εἶναι στρεβλούμενος. Φιλαμαρτήμονες γὰρ ὄντες οἱ τοιοῦτοι, πῶς ὑπ' ἀρετῆς κατευθύνονται; (« Ἄνδρα ἄδικον κακὰ 5 θηρεύσει εἰς διαφθοράν»). Ὡσπερ γὰρ ὑπὸ οἰκείας νόσου διαφθείρεται ἐκ τῆς ἑαυτοῦ κακίας, δίκην δὸς τὴν προσήκουσαν. Ἰκανὴ γὰρ ἐστὶν ἀντὶ πάσης τιμωρίας τὴν ἔχουσαν αὐτὴν ψυχὴν ἢ κακία διαφθείρειν.

ΡΜ'

10

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

Ἐπόθεσις.

Ὁμοῖος καὶ αὐτὸς τῷ ὀπίσω κεῖται, πλὴν δογματικώτερος. «Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχευε τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγένοι με πρὸς σέ». Ἡ κραυγὴ τὸ 15 σύντονον τῆς διανοίας πάντως δηλοῖ. Εὐμενῶς, φησί, Δέσποτα, δέξαι τὴν ἐμὴν ἰκετείαν.

«Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμιάμα ἐνώπιόν σου». Τὰ ἀπὸ διανοίας θυμιάμασι παρεικάζει, ἅτε λεπτὰ ὄντα, καὶ τῷ μόνῳ ἀνατιθέμενα τῷ Θεῷ. (« Ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπε- 20 ρινῆ»). Τὰς πράξεις τὰς διὰ τῶν χειρῶν δηλουμένας θυσία παρεικάζει, ἅτε παχύτερα ὄντα παρὰ τὰς τῆς διανοίας αἰρέσεις. Τὸ δὲ ἐσπερινὴν φησιν, ὅτι χρὴ μέχρι τέλους πράξεις ἐπιτηδεύειν ἀγαθὰς.

«Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματι μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου». Ἐπειδὴ μέγα οἶδε τὸ κατορθοῦν τῆς γλώσσης 25 τὴν φυλακὴν, τὸν Θεὸν αἰτεῖ ταύτης τὴν ἐγκράτειαν αὐτῷ χαρῖσασθαι.

«Μὴ ἐκκλίνης τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας». Τουτέστι μὴ συγχωρήσης παρατραπῆναι εἰς τὸ ἐναντίον τὴν ἀπαξ καλῶς

βίον ὁ φλύαρος δὲν εὐδοκιμεῖ τελικῶς. Πράγματι οὐδεὶς ἔριστικός καὶ ὑβριστής, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑλόφρονα προαίρεσιν, εὐοδοῦται, διότι ἡ ἔριστικότητα του διαστρεβλώνει τὴν ὁδόν του. Διότι αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ρέπουν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, πῶς δύνανται νὰ κατευθύνωνται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν; «Ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει εἰς διαφθοράν». Διότι διαφθείρεται ὑπὸ τῆς κακίας του ὡς ὑπὸ ἐνδογενοῦς νόσου καὶ τιμωρεῖται δεόντως. Διότι ἡ κακία εἶναι ἱκανὴ νὰ διαφθεῖρη τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία τὴν ἔχει, ἀντὶ ἄλλης τιμωρίας.

140

Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἵπόθεσις.

Εἶναι καὶ αὐτὸς ὁμοῖος πρὸς τοὺς προηγουμένους, ἀλλὰ πλεον δογματικός.

1. «Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ». Ἡ κραυγὴ δηλώνει σαφῶς τὴν ἔντασιν τῆς διανοίας. Δέξου εὐμενῶς, Δέσποτα, λέγει, τὴν ἱκεσίαν μου.

2. «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου». Τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν διάνοιαν τὰ παρομοιάζει μὲ θυμιάματα, διότι εἶναι λεπτὰ καὶ προσφέρονται εἰς τὸν μόνον Θεόν. «Ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἔσπερινή». Αἱ πράξεις αἱ ὁποῖαι τελοῦνται μὲ τὰς χεῖρας παρομοιάζονται μὲ θυσίας, διότι εἶναι ὑλικώτεροι ἀπὸ τὰς σκέψεις τῆς διανοίας. Τὸ «ἔσπερινήν» ἐννοεῖ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιτελῶμεν ἀγαθὰς πράξεις μέχρι τέλους.

3. «Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου». Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι εἶναι μέγα ἔργον ἢ διαφύλαξις τῆς γλώσσης, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ χάριση τὴν ἐγκράτειάν της.

4. «Μὴ ἐκκλίνης τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας». Δηλαδὴ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ τραπηῖ εἰς τὸ ἀντίθετον ἢ διάνοια, ἢ ὁ-

κατασκευασθεῖσάν μου διάνοιαν· ἵνα μὴ νοῶ, φησί, ἐννοίας παρανομίας.

«Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με». Πᾶσαν μὲν παιδεῖαν δεξαίμην τοῦ δικαίου, τὴν εὐλογίαν δὲ καὶ τὴν κολακείαν 5 τοῦ ἁμαρτωλοῦ μὴ λάβοιμι, δι' ἧς ὥσπερ ἔλαιον τὴν κεφαλὴν μου καταχρῶσιν.

«Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσεύχῃ μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν, κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν». Ἐγγύς, φησί, πέτρας γενόμενοι καταποντισθήσονται. Σημαίνει δέ, ὡς αὐτὸς αὐτοὺς 10 ὁ Χριστὸς καταποντίσει εἰς τὴν ἄβυσσον. («Ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι ἠδύνθησαν»). Ἐκβασίς, φησί, τῆς κατ' αὐτῶν προλεχθείσης τιμωρίας, πίστιν ἀληθείας καὶ εὐπρεπείας τὰ ἐμὰ λάβοιεν ῥήματα.

«Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς γῆς». Πᾶν, φησί, τὸ γεῶ- 15 δεσ ἡμῶν διερρήξαμεν, ταπεινοῦντες ἑαυτοὺς διὰ σέ· οὕτως ὡς πᾶσαν δύναμιν ἡμῶν μέχρι ἄδου κατενεχθῆναι. Ὅμοιον δὲ τοῦτο τῷ («Ἐνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν»).

«Ὅτι πρὸς σέ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου». Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων θαρρῶ· ἀλλὰ τὴν σὴν προσμένω βοήθειαν, 20 καὶ παρακαλῶ ταύτης τὴν ἐμὴν μὴ γυμνωθῆναι ψυχὴν. («Ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλης τὴν ψυχὴν μου»). Ἀντὶ τοῦ· μὴ ἐκχύσης ἢ ἐκκενώσης τῆς ἐλπίδος ἧς ἔχω πρὸς σέ.

«Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρω αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί». Ἐμπέσοιεν, φησί, εἰς τὰ ἑαυτῶν δίκτυα οἱ ἁμαρτωλοί. «Καταμόνας 25 εἰμὶ ἐγώ, ἕως ἂν παρέλθω». Τότε, φησί, παρελεύσομαι ἀφόβως καὶ ἀμερίμνως, ὅταν αὐτοὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοῖς ἑαυτῶν περιπέσωσι δικτύοις. Ἐγὼ δὲ τούτων κεχωρισμένως διετελέσω ἕως ἂν δέξωμαι τοῦ βίου τὸ πέρασ.

1. Ψαλμ. 43, 23· πρβλ. Ρωμ. 8, 36.

ποία κατεσκευάσθη ἀρχικῶς καλή· διὰ νὰ μὴ σκέπτομαι, λέγει, σκέψεις παρανομίας.

5. «Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με». Θὰ δεχθῶ πᾶσαν ἐπίπληξιν ἀπὸ τὸν δίκαιον· δὲν θὰ δεχθῶ ὁμως τὸν ξπαινον καὶ τὴν κολακειάν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἀλείφουν τὴν κεφαλὴν μου ὡσὰν μὲ ἔλαιον.

6. «Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν, κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν». Παρ' ὅτι, λέγει, εὐρέθησαν πλησίον τῆς πέτρας, θὰ καταποντισθοῦν. Σημαίνει δὲ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς θὰ τοὺς καταποντίσῃ εἰς τὴν ἄβυσσον. «Ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι ἠδύνθησαν». Θὰ γίνῃ πραγματικότης, λέγει, ἡ ἐναντίον των προλεχθεῖσα τιμωρία· εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σεμνότητος ἃς λάβουν τοὺς λόγους μου.

7. «Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀπεβάλαμεν, λέγει, ὅτιδῆποτε (εἶχομεν) γήινον καὶ ἐταπεινώθημεν διὰ σέ (τόσον), ὥστε ὅλη ἡ δύναμίς μας νὰ κατέλθῃ μέχρι τοῦ ἄδου. Τοῦτο ὁμοιάζει μὲ τό· «ἔνεκα σοῦ ἀποθνήσκομεν ὅλην τὴν ἡμέραν»¹

8. «Ὅτι πρὸς σέ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου». Ἐγὼ δὲ δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς κάτι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ προσμένω τὴν βοήθειάν σου καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ ἀπογυμνωθῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ αὐτήν. Ἀντὶ τοῦ· μὴ χύσης τελείως ἢ μὴ ἀδειάσης τελείως τὴν πρὸ σέ ἐλπίδα μου.

10. «Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρω αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί». Εἶθε νὰ πέσουν εἰς τὰ δίκτυά των οἱ ἁμαρτωλοί, λέγει. «Καταμόνας εἰμί ἐγώ, ἕως ἂν παρέλθω». Τότε, λέγει, θὰ προσπεράσω χωρὶς φόβον καὶ μέριμναν, ὅταν αὐτοὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐμπλακοῦν εἰς τὰ ἰδικά των δίκτυα. Ἐγὼ δὲ θὰ διάγω ἀποχωρισμένος ἀπὸ αὐτούς, ἕως ὅτου μὲ εὐρῆ τὸ τέλος τοῦ βίου.

ΡΜΑ'

Συνέσεως τῷ Δαυίδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ, προσευχή.

Ἑπόθεσις.

Προσευχή μὲν ἔστι καὶ οὐδὲν ἕτερον τὰ προκείμενα. Πλὴν
5 ἀλλὰ δεῖται συνέσεως· ὅπως ἂν ἡμεῖς μάθωμεν τίνι τρόπῳ ἐν
περιστάσεσιν ὄντες διαφυγεῖν δυνηθῶμεν τὰ πονηρά.

«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα· φωνῇ μου πρὸς Κύριον
ἔδεήθην. Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου». Ὅλην ὥσπερ
τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἀνατέθεικε, φησί, τῷ Κυρίῳ. «Τὴν θλίψίν μου
10 ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπαγγελάω». Τὸν περὶ αὐτῆς, φησί, τῆς ψυχῆς ἀγω-
νιζόμενος δρόμον, τὰς δεήσεις ἀναφέρω, τὰς θλίψεις διαδοῦναι
εὐχόμενος. Ὡς οὐ δικαίως διώκομαι, ἐπίστασαι, φησίν.

(Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου). Ταῦτα δὲ ἔδρων,
τὴν ὑπερβολὴν θεώμενος τῶν κακῶν· παρ' αὐτὸν γὰρ ἐσκηνοῦμην
15 τὸν θάνατον. «Καὶ σὺ ἔγνωσ τὰς τρίβους μου»· θαρροῦντος τῆ τοῦ
βίου πορεία καὶ ταῖς πράξεις τό, «Σὺ ἔγνωσ τὰς τρίβους μου».
Ὅρῳ δὲ τοὺς νοητοὺς τῆς ψυχῆς ἐχθροὺς παρασκευάσαντας εἰσ-
ελθεῖν τὸν Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον ὑπὲρ τοῦ συλληφθῆναι τὸν
Δαυίδ, εἰκότως ἐλέγετο· (Ἐκρυψαν παγίδα μοι), ἣν ἡ παροῦσα
20 κἀτήρησε προσευχή. Τὸ γὰρ ἐπ' ἀνθρώποις, συλληφθεὶς ἐν
τῷ σπηλαίῳ, δρασμοῦ παντὸς ἀποκέκλειστο, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἑνόμε-
νος, ἢ ἐκζητῶν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν.

(Ἐν ὁδῷ ταύτῃ ἢ ἐπορευόμεν ἐκρυψαν παγίδα μοι). Εἴ τις
τὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ λογίσηται τόπον, εὐρήσει προσηκόντως τὰ εἰ-
25 ρημένα. «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον, καὶ οὐκ ἦν ὁ
ἐπιγινώσκων με». Παρατιθέντες τὰς ἀγχιθύρους κακίας τοῖς ἀ-
σκουμένοις ἀρεταῖς. Ὅλον ὁδεύοντι ἐπὶ σοφίαν, ἐκρυπτον παγίδα,

141

Συνέσεως, τοῦ Δαβίδ· προσευχή, ὅταν εὕρισκετο εἰς τὸ σπήλαιον.

Ἐπίθεσις.

Τὰ ἀκολουθοῦντα εἶναι προσευχή καὶ οὐδὲν ἄλλο. Χρειαζεται ὁμοίως καὶ σύνεσις, διὰ νὰ μάθωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ ποίου τρόπου θὰ δυνηθῶμεν νὰ διαφυγῶμεν ἀπὸ τὰ δεινὰ, ὅταν εὐρεθῶμεν εἰς δυσκόλους περιστάσεις.

2-3. «Φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα· φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐδεήθην· Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου». Ὁλην τὴν διάνοιάν του τὴν ἔχει ἀφιερῶσει, λέγει, εἰς τὸν Κύριον. «Τὴν θλίψίν μου ἐνώπιον αὐτοῦ ἐπαγγελῶ». Κατὰ τὸν ἀγῶνα δρόμου δι' αὐτὴν τὴν ψυχὴν, λέγει, προσάγω τὰς παρακλήσεις καὶ εὐχομαι νὰ ἀπαμβλυθῶν αἱ θλίψεις. Γνωρίζεις δέ, λέγει, ὅτι καταδιώκομαι ἀδίκως.

4. «Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου». Ἐπραττον δὲ αὐτὰ, ἐπειδὴ ἔβλεπτα ὑπερβολικὰ δεινὰ· διότι εἶχα κατασκηνώσει πλησίον τοῦ ἰδίου τοῦ θανάτου. «Καὶ σὺ ἔγνωσ τὰς τρίβους μου» (εἶναι λόγος) ἀνθρώπου μὲ αὐτοπεποίθησιν εἰς τὴν πορείαν τοῦ βίου καὶ τὰς πράξεις τὸ «Σὺ ἔγνωσ τὰς τρίβους μου». Βλέπων δὲ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς τῆς ψυχῆς νὰ ἔχουν ἐτοιμάσει τὸν Σαοὺλ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον διὰ νὰ συλλάβῃ τὸν Δαβίδ¹, ὀρθῶς εἶπε· «ἔκρυσαν παγίδα μοι»· αὐτὴν κατήργησεν ἡ παροῦσα προσευχή. Διότι ἀνθρωπίνως, ἂν συνελαμβάνετο εἰς τὸ σπήλαιον, δὲν εἶχε δυνατότητα διαφυγῆς καὶ δὲν ὑπῆρχε σωτὴρ οὔτε δυνάμενος νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν του.

5. «Ἐν ὁδῷ ταύτῃ ἣ ἐπορευόμην ἐκρυσαν παγίδα μοι». Ἄν ἀναλογισθῇ τις τὴν τοποθεσίαν τοῦ σπηλαίου, θὰ εὕρῃ ὅτι αὐτὰ ὀρθῶς ἐλέχθησαν. «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με». Προσεπάθουν ν' ἀπατήσουν τοὺς ἀσκουμένους εἰς τὰς ἀρετὰς μὲ κακίαν εὕρισκομένας πλησίον (τῶν ἀρετῶν)· π.χ. εἰς τὸν ἀσκούντα τὴν σοφίαν ἔβαζον ὡς παγίδα

σοφίαν οὐ Θεοῦ· καὶ ζητοῦντι γινῶσιν, παρετίθεσαν τὴν ψευδῶν-
μον. Ἔχει δέ τινα ὁμοιότητα τὸ ῥητὸν πρὸς τό, («Ἐχόμενα τρί-
βου, σκάνδαλα ἔθεντό μοι»). Δύνανται δὲ καὶ αἱ ὑπερβολαὶ δηλοῦ-
σθαι παγίδες, εἰς ἃς ἐμπίπτει ὁ μὴ φυλαττόμενος, περὶ ὧν λέγει·
5 «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ». Τοῖς γὰρ φιλοτιμοτέροις εἰς δεξιὰ πα-
γίδες.

«Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν
ψυχὴν μου». Οὐ γὰρ ἦν ἀποδιδράσκειν ἐκ τοῦ σπηλαιου τῶν ἐμ-
προσθεν κατεχομένων ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Οὐδεῖς, φησί, τῆς ἐμῆς ψυ-
10 χῆς τὴν σωτηρίαν ἐπιζητεῖ.

«Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε». Ἐπ' αὐτῷ γὰρ μόνῳ δεῖται
τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας.

«Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου». Ταῦτά φησιν ὡς
πρὸς τὸν τοῦ σπηλαιου τόπον. Ὁ δὲ Σύμμαχος· («Ἐξω ποίησον
15 ἀποκλεισμοῦ τὴν ψυχὴν μου»). «Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόμα-
τί σου». Ἐπειδὴν, φησί, ταύτης με τῆς θλίψεως ἀπέλυσας καὶ τῆς
εἰρκτικῆς, εὐχαριστηρίους ἀναπέμψω ᾠδὰς. («Ἐμὲ ὑπομένουσι δι-
καιοὶ ἕως οὗ ἐνταποδῶς μοι»). Ἐὰν ἐξαγάγῃς με, φησὶν, ἐντεῦθεν
ἀμειψάμενός μου τὰς ἀγαθὰς πράξεις, καὶ οἱ λοιποὶ δίκαιοι ἐμὲ
20 ὑπόδειγμα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, καὶ ἐκ τῶν κατ' ἐμὲ τὰ κατ' αὐ-
τοὺς ἀποταμιεύόμενα, ἀποδώσουσί σοι τὰς λιτὰς καὶ σοὶ προσ-
δραμοῦνται.

PMB'

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τῷ Δαυίδ, ὅτε κατεδίωκεν αὐτὸν
25 ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀβεσσαλώμ.

Ἵπόθεσις.

Καὶ οὗτος ὁμοίαν ἔχει τοῦ πρὸ αὐτοῦ τὴν ὑπόθεσιν. Εὔχεται
γὰρ ἀπὸ τῶν διωκόντων ἴσθθῆναι, ὡς ὁ Ἀπόστολός φησι. Τυπι-

τὴν σοφίαν, (ἢ ὅποια) δὲν (προέρχεται) ἀπὸ τὸν Θεόν· ἐνώπιον τοῦ ζητοῦντος γινῶσιν ἔθετον τὴν ψευδώνυμον (γινῶσιν). Ἔχει δὲ τὸ ρητὸν κάποιαν ὁμοιότητα πρὸς τὸ· «ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα ἔθεντό μοι». Δύνανται δὲ νὰ νοηθοῦν καὶ αἱ ὑπερβολαὶ ὡς παγίδες, εἰς τὰς ὁποίας ἐμπλέκεται ὁποῖος δὲν προφυλάσσει· δι' αὐτάς λέγει· «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιά». Διότι διὰ τοὺς πλεόν φιλοδόξους αἱ παγίδες (εἶναι) εἰς τὰ δεξιά.

«Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχὴν μου». Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποδράσῃ ἀπὸ τὸ σπηλαῖον, ἀφοῦ ὁ Σαοὺλ κατεῖχε τὴν εἰσοδὸν του. Οὐδεὶς ἐπιδιώκει, λέγει, τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου.

6. «Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε». Διότι εἰς αὐτὸν μόνον ἀναθέτει τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας (του).

8. «Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου». Αὐτὰ λέγονται ἐν σχέσει πρὸς τὸν τόπον τοῦ σπηλαίου. Ὁ Σύμμαχος (μεταφράζει)· «Ἐξὼ ποιήσον ἀποκλεισμοῦ τὴν ψυχὴν μου». «Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου». Ὅταν λέγει, με λυτρώσης ἀπὸ αὐτὴν τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν φυλάκισιν, θὰ σοῦ ἀναπέμψω εὐχαριστηρίους ὕμνους. «Ἐμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι». Ἄν με βγάλῃς, λέγει, ἀπὸ ἐδῶ, ἀμείβων τὰς ἀγαθὰς μου πράξεις, καὶ οἱ λοιποὶ δίκαιοι, ἔχοντες ἐμὲ ὡς παράδειγμα ὀφθαλμοφανές, καθὼς καὶ ὄσα (γινόμενα), εἰς ἐμὲ ἀναφέρονται καὶ εἰς αὐτούς, θὰ σοῦ προσάγουν ἰκεσίας καὶ θὰ σπεύσουν πλησίον σου.

142

Ψαλμὸς ὕμνου τοῦ Δαβίδ, ὅταν τὸν κατεδίωκεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀβεσσαλώμ.

Ἐπίθεσις.

Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς ἔχει ὑπόθεσιν ὁμοίαν πρὸς τὸν προηγούμενον. Εὐχεται δὲ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς διώκτας, ὅπως λέγει

κῶς δὲ ταῦτα συνέβη τοῖς ἀρχαιοτέροις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν. Διδασκόμεθα τοίνυν ἐν περιστάσεσιν ἐπὶ μόνον καταφεύγειν τὸν Θεόν. Ἰστέον δὲ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἢ προσευχὴ καταδιωκομένης καὶ θλιβομένης ὑπὸ 5 τοῦ πλεονεκτήσαντος Σατανᾶ, οὗ καὶ ἐρυσθῆναι εὔχεται διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς.

«Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Εἰσακουσθῆναι, φησί, ἀξιῶ διὰ τῆς σῆς ἀληθείας. Ὅμοιον δὲ ὡσεὶ λέγοι· Ἔσο μοι ὑπήκοος, τὸν Μονογενῆ σου ἀποστείλας, ὃς ἐστὶν ἀλήθεια καὶ 10 δικαιοσύνη.

«Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς ὡσεὶ νεκροῦς αἰῶνος». Σκοτίαν τὴν ἀγνωσίαν ἣν ἔσχε ποτὲ δηλοῖ. Οὐδὲν γὰρ διεφερόμην νεκροῦ. Νεκροῦς αἰωνίους τοὺς πάλαι εἰδωλολάτρας φησί.

«Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου». Ἐν 15 ταῖς ἐσχάταις περιστάσεσιν, ἐπειδὴν ἀνακινδυνεύει τινὸς ἢ ψυχῆ, προσήκει τοῦτο λέγειν, οὐ μὴν ἐν ἀνθρωπίνοις πράγμασιν ἀναγκαίως κεχρῆσθαι.

«Ἄκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρῶν τὸ ἔλεός σου». Τὴν πρωινήν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου λέγει· ἢ τάχα καὶ τὴν πρωινήν ἀνάστασιν 20 εὔχεται παραγενέσθαι Χριστοῦ, δι' ἧς ἐλεούμεθα.

«Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ἣ πορεύσομαι». Τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας εὔχεται τυχεῖν.

«Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου». Τῶν νοητῶν δηλονότι.

ΡΜΓ'

Τῷ Δαυὶδ πρὸς τὸν Γολιάθ.

«Ἐδλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου». Ἐκ περιχαρείας τὸ προοίμιον. «Ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν». Χεῖρας

ὁ Ἀπόστολος. Αὐτὰ συνέβησαν εἰς τοὺς παλαιότερους ὑποδειγματικῶς καὶ ἐγράφησαν διὰ νὰ μᾶς νουθετήσουν. Διδασκόμεθα λοιπὸν νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τὰς (δυσκόλους) περιστάσεις. Ἔστω δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ προσευχὴ ἀναφέρεται καὶ εἰς σύνολον τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία καταδιώκεται καὶ καταπιέζεται ἀπὸ τὸν ἀλαζόνα σατανᾶν· εὐχεται δὲ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὸν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς.

2. «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Παρακαλῶ, λέγει, νὰ μὲ εἰσακούσης διὰ τὴν ἀλήθειάν σου. Εἶναι ὡς νὰ λέγη· Ἄκουσέ με καὶ ἀπόστειλε τὸν Μονογενῆ σου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη.

3. «Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς ὡσεὶ νεκροῦς αἰῶνος». Σκότος ὀνομάζει τὴν ἄγνοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχε προηγουμένως. Διότι οὐδὲν δόλως διέφερα ἀπὸ νεκρὸν. Αἰωνίους νεκροῦς λέγει τοὺς ἀρχαίους εἰδωλολάτρας.

7. «Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου». Κατὰ τοὺς ἐσχάτους κινδύνους, ὅταν κινδυνεύῃ ἡ ψυχὴ κάποιου, ἀρμόζει νὰ λέγη τοῦτο· δὲν εἶναι ὁμοῦ ὀρθὸν νὰ τὸ χρησιμοποιοῖ δι' ἀνθρώπινα πράγματα.

8. «Ἄκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρῶτ' ἢ ἔλεός σου». Ἐννοεῖ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου τὸ πρῶτ' ἢ ἴσως εὐχεται νὰ ἔλθῃ ἡ πρωινὴ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐλεούμεθα.

«Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ἣ πορεύσομαι». Εὐχεται νὰ ἀκούσῃ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν.

9. «Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου». Προφανῶς τῶν νοητῶν.

1. «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου». Τὸ προοίμιον εἶναι πλήρες χαρᾶς. «Ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν».

τὰς πράξεις φησὶν εἶναι τὰς κατὰ θεοσέβειαν γενομένας, δι' ὧν πολεμοῦμεν τὸν Σατανᾶν.

«Ἄνθρωπος ματαιότητι ὁμοιώθη». Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁμοιώθη.

5 «Ἄστραφον ἀστραπὴν, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς». Ἄστραπὴν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμά φησιν.

«Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους· ἐξελοῦ με καὶ ῥῦσαί με ἐξ ὑδάτων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτρίων. Ὡν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητος». Τῶν περικυκλωσάντων ἡμᾶς λογισμῶν
10 ὑπὸ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς. Ἡ καὶ ὕδατα τὸν τῶν Ἰουδαίων φησὶ λαὸν τὸν κυκλώσαντα τοὺς ἀποστόλους, ἐν τῷ συσχεῖν καὶ ἀπολέσαι. Καὶ οὗτοι εἶεν υἱοὶ ἡλλοτριωμένοι, οἱ καὶ μάταια λαλοῦντες. Καὶ ποῖα μάταια, ἣ τὸ λέγειν τῷ Χριστῷ· «Πῶς σύ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν»;

15 «Ὁ Θεός, ᾧδὴν καινὴν ἄσομαί σοι». Τὴν εὐαγγελικὴν δηλονότι. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ προσώπου τοῦ Δαυὶδ ὁ λόγος ἐστίν. «Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι». Ψαλτήριον δεκάχορδον τὸ σῶμά ἐστιν, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως γιγνομένης ἐνεργείας ἐκάστης.

20 «Τῷ δίδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν». Τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, οὓς κατέστησεν ἄρχοντας αὐτῶν ὁ Χριστός. «Τῷ λυτρουμένῳ Δαυὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ ῥομφαίας πονηρᾶς· ῥῦσαί με καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτρίων». Διὰ γὰρ τὰς πρὸς ἐκείνους συνθήκας πᾶσαν ἡμῶν κηδεμονίαν ποίησον. Ρομφαίαν γὰρ πονηρὰν τῶν ἐπελθόντων τὸ μαρτυρικὸν καὶ θηριῶδες ἐκάλεσε· τοὺς δὲ αὐτοὺς ἄλλοτρίους, ὡς δυσσεβεῖς.

«Ὡν οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὡς νεόφυτα ἰδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν». Τοῦ κατὰ σάρκα λαοῦ υἱοί, φησὶν, εὐθαλεῖς εἰσι· τοῦ δ.

Χεῖρες, λέγει, εἶναι αἱ πράξεις αἱ ὁποῖαι γίνονται με εὐσέβειαν, διὰ τῶν ὁποίων πολεμοῦμεν τὸν σατανᾶν.

3. «Ἄνθρωπος ματαιότητι ὠμοιώθη». Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων ὠμοιώθη πρὸς τὸν παρόντα κόσμον.

6. «Ἄστραφον ἀστραπὴν, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς». Ἄστραπὴν ὀνομάζει τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα.

7. «Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους· ἐξελοῦ με καὶ ῥῦσαί με ἐξ ὑδάτων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἰῶν ἀλλοτρίων. Ὡν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητος». Ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, οἱ ὁποῖοι με τὰς μηχανορραφίας τῶν δαιμόνων μᾶς περιεκύκλωσαν. Ἡ ὀνομάζει ὕδατα τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὁ ὁποῖος περιεκύκλωσε τοὺς ἀποστόλους διὰ νὰ τοὺς συλλάβῃ καὶ νὰ τοὺς φονεύσῃ. Αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ ἀποξενωμένοι υἱοί, οἱ λαλοῦντες μάταια. Ἦσαν δὲ πράγματι μάταιοι οἱ λόγοι των πρὸς τὸν Χριστόν· «Πῶς σύ, ἐνῶ εἶσαι ἀνθρώπος, κάμνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν»¹;

9. «Ὁ Θεός, ὦδὴν καινὴν ἔσομαί σοι». Προφανῶς τὴν εὐαγγελικὴν. Τὸ λεγόμενον δὲ λέγει προσωπικῶς ὁ Δαβίδ. «Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι». Δεκάχορδον ψαλτήριον εἶναι τὸ σῶμα, διότι ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ψυχικὰς ἐνεργείας· ἐκάστη δ' ἐνεργεῖα γίνεται με τὴν ἀντίστοιχον αἴσθησιν

10 - 11. «Τῶ διδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν». Εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς κατέστησεν ἄρχοντάς των. «Τῶ λυτρουμένῳ Δαβίδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ ῥομφαίας πονηρᾶς· ῥῦσαί με καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἰῶν ἀλλοτρίων». Ἐνεκα τῶν συμφωνιῶν σου με ἐκείνους, φρόντισε παντοιοτρόπως δι' ἡμᾶς. Πονηρὰν ρομφαίαν ὠνόμασε τὴν μαγίαν καὶ τὴν θηριωδίαν τῶν ἐπιδρομέων· τοὺς ἰδίους δὲ (ἀποκαλεῖ) ἀλλοτρίους, ἐπειδὴ (ἦσαν) δυσσεβεῖς.

12. «Ὡν οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὡς νεόφυτα ἰδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν». Οἱ υἱοὶ τοῦ κατὰ σάρκα λαοῦ ἀνθοῦν, λέγει, ἐνῶ τοῦ κατὰ πνεῦμα (εἶναι) ταπεινοί. Αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ λέγοντες· «Παρ'

κατὰ πνεῦμα τεταπεινωμένοι. Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ λέγοντες· «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαίνουται».

«Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμένοι, περικεκοσμημένοι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ». Τῷ ἐπιγείῳ κόσμῳ. Διὸ καὶ οὐ ναὸς Θεοῦ γε-
5 γόνασιν, ὡς αἱ ἄγιοι τῶν πιστευσάντων ψυχαί, ἀλλ' ὁμοίωμα ναοῦ·
προσεποιοῦντο γὰρ τὴν κατὰ νόμον ἐπιτηδεύουσαι πολιτείαν.
'Αλλ' οὐκ ἔσχον ἐν αὐταῖς τὸν Λόγον, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν πνεῦμα.

«Τὰ ταμιεῖα αὐτῶν πλήρη ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦ-
το». Ἐθησαύρισαν γὰρ οὐ τὸν οὐράνιον, ἀλλὰ τὸν ἐπίγειον πλοῦ-
10 τον.

«Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις
αὐτῶν». Πίονα δὲ αὐτῶν καὶ πολύγονα τὰ κτήνη. «Οὐκ ἔστι κατά-
πτωμα φραγμοῦ οὐδὲ διέξοδος». Πολλήν, φησίν, ἔσχον τὴν εὐημε-
ρίαν· ἀλλ' οὐ μέχρι τέλους αὐτοῖς στήσεται. Τοῦτο γὰρ ἐν ἄλλῳ
15 ψαλμῷ ἐδίδαξεν εἰπών· «Κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι».

«Ἐμακάρισαν τὸν λαὸν ᾧ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαὸς οὗ
Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ». Οἱ μὴ ὀρθῶς κρινόντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ φαν-
ταζόμενοι τὸ σαρκὸς, τὸ τούτων ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι πολλῇ μα-
κάριον εἶναι νομίζουσιν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο μακάριον· ἀλλὰ τὸ ἐπι-
20 καλεῖσθαι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.

ΡΜΔ'

Αἴνεσις τῷ Δαβίδ.

«Ἐγνώσω σε, ὁ Θεὸς μου, ὁ βασιλεὺς μου». Οὐχ ὡς μὴ ἔχον-
τι δὲ δίδωσιν ἕψος· ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις δείκνυσιν ἔχοντα. Ὅποιον·
25 «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν τῇ γῇ». Οὐ γὰρ ἦν μὴ εἶχεν αἰ-

1. Β' Κορ. 4, 16.

2. Ψαλμ. 72. 18.

ἵνα ὁ ἐξωτερικός μας ἄνθρωπος φθείρεται, ὁ ἐσωτερικός δὲ ἄνα-
καινίζεται»¹.

«Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς
ὁμοίωμα ναοῦ». Ὡς πρὸς τὰ ἐπίγεια κοσμήματα. Διὰ τοῦτο
ἄλλωστε δὲν ἔγιναν ναὸς Θεοῦ, ὅπως αἱ ἁγίαι ψυχαὶ ὄσων ἐπί-
στευσαν, ἀλλ' ὁμοίωμα ναοῦ· διότι προσεποιοῦντο ὅτι ἐφήρμοζον
τὴν προστασσομένην ἀπὸ τὸν νόμον διαγωγὴν. Δὲν εἶχον δὲ ἄλλως
μέσα των τὸν Λόγον, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν πνεῦμα.

13. «Τὰ ταμειᾶ αὐτῶν πλήρη ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς
τοῦτο». Διότι ἔθησαύρισαν ὄχι τὸν οὐράνιον, ἀλλὰ τὸν ἐπίγειον
πλοῦτον.

14. «Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς
ἐξόδοις αὐτῶν». Τὰ ζῶά των παχέα καὶ μὲ μεγάλην γονιμότη-
τα. «Οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ οὐδὲ διέξοδος». Πολλὴν εὐη-
μερίαν εἶχαν, λέγει, ἀλλὰ δὲν θὰ τοὺς σταθῆ ἕως τέλους. Αὐτὸ
δὲ τὸ ἐδίδαξεν εἰς ἄλλον ψαλμὸν λέγων· «Τοὺς κατέρριψες, διό-
τι ὑπερηφανεύθησαν»².

15. «Ἐμακάρισαν τὸν λαὸν ᾧ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαὸς
οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ». Ὅσοι δὲν κρίνουν ὀρθῶς καὶ ἐμμένουν
εἰς τὰ σαρκικά, νομίζουν ὅτι ἡ μακαριότης ἔγκειται εἰς τὴν μεγά-
λην ἀπόλαυσιν αὐτῶν. Δὲν εἶναι δὲ ἄλλως τοῦτο μακαριότης, ἀλλὰ
ἡ ἐπὶ κλήσις Κυρίου τοῦ Θεοῦ του.

144

Ὕμνος τοῦ Δαβίδ.

1. «Ἐψώσω σε, ὁ Θεὸς μου, ὁ βασιλεὺς μου». Δὲν τοῦ δίδει
ὑψος, ὡς ἂν μὴ εἶχε, ἀλλὰ δεικνύει εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι ἔχει. Ὅ-
πως τό· «Πάτερ, δόξασε τὸ ὄνομά σου· εἰς τὴν γῆν»³. Διότι δὲν

3. Ἰω. 12, 28.

τει, ἀλλ' ἦν καὶ εἶχε δειχθῆναι ὡς δηλοῖ τὸ «Δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τῶν κόσμων γενέσθαι».

«Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε». Ἀρχὴ παρ' Ἑβραίοις τοῦ παρόντος στίχου τὸ «Βῆθ». Διδάσκει δὲ ὡς οὐ μίαν ἡμέραν 5 παραπεμπτόν ὕμνων χωρὶς. Ὁλη μὲν οὖν ψυχῇ καὶ διανοίᾳ ὑψοῦν δεῖ καὶ εὐλογεῖν τὸν Θεόν· τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ δοξάζειν θνητοῖς ὀνόμασί τε καὶ ῥήμασιν.

«Γενεὰ καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου». Τὴν ἀμφοτέρων φησὶ λαῶν συναχθεῖσαν Ἐκκλησίαν ἐκ τε τῶν ἐκ περιτομῆς καὶ 10 τῶν ἐξ ἔθνῶν. Ἔργα δὲ αὐτοῦ, ἃ πεποιήται ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ φησὶ· πολυτρόπως δὲ αὐτὰ ὑμνεῖ· δύναμιν, καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ δόξαν, καὶ ἀγιωσύνην, καὶ θαυμάσια· καὶ πάλιν δύναμιν καὶ μεγαλωσύνην καὶ χρηστότητα, καὶ δικαιοσύνην καὶ οἰκτιρισμοὺς προσ-
αγορεύων.

15 «Καὶ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι». Πρακτικῶς ἐροῦσι καὶ μετὰ ὀρθοῦ φρονήματος. Οἶόν ἐστι· «Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος». Καὶ τό, («Ἀλαλάξατε Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως») «ὅτι Κύριος ὑψιστος φοβερός». Ταῦτα γὰρ ἐροῦσι δι' αὐτοῦ τοῦ φοβεῖσθαι καὶ σέβας ἔχειν Θεοῦ. Διηγῆσονται δὲ 20 καὶ ὡς πέρας οὐκ ἔχουσιν αὐτοῦ τὴν μεγαλωσύνην, οὐ περιγραφαντες γνώσει, ἀλλ' ὡς οὐσαν ἀκατάληπτον· μόνος γὰρ ὁ Υἱὸς γινώσκει τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ καὶ ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα οἷς βούλεται, ἀλλ' οὖν ὡς ἐφικτὸν γνητοῖς ἰδεῖν, κατὰ ἀναλογίαν ἧς τις ἔχει προπαρασκευῆς.

25 «Μνήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεύξονται». Πᾶσι μὲν αὐτός, ἅτε Θεὸς ὢν ἀγαθός, ἐπιδέδωκε τὴν χρηστότη-

1. Ἰω. 17, 5.

2. Εἰλημμένον ἐκ τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας (ΒΕΠ 22, 385).

ζητεί ὅ,τι δὲν εἶχε, ἀλλὰ δεικνύει ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶχε, ὅπως ἀποδεικνύει τὸ «Δόξασέ με με τὴν δόξαν τὴν ὁποίαν εἶχα πλησίον σου, πρὶν νὰ γίνῃ ὁ κόσμος»¹.

2. «Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε». Ὁ παρῶν στίχος εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ἀρχίζει μετὰ τὸ «Βῆθ»². Διδάσκει δὲ ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἔστω καὶ μία ἡμέρα χωρὶς ὕμνους. Μετὰ τὴν λοιπὴν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν πρέπει νὰ ὑψώνωμεν καὶ νὰ εὐλογοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ ῥοξάζωμεν τὸ ὄνομά του, ἔστω καὶ μετὰ θνητὰς λέξεις καὶ λόγους.

4. «Γενεὰ καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου». Ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία συνεστήθη καὶ ἀπὸ τοὺς δύο λαοὺς, καὶ ἀπὸ τοὺς ἑκ περιτομῆς καὶ ἀπὸ τοὺς ἕξ ἔθνων. Ἔργα του δὲ λέγει, ὅσα ἔπραξε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ὕμνεῖ δὲ αὐτὰ κατὰ πολλοὺς τρόπους, τὴν δύναμιν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὴν δόξαν, τὴν ἀγιότητα, τὰ θαύματα· Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται εἰς τὴν δύναμιν, τὴν μεγαλωσύνην, τὴν ἀγαθότητα, τὴν δικαιοσύνην, τὴν εὐσπλαγχνίαν.

6. «Κατὰ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι». Θὰ τὴν ὁμολογήσουν πρακτικῶς καὶ μετὰ τὸ ὀρθὸν φρόνημά των. Ὅπως λ.χ. «Εἶναι φοβερὸν νὰ πέσῃ τις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»³, καὶ τὸ «Κραυγᾶσατε πρὸς τὸν Θεὸν με φωνὴν πλήρη χαρᾶς»⁴. «Ὅτι Κύριος ὕψιστος φοβερὸς». Διότι θὰ τὰ εἴπουν αὐτὰ μετὰ τὸν φόβον καὶ τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον θὰ ἔχουν διὰ τὸν Θεόν. Θὰ διακηρύξουν δὲ ὅτι τὸ μεγαλεῖόν του δὲν ἔχει πέρας· δὲν θὰ τὸ περιγράψουν ἕκ γνώσεως, ἀλλ' ὡς ἀκατάληπτον· ἄλλωστε μόνον ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. Ἄν δὲ ἀποκαλύπτῃ τὸν Πατέρα εἰς ὅσους θέλει, τὸ (πράττει) ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τοὺς θνητοὺς νὰ (τὸν) ἴδωῦν, ἀναλόγως πρὸς τὴν προετοιμασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει ἕκαστος.

7. «Μνήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεύονται». Αὐτὸς ἔχει δώσει εἰς ὄλους, ἐπειδὴ ὡς Θεὸς εἶναι ἀγαθός,

3. Ἐβρ. 10, 31.

4. Ψαλμ. 46, 2.

τα, καὶ οἰκτεῖρει πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Σώζονται δὲ οἱ τῆς χρηστό-
τητος αὐτοῦ ἀπολαύειν ἐθέλουσιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΕ'

«Αἶνει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον· αἰνέσω τὸν Κύριον ἐν τῇ
5 ζωῇ μου».

«Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐ-
τοῦ». Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, φησί, πάντα ὅσα ἐφρόνησεν ἡ-
γήσονται, καὶ οὐδὲν ἔσται ὧν ἐφαντάζετο ἐπὶ γῆς.

«Διδόντα τροφὴν τοῖς πεινώσι». Πνευματικὴν δηλονότι τοῖς
10 λιμώξουσι παντὸς ἀγαθοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΣ'

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός». Ἐν μὲν τῷ προ-
λαβόντι αὐτὸς ἑαυτὸν παρήρει εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἔχειν τὴν ἐλπί-
δα· ἐν δὲ τούτῳ τὸν ἀποστολικὸν χορὸν δείκνυσι διδάσκοντα τὸ
15 πλῆθος αἰνεῖν τὸν Θεόν, ἐφ' οἷς τὸ γένος εὐηργέτησεν.

«Ἀναλαμβάνων πρᾶεῖς ὁ Κύριος». Πρᾶεῖς μὲν τοὺς τὴν
πίστιν αὐτοῦ δεξαμένους φησί, τοὺς μιμησαμένους τὸν εἰπόντα·
«Πρᾶός εἰμι ἐγώ». Ἐγὼ δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς μισῶ, φησὶν, οἷτι-
νές εἰσιν οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες οἱ τῷ πυρὶ ἐνοικοῦντες.

20 «Καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων». Δουλείαν τῶν ἀνθρώ-
πων φησὶ βοῦς, καὶ ἡμίονους καὶ τὰ ἕτερα τῶν κτηνῶν.

τὴν ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαγχνίζεται διὰ τὰ πλάσματά του. Σώζονται ὁμως ὅσοι θέλουν νὰ ἀπολαύσουν τὴν ἀγαθότητά του.

145

Ψαλμός.

1. «Αἶνει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον· αἰνέσω τὸν Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου».

4. «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ». Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, λέγει, θὰ γίνουν γνωστὰ ὅσα ἐφρόνησε καὶ οὐδὲν ἀπὸ ὅσα ἐσκέπτετο ἐπὶ γῆς θὰ εἶναι (κρυφόν).

7. «Διδόντα τροφήν τοῖς πεινώσι». Πνευματικὴν προφανῶς (τροφήν), εἰς ὅσους θὰ στεροῦνται ἀπὸ κάθε ἀγαθόν.

146

Ψαλμός.

1. «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός». Εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν παρώτρυνε ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἔχη τὴν ἐλπίδα του εἰς μόνον τὸν Θεόν· εἰς τὸν παρόντα ἐμφανίζει τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων νὰ διδάσκη τὸ πλῆθος νὰ δοξολογῇ τὸν Θεὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τὸ γένος (τῶν ἀνθρώπων).

6. «Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος». Πραεῖς λέγει ὅσους ἐδέχθησαν τὴν πίστιν του καὶ ἐμιμήθησαν ἐκείνον, ὁ ὁποῖος εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι πρᾶος»¹. Ἐγὼ δέ, λέγει, μισῶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ πῦρ.

8. «Καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων». Δούλους τῶν ἀνθρώπων ὀνομάζει τοὺς βοῦς, τοὺς ἡμίονους καὶ τὰ ἄλλα ζῶα.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.

Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			3 1 ἐ.	
			7 1	98,10
3	9	156,11	20 - 21	60,2
14	18 - 20	142,15	12 38	112,23
18	18	146,5	14	114,26
20		110,3		114,8
22	18	12,12	11	114,7
24	7	42,3	15 1 - 8	116,4
34	1 ἐ.	128,14	20 - 21	116,6
39		208,3	20 6	92,10
40	8	110,18	15	176,16
	41	110,15	32 1 ἐ.	74,6
46	26 - 27	112,1	32	110,13
47	9	31,24	34 6	92,1
48	16	42,1		

Ἔξοδος

Λευιτικόν

1	9	112,7	18 5	200,6

	Ἀριθμοὶ		43 23	270,1
			46 2	282,1
14	1-5	116,17	50 12	194,1
20	1-13	74,7	52 2-4	138,1
25	6-15	116,24	58 6	84,2
			68 10	210,1
			72 18	280,1
	Δευτερονόμιον		22	124,2
			73 12	18,1
6	5	90,1· 154,19	79 6	82,1
			86 3	80,1
			87 5	26,1
	Βασιλειῶν Α'		100 8	166,1
			103 33	252,2
24		272,17	112 1	152,1
			118 76	76,9
			131 11	22,25
	Βασιλειῶν Β'		144 1	72,7
7	12-14	242,19		
				Ἰὼβ
	Παραλειπομένων Α'		38 11	14,21· 100,5
17	11-14	12,14		
1	4 ε.	110,22		Παροιμίαι
			5 22	162,4
	Ψαλμοὶ		8 10-11	206,6
			13 15	204,25
2	2	178,7	16 25	174,4
15	8	222,26	31 8	218,1
18	10	190,18		
23	10	18,7		
30	3	218,9		
33	2	190,15		Ἄσμα ἁσμάτων
	8	40,31	2 13	124,23
35	7	76,14· 124,26	4 16	66,16

	9	46,29	234,20			Κολοσσαεΐς	
12	16		186,16				
15	25		48,25	1	16		94,8
	26		140,15	3	3		218,20

Κορινθίους Β'

Τιμόθεον Α'

4	13	158,25	160,1	2	4		122,12
	16		280,1		6		28,28
8	9		134,27	6	16		94,29
10	4-5		168,6				

Γαλάτας

Έβραίους

2	19		204,9	2	14		26,2
				3	14		188,19
				7	1-3		142,15
				10	31		282,16
				11	13		186,22
				12	1		238,2

Έφεσίους

1	4-5		256,20
2	6		16,28
	15		168,27
4	17 έ.		180,1
5	12		168,3

Ίωάννου Α'

2	1-2		196,5
	2		236,16

Φιλιππησίους

2	7	18.11	138,19
	8		144,2
	9		18,9
	10-11		72,11
4	7		230,1

Άποκάλυψις

1	10		170,5

2. Εύρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

- Ἀαρὼν 72,25· 74,7· 112,17· 154,1
 Ἀββὰ 138,2
 Ἀβελ 134,5
 Ἀβεσσαλώμ 274,25
 Ἀβιμέλεχ 110,3
 Ἀβραάμ 12,10· 14,11· 30,23· 42,
 2· 108,25· 110,6· 112,15· 140,
 18· 146,5
 ἀγαθὴ σύνεσις 204,25
 ἀγαθός, - οἱ 146,18· 192,5
 ἀγαθότης 100,9
 ἀγαλλίασις 58,18· 76,2· 158,22·
 168,8·
 ἀγάπη 130,26· 154,21
 Ἀγγαῖος 146,11· 232,11
 ἄγγελος, - οἱ 12,22· 40,28· 42,1·
 66,20· 92,23· 94,4· 98,8· 106,
 13· 132,6· 202,26· 256,1· 256,
 2· ἄγγελος Κυρίου 40,31
 ἀγίασμα 24,29· 50,26· 62,26· 150,
 8· 240,20· 242,7· 242,8· ἀγιά-
 σματος κιβωτός 242,8
 ἀγιασμός 56,3
 ἅγιος, - οἱ 10,16· 12,6· 14,8· 16,
 22· 18,12· 22,24· 26,8· 36,13·
 48,14· 50,12· 58,10· 70,16· 72,
 13· 74,9· 80,10· 84,6· 106,16·
 108,3· 124,4· 138,24· 146,29·
 148,2· 162,19· 170,24· 174,16·
 184,3· 186,20· 190,26· 202,2·
 226,17· 228,25· 242,8· 246,18·
 256,2· 278,21
 ἀγιωσύνη 62,26· 282,12
 ἄγνωσια 206,25
 ἀγνωσία 82,4· 146,25· 276,12
 ἀγρυπνία 188,16
 Ἀδὰμ 92,5· 156,11
 ἄδης 20,3· 28,17· 50,2· 122,24·
 174,5· 260,19· 260,20· 270,16
 ἀδικία 80,4· 178,2· 178,21· 190,
 20· 196,26· 244,21· 256,29· 264,
 23· 264,25· 264,27
 ἄδικος 200,8
 ἀθεότης 120,25
 ἀθυμία 186,13
 Αἰγύπτιος, - οἱ 112,20· 150,9· 230,
 24
 Αἴγυπτος 90,27· 110,9· 112,1·
 114,7· 152,13· 224,19· 248,5·
 248,22
 αἰδῖος 198,5· αἰδῖος Λόγος 198,5
 Αἰθᾶμ 10,2
 αἶμα 12,9· 28,29· 34,11· 76,4
 112,18· 140,17· 140,27· 162,6·
 264,10
 Αἱμᾶν 10,8
 αἴνεσις 74,17· 116,5· 162,5· 218,
 19· 280,22
 αἴρεσις 166,24· 168,2· 264,19·
 268,21
 αἰρετικώς, - οἱ 132,14· 208,2
 αἰσχύνη 184,4
 αἰῶν 10,10· 12,1· 18,16· 22,14·
 24,1· 30,3· 32,25· 36,17· 44,3·
 48,14· 50,10· 68,25· 88,14· 92,
 10· 120,14· 122,10· 134,17· 140,
 15· 144,21· 146,4· 148,6· 162,19·
 164,17· 178,6· 178,8· 186,5·
 198,14· 200,4· 202,20· 208,3·
 210,10· 210,15· 210,17· 242,

- 22· 242,23· 244,1· 246,7· 250,
12· 276,11
- αἰώνιον πῦρ 266,29
- αἰώνιος 218,16· αἰώνιος ζωὴ 218,16
- ἀκηδία 178,17
- ἀκρογωνιαίος λίθος 198,18
- ἀλαζονεία 78,26
- ἀλήθεια 10,14· 12,6· 14,11· 20,11·
22,25· 24,2· 32,2· 122,13· 128,
2· 140,13· 162,18· 162,24· 166,
24· 178,22· 182,21· 182,24· 194,
9· 196,24· 198,9· 198,10· 198,
12· 198,14· 198,15· 198,17· 198,
21· 202,28· 208,19· 208,22· 214,
3· 214,7· 242,18· 256,4· 256,5·
270,12· 276,8· 276,9 ἀλήθεια Θε-
οῦ 162,24· 198,12 ἀληθείας ἐπι-
γνώσις 122,13
- ἀλλοίωσις 160,16
- Ἀμαληκίτης, - αι (118)· 118,2
- Ἀμανίτης, - αι 116,22· 118,2
- ἀμάρτημα 34,2· 76,18· 90,8· 94,
21· 158,5· 240,15· 260,27
- ἀμαρτία 10,13· 28,25· 34,17· 42,
10· 48,24· 82,9· 86,5· 88,22·
90,12· 114,4· 122,7· 124,3· 130,
9· 132,2· 134,1· 136,21· 158,
8· 162,4· 162,17· 180,24· 182,2·
190,5· 190,9· 196,6· 204,20·
206,26· 206,27· 236,17· 238,12·
240,7· 242,16· 252,15· ἀμαρ-
τίας δοῦλος 206,27
- ἀμαρτωλός, - οἱ 26,24· 148,8· 186,
13· 188,7· 200,14· 204,4· 212,15·
228,24· 264,6· 264,8· 264,11·
266,8· 266,10· 266,17· 270,5·
270,23· 284,18
- ἀμοιβή 146,20· 152,5· 160,22· 166,
2· 172,4
- ἀμπελος 234,16
- Ἄμωρατος, - οἱ 222,2· 250,24
- ἀμωμος, - οἱ 172,5· 194,15· ἀμω-
μος καρδία 194,16
- ἀνακαινισμὸς 88,8
- ἀνάληψις 184,9· 242,7· 244,3
- ἀνάπτεισις 158,3· 242,6
- ἀνάστασις 20,24· 28,23· 44,15·
50,7· 84,6· 88,22· 90,20· 180,
26· 244,3· 264,5· 276,19
- ἄνθρωπος 12,5· 16,13· 18,14· 24,
31· 26,5· 28,12· 30,7· 32,1·
34,3· 38,16· 40,1· 54,5· 56,25·
66,2· 72,26· 74,6· 76,14· 96,4·
100,27· 102,27· 104,19· 108,23·
110,12· 120,12· 122,6· 122,13·
134,23· 138,22· 140,12· 140,
21· 152,8· 152,18· 160,14· 166,
7· 174,4· 180,24· 184,26· 186,
12· 188,12· 190,2· 192,6· 194,
9· 196,11· 196,17· 196,22· 200,
7· 200,24· 202,1· 204,15· 208,1·
208,4· 210,11· 240,14· 242,
14· 244,22· 248,18· 248,22· 248,
25· 248,28· 256,18· 264,14· 264,
23· 272,20· 278,3· 278,14· 280,
2· 284,20 ἄνθρωπος καινός 168,
27· ἄνθρωπος φθαρτός 122,6·
ἄνθρωπος ψιλός 24,31· 30,22·
ἄνθρώπου ψυχή 184,26
- ἀνομία 34,9· 80,10· 134,3· 172,12·
212,5· 212,7· 236,22· 252,20
- ἀξίωμα 18,2
- ἀπάθεια 34,1
- ἀπιστία 58,15· 62,5
- ἀπογνόημα 172,33
(Ἀποκάλυψις 170)
- ἀπολύτρωσις 56,3
- ἀπολωλὸς πρόβατον 218,24

ἀποστολικὸς χορὸς 146,13
 ἀπόστολος, - οἱ 16,23· 26,8· 36,
 13· 50,12· 62,9· 66,10· 84,7·
 88,13· 108,3· 120,2· 124,5· 128,
 2· 132,21· 140,15· 144,7· 188,14·
 196,5· 224,26· 230,12· 234,3·
 234,13· 246,3· 246,10· 256,21·
 274,28· 278,11· 278,21

ἀπώλεια 148,10· 184,21

ἀρετὴ 40,15· 92,3· 108,7· 126,24·
 164,14· 168,17· 184,27· 200,21·
 206,25· 216,18· 236,15· 238,22·
 272,27

ἁρμονία 224,16· 244,26

Ἄρταξέρξης Α' Μακρόχειρ 118,18·
 (119)

ἄρτος ζωῆς 216,23

ἀρχή, - αἱ 10,12· 200,22· 224,24·
 260,5· 266,19

ἀρχιερεὺς 140,17

ἀρχιερωσύνη 82,1

ἀσβεία 124,12

ἀσεβῆς 176,23

Ἄσμα ἁσμάτων (βιβλίον Π. Δια-
 θήκης) 66,15

Ἀσσύριος, - οἱ 118,5

αὐτονομία 82,2

ἄφεις 66,4

ἀφθαρσία 28,11· 256,13

B

Βαβυλῶν 30,20· 220,8· 222,10·
 230,9· 230,23· 232,2· 252,18·
 252,20· 254,12· 254,13

Βαβυλώνιος, - οἱ 52,12· 110,1· 118,
 4· 220,13· 220,20· 222,1

βάπτισμα 26,17

βασιλεία 10,5· 12,17

βασιλεῖον ἐράτευμα 46,17

Βασιλειῶν (βιβλίον Π. Διαθήκης)
 118,1

Βεσφεγῶρ 114,11· 116,22

Βηθλεὲμ 240,24

βοήθεια 18,3· 26,14· 38,17· 68,
 20· 136,27· 164,12· 194,8· 202,
 24· 222,12· 222,15· 252,23· 270,
 19

βουλή Ὑψίστου 122,12

Γ

γενεὰ 198,9· 198,12· 198,13· 198,
 16· 262,8

γένεσις 94,9

γέννησις 10,4· 140,9

γνώσις 38,2· 82,26· 90,28· 146,
 24· 154,11· 176,15· 206,25· 260,
 10· 260,14· 262,3· 274,1· 282,
 21· γνώσις θείων 176,15· γνώ-
 σις Θεοῦ 154,11· 168,7

Γολιάθ 276,25

Γραμματεῖς 126,2

Γραφή, - αἱ 16,9· 54,3· 112,2· 114,
 17· 142,29· 162,23· 194,25· 198,
 24· 206,17· 208,21· Γραφή θεία
 54,3· Γραφή θεόπνευστος 194,
 25· Γραφή Παλαιὰ 198,24

Δ

Δαβὶδ 10,4· 12,13· 18,8· 22,24· 24,
 14· 38,4· 48,10· 52,2· 58,8·
 62,2· 68,9· 70,21· 76,21· 88,18·
 94,9· 126,14· 128,25· 224,22.

- 224,23· 224,25· 226,4· 226,6·
 226,7· 230,13· 240,6· 240,9·
 240,12· 242,13· 242,15· 242,18·
 242,27· 244,13· 244,15· 252,17·
 254,17· 258,2· 258,9· 258,28·
 268,10· 272,2· 272,19· 274,24·
 276,25· 278,16· 278,22· 280,22
- Δαυὶδ σπέρμα 22,26
- δαίμονες 32,19· 40,11· 50,7· 56,
 24· 62,24· 64,1· 86,6· 108,24·
 124,11· 142,21· 154,10· 166,11·
 170,25· 194,9· 200,18· 264,18·
 264,23· 284,19
- δαιμονική ἐνέργεια 152,22
- Δαρείος Α' ὁ Ὑστάσπους (119)·
 118,18
- δέησις 154,18· 156,2
- Δείνα 128,15
- Δεσπότης 12,1· 14,3· 16,4· 28,8·
 32,3· 50,8· 58,5· 78,3· 88,2·
 94,23· 136,20· 160,23· 268,15
- δημιουργία 44,23· 212,10· 216,3·
 216,6
- δημιουργός 184,5
- διάβολος 26,4· 56,27· 78,15· 130,
 3· 132,4· 148,9· 266,11
- διάδημα 226,2
- διαθήκη 12,10· 22,15· 24,29· 62,
 10· 146,4· 150,6· 232,12· 242,
 25· 242,26
- Διαθήκη Καινή 108,13· 124,6· Δια-
 θήκη Νέα 62,10· 208,9· 232,12
- Διαθήκη Παλαιά (101)· 150,5
- διάνοια 154,20· 172,32· 176,12·
 178,26· 180,2· 192,9· 196,1·
 214,4· 268,15· 268,21· 270,1·
 272,9
- διδασκαλία 146,25· 150,4· 160,11·
 194,13· 196,21· 208,2· 234,6·
 276,22· διδασκαλία εὐαγγελική
 276,22
- δικαιοκρισία 76,28
- δικαιος, -οι 168,8· 190,13· 196,10·
 200,7· 208,13· 210,12· 212,6·
 212,17· 214,27· 226,5· 236,8
- δικαιοσύνη 32,15· 36,17· 54,27·
 56,1· 66,3· 68,24· 72,17· 88,26·
 92,12· 114,20· 132,20· 144,21·
 146,6· 152,4· 10,1· 168,10·
 182,9· 192,21· 200,9· 204,15·
 206,1· 206,2· 208,17· 208,18·
 208,20· 208,21· 210,10· 210,11·
 210,16· 210,19· 216,5· 218,5·
 242,10· 242,11· 244,11· 276,10·
 282,13
- δικαιοσύνης πόλη 168,16
- δικαίωμα, -τα 174,17· 176,5· 178,
 3· 178,4· 178,14· 186,21· 186,
 24· 188,25· 190,16· 192,3· 198,
 3· 200,4· 202,27· 204,1· 208,8·
 212,16· 216,26· δικαιώματα χρη-
 στα 190,17
- δικαστήριον 196,25· 202,9· 208,
 15· δικαστήριον θεῖον 196,25·
 208,15
- διψυχία 132,15
- δόγμα - τα 182,17· 198,5
- δόξα 12,25· 16,26· 24,30· 72,16·
 84,16· 108,7· 116,9· 122,5· 126,
 22· 134,18· 140,2· 146,21· 150,
 28· 186,9· 206,17· 244,14· 256,
 8· 256,14· 282,12· δόξα Κυρίου
 84,17
- δοξολογία 94,25
- δουλεία 150,9· 204,21· 228,5· 252,
 5· 284,20· δουλεία νοητή 252,5·
 δουλείας πνεῦμα 228,5
- δοῦλος 12,13· 14,1· 18,12· 24,29

- 28,22· 36,18· 66,2· 74,4· 88,10
 108,25· 138,17· 158,13· 160,26·
 162,1· 162,21· 176,10· 178,3·
 180,9· 180,15· 184,13· 190,3·
 190,6· 192,28· 194,2· 196,16·
 200,12· 204,20· 208,6· 228,4·
 242,13· 242,16· 246,17· 246,
 27· 250,1· δούλου μορφή 14,1·
 18,12· 74,4· 138,19· 242,16
- δύναμις, - εις 12,6· 14,2· 16,2· 18,
 7· 22,23· 38,27· 40,7· 48,27·
 54,19· 58,22· 66,5· 70,18· 80,
 26· 92,14· 94,3· 98,21· 106,5·
 122,2· 140,18· 146,18· 152,2·
 166,2· 168,12· 184,4· 192,11·
 208,4· 226,12· 234,4· 236,20·
 248,10· 248,15· 256,11· 256,12·
 260,13· 260,16· 262,14· 264,21·
 270,16· 282,11· 282,12· 282,15·
 δυνάμεις ἀγγελικαὶ 236,20· δυ-
 νάμεις ἀντικείμεναι 20,2· 234,4·
 δυνάμεις οὐράνιοι 14,2· δύναμις
 θεϊκὴ 260,16· δύναμις θεοπρε-
 πῆς 248,25· δύναμις Θεοῦ 166,
 22· δύναμις νοητικὴ 192,11
- Ε**
- Ἐβραῖος, - οἱ 38,4· 58,8· 94,10·
 282,3
- ἐγκράτεια 268,25
- Ἐδῶμ 254,9
- εἰδωλοατρία 70,14· 72,5· 112,
 12· 120,25· 152,20· 220,13· 264,
 18· 276,13
- εἰδωλον 152,5· 248,27
- εἰκῶν 28,12· 122,5· εἰκόνας ὁμοί-
 ωμα 122,5
- εἰρήνη 12,25· 142,2· 220,27· 226,
 9· 226,10· 226,12· 226,16· 230,
 2· 230,3· 234,12
- Ἐκκλησία 24,5· 48,16· 50,2· 62,7·
 64,8· 66,22· 72,6· 76,17· 84,18·
 86,10· 120,17· 124,22· 130,17·
 140,1· 162,11· 166,18· 168,13·
 198,11· 232,9· 242,3· 244,25·
 246,1· 246,2· 246,5· 246,16·
 282,9· Ἐκκλησία Θεοῦ 50,13
- Ἐκκλησία Χριστοῦ 232,9
- ἐνανθρωπήσας Θεὸς Λόγος 164,11
- ἐνανθρώπησις 16,17· 74,1
- ἐκστασις 160,14
- Ἐλαίων (ὄρος) 242,4
- ἐλεημοσύνη 90,24
- ἐλεήμων 156,6
- Ἐλεος 12,2· 20,11· 22,15· 30,17·
 36,15· 44,16· 90,8· 92,2· 120,
 4· 126,25· 128,1· 134,22· 156,
 7· 158,20· 162,18· 164,1· 182,
 11· 182,12· 188,25· 190,1· 192,
 25· 194,2· 198,1· 206,22· 228,
 9· 238,11· 250,13· 256,4
- ἐλευθερία 34,8· 66,28· 248,24
 (Ἑλλάς 119)
- Ἑλλην, - ες 116,23
- ἐλπὶς 40,22· 184,18· 184,22· 222,
 20· 270,22· 274,12· 284,13
- Ἐμὼρ 128,15
- ἐνέργεια 66,8· 152,22· 184,8· ἐνέρ-
 γεια δαιμονικὴ 152,22
- ἐντολὴ 146,12· 172,33· 174,10·
 176,15· 180,11· 182,7· 184,6·
 184,9· 188,23· 192,10· 192,12·
 194,10· 194,19· 196,24· 198,
 3· 200,17· 200,20· 206,4· 206,10·
 212,20· 212,26· 214,4· 218,5·
 ἐντολαὶ Θεοῦ 174,10

Ἔξοδος (βιβλίον Π. Διαθήκης) 116,4
 ἔξομολόγησις 32,2· 53,28· 60,3·
 66,26· 74,13· 76,16· 94,24· 140,
 4· 144,19· 152,1· 164,19· 172,
 22· 236,15· 262,12
 ἔξουσία 10,12· 38,9· 94,5· 140,16
 ἑπαγγελία 28,24· 112,15· 142,14·
 158,20· 162,8· 162,25· 178,11·
 184,15· 212,13· 234,23· 234,25·
 ἑπαγγελία Θεοῦ 158,20
 ἐπίγνωσις 32,2· 46,9· 122,13· 180,
 22· 130,23· ἐπίγνωσις ἀληθείας
 122,13
 ἐπιθυμία 266,8· 266,9
 ἐπίκλησις 156,4
 ἐπιφάνεια 32,22· 80,21· 110,6·
 150,12· 204,14· ἐπιφάνεια θεία
 204,14· ἐπιφάνεια Χριστοῦ 32,22
 ἐπουράνιος Ἰερουσαλήμ 162,11
 ἔργα ἀγαθὰ 212,27
 Ἑρμῶν 16,6
 Ἑρυθρὰ θάλασσα 114,6· 116,3·
 250,14
 (Ἑσδρας 119)
 Εὐαγγέλιον 136,26· 138,21· 162,
 22· 168,5· Εὐαγγέλιον Θεοῦ 162,
 22
 εὐαγγελικὴ πολιτεία 154,15
 εὐαγγελικὸν κήρυγμα 164,20· 278,6
 εὐαγγελικὸς λόγος 148,7
 εὐαγγελιστὴς, - αἱ 36,13· 50,12· 66,
 10
 εὐδαιμονία 226,3
 εὐδοκία 16,25· 114,22· 270,7
 εὐεργεσία 76,19· 90,31· 190,5
 εὐλογία 232,22· 270,4
 Εὐρανθὰ 240,23
 εὐσέβεια 46,15· 116,26· 154,25
 (Εὐσέβιος Καισαρείας 106)

εὐφροσύνη 66,23· 68,5· 74,22· 76,
 1· 108,10· 148,24· 176,4· 254,
 5· 254,6
 εὐχαριστία 74,17· 140,4· 256,7
 εὐχή 36,15· 162,8· 172,20· 236,14
 ἐχθρὸς 16,2· 20,8· 28,23· 38,9·
 46,7· 48,26· 50,27· 82,13· 140,
 14· 194,9· 234,7· 264,16· 272,17
 Ἐκασφόρος 142,3

Z

Ζαχαρίας 34,7· 132,4· 134,5· 146,
 11· 232,11· 254,17· 258,2· 258,5
 ζῆλος 208,23· 208,27· 210,2· 212,
 24
 Ζωὴ 20,22· 42,33· 86,21· 90,13·
 96,11· 100,14· 102,3· 104,23·
 120,26· 154,10· 180,2· 182,6·
 182,27· 184,5· 184,24· 184,27·
 200,6· 200,9· 218,20· 234,20·
 244,6· 244,8· 252,26· 254,1·
 262,27· 284,5· Ζωὴ αἰώνιος 184,
 28· 218,16· Ζωὴ ἀληθινὴ 120,26·
 Ζωὴ δικαία 182,6· Ζωὴ ἔννομος
 184,5· Ζωὴ Θεοῦ 180,2· Ζωὴ
 μακαρία 210,21

H

ἡδονή, - αἱ 168,4· 206,17
 ἡμέρα, - αἱ 154,22· 156,4· 196,16·
 198,21· 200,25· 202,3· 214,26·
 216,2· 234,19· 242,19· 262,27·
 262,23· 264,27· 270,17· 284,6
 Ἡσαίας 106,23· 138,20· 142,27
 Ἡσαῦ 254,10

Θ

- Θαβάρ 16,6
 Θάλασσα Ἐρυθρά (118)· 114,6·
 116,8· 250,14· (Θάλασσα Νε-
 κρά 118)
 Θάνατος 10,13· 20,3· 26,4· 28,15·
 68,17· 92,5· 120,24· 124,2· 144,
 3· 154,24· 154,26· 158,7· 160,
 21· 160,24· 184,20· 250,18· 272,
 15· 284,7
 Θεογνωσία 36,24· 104,26
 Θεολογία 262,12
 Θεόπνευστος Γραφή 194,25
 Θεοπρεπής δύναμις 248,15
 Θεῖα λόγια 178,19· 190,4
 Θεῖα ρήματα 216,11
 Θεῖα σκηνή 170,14
 Θεῖον δικαστήριον 196,25
 Θεῖος Λόγος 196,19
 Θεῖος νόμος 180,13· 202,6· 202,
 14· 204,6
 Θεῖος φόβος 188,23
 Θεϊότης 122,6
 Θεός 12,5· 14,4· 18,10· 20,4· 22,9·
 24,2· 26,16· 28,20· 30,7· 36,
 23· 38,16· 40,1· 42,3· 46,12·
 48,1· 50,10· 52,11· 56,3· 58,19·
 60,2· 62,31· 64,14· 66,27· 70,2·
 72,8· 74,3· 76,3· 78,6· 80,8·
 82,4· 84,22· 86,17· 88,3· 90,2·
 92,18· 94,13· 96,5· 100,10· 104,
 2· 106,8· 108,7· 110,6· 112,14·
 114,8· 116,2· 120,3· 122,5· 126,
 12· 128,4· 130,16· 132,14· 134,
 11· 142,2· 150,6· 150,12· 152,5·
 152,16· 154,8· 154,11· 154,27·
 158,12· 158,20· 160,3· 160,22·
 162,18· 162,22· 162,24· 164,1·
 164,2· 164,11· 166,5· 166,23·
 168,5· 168,6· 168,22· 170,19·
 172,10· 172,27· 172,30· 172,32·
 174,6· 174,10· 174,19· 176,2·
 176,7· 176,12· 178,3· 178,4·
 178,22· 180,2· 180,7· 180,12·
 180,20· 180,22· 182,24· 184,
 5· 184,24· 186,12· 188,8· 188,
 23· 190,5· 190,10· 190,14· 190,
 16· 190,19· 192,22· 194,17· 194,
 18· 194,22· 198,2· 198,10· 198,
 12· 198,21· 198,25· 202,26· 204,
 3· 204,22· 206,2· 206,24· 208,5·
 208,9· 208,14· 210,3· 210,12·
 210,27· 212,9· 212,10· 214,19·
 216,1· 216,3· 216,4· 216,5· 218,
 1· 218,9· 218,12· 218,13· 218,14·
 218,16· 218,17· 210,20· 220,8·
 220,15· 220,22· 222,3· 222,16·
 222,22· 224,7· 226,18· 226,19·
 228,24· 230,18· 234,12· 236,21·
 236,24· 238,3· 238,10· 240,1·
 240,13· 240,22· 244,8· 246,17·
 248,6· 252,8· 252,14· 254,2·
 254,26· 256,2· 256,19· 258,7·
 258,22· 260,7· 260,12· 260,26·
 262,15· 264,1· 264,8· 264,13·
 264,17· 264,24· 266,5· 266,6·
 268,19· 268,25· 274,1· 276,3·
 276,26· 278,14· 278,15· 280,4·
 280,17· 280,20· 280,23· 282,6·
 282,17· 282,19· 282,26· 284,13·
 284,15· Θεός ἀληθινός 20,21·
 82,27· 152,5· Θεός Λόγος 164,11·
 Θεοῦ ἀλήθεια 198,12· Θεοῦ γνώ-
 σις 154,11· 168,7· Θεοῦ δύνα-
 μις 104,11· 166,23· Θεοῦ ἐπαγ-
 γελία 158,20· Θεοῦ εὐεργεσία
 190,5· Θεοῦ κηδεμονία 252,8·

Θεοῦ μνήμη 172,30· Θεοῦ οἶκος
 226,19· Θεοῦ πρόσωπον 42,16·
 Θεοῦ σοφία 104,11· Θεοῦ σωτη-
 ρία 218,12· Θεοῦ σωτήριον 218,
 17· Θεοῦ φόβος 180,10· 204,12·
 234,12· Θεοῦ χάρις 180,7
 θεοσέβεια 120,7· 212,25· 22,4·
 278,1
 θεότης 30,25· 46,15· 62,16· 74,2·
 130,20
 θεοφάνεια 254,21· θεοφάνεια· θεία
 254,21
 θεοφιλῆς ψυχή 234,23
 θεωρία 180,4· 208,22
 θησαυρὸς 174,10
 θησαυροφυλάκιον 204,12
 θλίψις 52,7· 54,13· 56,15· 154,25·
 164,21· 166,1· 168,18· 170,25·
 210,13· 214,8· 238,25· 256,23·
 256,24· 272,9· 232,11· 274,16
 θυσία 36,28· 64,1· 82,2· 114,14·
 124,4· 136,24· 138,16· 142,17·
 162,5· 176,19· 268,19· 268,20·
 θυσία αἰνέσεως 162,5· θυσία ἐ-
 σπερινή 268,19
 θυσιαστήριον 170,15· (171)

I

Ἰακώβ 12,11· 34,24· 40,32· 68,27·
 108,25· 110,21· 112,2· 128,14·
 240,13· 248,6
 Ἰάφετ 110,22
 Ἰδοῦμαῖος, - οἱ 254,10
 ἰεράτευμα 244,27
 Ἰερεμίας 52,12· 252,17
 ἰερεὺς 226,1· 244,10
 Ἰεροσόλυμα 170,8

Ἰερουσαλήμ 74,10· 120,18· 158,
 12· 162,12· 222,11· 224,10· 224,
 13· 224,14· 226,5· 226,8· 226,9·
 226,15· 226,19· 234,19· 252,22·
 254,4· 254,10· Ἰερουσαλήμ ἐπου-
 ράνιος 74,10· 162,12
 ἰερωσύνη 142,16
 Ἰερωνῆς 116,19
 Ἰησοῦς 30,20· 44,3· 60,20· 72,10·
 80,21· 132,5· 156,14· 156,25·
 160,8· 162,21· 162,24· 196,4·
 218,11· 218,16· Ἰησοῦς Χρι-
 στός 44,3· 72,12· 80,21· 132,13·
 162,21· 162,24· 196,4
 Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 116,19
 Ἰασμὸς 90,11· 196,6· 236,15· 236,
 24· 238,12· 238,17· 240,7.
 Ἰαστήριον 170,16
 Ἰορδάνης 150,15
 Ἰουδαία 66,24· 150,8· 166,9· 228,
 14
 Ἰουδαῖος, - οἱ 20,1· 24,18· 26,1·
 28,4· 34,5· 36,25· 38,6· 62,4·
 70,26· 84,25· 114,23· (118· 119)·
 120,1· 124,7· 128,8· 130,1· 132,
 13· 136,6· 138,24· 164,3· 164,
 9· 196,21· 198,10· 214,19· 232,
 14· 244,2· 278,10
 Ἰούδας 130,1· 132,4· 134,12
 Ἰσαάκ 42,4
 Ἰσραήλ 58,10· 82,21· 84,22· 90,27·
 110,21· 112,1· 134,24· 150,8·
 150,10· 152,25· 152,26· 164,18·
 186,10· 222,22· 224,20· 224,27·
 230,1· 234,22· 238,5· 248,6·
 248,8· 258,13
 Ἰσραηλίτης, - αἱ 10,2· 118,5
 Ἰωάννης 160,8· 244,15
 Ἰωσήφ 112,7· 128,20· 208,3

Κ

- κακία 130,5· 206,24· 220,27· 268,
 6· 268,7
 κακοπάθεια 160,19
 καρδιά 36,12· 56,19· 68,5· 78,10·
 90,1· 108,8· 112,10· 120,12· 126,
 20· 134,16· 144,6· 154,20· 158,
 25· 168,21· 172,7· 172,30· 174,
 6· 174,9· 174,10· 174,18· 186,
 2· 190,22· 190,27· 192,26· 194,
 16· 194,17· 202,4· 210,24· 238,
 20· 246,12· 254,24· 254,26· 258,
 18· 264,27· 268,27· καρδιά ἁμω-
 μος 194,16· καρδιά καθαρὰ 194,
 17· καρδίας καθαρότης 168,21
 κατάρτα 136,4
 Κηδάρ 220,23
 κήρυγμα 70,16· 88,15· 146,26· 166,
 21· 234,8· 236,6· 278,6· κήρυ-
 γμα εὐαγγελικὸν 70,7· 146,26·
 278,6· κήρυγμα σωτήριον 88,15
 κηδεμονία 252,8· 258,7· κηδεμο-
 νία Θεοῦ 252,8
 κιβωτὸς ἀγιάσματος 242,7· 242,8
 κληρονομία 18,26· 44,8· 52,26· 54,
 22· 128,9· 232,16· 232,18· 232,20
 κλήσις 62,5· 80,20· 84,15· 86,2·
 120,1· 146,1· 148,16· 150,4· 254,
 20· 256,7· 256,21· 258,11
 κόλασις 52,9· 58,3
 κοσμοποιία 154,7
 κόσμος 50,5· 174,6
 κράτος 10,13
 κρίμα 66,3· 90,24· 174,22· 182,4·
 182,22· 186,5· 186,10· 190,18·
 192,21· 202,8· 204,10· 206,1·
 206,2· 216,4· 216,5· 216,7· 218,
 22· κρίματα Θεοῦ 66,27
 κρίσις 54,14· 56,1· 58,2· 64,10·
 66,4· 72,15· 76,26· 106,2· 114,
 18· 140,22· 142,20· 146,27· 186,
 12· 190,10· 208,13· 210,12· 212,
 12· 224,28· 262,8
 Κριταί (Βιβλίον Π. Διαθήκης) 118,1
 Κρόνος 116,23
 κτίσις 30,26· 60,6· 72,22· 88,11·
 112,20· 120,2· 132,13· 198,8·
 256,9
 κτίσμα 88,7
 κτίστης 198,25
 (Κυριακή 170)
 Κύριος 10,10· 12,26· 14,17· 16,21·
 18,7· 22,25· 28,3· 30,3· 32,7·
 38,23· 40,31· 44,2· 46,26· 48,
 1· 50,11· 52,13· 54,5· 58,4·
 60,12· 62,9· 64,26· 66,12· 68,1·
 70,25· 72,6· 76,3· 78,5· 80,9·
 84,18· 86,13· 88,23· 90,3· 92,
 1· 94,3· 104,4· 106,15· 108,1·
 114,13· 120,19· 126,16· 132,
 5· 134,1· 136,18· 138,20· 140,
 3· 142,19· 144,6· 146,12· 148,17·
 148,23· 150,18· 152,12· 152,13·
 152,25· 154,2· 154,4· 154,9·
 154,18· 156,2· 156,3· 156,13·
 156,25· 150,26· 158,18· 160,17·
 160,21· 162,8· 162,18· 164,15·
 164,21· 164,24· 168,15· 170,1·
 170,7· 174,17· 176,21· 176,22·
 178,7· 182,11· 186,5· 188,4·
 188,21· 188,25· 190,3· 190,13·
 190,15· 192,15· 192,21· 194,23
 196,3· 198,4· 200,25· 204,27·
 208,7· 208,13· 210,1· 210,25·
 212,8· 212,9· 212,19· 212,26·
 216,11· 218,10· 220,3· 220,11·
 222,13· 222,16· 222,25· 222,26·

224,8· 224,19· 224,21· 226,18·
 228,7· 228,8· 228,22· 230,11·
 230,16· 230,21· 232,13· 232,17·
 234,15· 234,17· 236,8· 236,22·
 236,23· 236,26· 238,6· 240,9·
 240,12· 240,13· 240,15· 240,24·
 242,6· 242,18· 244,16· 246,6·
 246,21· 246,27· 248,2· 248,3·
 248,9· 248,11· 248,19· 250,3·
 250,4· 250,12· 252,3· 252,5·
 252,27· 254,2· 254,7· 254,9·
 254,24· 254,26· 256,14· 256,17·
 256,28· 258,16· 260,3· 260,20·
 260,25· 260,28· 264,15· 264,22·
 266,8· 266,9· 268,13· 268,23·
 270,18· 272,7· 272,9· 274,11·
 276,6· 276,14· 276,19· 276,21·
 276,26· 280,17· 280,20· 284,4·
 284,12· 284,16· Κυρίου δύνα-
 μιν 168,15

Κύρος (βασιλεὺς Περσῶν) (118)·
 118,17

Α

λατρεία 20,12· 22,23· 32,8· 80,27·
 84,1· 254,1· λατρεία εὐαγγελι-
 κή 22,22· λατρεία θεία 254,1·
 λατρεία νομική 84,1

Λεὺν 154,1

λογισμὸς 202,22 λογισμοὶ πονηροὶ
 188,8

Λόγος 18,13· 110,6· 164,11· 184,
 9· 194,20· 196,19· 198,6· 198,
 7· 216,22· 250,15· 280,7· Λό-
 γος αἰθερῶν 198,6· Λόγος θεῶν
 196,19· Λόγος Θεοῦ 110,6· 164,
 11

λόγος 178,4· 196,7· 206,26· 214,
 3· 214,14· 216,21· 252,4· 252,
 19· 252,25· 278,16· λόγος εὐαγγ-
 γελικὸς 148,7· λόγος θεῶν 148,
 4· 210,8

Μ

Μαδιαναῖος, -οὶ 118,2

Μαδιανίτης, -αὶ 116,24

μακάριος, -οὶ 172,6

μανία 178,25

μάννα (τὸ) 150,26

Μαριάμ 116,5

ματαιότης 54,6· 178,24· 178,25·
 180,1· 180,3· 180,6· 278,3· 278,
 9

Ματθίας 132,19

μεγαλειότης 16,14

μεγαλοπρέπεια 62,26· 144,19· 282,
 11

μεγαλοσύνη 20,5· 62,17· 256,10·
 282,12· 282,20

μεγαλοουργία 230,18· μεγαλοურ-
 γία Θεοῦ 230,18

Μελχισεδέκ 142,15

Μεσοποταμία 128,14

Μεστράτιμ 110,23· 112,3

μετάνοια 26,17

μιαίφονια 30,13

μῖσος 130,27· 136,16

μνημόσυνον 134,10

Μονογενής 12,27· 16,17· 20,16·

26,16· 28,5· 32,26· 44,14· 48,21·

50,8· 74,11· 86,22· 142,4· 276,

6· 276,9· μονογενὴς Υἱὸς 20,16

μυσταγωγία 50,17· 146,28

μυστήριον 10,8· 16,18· 46,4· 62,14

Μωαβίτης, - αι 118,2
 Μωσῆς 30,10
 Μωουσῆς 30,7· 27,25· 74,7· 90,28·
 92,1· 98,11· 108,14· 112,16·
 114,9· 116,12· 154,6

N

νάμα 50,14
 (Νεεμίας 119)
 νικηφόρος 158,13
 νομοθεσία 154,6
 νόμος 22,20· 154,5· 172,8· 178,21·
 184,29· 186,4· 186,14· 192,5·
 200,3· 200,5· 202,4· 202,6· 202,
 14· 202,19· 204,2· 204,6· 204,27·
 206,3· 206,5· 206,11· 208,12·
 210,14· 212,4· 242,11· νόμος
 θεῖος 180,13· 202,6· 202,14·
 204,6· 212,18
 νοῦς 10,7· 206,16· 230,2· 270,1
 Νῶε 110,22

Ξ

(Ξέρξης 119)

O

οικέτης 194,6
 οικονομία 44,23· 74,2· 144,8· 144,
 20· 258,11
 οικτιρμός, - οι 194,4· 212,19· 282,
 13
 ομοιότης 274,2
 ομοίωμα 116,9· 122,5· 280,4· 280,

5· ομοίωμα εικόνης 122,5
 ονειδισμός 180,12· 180,27· 182,3
 όνομα 16,22
 όργη 28,4· 34,3· 60,17· 92,6· 110,
 11· 142,19· 256,25· 266,23· όρ-
 γη Θεοῦ 110,11
 όρκος 240,20
 όρτυγομήτρα 150,26
 όσιος 160,21
 ούρανός, - οι 12,9· 16,3· 20,4· 24,
 10· 30,4· 38,21· 66,11· 86,3·
 88,6· 92,15· 96,5· 98,1· 128,4·
 140,11· 146,3· 164,12· 216,23·
 222,16· 246,24· 252,11· 252,12·
 252,13· 260,18· 260,19
 ούσια 14,20· 98,15

Π

πάθημα 186,8
 πάθος 10,5· 26,3· πάθος σωτήριον
 10,5
 Παλαιστίνη 110,26
 Παλαιστίνος, - οι 110,2
 παλιγγενεσία 90,19
 παράκλησις 184,15· 184,22· 192,
 29· 194,5· 196,1· 196,4
 Παρθένος 136,23
 παροιμία 186,22
 παρουσία 48,15· 68,11· 78,3· 108,
 5· 194,23· 208,6· 234,8· παρού-
 σία Ήσαρκος 58,22· παρουσία
 Κυρίου 194,23
 παρηγσία 182,13· 184,5
 Πατήρ 10,15· 16,26· 18,6· 20,4·
 22,9· 26,16· 30,5· 36,9· 56,4·
 68,19· 130,18· 134,23· 138,2·
 140,6· 142,4· 148,19· 182,9·

- 192,26· 196,5· 198,6· 208,8·
208,9· 256,26· 280,25· 282,22·
282,23
- Παῦλος 134,17· 138,19· 158,24·
162,20· 162,21· 168,2· 180,1·
182,29· 214,18· 218,2
- πειρασμός 164,24· 188,5
- περιτομή 136,24· 150,7· 150,29·
162,24· 282,9· περιτομή λαοῦ
150,7· 150,29
- Πέρσαι 220,24
- Πέτρος 14,13· 182,29
- πίστις 22,17· 42,16· 68,4· 74,15·
80,2· 92,24· 120,16· 142,10·
146,7· 148,25· 158,25· 160,2·
160,4· 164,23· 166,23· 170,14·
182,17· 258,17
- πλεονεξία 78,27
- Πνεῦμα 20,14· 40,3· 58,14· 62,9·
108,3· 156,13· 204,23· 222,12·
228,1· 232,1· 240,8· 240,14·
244,27· 246,9· 246,20· 248,19·
260,8· 260,9· Πνεῦμα ἅγιον 58,
14· 108,3· 156,13· 240,14· 244,
27· 246,20· 260,9
- πνεῦμα 178,18· 232,24· 232,25·
276,14· 280,1· 280,7· πνεῦμα
ἀκηδίας 178,18· πνεῦμα δου-
λείας 228,5· πνεῦμα πανάγιον
246,9· πνεῦμα πίστεως 158,24·
160,2· πνεῦμα πονηρὸν 280,7·
πνεῦμα προφητικὸν 40,3· 222,
12· 240,8· πνεῦμα σωτηρίας 232,
24· 232,25· πνεῦμα υἱοθεσίας
228,6
- πνευματικὴ τροφή 216,21
- πνευματικός 170,12
- ποίημα 28,14· 60,7· 76,5
- ποιητής 16,4· 150,24· 176,8· 252,13
- πολιτεία 154,15· 160,11· 190,23·
πολιτεία εὐαγγελικὴ 154,15
- πονηροὶ λογισμοὶ 188,8
- πραότης 240,9.
- προαίρεσις 172,21
- πρόβατον ἀπολωλὸς 218,24
- πρόγνωσις 262,23
- πρόνοια 54,7· 94,22· 96,1· 98,4·
100,8· 102,21· 104,4· 212,11·
216,6· 224,2· 248,28· 252,10·
262,10· πρόνοια θεία 248,28
- προσευχή 30,7· 80,8· 84,20· 132,
11· 188,16· 268,17· 270,7· 272,
2· 272,4· 276,4· 276,7
- πρόσωπον 16,21· 20,8· 34,12· 38,8
42,3· 58,14· 64,3· 66,12· 114,
23· 124,17· 132,6· 144,8· 150,
18· 202,27· 208,6· 210,1· 240,20·
242,13· 246,2· 258,5· 276,4·
278,16
- προφητεία 232,9
- προφήτης 10,8· 22,12· 24,12· 26,
2· 80,16· 84,12· 86,13· 96,13·
100,5· 128,2· 134,4· 138,17·
144,25· 162,19· 170,10· 180,24·
194,21· 198,2· 232,20· 258,7·
264,2

P

Ρωμαῖος, - οἱ 20,9
Ρωμαίους (ἐπιστολὴ Παύλου) 162,20

Σ

Σαββατισμός 44,8
Σάββατον 44,6· 48,9· 52,2· 60,19

- Σαμάρεια 20,13
 Σαμουήλ 72,27
 Σαούλ 240,10· 266,25· 272,18·
 274,9
 Σαρακηνός, -οί 220,25
 Σάρρα 110,4
 σάρξ 18,13· 22,27· 30,22· 72,24·
 140,9· 142,3· 144,2· 176,26·
 180,7· 196,13· 204,7· 216,24·
 218,14· 226,7· 242,16· 242,27·
 252,7· 252,12· 278,28· 280,18
 Σατανᾶς 18,5· 20,1· 38,11· 48,21·
 54,19· 132,2· 134,16· 180,5·
 192,27· 196,18· 276,5· 278,2
 Σήμ 110,22
 σημεῖον, -α 146,1
 Σηὼν 250,24
 Σίλας 188,14
 Σινᾶ 32,22
 Σιχέμ 128,13
 Σίχιμα 128,8
 Σιών 66,22· 72,6· 84,18· 86,9· 140,
 18· 230,11· 246,9· 246,21
 Σολομών (33)· 32,9· 174,3· 232,10
 σοφία 36,12· 104,10· 134,16· 166,
 19· 166,21· 166,25· 178,8· 182,
 18· 192,17· 204,23· 206,8· 272,
 27· 274,1· σοφία ἀνθρωπίνη 166,
 21 σοφία Θεοῦ 104,11· 166,25
 σπέρμα 10,4· 12,12· 18,9· 22,21·
 88,14· 146,17· 242,21· 244,6
 σταυρός 24,12· 32,10· 244,2· σταυ-
 ρὸς τίμιος 24,12
 σταύρωσις 28,6
 συκοφαντία 208,5
 Συμεὼν 68,23
 Σύμμαχος 28,6· 266,3· 274,14
 σύνεσις 10,6· 46,1· 182,18· 204,23·
 204,25· 206,14· 206,18· 210,22·
 272,5· σύνεσις ἀγαθὴ 204,25
 Σωσάνα 208,4
 Σωτῆρ 18,18· 20,2· 28,6· 32,14·
 58,19· 80,21· 86,3· 92,21· 108,
 17· 118,10· 122,23· 144,8· 170,
 5· 170,20· 206,16· 238,23· 244,
 21· 254,25· 258,12
 σωτηρία 12,4· 28,30· 38,24· 42,16·
 48,15· 50,5· 58,11· 64,20· 72,
 10· 74,4· 102,15· 114,24· 144,
 10· 150,6· 160,1· 164,2· 168,8·
 172,21· 232,24· 232,25· 244,
 10· 244,11· 264,9· 274,10· 278,
 20· σωτηρία τοῦ πνεύματος 232,
 24· 232,25
 σωτήριος 10,6
- Τ
- ταπεινώσις 32,1· 184,17· 190,11·
 252,3· 252,4
 ταπεινοφροσύνη 220,2
 τέρψις λογικὴ 198,11
 τιμωρία 222,2
 (Τίτος 33)
 τροφὴ πνευματικὴ 216,21
- Υ
- υιοθεσία 18,2· 90,15· 228,6· 232,
 27· 246,17· υιοθεσίας πνεῦμα
 228,6
 Υἱὸς 10,15· 14,14· 20,21· 24,2
 26,16· 36,28· 130,18· 138,21·
 140,5· 142,5· 256,27· 282,21·
 282,22· Υἱὸς ἀνθρώπου 138,21·
 Υἱὸς Θεοῦ 14,14· Υἱὸς μονογε-
 νῆς 20,16

ὕμνος 148,14
 ὑπακοή 154,21
 ὑπερασπιστής 218,9
 ὑπερηφάνεια 80,3
 ὑπερηφανία 190,21
 ὑπερήφανος 14,25· 16,1· 176,20·
 190,20· 190,25· 194,7
 ὑπήκοος 276,9
 ὑπομονή 172,2
 ὑπόστασις 28,11· 262,19
 ὑπόσχεσις 194,25· ὑπόσχεσις
 θεία 194,25· 232,21
 Ὑψίστος 40,20· 122,12· Ὑψίστου
 βουλή 122,12

Φ

φαντασία 178,26
 Φαραὼ 30,19· 60,2· 110,19· 112,6
 Φαρισαῖος, -οὶ 126,3
 φθορά 20,18· 88,26· 90,13· 92,7·
 256,13
 φιλανθρωπία 26,17· 90,14· 118,8
 φιλαργυρία 132,27
 Φινεὲς 116,24
 φόβος 148,2· 180,17· 194,14· 204,
 7· 204,17· 228,5· 248,26· 262,
 7· 262,9· φόβος θεῖος 238,9· φό-
 βος Θεοῦ 180,10· 204,12
 φύσις 20,23· 34,6· 40,23· 46,14·
 104,25· 136,23· 248,18· 264,23
 φῶς 16,21· 36,21· 68,3· 94,27·
 142,5· 146,24· 238,9· 262,4·
 262,5· φῶς ἀληθινόν 238,9· φῶς
 Θεοῦ 36,21

Χ

Χάλεθ 116,19

Χάμ 110,22· 112,2
 Χαναάν 110,22· 112,3
 Χανααναῖος, -οὶ 222,2
 χάρις 12,5· 16,27· 26,18· 102,4·
 132,23· 150,11· 158,9· 190,6·
 200,13· 204,25· 224,25· 242,4·
 χάρις Χριστοῦ 132,23
 χάρισμα 90,15· 192,14· 204,24
 Χερουβὶμ 70,27· 72,2· 106,21· 170,
 16
 χρηστὰ κρίματα 182,4
 χρηστότης 90,8· 190,3· 190,12·
 282,25· 282,26· 284,1
 Χριστὸς 10,4· 12,4· 14,14· 16,28·
 18,6· 20,13· 22,4· 24,1· 28,28·
 30,22· 36,8· 44,3· 48,17· 54,28·
 56,27· 58,11· 68,19· 70,3· 72,7·
 76,1· 80,21· 84,6· 86,3· 88,23·
 104,11· 128,22· 130,18· 132,23·
 134,20· 136,20· 142,1· 146,8·
 148,25· 256,14· 160,11· 162,11·
 162,24· 170,11· 170,20· 178,6·
 178,7· 182,1· 182,2· 184,2· 188,
 19· 196,4· 214,25· 216,17· 218,
 20· 224,25· 232,9· 236,4· 236,
 16· 242,1· 242,12· 242,14· 244,
 11· 244,15· 246,1· 246,5· 258,
 13· 258,17· 270,10· 276,20· 278,
 13· 278,21· Χριστοῦ ἐκκλησία
 232,9· Χριστοῦ χάρις 132,23
 Χωρῆθ 114,10· 116,17

Ψ

ψαλτήριον 44,18· 278,17
 ψυχαγωγία 196,2
 ψυχή 28,17· 42,10· 44,20· 46,21·
 54,3· 56,8· 64,19· 70,5· 74,24·

80,10· 90,3· 92,27· 94,19· 106,15·
 110,15· 112,1· 120,11· 122,4·
 124,1· 132,24· 136,15· 138,1·
 156,3· 156,5· 158,3· 158,10·
 164,24· 178,9· 178,17· 184,3·
 184,24· 194,20· 210,22· 214,10·
 214,11· 216,18· 218,19· 220,12·

220,25· 234,23· 246,12· 250,7
 262,13· 268,7· 270,20· 270,21
 272,17· 272,22· 274,8· 274,9·
 274,13· 274,15· 276,15· 278,
 18· 280,5· 284,4· ψυχὴ ἀνθρώ-
 που 184,26· ψυχὴ θεοφιλῆς 234,
 23· ψυχῆς διαβήματα 158,10

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κείμενον - Μετάφρασις	σελ.	10
Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς	»	10
Εὐρετήρια	»	287
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	»	287
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	»	292
Πίναξ Περιεχομένων	»	307